T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI

BASINDA CUMHURİYET MİTİNGLERİNİN İNŞASININ KARŞILAŞTIRMALI ELEŞTİREL ANALİZİ: CUMHURİYET, HÜRRİYET VE ZAMAN GAZETELERİ

Yüksek Lisans Tezi

Yeliz ÖZDEMİR

Ankara-2010

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI

BASINDA CUMHURİYET MİTİNGLERİNİN İNŞASININ KARŞILAŞTIRMALI ELEŞTİREL ANALİZİ: CUMHURİYET, HÜRRİYET VE ZAMAN GAZETELERİ

Yüksek Lisans Tezi

Yeliz ÖZDEMİR

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Çiler DURSUN

Ankara-2010

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI

BASINDA CUMHURİYET MİTİNGLERİNİN İNŞASININ KARŞILAŞTIRMALI ELEŞTİREL ANALİZİ: CUMHURİYET, HÜRRİYET VE ZAMAN GAZETELERİ

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı:
Doç. Dr. Çiler DURSUN

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı	**İmzası**
....	....
....	....
....	....
....	....
....	....
....	....

Tez Sınavı Tarihi ....

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(……/……/200…)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin
Adı ve Soyadı

………………………………………

İmzası

………………………………………

KISALTMALAR

ADD: Atatürkçü Düşünce Derneği

AKP: Adalet ve Kalkınma Partisi

CHP: Cumhuriyet Halk Partisi

ÇYDD: Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği

ESÇ: Eleştirel Söylem Çözümlemesi

ED: Eleştirel Dilbilim

RP: Refah Partisi

STK: Sivil Toplum Kuruluşu

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TRT: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu

TSK: Türk Silahlı Kuvvetleri

YÖK: Yükseköğretim Kurulu

GİRİŞ

"Basında Cumhuriyet Mitinglerinin İnşasının Karşılaştırmalı Eleştirel Analizi: Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman Gazeteleri" başlıklı bu tez çalışması, laik/Kemalist (Cumhuriyet), popüler (Hürriyet) ve İslamcı (Zaman) olarak nitelendirdiğimiz üç farklı medya kuruluşunda Cumhuriyet mitingleri haberlerinin, hangi karşıtlıklar temelinde kurulduğu ve gazetelerin bu karşıtlıkları kurma sürecinde geliştirdikleri ideolojik stratejileri çözümlemeye yöneliktir.

Cumhuriyet mitinglerin gerçekleştirildiği dönem, geçmişten beri sürekli mücadele halinde olan Kemalist ve İslamcı ideolojilerinin Cumhurbaşkanlığı seçimleri ile tekrar karşı karşıya geldiği dönem olması açısından önem taşımaktadır. Çünkü Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ile birlikte din kardeşliği ve ümmet olma duygusu üzerinde temellenen bir imparatorluktan vazgeçilmiş ve yerine Kemalizmin ideolojik ufkuna yerleştirdiği "çağdaş Batılı uygarlıklar düzeyine erişme arzusu doğrultusunda" toplumsal düzen yeniden inşa edilmiştir. Bu inşa edilişte kamusal hayata egemen olan İslamcılık yerinden edilerek, toplumun tüm kurumları Kemalizme özgü laik bir yapıya kavuşturulmuştur (Dursun, 2004a: 50-51). Bu yeniden yapılandırma sürecinde, "Türkiye'de toplumsal gerçekliği meydana getiren dışlayıcı pratikler" de, (yeni devletin kurucu ve egemen ideolojisi olan) Kemalizm ve (kamusal alandan dışlanan) İslamcılık arasındaki gerilimler çerçevesinde merkezileşmiştir (2004a: 48). Sundukları toplumsal gerçeklikleri arasındaki derin farklılıklardan dolayı bu iki ideoloji sürekli mücadele halinde olmuştur. Bu mücadele, Cumhuriyetin kurulduğu andan başlayarak günümüze kadar devam etmiş

ve son olarak da çalışmamız boyunca detaylı bir şekilde değineceğimiz Cumhuriyet mitingleri özelinde yansımasını bulmuştur.

Türkiye'nin içerisine girdiği Cumhurbaşkanlığı seçim süreci ile birlikte, İslamcı bir parti olarak nitelendirilen AKP'nin[1] göstereceği adaylardan birinin Cumhurbaşkanı olma olasılığı[2], Kemalizm içerisinde geçmişten beri süregelen

---

[1] Kurulduktan (2001) kısa bir süre sonra (2002 seçimleri ile) iktidara tek başına gelen AKP, İslamcı bir parti olan RP'nin Milli Görüş kökenli kadrolarına dayanmaktadır. (AKP'nin Başkanı ve 2002 seçimlerinden sonra Başbakan olan Recep Tayyip Erdoğan da, RP döneminde İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'nı yürütmüştür. Hatta Erdoğan, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'nı yaptığı bir dönemde Siirt'te okuduğu bir şiir nedeniyle "halkı din ve dil farkı gözeterek kin ve düşmanlığa açıkça tahrik ettiği" gerekçesiyle, TCK'nın 312. maddesi uyarınca yargılanmış ve ardından 1 yıl hapis cezasına çarptırılarak, siyasetten men edilmiştir.) Ancak kökleri RP'ye dayanan AKP, bu mirası reddederek, merkez sağ bir kitle partisi olmayı hedeflemiş ve kendisini "muhafazakâr demokrat" olarak nitelendirmiştir. Yani AKP, kendi kimliğini tanımlarken, öncelikle içinden çıktığı ve kadrolarının önemli bir kısmını bünyesinde barındırdığı RP ile arasına bir mesafe koyma ihtiyacı duymuştur. Bunun nedeni, hem AKP'nin sistemle barışık bir konuma yerleşme yönelimi, hem de bir kitle partisi olma –yani genel seçmen kitlesine hitap etme- eğilimi taşımasından kaynaklanmaktadır. Ancak AKP'nin RP ile (dolayısıyla RP bünyesinde cisimleşen İslamcılıkla) arasına koyduğu bu mesafeyi, "tam anlamıyla bir kopuş olarak değerlendirmek yanlış olacaktır. Çünkü 28 Şubat sürecinden sonra, irtica tehdidi temelinde İslamcılığın aldığı ağır yenilgi, İslamcı partilerin, İslam'ı referans alarak siyaset yapmalarının önünü büyük oranda tıkamıştır. Bu nedenle AKP örneğinde birebir devamlılıktan söz etmek, kopuştan söz etmek kadar yanıltıcıdır. AKP'nin din temelli siyaset anlayışından uzaklaşmaya dayalı söylemi, 28 Şubat sonrası RP'nin kapatılmasının ardından "Türkiye'deki İslamcı hareketin içine girdiği "liberal demokrasiyle uzlaşma" eğiliminin bir sonucu" olarak değerlendirilebilir (Doğanay, 2007: 68). Ayrıca AKP'nin "din merkezli kimlik tanımından uzaklaşarak bunun yerine "Muhafazakar" adlandırmasını benimsemesi, Aktay'ın vurguladığı gibi, İslamcı siyasal hareketin sistem nezdinde meşru ve mümkün olan bir "dil arayışı"nın sonucudur. Aynı zamanda, "muhafazakarlık", seçmenin gözünde "dine yaptığı çağrışımla", İslamcı parti tabanının oylarını da güvenceye alma" işlevi görmektedir (Aktay'dan aktaran Doğanay, 2007: 69). Ancak şunu da not etmek gerekir ki, İslamcılık mirasını reddeden AKP'nin tabanı, hala "İslamcı reflekslerini" korumaya devam etmektedir. İslamcılığın hem beslenilen bir kaynak olması, hem de AKP'li kadroların çoğunluğunu parti siyasetine taşıyan damar olması açısından AKP'nin, İslamcılıkla arasına büyük bir mesafe koyduğunu söylemek yanlış olacaktır. Çünkü "İslamcılık, AKP'nin bastırılan bir öteki olarak kurucu ideolojisinin kökeninde yer almaktadır" (Yılmaz, 2004: 616). Tam da bu nedenle, dönemin koşullarına göre farklı söylem stratejileri geliştirmiş olmasına rağmen, şu ya da bu yolla İslam'a referansla siyasal katılımı sağladığı için, yer yer siyasal pratiğin içerisine İslam'ı koyduğu için, AKP'yi İslamcı bir parti olarak değerlendirmek yanlış olmayacaktır. Bu değerlendirmeyi yaparken de İslamcılığı, "belli bir tarihte ortaya çıkıp tarihe intikal etmiş bir siyasi ve ideoloji akımı" olarak değil, "her yeni durumda işleyen, gelişen ve kendini üreten bir süreç" olarak ele almaktayız (Bulaç, 2004: 51). Bu nedenle de AKP'nin geliştirdiği farklı söylemsel eklemlenmeleri, bu sürecin başka bir boyutu olarak değerlendirmek mümkündür. Ayrıca çalışma boyunca AKP'nin İslamcı bir parti olarak nitelendirilmesi, onun Kemalizmle karşıtlığını kurulması açısından büyük önem taşımaktadır. Dolayısıyla çalışma içerisinde dile getirdiğimiz İslamcı bir Cumhurbaşkanı nitelemesi de, mitinglerde dile getirilen hakim görüşü benimsediğimiz açısından değil, AKP'nin bu İslamcı kökenine gönderme yapması ve iki ideoloji arasındaki karşıtlıkları ifade etmesi açısından tercih edilmiştir.

[2] Takip eden süreç içerisinde AKP'nin en güçlü adaylarından Abdullah Gül Cumhurbaşkanı seçilmiştir.

“şeriat-irtica tehdidi” korkusunu tekrar gündeme getirmiştir. “Laik Cumhuriyete” yönelik bir tehdidin göstereni haline dönüşen şeriat ve irtica kavramları, Kemalist ideoloji tarafından “dinin siyasallaşması sonucu laik Cumhuriyetin dinsel bir sisteme dönüştürülmesi projesine” işaret etmektedir (2004a: 56). Dolayısıyla İslamcı ideolojilerin kamusal alanda görünümünün arttığı her dönemde şeriat tehdidi gündeme getirilerek, İslamcı ideolojiye yönelik karşıtlıklar bu söylem etrafında merkezileşmektedir. Bunun nedenini ise Cumhuriyetin kurulmasının ardından kamusal alandan dışlan ve ideallerinin çoğundan vazgeçmek zorunda kalan İslamcılık ideolojisinin, en ufak bir fırsatta, “laik Cumhuriyeti” yıkarak, kendi emellerini gerçekleştirmek için harekete geçeceği düşüncesi oluşturmaktadır.

Cumhuriyetin ilk dönemlerinde gerçekleştirilen laikleşme girişimlerine yönelik tepkilerin, özellikle “İslam devleti veya İslam’a uygun devlet düzeni kurma” arzusu olan İslamcılık ideolojisinden geleceği düşüncesinden dolayı İslamcılık, sıkı bir denetim ve baskı altına alınmıştır (Köker,1998: 83). Fakat çok partili hayata geçişle birlikte oluşan görece özgürlükler ortamında İslamcılık ideolojisinin de siyasal alanda görünümleri yavaş yavaş artmaya başlamıştır. Özellikle 1990’lardan sonra bu ideolojinin hızla yükselişe geçmesi ve böylece ilk defa İslamcı söyleme sahip bir partinin (Refah Partisi’nin) iktidara gelmesi, Kemalizm ve İslamcılık arasındaki karşılaşmayı ifade etmesi açısından önem taşımaktadır. Çünkü bu tarihten sonra İslamcılığın üstüne daha güçlü bir şekilde gidilmiş ve irticai faaliyetlerin odağı olarak gösterilen RP, ordu tarafından gayri-meşru ilan edilerek siyaset sahnesinden uzaklaştırılmıştır. Fakat 2002 ve 2007 genel seçimleri göstermiştir ki İslamcılığı devlet merkezli bastırmaya yönelik bu girişimler, onun daha güçlü bir şekilde geri dönmesine neden olmuştur.

İslamcılığın bu daha güçlü geri dönüşü ve Cumhurbaşkanlığı için AKP'li bir adayın sunulması neticesinde, "laik Cumhuriyetin temel değerlerine sahip çıkmak" söylemi ile düzenlenen Cumhuriyet mitingleri, iki ideoloji arasında geçmişten beri süregelen bu mücadelenin yeniden görünürlük kazanmasına neden olmuştur. Çünkü mitinglerin ardından ordu, hükümete uyarı niteliğinde bir bildiriyi web sayfasına yerleştirerek bir tür "e-muhtıra" yayınlamıştır. Bu e-muhtıra ile ordu, kısaca, Cumhurbaşkanlığı seçimi sürecinde yaşanan laiklik tartışmalarını endişe ile izlediğini ve TSK'nın laikliğin kesin savunucusu olduğunu söyleyerek, laikliğe yönelik olumsuz yorumların kati bir şekilde karşısında olduğunu ve gerektiğinde tavrını açık ve net bir şekilde ortaya koyacağını "kamuoyuna saygıyla" belirtmiştir. Bu açıklamadan da anlaşılacağı gibi Cumhurbaşkanlığı süreci ile yeniden alevlenen laiklik tartışması, kendisini Kemalizmin ve dolayısıyla laikliğin koruyucusu olarak konumlandıran ordunun da sürece dahil olmasıyla gündeme tam olarak oturmuştur.

Yayınlanan bu e-muhtıranın mitinglerde dile getirilen endişelerin tamamını kapsaması ve ikinci büyük mitingden (Çağlayan mitinginden) iki gün önceye denk gelmesi ise, mitingler ile e-muhtıra arasındaki ilişkiselliğe işaret etmektedir. Böylece, ordunun desteğini de arkasına alarak devam eden mitinglerin, Kemalist ve İslamcı ideolojilerin arasındaki gerilimlerin tarihsel arka planı da göz önünde bulundurularak, ideolojik yapılanmaları birbirinden farklı olan üç medya kuruluşunda nasıl inşa edildiği de merak konusu olmuştur. Çünkü yukarıda belirttiğimiz gibi, mitinglerin ardından Genel Kurmay Başkanlığı'nın e-muhtıra yayınlayarak, iktidara bir tür gözdağı vermesine ve mitinglerde yansıtılan "devasa kalabalıklara" dayanarak AKP'nin genel seçimlerden birinci parti olarak çıkmayacağı düşünülürken, 22 Temmuz seçimleriyle birlikte AKP'nin büyük bir oy

artışıyla iktidara tek başına gelmesi, hatta AKP'nin en güçlü adaylarından birinin – laik/Kemalist çevreler tarafından- "laikliğin son kalesi" olarak tanımlanan Cumhurbaşkanlığı makamına oturması, mitinglerin işaret ettiği ile medyanın inşa ettiği arasındaki ilişkiyi incelemeyi gerekli kılmaktadır.

Kemalist ve İslamcı ideolojilerin çatışmasının yansımasını bulduğu bir alan olarak Cumhuriyet mitinglerinin, farklı medya kuruluşlarında hangi karşıtlıklar temelinde ve hangi benzer ya da farklı stratejiler kullanılarak inşa edildiğini sergilemeyi amaçlayan bu çalışmada:

(a) Kemalist ve İslamcı ideolojileri birbirlerine karşıt ve sürekli mücadele halinde kılan toplumsal gerçekliklerinin arasındaki temel farkların neler olduğuna,

(b) bu iki ideolojinin birbirleriyle sürekli çatışma halinde olmalarının tarihsel arka planına,

(c) düzenlenen bu mitinglerde hangi toplumsal endişelerin dile getirildiğine,

(d) dile getirilen bu endişelerin yaşanmasındaki temel tarihsel nedenlerin neler olduğuna değinilmeye çalışılacaktır. Çünkü bu iki ideoloji arasındaki söylem mücadelesinin var olan antagonistik karakteri, Cumhuriyet mitingleri özelinde, bu mitinglerin medyada nasıl inşa edildiği üzerine bize çok önemli ipuçları vermektedir.

Kemalist ve İslamcı ideolojilerin, özellikle laiklik vurgusu etrafında merkezileşen mücadelelerinin gözlemlenmesi için önemli bir uğrak oluşturan Cumhuriyet mitinglerinin, üç gazetede nasıl farklı ya da benzer şekilde inşa edildiklerini tartışmaya açma amacı taşıyan bu tez çalışması, kuramsal ve analitik olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır:

İlk bölümde, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu ve resmi ideolojisi olan Kemalizmden ve sürekli mücadele halinde olduğu İslamcılıktan bahsedilerek, bu iki

ideolojiyi birbirine karşıt kılan süreçlerin nasıl işlediğine ve bu iki ideolojinin karşıtlıklarının tarihsel arka planının neler olduğuna değinilecektir. Ayrıca, iki ideoloji arasında geçmişten gelen bu gerilimlerin mitinglerde hangi noktalarda yoğunlaştığından da bahsedilecek ve Kemalizm içerisindeki ayrıcalıklı konumundan dolayı siyasal alanda son sözü söyleme yetkisini elinde tutan ordunun, e-muhtıra ile sürece dahil olmasıyla birlikte mitinglerin aldığı boyut ele alınacaktır.

İkinci ve son bölümünde ise, öncelikle analizimiz boyunca yararlandığımız Eleştirel Söylem Çözümlemesi'ne ve Eleştirel Söylem Çözümlemesi'nin çalışmamıza ne gibi faydalarının olacağına değinilecektir. Analiz yöntemimiz hakkında verilen bilgiden sonra ise Cumhuriyet mitinglerine ilişkin İslamcı, laik/Kemalist ve popüler basının temsilcileri olarak ele aldığımız üç gazetede çıkan haberler çeşitli ayrıştırıcı temalar vasıtası ile değerlendirilerek, karşıtlıkların hangi temalar etrafında ve nasıl kurulduğu gösterilecektir. Böylece, iki ideoloji arasında süren mücadelenin laiklik kavramı temelinde yoğunlaştığı Cumhuriyet mitinglerinin, bu üç gazetede nasıl benzer ya da farklı şekillerde inşa edildiği sergilenmeye çalışılacaktır.

I. CUMHURİYETİN KURULUŞU SONRASI KEMALİZM VE İSLAMCILIK

A. Yeni Devletin Oluşumu ve Kemalizm

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu 29 Ekim 1923 tarihi, hem Osmanlı'dan kopuş anlamında yeni devletin kurulmasını ifade etmesi, hem de yeni devletin kurucu ideolojisi olan Kemalizmi bir toplumsal proje olarak sunması açısından benzersiz bir ana/momente işaret etmektedir. "Bu tarihle birlikte din kardeşliği ve 'ümmet' olma duygusu üzerinden temellenen bir imparatorluktan vazgeçilirken, 'çağdaş Batılı uygarlıklar düzeyine erişme' arzusu doğrultusunda" toplumsal düzen yeniden inşa edilmiştir (Dursun, 2004a: 50) ve bu toplumsal düzenin inşa edicisi ise Kemalist ideoloji olmuştur[3].

Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünü izleyen yapısal yerinden oluşların sonuçlarını düzeltecek yeni bir düzen anlayışını temsil eden Kemalizm, temel hedefine muasır medeniyetler seviyesine erişme idealini koymuş ve Batılılaşma yoluyla ilerleme tasarısının tek yolu olarak da kendisini sunmuştur (Çelik, 2006: 76-

[3] Osmanlı imparatorluğu ile Türkiye Cumhuriyeti arasındaki ilişkinin bir kopuştan çok, bir süreklilik gösterdiği düşüncesi, aksi görüşlerin varlığına rağmen, genel kabul görmektedir (Alpkaya, 2006: 481). Bu anlamda Cumhuriyet dönemi modernleşmesi, Osmanlı dönemi Batılılaşmasının bir tür uzantısı olarak görülür (Kara, 2004b: 178). Bu nedenle de Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu ideolojisi olan Kemalizmi daha iyi anlamak için, Kemalist düşüncenin Osmanlı kaynaklarına da bakılması gerekliliği sık sık dile getirilmiştir. Kemalist ideolojinin düşünsel temellerinin, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde başlatılan reform politikaları ile şekillendirildiğini ve Kemalizmin bu reformların son safhası olduğunu belirten Zürcher, Kemalist devrimin kökenlerinin ve Osmanlı entelektüel mirası tarafından nasıl etkilendiğinin sınanması için de 1931 yılında Cumhuriyet Halk Fırkası'nın parti kongresinde belirlenen altı ilkenin (Cumhuriyetçilik, devletçilik, inkılapçılık, laiklik, halkçılık, devletçilik) Kemalizmden önceki (yani Osmanlıdaki düşünürler tarafından geliştirilmiş) fikirlerle karşılaştırılması gerektiğini vurgulamıştır (Zürcher, 2006b, Zürcher, 2006a). Bu düşüncenin haklılığına katılmakla birlikte, çalışmamızın kapsamını aşacağı için Kemalist düşüncenin Osmanlı kaynaklarına bu çalışma kapsamında değinilmeyecektir.

78). Çünkü Kemalist güçler, Birinci Dünya Savaşı'nın sonundan Cumhuriyet'in ilanına kadar askeri ve siyasal alandaki bütün iktidar mücadelelerinden zaferle çıkmışlardır. Kazanılan bu zaferlerin neticesinde Kemalist güçler, kendi söylemlerinin sınırlarını çok daha açık ifade edebilecek bir duruma ulaşmışlardır. İfade ettikleri bu söylemin temelini ise, toplumun ilerlemesi ve kalkınması için 'doğru' yolu ortaya koyma hedefi olarak oluşturmuş ve bu doğru yolun da Batılılaşma ve modernleşme olduğunu dile getirmişlerdir (Çelik, 2006: 76).

Cumhuriyetin kurulmasını takip eden süreç içerisinde, Mustafa Kemal Atatürk tarafından kurulan Cumhuriyet Halk Fırkası, belirlenen bu ideallerin gerçekleştirilmesini sağlayacak bir değişim aracı olarak tasarlanmıştır. Böylece Fırka, siyasal pratiğin merkezi haline gelmiş ve ondan bağımsız bir siyasal etkinlik düşünmek olanaksız bir hal almıştır. Bunun nedeni ise, Fırka'nın devlete özdeş sayılmasıdır. Fırka programları, yurttaşların ve devletin siyasal edimlerini tanımlayarak, devlet ve yurttaşlar arasındaki sınırları çizmektedir (Çelik, 2006: 76). Cumhuriyet Halk Fırkası'nın 1931 ve 1937 programları, Kemalizmin temel ilkelerini belirten metinler olması açısından önem taşımaktadır. Özellikle 1931 tarihli Fırka'da Kemalizmle özdeşleşmiş altı ilke, yani Kemalist ideolojinin karakterini belirleyen "Altı Ok" ifade edilmiştir. Bunlar: Cumhuriyetçilik, laiklik, milliyetçilik, halkçılık, inkılapçılık ve devletçiliktir. Oluşturulan bu altı ilke, Kemalizmin devlet ideolojisinin dayanağını da oluşturmuş ve 1937 yılında ise Anayasaya sokulmuştur. Böylece Kemalizm, anayasal olarak da devletin resmi ideolojisi[4] haline gelmiştir (Köker,

---

4 "Resmi ideoloji en genel anlamıyla, devleti aygıtını elinde tutan veya etkileme yeteneğine sahip olan elitlerin/seçkinlerin, ellerinde tuttukları devlet aygıtını, kendilerini meşrulaştırmak, varlıklarını sürdürmek, kendilerine yönelik itaati/bağlılığı sağlamak için çoğunlukla gevsek, pragmatik, irrasyonel, eklektik ve sistematik nitelikli değerler bütünüdür; dar anlamda egemen siyasal kültür olarak tanımlanabilir" (Alkan, 2002: 378).

2003: 133-136; Zürcher, 2006a: 44; Zürcher, 2006b: 264-265; Çelik, 2006: 76). Bu nedenle bir ideoloji olarak Kemalizmi daha iyi anlamak için, ona ideolojik karakterini veren altı ilkeye kısaca değinmek faydalı olacaktır. Oluşturulan bu ilkeler, Kemalist ideolojinin karakterini belirlerken, aynı zamanda sürekli mücadele halinde olduğu İslamcı ideolojinin de Kemalist ideolojiye karşı söylemlerini geliştirmesine zemin sağlamıştır. Özellikle de laiklik ilkesi, iki ideolojinin mücadelesinin merkezini oluşturmuştur. Çünkü Cumhuriyetle birlikte "laiklik ilkesi" temelinde yeniden düzenlenen toplumsal yaşam, İslamın kamusal alanda yaşantılanmasını sınırlamış ve İslami bir düzeni kamusal alanda hakim kılma amacı taşıyan İslamcıları da sahne dışında bırakmıştır. Böylece iki ideolojinin mücadelesi laiklik temelinde merkezileşmiştir. Yazının izleyen bölümlerinde iki ideolojinin mücadelesinin merkezi olan laiklik konusuna -ayrı bir başlık altında- detaylı olarak değinilecektir. Çünkü laiklik, Cumhuriyetin ilk yıllarından günümüze kadar önemini ve çatışma noktası olama özelliğini hiç yitirmemiştir. Ayrıca laiklik, Cumhuriyet mitingleri bağlamında karşıtlıkların kurulmasının da temelini oluşturmuştur.

Kemalist ideolojinin temel karakterini oluşturulan bu altı ilkenin Anayasa'ya girmesiyle birlikte, Kemalizm, tam olarak devletin resmi ideolojisi haline gelmiştir. Böylece devlet iktidarını elinde bulunduranların (Kemalistlerin) meşruiyetlerini sağlama ve sürdürmeleriyle yakından ilişkili olan egemen ideoloji, yeni oluşturulmaya başlanan modern ulus devletin de düşünsel temellerini oluşturmuştur. Kemalist ideolojinin temel ilkelerinin ve reformlarının yasalarla desteklenmesi, Devletin İdeolojik Aygıtları vasıtasıyla bu düşüncelerin topluma yayılması ve benimsetilmesi süreçleri de, Kemalizmin toplumsal bir hegemonya kurma

mücadelesini göstermektedir. Çünkü "hiçbir sınıf, Devletin İdeolojik Aygıtları[5] içinde ve üstünde kendi hegemonyasını uygulamadan devlet iktidarını kalıcı olarak elinde tutamaz" (Althusser, 2003: 172). Kemalist ideoloji de bu ideolojik aygıtları etkin bir şekilde kullanarak toplumsal meşruiyetini sağlamış, iktidarını sürdürmüş ve iktidarına rıza gösteren modern, Batılı, laik "yeni bireyin/yeni Türk kimliğinin" oluşturulmasına öncülük etmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi ve kurucu ideolojisi olarak tanımlanan Kemalizm, ideolojik ufkuna yeni bir vatan, yeni bir toplum, yeni bir kimlik oluşturmayı koymuş ve elinde bulundurduğu devlet aygıtlarını (ideolojik aygıtlar ve baskı aygıtlarını) bu ideallerin gerçekleştirilmesi için seferber etmiştir. Kemalizmin inkılapçık ilkesi, bu hedeflere ulaşmanın yolunu göstermesi açısından önem taşımaktadır. Kemalist inkılapçılığın önemli yanlarından birisi, toplumsal değişimin tepeden bir hamleyle gerçekleştirilmesi girişimi olmasıdır. Yani ülkenin "modern/çağdaş Batılı uygarlıklar seviyesine erişmesi" ve yeni ulusun yaratılması için, toplumsal düzende var olan eski yapının, tepeden bir hamleyle değiştirilmesi ve yerine Kemalizmin arzuladığı ideal yapının yerleştirilmesidir. Atatürk 4 Haziran 1933'de kendi el yazmalarında inkılâbı şöyle açıklar: "İnkılâp var olan müesseseleri

[5] DİA'lar, egemen sınıfların elinde bulundurduğu, işlevi egemen ideolojiyi yeniden üretmek olan ve dolayısıyla da bireyleri ideoloji içinde özne olarak konumlandıran kurumlardır. Althusser bu aygıtları; Dinsel DİA (farklı Kiliselerin oluşturduğu sistem), Öğrenimsel DİA (gerek özel gerekse devlet okullarının oluşturduğu sistem), Aile DİA'sı, Hukuki DİA (bu aygıt aynı zamanda devletin baskı aygıtları içerisinde de yer almaktadır), Siyasal DİA (değişik partileri içeren sistem), Sendikal DİA, Haberleşme DİA'sı (basın, radyo-televizyon vb), ve Kültürel DİA(edebiyat, güzel sanatlar, spor vb.)' olarak sıralamaktadır. Devlet aygıtının iki bedeni kapsadığını belirten Althusser, bu iki bedeni: ideoloji kullanarak işleyen DİA'lar ile, zor kullanarak işleyen Devletin Baskı Aygıtları (ordu, polis, mahkemeler, hükümet, idare ve hapishaneler) olarak belirlemekte ve ikisi arasında bir ayrıma gitmektedir. Fakat bu iki aygıt arasında açık ya da örtük ilişkinin olduğunu da net bir şekilde belirtmektedir (Althusser, 2003: 168-182). Böylece egemen ideoloji, kendi hegemonyasını kurmak için ve devlet iktidarını elinde bulundurmayı sürdürmek için bu ideolojik aygıtları ve baskı aygıtlarını etkili bir şekilde kullanmaktadır. Bu anlamda Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu ve dolayısıyla egemen sınıfı olan Kemalist güçler, bu yeni oluşturulan ulus devletin baskı aygıtlarını ve ideolojik aygıtlarını ellerinde bulundurmuş ve egemenliğini sürdürmek için de etkili bir şekilde kullanmışlardır.

zorla değiştirmek demektir. Türk milletini son asırlarda geri bırakmış olan müesseseleri yıkarak, yerlerine milletin en yüksek medenî gereklerine göre ilerlemesini sağlayacak yeni müesseseleri koymuş olmaktır" (İnan, 1968: 250). Böylece Kemalizm, gerek zor gerek rıza ile arzuladığı toplumsal düzeni kurmayı ve "ülkeyi medeni uygarlıklar seviyesine yükseltmeyi" hedeflerinin başına koymaktadır.

Var olan toplumsal yapının tepeden bir hamleyle değiştirilmesi girişimi de, Kemalizmin bir taban hareketi olmadığını göstermektedir. Zaten "Kemalizm de hiçbir zaman bir taban hareketi olma iddiasında olmamıştır. Kemalizm içerisinde yasama, yeniliğin gerçekleştirilmesinin ve topluma kabul ettirilmesinin aracı olarak görülmüştür. Yeniliklerin halkın direnişiyle karşılaşabileceği düşünüldüğünde, halkı aydınlatmak ve yenilikleri tanıtmak üzere bir takım aracı kurumlar oluşturulmuştur. Ancak bu kurumların yeniliklerin benimsetilmesinde yeterli olmadığı ve yeniliklerin halk tarafından benimsenmediği durumlarda ise, bunların korunmasını sağlayacak yeni kanunlar çıkarılmıştır" (Köker'den aktaran Çelik, 2006: 88). Böylece toplumsal dönüşümün oluşturulmasında devletin ideolojik aygıtları ve baskı aygıtları birlikte harekete geçirilerek arzulanan hedefe ulaşılmaya çalışılmıştır.

Yüzyıllarca Osmanlı İmparatorluğu altında şekillenmiş, İslami kurallara göre idare edilmiş bir toplumsal yaşamdan, Kemalizmin arzuladığı laik-Batılı değerleri benimsemiş, İslami değil Türk kimliği üzerinden şekillendirilmiş bir toplumsal yaşama geçişte yaşanan sıkıntı, bu baskı ve ideolojik aygıtların etkin kullanımı ile azaltılmaya çalışılmıştır. Bu noktada inkılapçılık, tepeden bir hamle ile halkın belirlenen bu Batılı, modern, laik ve akılcı toplumun kuruluşu için seferber edilmesini sağlama işlevi görmektedir. Toplumsal yaşamın kökten bir şekilde yeniden yapılandırılması girişimi ve bu yapılandırma içerisinde önceki döneme ait

İslami yapılanmaların yer almaması, İslamcı kesimler tarafından tepki ile karşılanmıştır.

Bu dönemde Osmanlı'dan bir çeşit kopuşu sağlayacak reformlar gerçekleştirilmiş ve bu reformların, "kah zorla, kah rıza ile, ama hızlı ve kararlılıkla hayata geçirilmesi" sağlanmıştır (İnsel, 2006a: 18). Bu reformlar çağdaş, Batılı, modern bir ulus yaratma amacı ile hukuk, eğitim, kültür, toplumsal, ekonomik ve siyasal alanlarda gerçekleştirilmiştir. Böylece Kemalizme ideolojik karakterini veren ilkelerden biri olan inkılapçılık, Kemalizmin arzuladığı modern-laik toplumsal yaşamın/bireyin oluşturulmasının yöntemini sunmuştur. "Atatürk inkılapları adı altında sonradan dondurulan bu reformlar, modern bir toplum yaratmak kadar, tarihi ve kültürel kaynakların tanımı devletin denetiminde olan bir insan türü yaratmayı amaçlıyordu. Emperyal tabiiyetten ulus devlet tabiiyetine geçiş sürecinin Türkiye özelinde taşıyıcı ideolojisi olan Kemalizm için, yeni Türk insanının kültürel kodlarının devlet merkezli tanımlanması önemliydi" (İnsel, 2006a: 18). Toplumsal yaşamın ve insanın devlet eliyle, yani çeşitli reformlar, hukuki yaptırımlar ve "ikna" ile şekillendirilmesi, Kemalist inkılapçılığın da özünü oluşturan Kemalist devletçiliğe işaret etmektedir.

Kemalizm içinde devletçilik anlayışı, yatırımların devlet tarafından desteklenmesi, böylece bireysel girişimlerin arttırılması anlamında salt ekonomik bir yapılanmayı ifade etmez. Toplumsal yaşamın belirli ilkeler doğrultusunda, yani Kemalizmin hedeflediği ilkeler doğrultusunda örgütlenmesini ifade eder (Çelik, 2006: 88, İnsel, 2006a: 20). Yani Kemalist devletçilik, "devlete sadece ekonomik kalkınmayla sınırlı bir rol tanımaz. Yeni devlete itaat ve tebaanın devletin hizmetinde olması bilincini verecek yeni Türk yurttaşlığı bilinci ve kimliğinin oluşmasında, hem

fikri planda yönetici, hem de kurumsal olarak düzenleyici olma görevini tekeline alır" (İnsel, 2008: 78). Ayrıca eline aldığı bu tekel ile devlet, "toplum adına, milli yararı" tanımlayarak, bu yarara aykırı gördüğü herşeyi bastırma yetkisini hiçbir denetime tabi olmadan kullanır (İnsel, 2008: 96). Bundan dolayı da Kemalizm içinde devlet, yatırımcı ya da girişimci olmanın ötesinde bir anlam taşır ve bu anlamda bir devletçilik ise, Kemalizmin bir sorun olarak, yani milli yarara aykırı olarak gördüğü İslamcılığı bastırmaya dönük politikalarına bir zemin/bir araç oluşturur.

Böyle kapsamlı bir devletçilik anlayışı, aslında inkılapçılığın da özünü oluşturur. Çünkü toplumsal reform anlayışı doğrultusunda uygulanan eğitim politikaları, dinsel etkinlikler, kültürel ve etnik farklılıklar devlet eliyle sıkı bir şekilde denetlenir. Böylece devlet, laik, modern ve rasyonel bir halkın oluşturulması için gerçekleştirilen reformların yönetilmesini ve denetimini sağlama aracı olarak işlev görürken, halkın bu reformları rıza ya da baskı yoluyla kabullenmesinin de garantörü olarak görülür. Devlete siyasal ve toplumsal pratiğin yönetimi ve gözetimi misyonunun yüklenmesi de, onu toplum karşısında öncelikli kılmaktadır (Çelik, 2006: 88). Devletin halktan öncelikli tutulması ise, temel olarak Kemalizmin halkçılık ilkesiyle çelişkili bir durum arz etmektedir.

Cumhuriyete ruhunu veren bir ilke olarak halkçılık, Kemalizmin de çekirdeğini oluşturmaktadır. Bu nedenle halkçılığı ele almadan önce onun cumhuriyetçilik ilkesi ile bağlantısına değinilmesi daha anlaşılır olmasını sağlayacaktır. Çünkü Kemalizmin cumhuriyetçilik ilkesi, ulusal egemenlik düşüncesi ile sıkı sıkıya ilişkili olup onun sonucunda ortaya çıkmıştır (Özkaya,1991: 672). Yani bu ilkenin altyapısını, halkçı söylemde ifadesini bulan "ulusal egemenlik" düşüncesi oluşturmaktadır. Böylece yeni kurulan Cumhuriyet rejiminde, siyasal iktidarların

meşruiyetlerinin kaynağı halka dayandırılmıştır (Karaömerlioğlu, 2006: 275). Bu anlamda bir ulusal egemenlik düşüncesi ise, "Osmanlı devlet kuramından bir kopmayı temsil etmektedir" (Çelik, 2006: 77) Çünkü yeni rejimle birlikte, Osmanlı hanedanından kaynaklanan ya da dinsel kaynaklı herhangi bir meşruiyet, yerini halkın egemenliği düşüncesinde merkezileşen ve meşrulaşan bir söyleme bırakmıştır[6] (Karaömerlioğlu, 2006: 275). Böylece halkın siyasete aktif olarak katılmasının da önü açılmıştır. Fakat ilk dönem dile getirilen bu halkçı ideallerin ifadesinde, tek parti döneminde belirginleşen bir değişimden söz etmek mümkündür.

1920 ve 1930'lara kadar uzanan dönem içerisinde halkçılık ilkesinin geçirdiği evrim iki aşamalıdır. Kurtuluş Savaşı'nı ve Cumhuriyet'in ilk yıllarını kapsayan birinci aşamada halkçılık, "egemenlik kayıtsız şartsız milletindir" ilkesi ile formüle edilmesine rağmen, 1930'lardan sonraki ikinci aşamada halkçılık, "halk için halka rağmen" formülüyle ifade edilmiştir. Bu dönem halkın siyasal hayata katılması açısından meclisin varlığı yeterli görülmüş, ancak bu mecliste halkın dilek ve özlemlerinin özgürce yansımasına izin verilmemiştir (Köker, 2003: 137-138). Bu dönemde Kemalizmin ulusal egemenlik ilkesi aynı kalmakla birlikte, bu egemenliğin etki alanı başka bir halkçı söylemle daraltılmıştır. Çünkü tek parti rejiminde Kemalist seçkinler, kendilerini temsil organıyla/meclisle özdeşleştirmiş ve cumhuriyetçi idealleri halk adına gerçekleştirme görevini üstlenmişlerdir. Bu durum

---

6 Kemalizmin Cumhuriyetçilik ilkesi, iktidarın meşruiyet kaynağını geleneklerden ve tanrıdan kurtarıp, toplumun içine yerleştirmekle tanımlanır ve anlam kazanır. Bu da halkın siyasete katılmasının önünü açtığı için Cumhuriyet rejimi, siyasetli toplum anlamına gelir. Ama "Cumhuriyet rejimi içinde siyasetli toplumun fiilen varoluşu için Cumhuriyet gerekli olmasına rağmen, yeterli koşul değildir. Meşruiyet kaynağının toplum içine inmesi, bunun tüm toplum katmanlarının katılabilecekleri bir siyasal karar alma sürecine dönüşmesi anlamına gelmeyebilir. Toplum içinde bir zümrenin bu meşruiyet mercii konumunu tekeline alması ve toplum içinde yer almaya devam etmesi mümkündür" (İnsel, 1998: 32). Keza bu örneklere Türkiye Cumhuriyeti tarihi içerisinde sık sık rastlamaktadır. Tek partili sistemde bu tekel meclisin elinde iken, çok partili rejime geçişin ardından -1980'lere kadar- her 10 yılda bir deneyimlediğimiz askeri darbeler de bu siyaset tekeline anlamlı örnekler teşkil etmektedir.

karşılığını, “halkın, halk için ve halka rağmen” yönetilmesi ifadesinde bulmuştur. Böylece meclis, siyaset yapmanın mümkün olabileceği tek alan haline gelirken, siyasal katılımın da alanı daraltılmıştır (Çelik, 2006: 77).

Kemalist seçkinlerin, cumhuriyet ideallerinin gerçekleştirilmesi için üstlendikleri bu öncü rol, Kemalist ve İslamcı ideolojilerin çatışmalarının da merkezlerinden birini oluşturmuştur. Çünkü cumhuriyetçi idealler gerçekleştirilirken kamusal alandan dışlanan İslamcılar, Kemalistleri “halka rağmen” olmakla eleştirirken, kendilerini de “halk için” olarak nitelendirmişlerdir. Böylece söylemsel mücadelelerinin bir kısmını, bu temel karşıtlık üzerinden kurmuşlardır. Kurulan bu karşıtlığın yansımalarını Cumhuriyet mitingleri özelinde de görmek mümkündür. Mitinglerin gerçekleştirildiği dönem içerisinde İslamcı kesimler, mitinglerin düzenlenme nedenini, yıllardan beri devlet kurumlarını halka rağmen ellerinde tutan, halkı halka rağmen yöneten Kemalist seçkinlerin, ellerindeki bu gücü kaybetmek üzere olduklarını fark etmeleriyle temellendirmektedir.

Kemalist ideolojinin en önemli ilkelerinden bir olan halkçılık anlayışının altında yatan vurgu, cumhuriyetçiliğe yönelik olduğu kadar milliyetçilik ilkesiyle de örtüşmektedir (Karaömerlioğlu, 2006: 275). “Devlet, millet ve milli kimlik inşasını hedef olarak belirleyen Kemalist milliyetçilik, çatışmalardan arınmış, Cumhuriyet iradesinin yekpare bir görüntüsüyle yansıyacağı bir alan olarak tasarladığı kamusal alanı, bu görüntüyle uyuşmayacak her türlü “sızmaya” karşı koruma altına almış ve üç temel problem olarak gördüğü din, sosyal sınıflar ve etnikliğin görünür kimlikler olarak bu alana taşınmasını reddetmiştir” (Yıldız, 2006: 215). Bu bağlamda Kemalist milliyetçilik, Türk üst kimliği altında her türlü farklılıktan arınmış, sınıfsız, imtiyazsız, homojen bir ulus oluşturmayı hedeflemiş ve ulusu kültürel farklılıklar

temelinde değil, homojen bir organik bütünlük içinde tasarlamıştır[7]. Bu nedenle de Kemalizmin hedeflediği yekpare toplum ile uyuşmayan her türlü dini, etnik ve sosyal sınıflar, gayrı meşru ilan edilerek kamusal alanda görünümleri en aza indirilmiştir[8]. Kamusal alanda farklı kimliklerin görünümünün sınırlandırılması ise, İnsel'e göre (2006:19), Kemalizm tarafından bu kimliklerin, devletin bekasını tehlikeye atacak unsurlar olarak değerlendirilmesiyle temellendirilmekte ve bu nedenle de kamusal alanda görünümlerine karşı çıkılmaktadır[9]. Bu unsurlardan özellikle İslami kimliklerin, toplumun yekpare görüntüsüyle uyuşmadığı için kamusal alandan dışlanmaları da yine Kemalizmle İslamcı ideolojilerin çatışmasının temel noktalarından birini oluşturmaktadır. Çünkü her ideoloji gibi Kemalizm de, kendi idealleri doğrultusunda belirlediği "ahlakileştirilmiş ortak iyi" kavramını topluma sunarak, toplumun da bu "ahlakileştirilmiş ortak iyi" etrafında birleşmesini, yani homojenleşmesini arzulamaktadırlar. Tam da bu amaçtan dolayı bu "ahlakileştirilmiş

---

[7] Bu milliyetçi siyasetin kültürel ve siyasal alanda hedeflediği dönüşümü ise, Kemalizmin önemli ilkelerinden biri olan laiklik desteklemiştir. "Kültürel alanda, milletin homojen, tek etnik kökenli (Türk), tek dilli (Türkçe) ve tek mezhepli (Sünni) bir entite şeklindeki tanımına" laiklikte yedirilerek, bu dönüşüm desteklenmiştir. Fakat böyle bir dönüşüm için -din de dahil- bireyin kültürünü belirleyen unsurlar, aynı zamanda yeni ulusun da yapı taşlarını oluşturmuştur (Cizre, 1999: 88).

[8] Hedeflenen bu yekpare toplum ideali, "fiilen toplumun hiçbir zaman yekpare olmadığı dikkate alındığında" (İnsel, 2006a: 18), Kemalizmin meşruiyet sorunlarından birine de işaret etmektedir. Çünkü toplumun imtiyazsız, sınıfsız, kaynaşmış bir kitle olmadığı, özellikle, siyasal İslamın ve etnik hareketlerin yükselmesiyle belirginleşmiştir. Bu hareketlere ve başka toplumsal taleplere bağlı olarak ulus devletin temsil ettiği birlik esasına dayalı meşrulukta, bir sarsılma meydana gelmiştir (Turan, 2006: 593).

[9] Bu açıdan, çoğulculuğun kuralı olan ötekinin siyasal meşruiyetini kabul etme ilkesi, bu dönem Kemalizmi için kabul edilemez olarak görülmektedir. Çünkü bu dönemin Kemalist söylemi içerisinde, "Siyasal alanda "öteki" konumunda olanların fikirleri yanlış olduğu gibi, niyetleri de kötü ve zararlı olarak kabul edilmektedir" (İnsel, 2008: 72). Bu anlayış İnsel'e göre, "Cumhuriyet tarihi boyunca hükmünü sürdürmeye devam eden egemen siyasal felsefenin ana kalıbıdır. Devletin asli sahipliği konumunu kendilerine atfedenlerin gözünde gerçek siyasal muhalif, sadece bir siyasal rakip değil, niyeti kötü, devlet ve dolayısıyla toplum için zararlı ve tehlikeli olan, bu nedenle var olma meşruiyeti olmayan, bünyeye aykırı unsurdur. Bunlar dönemin gereklerine göre iç düşman muamelesi görür" (2008: 72). Böylece Kemalizmin ana ötekisini, Cumhuriyet değerlerini yıkmaya çalıştığını düşündüğü İslamcı ideoloji oluşturmuştur ve bu gruplar, toplum için zararlı görülmüş, siyasal alanda görünümleri sınırlandırılmış ve iç düşman ilan edilmişlerdir.

ortak iyi" etrafında birleşmeyen toplumsal farklılıklar, dışlanmakta, yok sayılmakta ya da iç düşmanlık ve bölücülükle suçlanmaktadır (Çınar, 2004: 161-162). Böylece yeni devletin kurucu ideolojisi olan Kemalizm, kendi belirlediği ilkeleri doğrultusunda toplumu bu ahlakileştiriliş ortak iyi etrafında toplamayı ideolojik ufkuna yerleştirmiş ve İslamcı ideolojiyi de bu yapının engelleyicisi olarak konumlandırmıştır[10]. Çünkü Kemalizm sadece siyasete yön veren bir ideoloji değil, aynı zamanda toplumsal yaşamın her alanını kendi parametreleri doğrultusunda şekillendirmeyi amaçlayan bir ideolojidir (Parla, 1994: 13).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu ve resmi ideolojisi olan Kemalizmin yukarıda değindiğimiz bu temel ilkeleri, hem Kemalizmin ideolojik karakterini ifade etmekte, hem de yeni kurulan devletin inşa ediliş sürecinde neleri dışladığını, neleri özümsediğini, nasıl bir yapılanmayı hedeflediğini ve nasıl bir toplumu arzuladığını net bir şekilde göstermektedir. Kemalizmin kuruluşundaki esaslar Yeğen'in deyişiyle, "İslam ve onunla yoğrulmuş geleneğe karşı radikal bir sekülarizm, etnik heterojenliğe karşı, etnik olmasa da kültürel homojenliği öneren özümsemeci bir milliyetçilik ve her şeyi içine alıp, hiçbir şeyi dışarıda bırakmak istemeyen bir devlet-bürokrasi fikri"dir (2006: 58-59). Bu hedefler doğrultusunda Kemalist ideoloji, gerek baskı gerekse rıza yoluyla, toplumu baştan sona yeniden şekillendirmiş ve arzu ettiği toplumsal yaşamı büyük oranda hakim kılmayı başarmıştır. Fakat 1950'lerden sonra

---

10 Aynı şekilde İslamcı ideoloji de toplumu, Müslüman kimliğe sahip bir homojenlik içerisinde tasarlamaktadır (Çınar, 2004: 175). O da Kemalizm gibi kendi ideolojisi doğrultusunda belirlediği "ahlakileştirilmiş ortak iyi" kavramını topluma sunarak, toplumun da bunun etrafında birleşmesini arzulamaktadır. Böylece Kemalist ideolojinin toplumun homojen yapısını engelleyici bir unsur olarak gördüğü ve kamusal alanda görünümlerini sınırladığı İslamcı ideoloji için de, Kemalist ideoloji, aynı şekilde, toplumun homojenleşmesini engelleyici bir unsur olarak ifadesini bulmaktadır. O halde denilebilir ki, iktidar tekelinin el değiştirmesi durumunda Cumhuriyet tarihi boyunca İslamcıların yaşadığı süreç, bu sefer, Kemalistler için geçerli olacaktır. Çünkü her iki ideoloji de toplumu kendi parametreleri doğrultusunda şekillendirmeyi ideolojik ufuklarına yerleştirmiş ve kendi ideolojileri doğrultusunda şekillendirecekleri toplumsal bütünlüğün engelleyicisi olarak da birbirlerini görmüşlerdir.

çok partili hayata geçişle birlikte, Kemalizmin birinci dönemi kapanmış ve bu tarihten sonra Kemalizm, 1930'larda olduğu gibi, genel siyasi programların hemen hemen hiçbirinin baskın ideolojik adlandıranı olmamıştır. Ancak bu Kemalizmin siyaset sahnesinden silindiğini değil, aksine Türkiye siyasetinde genel bir gösterene dönüştüğünü göstermektedir. Çünkü bu tarihten sonra Kemalizm, belirli bir siyasal programın temel aldığı bir ideoloji olmaktan çıkmış ve belli başlı bütün siyasi programların başvurduğu genel bir gösterene dönüşmüştür. Böylece Kemalizm, "modern, ulusal, seküler bir devlet/toplum fikri" temelinde, Türkiye siyasetinin asgari zeminini tarif eden genel ilkeleri göstermeye başlamıştır[11]. Bundan sonra kurulan bütün siyasi programlar Kemalizmin belirlediği bu asgari zemin üzerinden inşa edilmiştir[12] (Yeğen, 2006: 62-66).

Çok partili hayata geçişten 1990'lara kadar herhangi bir siyasal programın temel sabitleyeni olmayan Kemalizm, doksanların ortalarından itibaren, "kısmen 1930'lardakine benzer bir şekilde, yeniden, ancak bu kez hemen hemen tamamıyla Atatürk sembolizmi üzerinden, devletin esas aktör olduğu sistematik bir inşa ve ıslah programının ideolojik sabitleyenlerinden" biri olmuştur (Yeğen, 2006: 69). Çünkü 1990'lardan sonra Kemalizmin rejime en büyük tehdit olarak gördüğü siyasal İslam

---

11 Yeğen'e göre, Kemalizmin tayin ettiği "bu asgari zeminde sahne alan bütün siyasi programlar bir kısmıyla Kemalist-Atatürkçü olmuşlardır ve bu itibarla da, Kemalizm bir "her şeyi ve hiçbir şeyi imleyen", bir "her yerde mevcut, mevcut olmayan" özelliğini kazanmıştır. Bizzat mevcudiyetine işaret etmek güçleşmiş olmakla birlikte ve belki de tam da bu yüzden, *Kemalizmin hayaletleri* artık Türkiye siyasetinin her yanındadır" (Yeğen, 2006: 66).

12 Kemalist ideolojinin siyasal zemini tanzim eden genel bir gösterene dönüştüğü laik kurumsal düzenin içerisinde ve onun baskısı nedeniyle İslamcı partiler, ancak Türk siyasetinin kabul edilebilirlik sınırları içerisinde varlıklarına devam edebilmektedirler. Dolayısıyla, "İslam'ı gerek siyasal proje olarak, gerekse siyasal ahlak olarak kendi ideolojisinin bir parçası kılan hiçbir parti" devletin kendisine çizdiği sınırların ötesine geçememektedir (Kurtoğlu, 2004: 216). Kısaca Türkiye siyaseti içerisinde İslamcı diye nitelendirilen partilerin hiçbirisi, İslamcılığı açıkça ima edecek herhangi bir program önerememektedirler. Bu nedenle, İslamcı bir motivasyondan kaynaklanan taleplerde, genellikle, "'insan hakları', 'demokrasi', 'din ve vicdan özgürlüğü', 'Türk halkının milli ve dini karakterine sadakat', 'millilik', 'adalet', 'ahlak', 'aile değerleri' gibi söylemlerle" dillendirilmekte veya gerekçelendirilmektedir" (Aktay, 2004a: 15).

büyük bir yükselişe geçmiş ve İslamcıların bu dönemde kamusal ve siyasal alanda görünümleri eskiye kıyaslanmayacak derecede artmıştır. Özellikle 1990'lardan sonra rejime ciddi bir tehdit oluşturduğu düşünülen İslami hareketin karşısında devletin ve sosyal demokrat partilerin zayıf kaldığı düşüncesi, Kemalist restorasyonun başlamasına zemin hazırlamıştır[13]. Bu dönem içerisinde İslamcı ideolojinin yayılmasının önüne sadece yasal, kamusal ve siyasal yollarla değil, aynı zamanda toplumsal düzlemde de geçilmesi gerektiği dillendirilmiş ve böylece "Kemalizmin tarihinde görece yeni bir olgu olarak, sivil bir Kemalizmin" oluşturulması teşvik edilmiştir (Erdoğan, 2006: 584). Bu süreçte Kemalizme özünü veren ilkeler sabit kalmakla birlikte Kemalizm, değişen yapı içerisinde yeniden yorumlanmaya ve sivil toplumda da karşılığını bulmaya başlamıştır[14].

Kemalizmin "genel bir siyasi programın başat ideolojik gösterenlerinden biri olarak sivil toplum nezdinde ilk kez kayda değer bir karşılık" (Yeğen, 2006: 71) bulmaya başladığı bu dönemde, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği (ÇYDD),

13 Özellikle 1980'lerden sonra İslami hareketlerin yükselmesini ve İslamcıların siyaset sahnesinde görünürlüğünün eskiye oranla artmasını, devletin, İslam'ı kontrol altında tutma çabasında başarısız olmasına bağlayan bu görüş, laik çevreler içerisinde yaygın şekilde kabul görmüş ve belirttiğimiz gibi, Kemalist restorasyon sürecinin başlatılmasının ana dayanaklarından birini oluşturmuştur. Fakat Cizre'ye göre bu yaygın görüş, İslam'ın devletle olan ilişkisini basite indirgemektedir. Çünkü "Türk devleti temeldeki laik duruşunu değiştirmeksizin, bir yandan İslam ile kamusal alanı birbirinden kesin şekilde ayırırken, diğer yandan da İslami siyaseti çeşitli biçimlerde sisteme sokarak kendine çifte bir söylem seçmiştir" (1999: 82). Böylece devletin İslam karşısında izlediği stratejisi, bir yandan onu bastırmaya, diğer yandan da onla uzlaşmaya dönük geniş bir yelpazede gidip gelmiştir. "Dolayısıyla 1980 sonrası dönem, İslam'la devlet arasındaki bir dizi karmaşık etkileşimde başka bir düzlemi temsil etmektedir" (1999: 84).

14 Kemalizmin restorasyon sürecinden sonra aldığı boyutu Nemci Erdoğan neo-Kemalizm olarak adlandırmakta ve bu neo-Kemalist akımın devletten ve siyasi partilerden görece ayrı bir güç olarak ortaya çıkmasında önemli olan faktörleri şöyle sıralamaktadır: "Kemalist çevrelerin Türk-İslam Sentezi'ni sahiplenen 12 Eylül rejimi ile birlikte devlete karşı duydukları güvenin sarsılması, Cumhuriyet'in kurucu ideolojisi olarak Kemalizmin devlet aygıtlarının birleştirici/eklemleyici ilkesini sağlamaktan uzaklaşması ve devlet aygıtlarının etnik ve dinsel hareketler karşısında Kemalist siyasal projeyi yeniden öne sürmekte ve dayatmakta zayıf kalmasıdır. Bir diğeri ise, sosyal demokrat partilerin girdikleri bunalım karşısında neo-liberal ortodoksiye yanaşmaları ve bu arada Kemalizmin devletçilik gibi kimi akidelerini bırakmaya meyletmeleri ve iktidara geldikleri zaman da "Atatürk ve Atatürkçülük karşıtı" tehditlere karşı aciz kaldıklarının düşünülmesiydi" (Erdoğan, 2006: 585).

Atatürkçü Düşünce Derneği (ADD) gibi çeşitli STK'lar ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu kuruluşlar, "baskıcı devlet aygıtının dayandığı Kemalist restorasyona "sivil" bir destek" sağlama amacı gütmektedir (Erdoğan, 2006: 585). Böylece, "sivil toplum hareketinde mevzi kazanmaya başlayan Kemalizm", bu STK'lar vasıtasıyla daha yaygın ve baskın bir özellik kazanmıştır (Günal: 2006: 487). Bu yeni Kemalist söylem içerisinde toplumsal yapı laik-anti laik, çağdaş-gerici gibi antagonistik kamplara bölünmüş ve Kemalistlerin karşısında özellikle şeriatçılardan oluşan bir karşıdevrimci cephe olduğu vurgulanmıştır. Bu düşünceye göre Türkiye, 1950'lerden sonra bir karşı devrimci sürece sokulmuş ve laik Cumhuriyet yok edilme tehlikesi ile karşı karşıya kalmıştır (Erdoğan, 2006: 586-588). Cumhuriyet ve onun ideolojisine en büyük tehdidin ise, şeriat özlemi içerisinde bulunan İslamcılardan geleceği düşüncesi dolaşıma sokulmuştur.

Bu yeni Kemalist söylem (neo-Kemalist söylem), " Cumhuriyet'in ve onun ideolojisinin 'bir ihanet çemberi ile kuşatılmış' olduğunu" dile getirerek, çemberin bir ucuna "şeriat özlemi içerisinde bulunan siyasal İslamcı kadroları" koymaktadır (2006: 587). Ayrıca bu söylem içerisinde dile getirilen kuşatılmışlık tehlikesine, yani "devlet kurumlarının karşı devrimciler (İslamcılar) tarafından işgal edilmesi" tehlikesine çözüm ise, "bilinçli yurttaşların"[15] kolektif hareketi olarak sunulmuştur.

[15] Kemalist ideoloji içerisinde yurttaşlık kavramı, "halkın her bireyinin yönetebilmek için –en azından yönetim etkinliklerini değerlendirmek ve denetlemek için gerekli sayılan yetenek ve özelliklere sahip olduğu varsayımı" üzerinden temellenmektedir. Böylece Kemalizmin tanımladığı şekliyle yurttaş, "Cumhuriyetçi devletin "atom"u olma yetki ve sorumluluğu" ile donatılmıştır (Laçiner, 1998: 17). Değindiğimiz Neo-Kemalist söylem içerisinde dile getirilen "bilinçli yurttaşlık" kavramı ise, tam da bu özelliklere gönderme yapmaktadır. Yani restorasyon süreciyle birlikte toplum nezdinde karşılığını bulmuş ve çeşitli STK'lar (ADD, ÇYDD vb.) tarafından sahiplenilmiş Kemalist ideoloji ve bu ideolojinin taşıyıcılığını yapan bireyi ifade etmektedir. Ayrıca bu kavram inceleme materyali olarak ele aldığımız ve Kemalist görüşün taşıyıcısı olarak konumlandırdığımız Cumhuriyet gazetesi haberlerinde de sık sık kullanılmıştır. Çalışmamızın analiz bölümünde, "Laiklik Vurgusu ve Şeriat-İrtica Tehdidi Algısı" başlıklı tema kapsamında, bu yurttaşlık kavramı ayrıntılı olarak ele alınmış ve işaret ettiği değerler detaylandırılmıştır.

Yani tamamen Kemalist bir "bilinç ve duyarlılıkla" donatılmış olan bu yurttaşların "ülkenin içerisinde bulunduğu tehlikeyi/şeriat tehdidini" net bir şekilde görmesi ve "sivil alanda" bu sürece tepkilerini dile getirmesidir beklenen… Böylece baskıcı devlet aygıtına dayanan Kemalist restorasyona sivil bir destek sağlanmış olacaktır. Bunun en önemli örneğini, laik çevreler tarafından "İslamcı bir Cumhurbaşkanının seçilmesine tepki" olarak gerçekleştirildiği dile getirilen Cumhuriyet mitinglerinde görmekteyiz. Bu yeni Kemalist söylem temelinde kurulan çeşitli STK'lar tarafından düzenlenen bu mitinglerde, temel düşman "şeriat özlemi içerisinde olan İslamcılar" olarak belirtilmiş ve bu kişilerin rejim için ciddi bir tehdit unsuru olduğu dolaşıma sokulmuştur. Tam da bu bağlamda, miting katılımcıları kendilerini "laik Cumhuriyet'in yeminli koruyucusu" olarak tanımlarken, İslamcı ideolojiyi ise "laik Cumhuriyet'in yeminli düşmanı", yani karşı devrimci olarak konumlandırmış ve Cumhuriyet'in elden gideceği düşüncesini yeniden üreterek mitinglere "sivil" destek sağlamayı amaçlamışlardır. Çalışmamızın analiz bölümünde Kemalist ideolojinin belirleyiciliği temelinde düzenlenen Cumhuriyet mitinglerinde dile getirilen bu argümanlara ayrıntılı bir şekilde değinilecektir.

B. İslamcılık İdeolojisi

İslamcılık, 19. yüzyıldan itibaren Batının sömürgesi olmuş Müslüman ülkeleri bağımsızlığına kavuşturmak için geliştirilmiş "bir siyasal kurtuluş ideolojisi, bir siyasal projedir" (Kurtoğlu, 2004: 201). Tarih boyunca İslam dini her zaman siyasal bir görünüme sahip olmasına rağmen, ilk defa bu dönemde, İslamcılık

akımıyla birlikte bir kurtuluş projesinde yeniden yorumlanmıştır. Bunun nedeni ise, Batı'nın teknik, ekonomik ve siyasal olarak kazandığı gücü Müslüman ülkelere yöneltmesi ve böylece Batı'nın gücü karşısında iflas ederek sömürge haline gelen (Osmanlı ve İran dışında) Müslüman ülkelerin, Batı ile hesaplaşmanın yollarını aramasıdır. Bu dönemde padişah II. Abdülhamit tarafından da desteklenen İslamcılık, hem Osmanlı Müslüman tebaasını birleştirmek için bir bayrak olarak tasarlanmış, hem de ülke dışındaki Müslümanların emperyalizme karşı koymaları ve halifelik makamı etrafında birlik olmaları için tasarlanmış bir siyasal hareketi ifade etmektedir (Mardin, 2007: 13-14). Böylece "Osmanlı İmparatorluğuna bağlılığın İslam kardeşliği ve Hilafete bağlılık olarak formülleştirilmesi olan İslamcılık, Batı'nın yayılmacılığına ve güçlenmesine karşı bir tepkisellikle gelmiştir" (Dursun, 2004a: 87).

"Modernleşen Batı karşısında kendisine ilişkin tahayyülü, kurumları ve kavramları hezimete uğrayan Osmanlı aydınının, devletin çöküşünü engellemek üzere geliştirdiği üç tarz-ı siyasetten biri olan İslamcılık, geleneksel bilgi referanslarına sahip çıkarak devleti muhafaza etmeyi amaçlaması bakımından bir Batı eleştirisi olarak" ortaya çıkmıştır (Kurtoğlu, 2004: 202). Bilinçli bir tavır olarak gelişen bu tepkisellik, Batı karşısındaki yenilmişliğin neticesi olarak gösterilmektedir.

Bu anlamda İslamcılık Bulaç'ın deyişiyle, İslam dünyasının yüz yüze geldiği modernliğin bir ürünüdür. Fakat aynı zamanda, o dönemin ağır şartları altında Müslümanların, modern dünyaya vermeye çalıştığı ilk cevaba da işaret etmektedir (Bulaç, 2004: 60). Böylece İslamcılık, Batı karşısında gerileyen Müslüman ülkelere eski görkemli günlere dönmeyi vaad eden ve buna ulaşmak için izlenecek yol

haritasını sunan bir ideolojidir. Yani İslamcılık, İslam ülkelerinin Batı karşısında yaşadığı bu hezimetin toplumsal sonuçlarını, bu sonuçlara direnme yollarını ve bu sonuçları İslam toplumlarının yararına dönüştürmeyi amaçlayan bir ideolojidir (Çiğdem, 2004: 27). O halde İslamcılığın hem siyasal, hem de dinsel bir projenin adı olduğu söylenebilir. "İslamcılık siyasal bir proje olarak devleti, Batının bilimi ve askeri teknolojisi ile güçlendirerek, İslam dini temelinde yeniden düzenlemeyi, böylelikle devlete dahilde ve hariçte kaybettiği prestiji yeniden kazandırmayı hedeflerken; dinsel bir proje olarak da devletin meşruluğunun kaynağı olan İslam dinini, Batılı ilerleme ve kalkınma kavramının İslami meşruiyetlerini sağlayacak şekilde yeniden yorumlayarak yenilemeyi hedeflemiştir" (Kurtoğlu, 2004: 202).

Bir siyasal ideoloji olarak İslamcılık, Batı karşısında geri kalmış olan Müslüman ülkelerin tekrar güçlerini kazanmaları için teknik ve bilimde ilerlemiş olan Batının kurum ve kuruluşlarını almayı ve bunları İslami değerlerle birleştirerek yeni bir kalkınma modeli oluşturmayı hedeflemesine rağmen, Batının örf ve adetlerini, değerler sistemini ve felsefesini bu yeniden yapılanmanın dışında bırakmıştır (Duran, 2004: 145, Bulaç, 2004: 60). Bu anlamda İslamcılık ideolojisi "Batı tarafından şekillendirilen bir tarihi sürece, İslam dünyasını kendine özgü yeni bir kimlik inşa ederek katma projesini" ifade etmektedir (Bulaç, 2004: 51). Nasıl ki Kemalizm, dinle ilgili her şeyin dışında kalınabileceği ve içinde islam'ın olmadığı bir dünya tasarlamışsa, İslamcılık da Batılı olan/olduğu düşünülen her türlü fikir, kurum ve kimliğe karşı alternatif sunması gerektiğini savunuyordu (Bilici, 2000: 37). Geliştirilen bu alternatif söylem temelinde İslamcılık, devletin ele geçirilmesini, devletin belirledikleri hedef doğrultusunda değiştirilmesini ve devlet üzerinden toplumun yeniden inşa edilmesini amaçlamaktadır (Bulaç, 2004: 53). Bu açıdan

İslamcılık, aynı Kemalizm gibi toplumsal hayatı kendi parametreleri doğrultusunda şekillendirmeyi ideolojik ufkuna yerleştirmiştir.

"Yukarıdan aşağı toplumu ve bireyi değiştirmeyi hedefleyen sosyal mühendislik yaklaşımı" hem Kemalizm içerisinde hem de İslamcılık üzerinde etkili olmuştur (Duran, 2004: 154). Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünün ardından, tüm mücadelelerden zaferle çıkan Kemalist güçlerin yeni ulus devletin kurucu misyonunu üstlenmeleri, toplumu kendi arzuladıkları doğrultuda dönüştürme gücünü ellerinde bulundurmaları ve bu dönüşüm esnasında İslamcılığı sahne dışında bırakmaları, toplumu İslam dini temelinde dönüştürmeyi hedefleyen İslamcılık ile temel çatışma noktasını oluşturmuştur. Dolayısıyla, İslamcılığın tarihsel seyri içerisinde Cumhuriyet öncesi İslamcılıkla Cumhuriyet sonrası İslamcılığını birbirinden ayıran bazı koşullar olmuştur. Çünkü Cumhuriyet öncesi İslamcılığı, Osmanlı'nın çöküşünü engelleyecek bir çözüm niteliği sunması açısından –bir dönem- devlet tarafından desteklenmesine karşın, Cumhuriyet sonrası İslamcılığı Kemalist rejimin laikleştirici politikaları bağlamında Osmanlıdaki gibi bir devlet hareketi olmaktan tamamen çıkıp, sadece bir halk hareketine dönüşmüştür (Aktay, 2004a: 20). Yeni devletin kurucu ideolojisi olan Kemalizm, toplumu "kılcal damarlarına kadar Batıcı bir yeniden yapılanmaya" (Dursun, 2004a: 53) tabi tutarken, İslamcılığı da bu yeni yapılandırmanın dışında bırakmış ve özellikle rejimi tehlikeye atacak bir unsur olarak sunmuştur[16]. Çünkü İslam dini sadece bireylerin inanç dünyasına ait bir din

---

[16] Göle'ye göre bu anlayış İslamcı hareketi, "ya sosyo-politik etmenlere, ya da İslamın kendisinin Batı'da gerçekleşmiş olan reformculuk ve laiklik gibi dönüşümlere yabancı olduğu varsayılan yönlerine öncelik tanıyarak" açıklamıştır (Göle,2002: 20). Böylece İslamcılık tanımlanırken, onun özellikle Müslüman toplumların tarihinde belli bir dönemde var olmuş olan şeriat düzenini tekrar kurmak için silahlı eylemciliğe yöneleceği noktası temel alınmıştır. Bu yaklaşımda üstü kapalı olarak, "İslam'ın değişmez bir niteliğe ve modern demokrasi ve yurttaşlık ilkeleriyle radikal bir çatışma içinde olan belirli bir siyaset ve devlet kuramına sahip olduğu" varsayılmıştır. Bu dinin değişmez bir öze sahip olduğu düşünüldüğü için ve dolayısıyla modernlikle uyuşmadığı için, İslamcılık siyaseten "patolojik"bir durum olarak açıklanmıştır (Göle,2002: 21)

değildir. "Siyasetten ahlaka, kültürden sosyal hayatın yeniden tanzimine, hukuk ve ekonomiden ibadet ve inançlara kadar" her alana dair bir çözüm sunan, çıkış yolları gösteren evrensel bir dindir (Bulaç, 2004: 59). Müslüman bireye iyi, doğru, ahlaklı ve adil bir yaşam sunarken, bireyden de bu İslami değerleri toplumun her alanına yaymasını, uygulamasını ve toplumsal hayatın tüm alanlarının İslam hukukuna göre ayarlanmasını bekler. Böylece "İslam hukuku sosyal yapının temelini oluşturur" (Duran, 2004: 153). Bu nedenle Kemalizmin dini özel alana bırakması, dini olanla dünyevi olan arasında bir ayrıma gitmesi[17], Cumhuriyet sonrası İslamcılığının temel karşıtlığını kurmasına neden olmuştur[18]. Cumhuriyet sonrası İslamcılığı , "esas olarak dini olanla dünyevi olan arasındaki bu ikilemin reddiyesine dayalı bir kolektif uzlaşmanın" adını ifade etmektedir (Çiğdem, 2004: 26).

Çağdaş Batılı uygarlıklar düzeyine erişme arzusu doğrultusunda toplumsal yaşamın Batılı değerlerle yeniden yapılandırılmasını ve bu yapıyla uyumlu modern-çağdaş, laik bireyin inşa edilmesini temel alan Kemalist toplumsal mühendislik projesi, İslamcılık ideolojisi içerisinde de karşılığını bulmuştur (Duran, 2004:154). Çünkü "ideoloji, toplumsal çevremizi yeniden düzenleyecek, böylelikle de duyumlarımızı dönüştürecek ve fikirlerimizi değiştirecek olan safkan toplumsal mühendislik programıdır" (Eagleton, 2000: 104). Buna göre bir ideoloji olarak İslamcılık da, Kemalist devletin uyguladığı bu toplumsal mühendislik projesini

---

17 Ancak bu ayrım, uygulamada, dini olanla dünyevi olanın ayrımından ziyade, Kemalist rejime karşı bir hareketin İslamcılık içerisinden geleceği düşüncesi temelinde, dinin devlet tarafından kontrol altına alınması şeklinde tezahür etmiştir.

18 Cumhuriyet sonrası İslamcılık ve Kemalizm arasındaki ilişki, birçok sosyal bilimci tarafından merkez ve çevre arasındaki mücadele etrafından tanımlanmaktadır. Bu tanımlamalara göre merkezi, devlet kurumlarını elinde bulunduran Kemalist ideoloji temsil ederken, çevreyi de Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra merkezin dışında kalan ve merkeze ortak olmaya çalışan İslamcı ideoloji temsil etmektedir. "Bu sosyolojik analiz açısından İslamcılık, Türkiye'de taşra kökenli, merkeze mesafeli, bulabildiği her türlü araçla merkeze ortak olmaya çalışan bir hareket olarak" ifadesini bulmaktadır (Yılmaz, 2004: 605).

alarak, İslamcılığın kontrolü altında, -yine aynı devlet içerisinde- kendi ideolojisine uygun, Batı'nın gelişkinliğine sahip ama kendi geleneksel yapısını koruyan, dindar bireyi inşa edebilmeyi toplumsal ufkuna yerleştirmiştir. Bu anlamda hem Kemalizm hem de İslamcılık toplumu devletin ideolojisine göre şekillendirilebilecek "bir hamurdan veya bir yönetim nesnesinden" başka bir şey olarak görmemişlerdir (Çınar, 2004: 175). Ayrıca toplumu siyasetin nesnesi olarak konumlandıran bu iki ideoloji, "kendilerini bu milletin özü/gerçek iradesi olarak tanımlamaları noktasında birleşmektedirler" (2004: 175-176). Her iki ideolojinin de kendilerini milletin gerçek iradesi olarak tanımlamaları, toplum için en "iyi" olanı toplum adına belirlemeleri, bu "iyi"nin gerçekleştiricisi olarak kendilerini sunmaları ve toplumsal yaşamda kendi değerlerini hakim kılmayı amaçlamalarından dolayı sürekli mücadele halinde olmuşlardır. Tam da bu nedenle, Cumhuriyetin kuruluşundan beri kendileri için en büyük tehdidi birbirleri olarak görmüşler ve görmeye de devam etmişlerdir.

Kamusal ve toplumsal yaşamın Batıcı bir yeniden yapılandırılmasını temel alan Kemalist ideoloji ile, bu alanların din temelinde yeniden yapılandırılmasını temel alan İslamcılık ideolojisi arasında, tam da bu nedenle, en büyük çatışma noktasını laiklik oluşturmaktadır. Çünkü Kemalist ideoloji iktidara geldiği ilk andan itibaren laiklik temelinde çeşitli reformlar gerçekleştirerek dinin kamusal ve toplumsal alanda egemenliğini sınırlandırmıştır. Fakat İslamcı ideolojiye göre, İslam sadece bir din değil, aynı zamanda bir yaşam tarzıdır. Yaşamın her alanını, ona inananların nasıl davranması gerektiğini söyleyen "ahlaki, hukuki, siyasi, iktisadi ve sosyal yasalar bütünü"dür (Şen, 2008: 190). Bu anlamda İslamcıların hedefledikleri İslami şeriat, toplumsal alanın tüm kesimlerini kapsayıcı ve kuşatıcı bir yapılanmaya işaret etmektedir. Toplumsal ve kamusal alanı dini bir ilkeye referansla yorumlayan

İslamcı ideoloji, Kemalist reformları, laikliği kurucu unsur olarak kabul ettiği ve bu bağlamda sadece bir din olmayan İslam'ı, hukuki ve sosyal yaşamdan uzaklaştırdığı için reddetmektedir. Ayrıca, Kemalist ideolojinin laikleştirici reformları karşısında hezimete uğrayan ve belirli bir süreliğine ideallerinden vazgeçmek zorunda kalan İslamcı ideoloji, bu nedenle, Kemalist ideoloji ile temel karşıtlığını laiklik üzerinden temellendirmektedir.

C. İslamcılık ve Kemalizmin Geriliminde Laikliğin Yeri

Osmanlı İmparatorluğu'nun Batı karşısında yaşadığı geri kalmışlığın nedenini devlete ve kamusal alana hakim olan din de gören Kemalist ideoloji, toplumun refaha ulaşması için "dinsel düşüncenin yerini bilimsel akılcı düşünceye, buna paralel olarak da dinsel kurumların yerini seküler olanlara" bırakılması gerektiğini ifade etmiştir (Mert, 2006: 199). Çağdaş Batılı uygarlıklar düzeyine erişme arzusu doğrultusunda kurulan yeni devlet, önceki rejimde din temelinde oluşturulan bütün değerlerin, yapıların ve kurumların reddi üzerinden inşa edilmiştir[19]. Toplumsal yapıyı kendi arzuları doğrultusunda dönüştürmeyi hedefleyen Kemalist ideoloji, modernleşmenin ancak dinin kamusal ve toplumsal alandaki etkisinin yok edilmesiyle mümkün olabileceğini dile getirerek, laikleşme amacıyla çeşitli reformlar gerçekleştirmiştir (Kurtoğlu, 2004: 207). Bu reformlar öncelikle, "modern bir ulus

---

19 Önceki rejimde var olan din temelli yapılanmayı reddeden Kemalist ideolojinin ana eğilimi, yaratılmak istenen yeni toplumsal örgütlenmenin temelini "millet"e dayandırmak ve milleti de dinsel olmayan öğelerle tanımlanan bir kavram olarak ele almaktı. Böylelikle Kemalist söylem içerisinde devletin millet tarafından oluşturulduğunun belirtilmesi, dolayısıyla devleti oluşturan milletin de dinsel olmayan öğeler temelinde tanımlanması, Kemalizmin din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılması şeklinde tazahür eden laiklik düşüncesini destekleme işlevi görmektedir (Köker, 2003: 162).

inşasına temel teşkil eden kurumsal ve toplumsal dönüşümlerin tümüne zemin hazırlamayı" ve ayrıca "dinsel kurum ve hiyerarşilerin yanı sıra, geleneksel topluma özgü tüm kurum ve hiyerarşileri" ortadan kaldırmayı hedeflemiştir (Mert, 2006: 204).

Laikleşme yolunda yapılan bu reformlarla amaçlanan, dinin varlığının tamamen reddedilmesi değil, din tarafından belirlenen bir toplumsal ve siyasal alandan, dinin belirleyiciliğinin olmadığı bir toplumsal-siyasal alana geçilmesi ve devletin tüm dinlere eşit mesafede olması olarak ifadesini bulmuştur. Ancak bu anlayışın tam aksine, Türkiye'de, din ve devlet işleri birbirinden ayrılmamış, bunun yerine, Cumhuriyet rejimine karşı bir tehdidin İslamcı hareket içerisinden geleceği düşüncesi temelinde Diyanet İşleri Başkanlığı kurularak din, devlet denetimi altına alınmıştır[20]. Böylece imamlar devlet kontrolü altında yetiştirilmiş ve maaşları devlet tarafından ödenmiştir. "Bu kurum, devlet memuru statüsündeki imamlarıyla İslam'ı çağdaş bir yorum ve çehreye kavuşturarak, bir anlamda "devlet İslam'ı" oluşturulmasına" yaramıştır[21] (Cizre, 1999: 87). Dinin devlet denetimi altına alınması ve İslam'ın kamusal alandaki görünümünün üzerine sıkı bir şekilde gidilmesi ise Kemalist ve İslamcı ideolojilerin çatışma noktalarının temelini oluşturmuştur. Bu anlamda Kemalist rejime ideolojik karakterini veren ilkelerden biri olarak laiklik, Kemalist

[20] Dinin devlet tarafından kontrol altına alınmasını Köker, laiklik ilkesinin uygulanması noktasında Kemalizmin bir stratejisi olarak nitelendirmektedir. Çünkü yeni devletin kurulmasının ardından İslam dininin egemen olduğu bir toplumda (dolayısıyla din ve devletin birlikteliğine inanan bir toplumda), "laiklik ilkesinin gerçekleştirilmesi için, önce dinin devlet tarafından denetim altına alınması, sonra da din ve devletin birlikteliği inancının, bireysel düzeyde değiştirilmesi gerekmektedir" (2003: 166).

[21] Bu nedenle de Türkiye örneğinde "dinsel alanın özerkliğinden, devletin öteki din ve mezhep toplulukları karşısında tarafsızlığından söz edilemez, çünkü Sünni İslam, örtük biçimde de olsa, "resmi" dini temsil etmektedir" (Göle, 2009: 119). Göle''ye göre, "Türkiye'de Kemalizm, en başından itibaren bir Türk İslamı, cumhuriyetçi laiklik ile bağdaşabilecek bir İslam'ı yaratmak istemiştir ve bugün radikal İslamcılık karşısında yeniden güncel bir önem kazanan da işte bu projedir" (2009: 119).

devrimlerin/reformların özünü ve dayanağını oluştururken, aynı zamanda iki ideoloji arasında süren mücadelenin de zeminini oluşturmuştur.

Kemalizmin en önemli ilkelerinden olan laiklik, hem dinsel olanın siyasal alandan çıkartılarak devlet aygıtının laikleştirilmesi, hem de toplumun modern uygarlıklar gibi bilimsel ilkeler ve kurallar temelinde yeniden inşa edilmesini ifade etmesi açısından iki düzeyde anlaşılmaktadır[22]. Kemalizmin laiklik anlayışı, eski toplumda var olan dinsel ve geleneksel değerlerin, modern, rasyonel ve bilimsel değerlerle değiştirilmesini ve iktidarın kaynağının dinsel olandan alınarak halk iradesine dayandırılmasını kapsar (Çelik, 2006: 85). Böylece "laikleşme, bir tarih sürecini, toplumda oluşan değişimleri gösterir" (Michel,1994: 103) ve iki ideolojinin de anlam haritasına farklı değerleri ifade edecek şekilde eklemlenir. Kemalist ideoloji için laikleşme süreci "cahillikten bilgiye, batıl inançtan bilmeye, çocukluktan olgunluğa doğru bir gidiş" olarak anlamlandırılırken, İslamcı ideoloji için "inançtan amaçsızlığa, açıklıktan karmaşıklığa, muğlâk değerlerin keskinliğinden göreceliğe doğru bir gidişi" ifade edecek şekilde anlamlandırılır (1994: 103).

Laikleşme süreci ile birlikte dinsel olan her şeyin kamusal ve siyasal alandan sökülmesi, bu iki ideolojinin çatışmalarının laiklik üzerinden merkezileşmesine dayanak sağlamıştır. Çünkü "Kemalist laiklik, yeni bir kimlik ve yeni bir düzen kurma iddiasındadır; İslam ise, bu kimliğin ya da düzenin varlık bulmasını engelleyici" ve tehdit edici bir unsur olarak sürekli orada durmaktadır (Çelik, 2006: 86-87). Uygulanan laikleştirici politikalarla birlikte siyasal ve kamusal alandan dışlanan İslamcılar, bu dışlama nedeniyle sürekli rejime bir tehdit olarak konumlandırılmışlardır. Çünkü Kemalist laiklik anlayışı içinde din, sivil topluma

---

[22] Böyle bir laiklik anlayışı da sadece devletin değil, bireyin de laik olması gerektiğini ifşa etmektedir. "Bu ifşaat Kemalist laiklik ideolojisinin kapsamını göstermesi bakımından önemlidir" (Kurtoğlu, 2004: 213).

bırakılan bir özgürlük alanını olarak ifade bulmamış, bunun yerine –yukarıda belirttiğimiz gibi- sıkı bir şekilde devlet denetimi altına alınmıştır ve dinin devlet tarafından mutlak anlamda kontrol edilmesi de Kemalizm içinde genel bir ilke olarak kabul edilmiştir (Köker, 2003: 166; Şaylan, 1992: 80;). Bunun neticesinde, Kemalist devrime yönelik bir karşı devrimin temel olarak İslamcı ideolojiden geleceği yaygın olarak kabul görmüştür (Şaylan, 1992: 80). "Kemalistlerin, bir karşıdevrim tehdidi olarak gördükleri dini, devlet denetimi altına almaları, dinin istenenin aksine toplumsal hayattaki rol ve işlevinin artmasına ve siyasallaşmasına neden olmuştur" (Kurtoğlu, 2004: 210).

Kemalist ideoloji, bir yandan dinin toplumsal yaşamdaki rolünü sınırlarken, diğer yandan da yurttaşların çoğunun kimliklerini inançları temelinde tanımlamaları karşısında dine ilişkin farklı söylem stratejileri kullanmıştır. Geliştirilen bu söylem stratejilerini Çelik üç düzeyde kategorilendirmektedir (2006: 87): Bu stratejilerden ilki, İslam dinini Cumhuriyet rejiminin gerçek düşmanı olarak konumlandıran dışlayıcı bir mantığa dayanır. İkincisi, din ve devlet işlerinin ayrımı üzerinden ifadesini bulan laiklik anlayışında yansımasını bulur. Bu anlayışa göre, devletin herhangi bir inancı resmi din olarak tanıması laiklik ilkesi gereği mümkün değildir. Böylece dinin alanı sınırlanır. Üçüncü strateji ise ikincisine yakındır. Bu düşüncede sorun, din olarak tanımlanmaz, asıl sorun fanatikler ya da fanatiklik olarak ifadesini bulur.

Din dışı bir sosyal yaşam kurmayı amaçlayan Kemalist ideoloji, dini toplumsal yaşamın temeli olarak gören İslamcılık ideolojisini, arka arkaya gerçekleştirdiği inkılaplarla büyük oranda kamusal alandan uzaklaştırmış ve böylece hem toplumsal alanda, hem de devlet kurumlarında dinin belirleyiciliğine son vermiştir. Ayrıca

gerçekleştirilen bu inkılaplarla toplumsal yaşamdaki dini simgeler büyük oranda silikleştirilmiş ve bunların yerine Batılı/Garplı simgeler getirilmiştir. Kemalist ideolojinin toplumsal ve kamusal alanı kökten bir şekilde laikleştirmeye yönelik inkılapları da iki ideolojinin gerilimini büyük oranda arttırmıştır. Kemalist ideoloji tarafından gerçekleştirilen bu laikleşme adımları, 1937'de laiklik ilkesinin Anayasa'ya girmesine kadar devam etmiştir.

"Otorite ilişkilerin nihai laikleşmesi" (Çelik, 2006: 84) öncelikle saltanatın kaldırılması, Cumhuriyetin ilanı ve halifeliğin ilgasında[23] ifadesini bulmuştur. 1924 yılı İslamcıların hem siyasi hem kurumsal düzeyde Osmanlı devleti ile birlikte tasfiye edilmelerine işaret etmesi açısından önem taşımaktadır. Bu tarihte Şer'iye ve Evkaf Vekaleti yerine Diyanet İşleri Başkanlığı kurularak din özel alana bırakılmak yerine devlet kontrolüne alınmıştır[24]. Ardından ulusal düzeyde eğitim birliğini sağlayan Tevhid-i Tedrisat Kanunu çıkartılarak eğitim-öğretim laiklik ilkesi temelinde yeniden yapılandırılmıştır. 1925'in başlarında ise Şeyh Said Ayaklanması

---

[23] Hilafetin kaldırılması İslamcı ideoloji için, "İslamın dünyayla ilgili ideallerini planlarını yürürlüğe sokmayı, İslam şeriatını uygulamayı, İslam adına bir siyasal varlık göstermeyi vazife edinen bir siyasal odaktan" mahrum kalmaları açısından çok önemli bir noktaya işaret etmektedir (Aktay, 2004b: 69). İdeolojik ufkuna tüm Müslüman tebaayı İslam bayrağı ve halifelik makamı altında birleştirmeyi yerleştiren İslamcı ideoloji, halifeliğin kaldırılmasıyla birlikte bu büyük idealinden vazgeçmek durumunda kalmıştır. Ayrıca halifeliğin ilgasıdan sonra laiklik, adım adım somutlaştırılmaya başlamıştır. Fakat Kahraman'a göre, "siyasal bir kurum olmadan önce laiklik, kültür ve toplumsal bir olgu şeklinde sunulmuştur. Bu yanıyla laiklik daha örtülü bir konumda gibi görünse de bir *zihniyet olgusu* sıfatıyla çok daha etkilidir. Dolayısıyla laiklik, dinle sembolize edilen "gericiliğin" karşısında bir *kimlik kurucu unsur"* olarak işlev görmeye başlamıştır (2008: 168).

[24] Bu dönemde dinin devlet kontrolüne alınması, ilerde oluşacak herhangi bir şeriat tehdidini engellemek için tasarlanmış bir stratejidir. Böylece ülkede resmi kadrolardan bağımsız din adamları örgütünün oluşması engellenmiş, din adamları kamu görevlisi yapılarak, onların ekonomik ve idari açıdan özerkleşmelerinin önüne geçilmiş ve rejime bağlı kalmaları sağlanmıştır (Ergil, 1989: 36-37). İşte tam da bu noktada, yeni rejimin laik olup olmadığı ciddi şekilde tartışma konusu olmuştur. Çünkü yaygın olarak din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılması olarak kabul edilen laiklik, bu yeni rejim içerisinde –sık sık belirttiğimiz gibi- dinin devlet tarafından kontrol altına alınması şeklinde tezahür etmiştir. Böylece yeni devletin "laikliği" büyük oranda sorgulanır bir noktaya gelmiştir. Çalışma boyunca "toplumun laik bir yapıya kavuşturulması" ve "laik cumhuriyet" gibi ifadeleri de, laikliğin bu tartışmalı noktasının farkında olarak, sadece Kemalizme özgü bir laikliğe işaret etmesi açısından ve Kemalizmle İslamcılığın çatışma noktasının net şekilde vurgulanması açısından kullanılmaktadır.

üzerine Takrir-i Sükun Kanunları kabul edilerek, İstiklal Mahkemeleri'yle birlikte İslamcı düşünce ve hareketler tamamen baskı altına alınmıştır (Bulaç, 2004: 48-49). Takrir-i Sükun Kanunları ve İstiklal Mahkemeleri'nin yarattığı buyurgan hava altında sırayla, şapka ve giyim kuşam devrimleri, tekke ve zaviyelerle, türbelerin kapatılması, dolayısıyla tarikatların yasaklanması, aynı yılın sonlarında hicri ve muaddel rumi takvimler yerine, milat başlangıçlı takvimin ve alafranga saatin kabulü, 1926'da Avrupa Medeni Kanunu'nun toptan kabulü, 1928'de beynelmilel erkam denilen bugün kullandığımız rakamların kabulü, Latin harflerinin kabulü[25], devletin dininin İslam olduğunu ifade eden maddenin Anayasa'dan kaldırılması, 1931'de metrik siteme geçilmesi, 1932'de ezanın Türkçeleştirilmesi ve 1935'te hafta tatilinin Cumadan Pazar gününe alınması gibi toplumsal ve kamusal alanı laikleştirici reformlar yapılmıştır (Tuncay, 2006: 92; Zürcher, 2006a:48; Jâschke,1972:22-31; Kara, 2004b: 179-181; Tanfer, 1999, Ergil, 1989, Göle, 2002: 101, Cizre, 1999: 86-87). Son olarak 1937'de laiklik ilkesi, Anayasa'nın değiştirilmez, değiştirilmesi teklif edilemez maddelerinden biri haline getirilerek, bu ilke hem hukuksal temele, hem de hukuksal muhafıza kavuşturulmuştur (Jâschke,1972: 22-31; Kurtoğlu, 2004: 209-210, Kurtoğlu, 2001: 88). Böylece laiklik ilkesi temelinde yeniden yapılandırılan toplumsal ve kamusal düzen içerisinde İslamcı ideolojinin tamamen sistem dışına

---

[25] Mete Tuncay, bu reformlar arasında en etkilisinin Yazı devrimi olduğunu belirtir ve bunu şu sözlerle ifade eder: "Yazı karakterlerinin, yani alfabenin dinlerle garip bir ilişkisi vardır. Tarihte bir takım halklar, yeni bir dini kabul ettikleri ya da dinlerini koruyarak anadillerini değiştirdikleri durumlarda, o dinin kutsal metinlerini geleneksel ya da edinilmiş dillerine çevirmeye razı olsalar bile, metinlerin yazılı oldukları özgün alfabeyi kullanmaya devam etmişlerdir……..Dolayısıyla, Kuran'ın Arapçadan başka dillere "mealen" çevrilmesine razı olunsa da, ibadette Arapça özgün metnin kullanılmasında ve din hizmetlileri başta, bütün aydın müminlerin bu dili öğrenmesinde ısrar edilmiştir……..Alfabe değiştirmek, bir kuşak içinde o zamana kadar yazılmış bütün yapıtları okunmaz/anlaşılmaz hale sokmuştur. Bu düşünülebilecek en köktenci kültür değiştirme girişimidir. Çünkü İslam dininin de, yükseltilmek istenen Türk milliyetçiliği ışığında yeniden biçimlendirilmesini ima ediyordu" (Tuncay, 2006: 93).

itilmesi, onun daha sonra Kemalizme karşı "rövanşist" bir karakter kazanmasında etkili olmuştur (Çiğdem, 2004: 28).

Cumhuriyet'in 1950'lere kadar olan bu devresinde, gerçek bir İslami faaliyetten söz edilemez. Çünkü bu dönem, İslami düşünce ve yaşantı devletin sıkı denetimine ve hatta müdahalesine maruz kalmıştır (Ocak, 2000: 93). Bu sıkı denetim ortamında İslamcılık "dönüşüme uğramış ve ortaya çıkış amacında hedeflediği İslam devletlerini bir bayrak altında toplamak, toplumu İslam dini temelinde yeniden inşa etmek gibi evrensel ideallerinden vazgeçmek durumunda kalmıştır. Bu dönemde Kemalist ideolojinin egemenliği altında yeniden şekillendirilen bir toplumda kamusal alandan dışlandığı için söylemlerini var kalma mücadelesi temelinde şekillendirmiştir" (Çiğdem, 2004: 28). Ancak 1946'da çok partili döneme geçişle birlikte İslamcı ideoloji de söylemlerini, bir noktada muhalefette olan Demokrat Parti'nin diline eklemlemiştir. Bu nedenledir ki, "henüz iktidarda olan kurucular da dine karşı tutumlarını yumuşatmaya, DP etrafında siyasallaşan toplumsal muhalefetin dilini muhatap almaya başlamışlardır" (Kurtoğlu, 2004: 211).

1960'larda Türkiye'de oluşan göreli özgürlük ortamından sonra, tek parti döneminde baskılanan İslamcı ideoloji, yavaş yavaş kendi siyasal dilini oluşturmaya ve kendini siyasal alanda ifade etmeye başlamıştır. Ve nihayet 1980'lerin ortalarından itibaren de İslamcılığın kamusal alandaki görünümü, önceki dönemlere kıyasla çarpıcı bir şekilde artmıştır. Bu dönemde İslamcılık, "toplumsal görünümleri itibariyle daha yerel (geleneksel ve lafzi), buna karşılık fikri olarak daha genel (evrensel, yani bir bütün olarak İslam cemaatlerinin sorunlarıyla ilgili olma anlamında) bir görünüm" oluşturmaya başlamıştır (Çiğdem, 2004: 28). İslam'ın bu yeni rotası, "ideolojik ve siyasal bir söylem kullanarak, İslam ruhunun diriltilmesini

ve devletin şeriat kuralları çerçevesinde yeniden yapılandırılmasını" hedeflemiştir. "Ayrıca bu yeni İslam, Batılılaşma, bağımsızlık, egemenlik, kadın hakları ve devlet içinde güç dağıtımı konularında da kendi cevaplarını" verir niteliğe gelmiştir (Cizre, 1999:105). Böylece sıkı denetim ortamında çıkış ideallerinden büyük oranda vazgeçmek zorunda kalan İslamcılık ideolojisi, 1980'lerden sonra eski evrensel ideallerini tekrar dillendirmeye başlamıştır. Ayrıca bu tarihten sonra İslamcılık ideolojisinin devlet politikasının ve ideolojisinin en önemli bileşeni haline gelmesi, onun daha baskın ve yaygın bir özellik kazanmasıyla sonuçlanmıştır (Dursun, 2004a: 186). Bu dönemde devletin İslam karşısında izlediği politika, biçim ve içerik bakımından köklü değişikliklere uğramıştır. O zamana kadar laik standart ve kıstaslara tabi tutularak engellenmiş İslami öğeler, bu dönemden sonra, Resmi söyleme eklemlenmiş ve onlara müsamaha gösterilmiştir (Cizre, 1999: 107). Çünkü 80 darbesi sonrasında din, toplumsal alanı birleştirici, istikrarı sağlayıcı bir unsur olarak devlet eliyle siyasallaştırılmıştır. "Toplumun kendisi etrafında örgütleneceği bir ortak iyinin mevcut olmadığı bu yeni dönemde din, devletin, toplumsal birlik ve istikrarı kendisi vasıtasıyla sağlayabileceği ideolojik bir tutkal olarak önem kazanmıştır" (Kurtoğlu, 2001: 89). Bu dönemde "din, yurttaşların ideolojik olarak türdeşleştirilmesinde, toplumun depolitize edilmesinde ve çoğulcu siyasetin önlenmesinde ikinci bir ideolojik araç olarak Kemalizme yardım" edecek şekilde konumlandırılmıştır (Parla'dan aktaran Kurtoğlu, 2004: 214). Bu nedenle Türkiye'de 80 sonrası yükselişe geçen İslamcılığı, tek bir etkene karşı oluşmuş bir tepki olarak ya da -neo Kemalist söylemde yaygın kabul gören haliyle- devletin İslam'ı kontrol etmede zaafa düştüğü şeklinde yorumlamak yetersiz ve yanlış olacaktır. Bu dönem ve sonrasında İslamcı hareketlerin serpildiği ortam, devlet-toplum ilişkisinde devletin

egemen olduğu bir ortamdır. Sonuç olarak, İslamcı hareketin yükselmesi, devletin değişen dünyada İslamcılığı yatıştırmak için verdiği bir tavizin neticesi değil, devletin kendi amaçları doğrultusunda uyguladığı plan ve politikaların neticesindedir[26] (Cizre, 1999: 108). Böylece, İslamcılığın toplumun türdeşleşmesinde Kemalizme yardımcı bir ideolojik araç olarak kullanılması nedeniyle, Kemalizmin laiklik ilkesi belirli bir süre rafa kaldırılmış ve İslamcı ideoloji, önceki dönemlerle kıyaslanmayacak kadar geniş bir hareket alanı bulmuştur.

İslamcı akımların siyasal bir kimlik kazanmalarının önünün açıldığı bu dönemde, ilk kez açıkça İslami söyleme sahip bir parti, Refah Partisi, hem yerel (1994), hem de genel seçimlerde (1995) büyük bir başarı elde etmiştir. Böylece Cumhuriyet tarihinde ilk defa devletin kontrolü dışında bir İslamcı parti iktidara gelmiş ve İslamcı kimliğini net bir şekilde dile getirmiştir. "Devletin kontrol mekanizmasında yine bizzat devlet tarafından açılan deliği genişleterek siyaset sahnesinde İslamcı kimliğiyle, üstelik de iktidar partisi olarak yer alan ilk parti RP olduğu için, İslamcı ideoloji ile Kemalist laiklik ideolojisi arasında ilk gerçek karşılaşma bu dönem yaşanmıştır" (Kurtoğlu, 2004: 214-215). Fakat bu karşılaşma, İslamcı ideolojinin 28 Şubat 1997 tarihinde ağır yenilgisiyle sonuçlanmıştır. Bu tarihte İslami kimliğe yaptığı vurgu ve İslamcı söylemleri devletin laik yapısına tehdit olarak görülen Refah Partisi ve dolayısıyla İslamcı ideoloji, ordunun sürece müdahalesi ile siyaset sahnesinden çekilmek zorunda kalmıştır[27].

---

26 Cizre'ye göre, 1980 sonrası dönem, "ilk bakışta İslamı'n devlet tarafından yönetilmesinde geleneksel kalıpların yerle bir edildiği bir dönem gibi görülüyorsa da, aslında devlet ve İslam arasındaki ilişkinin sadece başka bir yüzüdür; ki, temel yönelim yine laiklik, baş aktör yine devlettir" (Cizre, 1999: 113).

27 Bu dönem RP'ye yöneltilen eleştiriler, partinin, demokrasiye ve Kemalist çevreler tarafından demokrasinin ön koşulu olarak konumlandırılan laikliğe inanmadığı yönünde olmuştur. "Kemalistler genelde laikliği cumhuriyet ideolojisinin özü olarak kabul ettikleri için laikliğe karşı olduğunu iddia ettikleri RP'nin cumhuriyete de karşı olduğunu" savunmuşlardır. "Aslında Türk

Bu tarihten sonra, İslamcı kimliklerin kamusal alanda görünümleri yine büyük oranda azaltılmış ve Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde olduğu gibi laik rejime en büyük tehdidin bu kesimlerden geleceği düşüncesi yeniden üretilmiştir. Fakat dillendirilen irtica ve şeriat tehdidine rağmen, yinede -bir anlamda RP'nin uzantısı olan AKP- 2002 seçimlerinde tek başına iktidara gelmiş ve iki ideolojinin laiklik kavramı ve şeriat tehdidi etrafındaki çatışmaları tekrar gündeme oturmuştur. Böyle bir ortam içerisinde yaklaşan Cumhurbaşkanlığı seçimleri ise, meclisteki koltuk sayısı çok fazla olan AKP'nin bir adayının Cumhurbaşkanı seçilmesi endişesini beraberinde getirmiştir. Kemalist çevreler tarafından, "İslamcı bir Cumhurbaşkanının laikliğin son kalesi olarak tanımlanan Cumhurbaşkanlığı makamına oturmasına tepki" olarak da Cumhuriyet mitingleri gerçekleştirilmiş ve iki ideoloji arasında Cumhuriyetin kurulduğu dönemden beri yaşanan laiklik temelindeki gerilim yeniden ivme kazanmıştır.

C.1. Cumhurbaşkanlığı Seçim Süreci ve "Şeriat-İrtica Tehdidi" Algısı

Kemalist ideoloji için, Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren İslamcılık bir tehlikenin, tehdidin adını ifade etmektedir. Bunun nedeni ise, İslamcı ideolojinin ideolojik ufkuna yerleştirdiği şeriat düzeni arzusu olarak tanımlanmaktadır. Peki

---

laiklik uygulaması dinin kontrolünü ve laikleştirilmesini ön görmüş, laiklik ise merkezdeki elitin Türkiye nüfusunun "ne olması" ve "ne hale gelmesi" gerektiğine karar veren bir sosyal proje haline" gelmiştir (Yavuz, 2004: 600). Böylece laiklik Aktay'ın deyişiyle, "iktidarı elinde tutan ve çevre ile paylaşmak istemeyenlerin kimliği ve geniş halk kitlelerini "ötekileştirerek" dışlama rejimine" dönmüştür. Bunun neticesinde Türk laikliği, bir dışlama rejimi olarak büyük tepkilere neden olmuştur (Yavuz, 2004: 600).

İslamcıların arzuladığı şeriat düzeni nedir ve neden Türkiye Cumhuriyeti için en büyük tehdidi "şeriat" oluşturmaktadır?

Şeriat, Kuran (Tanrı buyruğu), Sünnet (Peygamber'in yaptıkları) ve Hadis (Peygamber'in söyledikleri veya ona atfedilen sözler) temeline dayanan bir hukuk sistemini ifade etmektedir (Ergil, 1989: 3). Meşruiyetini ilahi hükümlerden aldığı için de şeriat, her Müslüman'ın uyması gereken kutsal kurallar ve ilkeler bütünüdür. Böylece hayatın her alanını, her dönemini kapsar ve düzenler. Şeriat hükümleri, hukuk sisteminin temelini oluşturur. Sadece devlet yönetimi değil, sosyal yaşam, günlük olaylar dahi Şeriata tabi olarak yorumlanır ve düzenlenir (Feldman, 2008; Ergil, 1989). Herkes, bu hüküm, yorum ve uygulamalara uymak zorundadır. Çünkü onlar insan yapımı değil, ilahi temellidir. İslami esaslara, yani şeriata göre kurulan bir devletin temel görevi ise, hem dinin bir inanç, ibadet ve ahlak sistemi olarak işlevsellik kazanmasını sağlamak, hem de onu bir hukuk sistemi, davranış kalıbı olarak hayata geçirmek ve uygulamaktır. Ayrıca bu yönetim şekli meşruluğunu dinden yani tanrısal iradeden aldığı için de var olan toplumsal kuralları değiştirmek söz konusu değildir (Ergil, 1989).

İslamcı ideolojinin ana eğilimi, şeriat ilkesinin uygulanabileceği bir siyasal ve toplumsal düzeni kurmaktır (Çiğdem, 2004: 26). Çünkü İslâm "sadece bir din değil, aynı zamanda bir yaşam tarzı, yaşamın her anında ve alanında ona inananların nasıl davranmaları gerektiğini söyleyen ahlâkî, hukukî, siyasi, iktisadi ve sosyal yasalar bütünü"dür (Şen, 2008: 190) ve dolayısıyla kamusal alanın dinin gereklerine uygun bir şekilde düzenlenmesini talep eder[28] (Dursun, 2004a: 50). Tam da bu nedenle İslamcı ideolojinin hedefi, toplumsal yaşamda şeriat hükümlerinin uygulanacağı bir

[28] Bu nedenle kamusal alanı laik ve homojen bir bütün olarak tasarlayan ve bu bütünlüğü engelleyici olarak İslamcılığın her türlü görünümüne karşı çıkan Kemalist ideoloji gibi İslamcı ideoloji de, kamusal alanı kendi parametreleri doğrultusunda inşa etmeyi hedeflemektedir.

siyasal projeyi hakim kılmaktır. Fakat Osmanlı'nın çöküşünden sonra yeni devletin kurucusu olan Kemalist ideoloji, önceki rejimde var olan bu yapılanmayı tamamen reddederek, siyasal ve toplumsal alanda arka arkaya gerçekleştirdiği laikleştirici reformlarla, kamusal alanda dinin belirleyiciliğini sınırlandırmıştır. Böylece İslamcı ideoloji, İslamın dünyayla ilgili ideallerini planlarını yürürlüğe sokmaktan, İslam şeriatını uygulamaktan ve İslam adına bir siyasal varlık göstermekten mahrum kalmıştır (Aktay, 2004b: 69).

Toplumu İslam dini temelinde yeniden inşa etmek gibi ideallerinden vazgeçmek durumunda kalan İslamcı ideoloji, bu dönemde söylemlerini var kalma mücadelesi temelinde şekillendirmiştir (Çiğdem, 2004: 28). Fakat bu süreç, ideallerini rafa kaldırmak zorunda kalan İslamcı ideolojinin Kemalizme karşı rövanşist bir damar geliştirmesinin de temelini oluşturmuştur[29] (Çiğdem, 2004: 28). "Mustafa Kemal bunun açık ve seçik bilincinde olduğundan, karşı devrimin esas olarak dinsel ideoloji biçiminde ortaya çıkacağına işaret etmiştir" (Şaylan, 1992: 80). Bu nedenle Kemalist ideoloji tarafından rejimin en büyük tehdidi, şeriat düzeni kurma arzusu içerisinde olan İslamcı ideoloji olarak görülmüş ve İslamcılığın her yükselişe geçtiği dönemde bu endişe dillendirilmiştir. Özellikle çok partili rejime geçişin ardından, daha önce muhalefet olanağı bulamayan İslamcıların, belirli bir süre sonra yasal yollarla kendi partilerini kurarak sistem içinde görünürlük kazanmalarına yönelik endişeler, Kemalist ideoloji tarafından "irtica" kavramı etrafında merkezileşmiştir.

[29] Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren İslamcılığın üzerine devrimci bir radikallikle gidilmesi dönem dönem onun sert bir görüntü ile geri dönüşüne, yani rövanşist bir tavır sergilemesine zemin hazırlamıştır. Özellikle 1925 yılında "şeriat isteriz" sloganı ile Doğu Anadolu'da başlayan Şeyh Sait Ayaklanması ve 1930 Aralığında gerçekleşen Menemen Olayı, dini kamusal alandan dışlayan reformlara karşı dinci bir tepki hareketini ifade etmektedir. Ayrıca bu ayaklanmalar, Kemalist ideolojinin Cumhuriyet rejiminin tehlikede olduğu söylemini meşrulaştırmasına ve o dönemde, İslamcı muhalefetin gelişmesinden endişe duyan rejimin, daha da sertleşmesine vesile olmuştur (İnsel, 2006a:24).

Sözlük anlamı gericilik olan irtica, Kemalist ideoloji tarafından dinin siyasallaşması sonucu, laik Cumhuriyetin dinsel bir sisteme, yani şeriata dönüştürülmesi projesine işaret etmektedir (Dursun, 2004a: 56). Bu nedenle Cumhuriyet'in kurulduğu andan itibaren, yeni rejime tehdit unsuru oluşturduğu düşünülen tüm İslami eğilimler, irtica kavramı çerçevesinde tanımlanmaktadır (İnsel, 2006b). Çünkü Kemalist ideolojiye göre bu grup, dinsel bir sistemin hakim olduğu geçmiş şeriat düzenine dönüşü arzulamaktadır[30]. Bu nedenle sistem içerisindeki yasal yollardan yararlanarak gizli amaçları doğrultusunda bir eylem planı gerçekleştirmektedirler. Bu gizli plan ise, uzun vadede, İslamcı çevrelerin devlet organlarına sızarak ve bu şekilde iktisadi ve siyasi olarak zenginleşerek, Türkiye'yi şeriat devleti olma yolunda dönüştürmeleri olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla laik rejime yönelik en yakın ve büyük tehdit, irtica olarak betimlenmiş[31] ve bu kavram İslamcı siyasi partilerin kapatılmasının da gerekçelerinden biri olmuştur.

---

30 Ancak Ahmet İnsel "İrtica İçimizde" başlıklı yazısında, sözlük anlamı gericilik olan ve temel olarak "geçmişe dönme" düşüncesini ifade eden irticanın, dinsel temalar taşımasının muhakkak gerekmediğine değinmiş ve bunu şu sözlerle ifade etmiştir: "Örneğin 1930'lar Türkiye'sini, aydınlanmış diktatörlüğü, tek parti rejimini kaybedilmiş bir altın çağı olarak özleyip, ilk fırsatta bu döneme dönmeyi arzulayanlar için de bugün kullanılabilecek bir kavramdır irtica. Eğer irtica kavramını hakkıyla kullanırsak, bugünkü Türkiye'de İslam dini merkezli bir toplum ve devlet kurma hülyası taşıyanların temsil ettiği irticai tehlike kadar, kendini devletin doğal sahibi olarak görenlerin, bu konumlarını demokratikleşme süreci içinde kaybetmeye başlamaları karşısında duydukları tepkiyi de, günümüz Türkiye'si için irticai bir tehlike" olarak görmek mümkündür (İnsel, 2006b). "Siyasetin toplum katına inip, en geniş katılımın sağlanması, siyasal eşitlik ve özgürlüklerin genişletilmesi ve pekiştirilmesi, birey ve toplum arasında özgürleştirici bir hak ve yükümlülük dengesi kurulmasını, modern çağa özgü bir ifade olan ilericilikle adlandırırsak, böyle bir siyasal ve sosyal gelişmeye karşı çıkanları da gerici olarak nitelendirebiliriz" (İnsel, 2006b). Bu ifadeleri ile İnsel, gericilik anlamında irtica kavramının, sadece dinsel temelli değil, farklı noktalardan da ele alınabileceğini vurgulamıştır. Ayrıca gönderme yaptığı nokta ise, Kemalist ideolojinin, İslamcı ideolojiyi "şeriatın geçmiş ihtişamlı günlerine" dönmeyi arzuladıkları temelinde irticacı olarak nitelendirmesinin yanında, aslında ilk dönem Kemalist rejime dönmeyi arzulayan kesimi de irticacı olarak değerlendirilmenin mümkün olduğudur. http://www.birikimdergisi.com/birikim/makale.aspx?mid=218

31 Örneğin laik/Kemalist kesimin savunucusu olarak kategorilendirdiğimiz Cumhuriyet gazetesi her miting öncesi, yayınladığı mitinge davet çağrılarında, bu şeriat/irtica tehdidini dile getirmiştir. Bu duyuru metninde geçenleri burada belirtmek, Kemalist çevrelerin bu tehdide yönelik algısını da net bir şekilde ortaya koymak açısından faydalı olacaktır. Fonda mitinglerin simgesi olarak kullanılan bir Türk bayrağı ile "*Cumhuriyet İçin Birleşin Yarın Çok Geç Olabilir"* başlığı verilmiş ve altında mitinglere neden katılınması gerektiği şöyle ifade edilmiştir:"*Ülkemizin ve*

İslamcı söyleme sahip bir parti olan AKP'nin, 2002 seçimlerinde iktidara tek başına gelmesi ve iktidarda kaldığı süre boyunca izlediği politikalar, Kemalist ideoloji tarafından devlet kurumlarının karşı devrimci/irticacı güçler tarafından işgal edilmesi olarak yorumlanmıştır. İslami bir düzeni hakim kılma amacı güden İslamcı ideolojinin taşıyıcısı olarak tanımlanan bu parti, ciddi bir irtica tehdidinin göstereni olarak konumlandırılmıştır. Dolayısıyla AKP'nin parti ve hükümet olarak varlığı ve icraatlarına yönelik tüm eleştiriler tek bir noktada düğümlenmektedir. O da, "AKP'nin 'şeriatı egemen kılma amacı'nı asla terk etmeyen, terk etmeyecek olan, demokrasi, hukuk, ekonomi politikaları dahil her şeyi bu asli amacın örtüsü olarak araçsallaştıran, en uygun zaman ve fırsatı kollayan bir parti olduğu" düşüncesidir[32] (Laçiner, 2007: 4). Tam da bu nedenle, 2007'de gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde bu partinin göstereceği "İslamcı" adaylardan birinin seçilmesi endişesi, Cumhuriyet mitinglerinin düzenlenmesinin gerekçesini oluşturmuştur. Çünkü Kemalist çevreler için, laikliğin son kalesi olarak tanımlanan Cumhurbaşkanlığı makamının AKP tarafından ele geçirilmesi, "laik rejimi yıkıp, İslami bir sistem kurma stratejisinin geri dönülmez bir aşamasını" temsil etmektedir (Sancar, 2007).

---

ulusumuzun bölünmez bütünlüğü için, demokratik, laik, sosyal hukuk devleti için, tam bağımsız ve aydınlık bir Türkiye için, Cumhuriyetimizin kazanımlarına ve kurumlarına sahip çıkmak ve "İrticaya Hayır" demek için Bize Katılın (Cumhuriyet, 26.04.2007)" Duyuruda, özellikle, "*İrticaya Hayır*" kelimesi hem tırnak içinde verilmiş, hem de ilk harfleri vurgu açısından büyük yazılmıştır. Bu da Kemalist ideoloji açısından, Türkiye Cumhuriyeti'ne yönelik en büyük tehlikeyi oluşturan temel nedene, yani irticaya işaret etmektedir. Çünkü irtica tehdidi Cumhuriyetin kurulduğu andan itibaren Kemalist ideolojinin en büyük korkusu olmuş ve dolayısıyla da geçen süreç içerisinde medya aracılığıyla da en büyük ortakduyu öğemizi oluşturmuştur. Kemalist literatür içerisinde, İslamcı ideolojiye sahip bir grubun, geçmiş "karanlık günlere" olan özlemini ve bunun için faaliyetlerini ifade eden bu kavram, aynı zamanda, Türkiye'nin "Batılı uygarlıklar düzeyine erişmesinin" önündeki en büyük engel olarak da tanımlanmış ve medya aracılığıyla hepimizin ortakduyu alanına, "Cumhuriyetin temel kazanımlarını sinsice gelip yok etmek isteyen gerici düşüncenin ifadesi" olarak kazınmıştır. Mitinge davet çağrısının başlığında yer alan "*Cumhuriyet İçin Birleşin Yarın Çok Geç Olabilir"* ifadesi de, Kemalizmin tanımladığı haliyle, bu "gerici düşüncenin" Cumhuriyeti yıkmak için geçmişten beri planladığı bu "sinsi" girişimine işaret etmekte ve geç kalmadan insanları sürecin önüne geçmeye davet etmektedir.

32 Bu düşünce, Cumhuriyet rejimi ile baskı altına alınan İslamcı ideolojinin, rejime karşı geliştirdiği rövanşist tavrının bir yansıması olarak ifadesini bulmaktadır.

“AKP’nin sistemi değiştirme konusunda gizli bir gündeme sahip olduğuna inanan bu çevreler, parlamentoda çoğunluğa ulaşmanın ve Cumhurbaşkanlığı makamını denetlemenin sistemi değiştirmek için yeterli olduğu öncülünden” hareket etmektedirler (Sancar, 2007). Bu nedenle düzenlenen mitinglerde bütünüyle şeriat tehdidine ve laikliğin tehlikede olduğu temasına odaklanılmıştır. Böylece laik kesim için Cumhurbaşkanlığı makamının ne kadar önemli olduğu ve laik devletin bekası için onun neden korunması gerektiğine yönelik vurgu dolaşıma sokulmuştur. Çünkü Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucu ve resmi ideolojisi olan Kemalizm, hakimiyet süresi içerisinde laikliğe yönelik vurgusunu hep gündemde tutmuş ve İslamcı yaklaşımların siyaset sahnesinde görüntülendiği her dönemde laiklik vurgusunu gündeme getirerek, toplumsal ortakduyumuzda yer alan “ *irticai faaliyetlerle laikliğin elden gitmesi sonucu şeriat devleti olacağımız*” korkusunu sıcak tutmayı başarmıştır. Aynı şekilde İslamcı ideoloji de, devleti dine saygı duymayan insanların yönettiğini; düzenin böyle devam etmesi durumunda Türkiye’de Müslümanlığın artık rahatça yaşantılanamayacağını; milletin başındaki “örtü” ile “aslında kendisine ait olan” kamu kurumlarına bile rahatça giremediğini; ülkenin giderek dini değerlerini örf ve adetlerini yitirdiğini gündeme getirerek, çoğunluğunu Müslümanların oluşturduğu bir toplumda “*Müslümanlığın elden gideceği*” ya da “*dine saygısızlık*” düşüncesini dillendirerek toplumsal ortakduyumuza hitap etmektedir. Çünkü ortakduyu[33],

---

[33] Gramsci’nin hegemonya stratejilerden biri olarak adlandırdığı ortakduyu kavramı, bir izlek ve bir öncüller deposunu ifade etmektedir. Yani belirli sosyal formasyonun ideoloji alanı, onun tarihsel geçmişi sayesinde bu şekilde yapılanmıştır. Bu tarihsel izler dolayımıyla oluşturulan ortakduyu öğeleri, içerisinde geliştikleri toplumun özgül uğraklarında yer alan değerleri de beraberinde taşırlar. Bu tarihsel bağlantılar belirli bir toplumdaki ideoloji alanını şekillendiren özellikleri göstermektedir. Bunlar Gramsci’nin bahsetmiş olduğu “izlerdir” ve bunların ideolojik mücadele alanlarının hareket alanlarını belirleyen ve oluşturan özellikleri vardır. Bu var olan izler ve ortakduyu öğeleri ağı, kitlelerin pratik düşünce yapılarını şekillendirdiği için, Gramsci ideolojik mücadelenin sık sık görüldüğü alan olarak burayı göstermektedir (Hall, 1996:43). Dolayısıyla da Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulduğu andan itibaren, Kemalist ve İslamcı ideolojilerin en önemli mücadele alanlarını bu ortakduyu öğeleri oluşturmaktadır.

ideolojik mücadelenin verildiği en önemli alanlardan biridir ve bu iki ideoloji de mücadelelerinin bir kısmını laiklik ve din üzerinden temellenen bu ortakduyu alanları dolayımıyla gerçekleştirmektedirler. İki ideolojinin mücadelesinin görünürlük kazandığı bir alan olan Cumhuriyet mitinglerinde de bu ortakduyu öğeleri sık sık kullanılmıştır.

Tehlikenin farkında mısınız? Sloganı ile gerçekleştirilen bu mitinglerde laik çevreler tarafından rejime ciddi bir tehdit oluşturduğu düşünülen AKP'nin "irticai faaliyetlerine", "gizli emellerine" ve bu faaliyetlere dur denilmezse ülkenin düşeceği "şeriat karanlığına" değinilmiştir[34]. Dile getirilen bu endişeler, öncelikle İslamcı bir Cumhurbaşkanının laik Türkiye Cumhuriyeti'nin en önemli makamına yakışmayacağı ve zaten böyle bir girişimin de İslamcı ideolojinin yıllardan beri planladığı gizli amacının son ayağını oluşturduğu noktası üzerinden ifadesini bulmuştur. Kemalist sivil toplum örgütleri aracılığıyla düzenlenen bu mitinglerde dile getirilen endişeler, kendisini Kemalist rejimin koruyucusu olarak konumlandıran orduyu da harekete geçirmiş ve ordu, yine siyaset sahnesinde görünür olarak yerini almıştır.

C.2. Ordu-Siyaset İlişkisi ve E-muhtıra'nın İşlevi

İrtica ve şeriat tehdidine yönelik dile getirilen her endişe, aynı zamanda laik rejimin koruyucusu ve irtica ile mücadelenin baş aktörü olan orduyu da sürece dahil etmektedir. Dolayısıyla mitinglerde dile getirilen AKP'nin ülkemize şeriat getirecek

[34] Bu slogan kapsamında tehdit eden, İslamcı ideoloji ve dolayısıyla AKP olarak ifadesini bulurken; tehdit edilen laiklik ve laikliğin garantisi altında kamusal alanda hiçbir baskıya maruz kalmadan özgürce hareket edebilen olarak konumlandırılan yurttaştır. Ayrıca tanımlanan tehlike ise, mitinglerde sık sık dile getirilen "şeriatın karanlık yüzü" olarak ifadesini bulmaktadır.

irticai faaliyetler içerisinde bulunduğu ve rejimin çok ciddi bir tehdit altında olduğu düşüncesi, kendisini rejimin koruyucusu olarak konumlandıran TSK'nın da sürece müdahil olmasını beraberinde getirmiştir. Çünkü TSK, Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi ideolojisi olan Kemalizmin kurucu, koruyucu ve taşıyıcı unsuru olarak işlev görmektedir. Tam da bu nedenle rejime yönelik en ufak bir tehdit, ordunun sürece müdahalesiyle sonuçlanmaktadır.

Kurtuluş Savaşı ile ülkenin işgalden kurtarılması ve ardından Cumhuriyet rejiminin kurulmasında askerin oynadığı öncü rol, ona, toplumsal ve siyasal alanda ayrıcalıklı bir konum kazandırmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu kadrolarının askerlerden oluşması ve bu kadroların yeni kurulan Cumhuriyet rejiminde yönetime geçmeleri, ordu- siyaset ilişkisinin belirleyicisi olmuştur (Şen, 1998: 139). Çünkü yeni rejimde askerin edindiği ayrıcalıklı konum, ona siyasal alana müdahale hakkını vermiştir. Dolayısıyla artık ordu, sadece ülkeyi dış güçlere karşı koruyacak bir yapılanmayı değil, rejimin bekasını ve Kemalist inkılapların savunuculuğunu yapacak asli güç olarak algılanmaktadır (İnsel, 2006a: 25). "Cumhuriyeti ve inkılaplar rejimini koruma ve kollama işini, oy endişesi olmayan ve partilerüstü bir kurum olarak üstlenen" ordu, böylece, gerektiğinde siyasal alana müdahale ederek siyasetin sınırlarını belirleme ayrıcalığına sahip olmuştur (Ünder, 2006: 153) "Bu ayrıcalıklı ve önemli konum, orduyu Cumhuriyet tarihi boyunca devletin bir baskı aygıtı olarak güvenlik ve askeri alanlarda eyleyen bir kurumdan öteye taşıyarak, toplumsalın diğer alanlarıyla ilgili faaliyet yürütecek olan ideolojik bir aygıt haline getirmiştir" (Kurt, 2008: 81). Dolayısıyla TSK, resmi ideoloji adına ülkenin kim tarafından nasıl yönetileceğine dair son sözü söyleme hakkını elinde tutmakta ve siyaset alanına şu ya da bu yolla müdahale etme ayrıcalığına sahip olmaktadır (Cizre,

2006: 156). Ordunun sahip olduğu bu ayrıcalık, 1961 Anayasası ile de anayasal olarak garanti altına alınmıştır. Bu Anayasa'nın 110 ve 111. maddeleri ile ordu, sivil otoriteler ile aynı düzeye yerleştirilmiş ve yönetimin değil yürütmenin asli bir organı olarak tanımlanmıştır. Dolayısıyla ordu, "siyasal bir aktör olarak anayasal bir statüye" kavuşturulmuştur (Kurtoğlu, 2004: 213). Ayrıca bu Anayasa'nın başlangıç bölümünde, "Türk Silahlı Kuvvetleri'ne 'millet adına' yönetime müdahale yetkisi" tanınmıştır[35]. "1961 Anayasası'nın giriş bölümünde yer alan ifade, bir askeri cuntanın iradesi ve eylemi ile milletin iradesi ve eylemini özdeşleştirerek, askeri darbelere ve darbe anayasalarına meşruiyet kazandıracak bir emsal olarak Türkiye siyasal yaşamına" sokulmuştur (Parla'dan aktaran İnsel, 2008: 85) Böylece kendisine yasalarla tanınmış haklardan dolayı ordu, "rejimin bekasının tehlikeye düştüğü" dönemlerde, "demokrasiyi korumak", "bozulmuş toplumsal düzeni yeniden işler hale getirmek", "kardeşkanını durdurmak" ve "irticaya dur demek" gibi pek çok nedenle siyaset sahnesine sık sık müdahale etmiştir[36]. Bu müdahalelerin bazıları direkt askeri

---

[35] BAŞLANGIÇ: Tarihi boyunca bağımsız yaşamış, hak ve hürriyetleri için savaşmış olan; Anayasa ve Hukuk dışı tutum ve davranışlarıyla meşruluğunu kaybetmiş bir iktidara karşı direnme hakkını kullanarak 27 Mayıs 1960 Devrimini yapan Türk Milleti;
Bütün fertlerini, kaderde, kıvançta ve tasada ortak, bölünmez bir bütün halinde, millî şuur ve ülküler etrafında toplayan ve milletimizi, dünya milletleri ailesinin eşit haklara sahip şerefli bir üyesi olarak millî birlik ruhu içinde daima yüceltmeyi amaç bilen Türk Milliyetçiliğinden hız ve ilham alarak ve;
"Yurtta Sulh, Cihanda Sulh" ilkesinin, Milli Mücadele ruhunun, millet egemenliğinin, Atatürk Devrimlerine bağlılığın tam şuuruna sahibolarak;
İnsan hak ve hürriyetlerini, millî dayanışmayı, sosyal adâleti, ferdin ve toplumun huzur ve refahını gerçekleştirmeyi ve teminat altına almayı mümkün kılacak demokratik hukuk devletini bütün hukukî ve sosyal temelleriyle kurmak için;
Türkiye Cumhuriyeti Kurucu Meclisi tarafından hazırlanan bu Anayasayı kabûl ve ilân ve Onu, asıl teminatın vatandaşların gönüllerinde ve iradelerinde yer aldığı inancı ile, hürriyete, adâlete ve fâzilete aşık evlâtlarının uyanık bekçiliğine emanet eder. (Vurgu bana aittir.)
http://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa61.htm

[36] Böylece, sivil iktidarın çiğnediği Atatürk ilkelerine dönmeyi darbenin amaçlarından –veya gerekçelerinden- biri olarak öne süren ordu ile Atatürkçülük arasında tartışmasız bir ilişki yaratılmıştır. Buna göre Silahlı Kuvvetler, kendisini en doğru Atatürkçü olarak konumlandırırken, toplumdaki tüm kurumların Atatürkçülük derecelerini de kendisi belirlemektedir. Bu yaklaşım ise Belge'ye göre, kaçınılmaz olarak, meşruiyetin temelini ikiye ayırmıştır (fakat sonra yeniden teke indirmek üzere). Bunlardan ilki, seçim ilkesine ve pratiğe dayalı, parlamenter sistem, siyasi

darbe ile yönetimi devralmak şeklinde gerçekleştirilirken, bazıları da ordunun siyasal iktidarlara bir tür gözdağı vermesini sağlayan muhtıralarla olmuştur. Bunun örneklerini (27 Mayıs) 1960, (12 Mart) 1971 ve (12 Eylül) 1980 müdahalelerinin yanı sıra 28 Şubat (1997) "post-modern darbesi" ve son olarak da, çalışmamız açısından büyük önem taşıyan 27 Nisan (2007) e- muhtırasında görmekteyiz. 27 Nisan e-muhtırasının çalışmamız açısından önemli olması ise, onun mitinglerle olan ilişkiselliğinden kaynaklanmaktadır.

Cumhuriyet rejiminin ciddi bir şeriat tehdidi altında olduğunu dile getirmek ve buna dur demek amacıyla ilki 14 Nisanda Tandoğan'da gerçekleştirilen Cumhuriyet mitinginin ardından, TSK'da "tehlikenin farkında olduğunu" göstererek, 27 Nisan gecesi resmi internet sitesinde hükümete adeta gözdağı niteliğinde bir tür e-muhtıra yayınlamıştır[37]. Bu e-muhtırada ordu, AKP'nin irticai faaliyetlerinin farkında olduğunu ve bu irticai faaliyetlerin/anlayışların yükselişinden duyduğu endişeyi belirtmiş ve gerekirse sürece müdahale edeceğini hatırlatmıştır. Ayrıca bu muhtırada ordu, kendisinin rejimin koruyucusu ve laikliğin kesin savunucusu olduğunu vurgulayarak, kendisine kanunlarla verilmiş görevleri kararlılıkla yerine

partiler, seçimle iktidara gelmiş hükümetler ve bütün bunların meşruiyeti iken diğeri ise, ülkeyi koruma ve kollama görevi yapan kurumun yani ordunun, bu meşruiyetin bozulduğunu ilan ederek duruma el koyma meşruiyetidir (Belge, 2006: 40).

37 Yayınladığı bu e-muhtıra ile ordu, yine sivil alana müdahale etmiş ve örtük bir şekilde mitingleri desteklemiştir. Ayrıca mitinglerde de bu e-muhtıra, çok yerinde bir açıklama olarak değerlendirilmiş, hatta bazı çevreler tarafından zaman zaman orduyu göreve çağıran söylemler dile getirilmiştir. Burada hem Türkiye'deki bazı kesimlerin, hem de medyanın "iktidardaki siyasal partiye muhalefet ile, askeri müdahaleye çağırma arasındaki ince çizgiyi her zaman tutturamadığı, demokratik rejimi savunma noktasında tutarlı davranışlar ortaya koyamadığını" söylemek yanlış olmayacaktır (Demirel, 2004: 351-352). E-muhtıra sürecinde medyanın ve bazı laik kesimlerin takındığı bu tutuma 28 sürecinde de rastlamak mümkündür. Bu süreçte medya, yaşanan müdahaleye eleştirel bir tutum sergilemekten çok uzak kalmıştır. "Sivil siyasetçilerin orduya yönelik çeşitli eleştirilerine, asker tarafından verilen sert cevaplara karşı basın tutarlı bir tavır ortaya koymaktan uzak kaldığı gibi, TSK'ya eleştirel yaklaşan gazeteci-yazarların da görevlerinden uzaklaştırıldıkları gözlenmiştir" (Demirel, 2004: 352).

getireceğinden kimsenin şüphesinin olmaması gerektiğini "kamuoyuna saygıyla" belirtmiştir.[38]

Bu muhtıranın hem Cumhurbaşkanlığı için mecliste ilk tur oylamanın gerçekleştiği akşam yayınlanması; hem Çağlayan mitinginden iki gün önceye denk gelmesi; hem de mitinglerde dile getirilen toplumsal endişeleri tamamen desteklemesi, onun mitinglerle olan ilişkiselliğine işaret etmektedir. Ve tam da bu nedenle, çalışmamız açısından büyük önem taşımaktadır. Çünkü 90'lardan sonra Kemalist restorasyon süreciyle birlikte arkasına sivil bir desteği alarak yükselen Kemalist ideoloji (neo-Kemalizm), yine de orduyu Kemalist devrimlerin güvencesi olarak görme anlayışına devam etmektedir. Bu nedenle de bir yandan Kemalizm temelinde bir sivil toplum yaratma ihtiyacı söz konusuyken, diğer yandan da ordunun rejimin "bekçisi olma işlevi" desteklenmektedir (Erdoğan, 2006: 588). Tam da bu noktada, arkasına sivil bir destek alarak hareket etme amacı güden bu neo-Kemalist yapılanmanın, devletle kurduğu çelişkili ilişki dikkat çekmektedir. Çünkü bu yeni yapılanma içerisinde Kemalizm, bir sivil toplum hareketi olarak düşünülürken ve

---

[38] "Türkiye Cumhuriyeti devletinin, başta laiklik olmak üzere, temel değerlerini aşındırmak için bitmez tükenmez bir çaba içinde olan bir kısım çevrelerin, bu gayretlerini son dönemde artırdıkları müşahede edilmektedir……Bu faaliyetlere girişenler, halkımızın kutsal dini duygularını istismar etmekten çekinmemekte, devlete açık bir meydan okumaya dönüşen bu çabaları din kisvesi arkasına saklayarak, asıl amaçlarını gizlemeye çalışmaktadırlar.……Cumhuriyet karşıtı olan ve devletimizin temel niteliklerini aşındırmaktan başka amaç taşımayan bu irticai anlayış, son günlerdeki bazı gelişmeler ve söylemlerden de cesaret almakta ve faaliyetlerinin kapsamını genişletmektedir….. Son günlerde, Cumhurbaşkanlığı seçimi sürecinde öne çıkan sorun, laikliğin tartışılması konusuna odaklanmış durumdadır. Bu durum, Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından endişe ile izlenmektedir. Unutulmamalıdır ki, Türk Silahlı Kuvvetleri bu tartışmalarda taraftır ve laikliğin kesin savunucusudur. Ayrıca, Türk Silahlı Kuvvetleri yapılmakta olan tartışmaların ve olumsuz yöndeki yorumların kesin olarak karşısındadır, gerektiğinde tavrını ve davranışlarını açık ve net bir şekilde ortaya koyacaktır. Bundan kimsenin şüphesinin olmaması gerekir…… Türk Silahlı Kuvvetleri, bu niteliklerin korunması için kendisine kanunlarla verilmiş olan açık görevleri eksiksiz yerine getirme konusundaki sarsılmaz kararlılığını muhafaza etmektedir ve bu kararlılığa olan bağlılığı ile inancı kesindir."
Bu e- muhtıranın tam metni, çalışmamızın ekler kısmında -Ek 2'de- yer almaktadır. Ayrıca bu metne
http://www.tsk.tr/10_ARSIV/10_1_Basin_Yayin_Faaliyetleri/10_1_Basin_Aciklamalari/2007/BA_08.html adresinden de ulaşabilirsiniz.

sivil bir Kemalist inisiyatif geliştirme kaygısı ön plana çekilirken, aynı zamanda ordu hala Kemalist devrimlerin güvencesi olarak görülmekte ve "rejimin bekasının tehlikeye düştüğü" düşünülen her dönemde ordu göreve çağırılmaktadır[39]. Böylece "bir yandan devlet aygıtları göreve çağırılırken, öbür yandan sivil toplumun Cumhuriyet adına harekete geçmesi istenir. Sözgelimi, İslamcıların iktidara yürüdüklerinin "ayırdında olan Türk Silahlı Kuvvetleri'nin siyasilerin oyununa gelmemesi için, Kemalist aydınlanma devrimini yaşatacak sivil toplumun zaman yitirmeksizin örgütlenmesi" gerektiği söylenerek, hem Kemalist bir sivil toplum yaratma ihtiyacı, hem de ordunun rejimin bekçisi olma işlevini sağlama alma kaygısı telaffuz edilmiş olur" (Erdoğan, 2006: 588). Neo-Kemalist yapılanma içerisindeki bu çelişkili durumu, 28 Şubat sürecinde gördüğümüz gibi, sivil bir Kemalist yapılanmanın sağlayıcıları olarak kurulan çeşitli STK'ların düzenlediği Cumhuriyet mitinglerinde de görmekteyiz. Bu mitinglerde bir yandan İslamcı ideolojinin yükselişine sivil alanda tepki verilmesi ve karşı durulması amaçlanırken, bir yandan da mitingler içerisinde yer alan çeşitli gruplar tarafından "ordu göreve" pankartları açılarak rejimin bekçisi olan ordunun sürece müdahale etmesi beklenmektedir.

Cumhuriyet mitinglerinin düzenleyicisi olan ADD, ÇYDD ve diğer STK'lar -belirttiğimiz gibi- Kemalist ideolojinin sivil alanda örgütlenmiş kurumlarını temsil etmektedirler. Dolayısıyla mitinglerde dile getirilen toplumsal endişeler de Kemalist söylem temelinde ifadesini bulduğu için, TSK tarafından tam kabul ve destek

---

[39] Demirel'e göre, "Cumhuriyetçi laikliğin, demokratik rejimden önce geldiği ve ordunun da laikliği koruma amacıyla müdahalelerinin kabul edilebilir olduğunu savunan bu grubun TSK ile 1980'lerde gerilen ittifakı, 28 Şubat sürecinde, yeniden tesis edilmiş gibidir. Gerek 1971 gerekse 1980 askeri müdahalelerini Kemalist laik ordu geleneğinden bir sapma olarak gören Kemalist laiklik savunucuları, 28 Şubat süreciyle birlikte ordunun özüne döndüğüne inanmakta ve ordunun rolünün liberal demokratik standartlara çekilmesi yolundaki düşünce ve hareketleri, Cumhuriyetçi mirasın dinamitlenmesi olarak yansıtmakta bir sakınca görmemektedir. TSK'nın toplumsal bazda sahip olduğu meşruiyetin anlaşılmasında bu iki olgu kritik bir öneme sahiptir" (Demirel, 2004: 362-363)

görmektedir. Mitinglerle e-muhtıra arasındaki ilişkisellik bu noktada ortaya çıkmaktadır. Çünkü hem miting tertipleyicisi örgütler, hem de ordu ortak bir paydada, yani Kemalist ideolojinin genel şemsiyesi altında yer almaktadırlar. Böylece Mitinglerde dile getirilen "İslamcı bir Cumhurbaşkanının seçilmesi sonucu laikliğin elden gideceği ve şeriat ülkesi olacağımız yönündeki endişeler" kendisini "rejimin bekçisi" olarak konumlandıran ordu tarafından da karşılığını bulmaktadır. Yine aynı şekilde mitinglerde dile getirilen AKP ve dolayısıyla diğer İslamcı yapılanmaların din kisvesi altında halkın duygularını istismar ettikleri ve bunu yaparak da gizli amaçlarına ulaşmaya çalıştıkları yönündeki söylemler, e-muhtırada da birebir yerini almıştır. Hem mitinglerde dile getirilen söylemler, hem de bunların ifadesini bulduğu e-muhtıra metni, ordu ile mitingler arasındaki ilişkiyi net bir şekilde göstermektedir.

Mitinglerde ifadesini bulan ve ardından ordunun da dahil olduğu bu süreç, 28 Şubat sürecinde yaşananlara benzer bir şekilde Kemalist ideoloji ile İslamcı ideolojinin gerçek karşılaşmalarından birini ifade etmektedir. Yukarıda değindiğimiz gibi ordu, Kemalist ideoloji içerisindeki ayrıcalıklı konumundan dolayı rejime yönelik her tehdide karşı, "rejimin koruyucusu" olarak siyaset sahnesinde yerini almaktadır. 28 Şubat'tan itibaren bu tehdit, irtica kavramı etrafında merkezileşmiş ve irtica en önemli iç tehdit olarak nitelendirilmiştir. Burada özellikle 28 Şubat sürecine değinilmesindeki temel neden, kendini laikliğin koruyucusu olarak konumlandıran ordunun, bu dönemde, 27 Nisandakine benzer bir şekilde irticai faaliyetleri gerekçe göstererek, gerekirse yönetime el koyacağının sinyallerini vermesidir. Özellikle o dönemde İslamcı ideoloji ile Kemalist ideolojinin taşıyıcısı olan ordu arasında yaşanan bu sıcak karşılaşma, çalışmamız açısından bize hem ele aldığımız sürece

yönelik benzerlikleri görme imkanı vermesi, hem de bugün yaşananları anlamak için tarihsel bir arkaplan bilgisi sunması açısından önem taşımaktadır.

Literatüre "post-modern darbe" olarak geçen 28 Şubat süreci, Türkiye için bir dönüm noktası oluşturmuş ve bir anlamda bugünkü siyasi tablonun da çerçevesini çizmiştir. Bu açıdan, özellikle 28 Şubat sürecine giden yolda yaşanan gelişmelerden kısaca bahsetmek, iki dönem arasındaki benzerlikleri görmek açısından faydalı olacaktır. 28 Haziran 1996'da Tansu Çiller ile Necmettin Erbakan'ın Refahyol hükümetini kurması ve milli görüşçü çizgisiyle bilinen Necmettin Erbakan'ın Başbakanlık koltuğuna oturması ile başlayan süreç içerisinde: Necmettin Erbakan'ın 11 Ocak 1997'de Başbakanlık konutunda tarikat liderlerine verdiği iftar yemeği, türbanın serbest bırakılmasına yönelik girişimleri, ilk yurtdışı seyahatlerini Arap ülkelerine gerçekleştirmesi, özellikle RP'ye mensup siyasetçilerin söylemlerinin laiklik karşıtı olarak konumlandırılması ve alternatif dini kutlamaların artması sonucu ülkede laiklik tartışmaları artmış ve bu durum 28 Şubat sürecine giden yolun önünü açmıştır. Bu gelişmeler sonucunda Genel Kurmay Başkanlığı'nda dönemin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'e bir brifing verilerek "ordunun laiklik konusundaki "endişeleri" belirtilmiş ve harekete geçeceği mesajı bildirilmiştir. Ardından RP'li Sincan Belediye Başkanı'nın düzenlediği Kudüs Gecesi'nden sonra, (4 Şubatta) Sincan'da tanklar yürütülerek hükümete ilk gözdağı verilmiştir. Bu sürecin ardından 28 Şubat 1997'de Milli Güvenlik Toplantısı yapılarak, ordu ve hükümet, dönemin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in liderliğinde bir araya gelmiştir. Bu toplantıda irtica en önemli iç tehdit olarak kabul edilmiş ve ordunun hazırladığı irtica ile mücadelede izlenecek yöntemlerin yer aldığı 18 maddelik 28 Şubat kararları sunulmuştur. Birkaç gün gecikme ile de olsa kendi ideolojisi ile

tamamen zıt olan bu kararların altına dönemin başbakanı Necmettin Erbakan imzasını atmak durumunda kalmıştır. Aslında bu süreç sonrası bir şekilde Erbakan istifaya zorlanmış ve ardından da Refah Partisi kapatılmıştır. 28 Şubat sürecinin bir tür "post modern darbe" olarak nitelendirilmesindeki temel neden ise, ordunun, hükümete 60, 71 ve 80'de olduğu gibi sert bir şekilde müdahale etmemesi, bunun yerine farklı bir strateji izleyerek- bir nevi psikolojik baskı ile- iktidarın "kendiliğinden" çekilmesini sağlamasıdır (Özipek, 2004, Yavuz, 2004: 601). Müdahalelerin boyutu her ne şekilde olursa olsun, temel mesele ordunun siyasal alanı denetleyici bir üst mekanizma olarak varlığını devam ettirmesi ve Kemalizm adına siyasal alana istediği zaman müdahale etme ayrıcalığına sahip olmasıdır.

28 Şubat sürecinin bizim çalışmamıza olan yakınlığı ise, ordunun yine siyaset sahnesinde İslamcı ideoloji ile karşıtlığı temelinde yerini alması, sürece müdahil olmasının gerekçesi olarak irticayı göstermesi ve "laikliği korumak için" darbe yapabileceğinin sinyallerini vermesidir. Ayrıca 28 Şubat sürecine giden yolda yaşanan gelişmelerle, 27 Nisan e-muhtırasına giden süreç içerisinde yaşanan gelişmeler de birbirine benzemektedir. İslamcı bir yapılanmaya sahip olan AKP, iktidara geldiği dönem sonrasında, aynı RP gibi, Arap ülkeleri ile diplomatik ilişkileri sıkılaştırmış[40], türbanın kamu kurumlarında serbest bırakılmasına yönelik girişimlerde bulunmuş, ayrıca e-muhtırada belirtildiği gibi resmi kutlamalara alternatif olarak dini içerikli kutlamalar düzenlenmesine önayak olmuştur. Yapılan

[40] Fakat burada önemli bir fark söz konusudur. İslamcı akım içinden çıkmış AKP, daha önce dış siyasete ilk adım olarak "Müslüman kardeşleri"ni, özellikle de Libya lideri Kaddafi'yi ziyaret eden selefi RP'nin izinden gitmemiştir. Yine belirttiğimiz gibi Arap ülkeleriyle diplomatik ilişkilerini sıkılaştırmış, fakat RP'den farklı olarak, ilk önce Avrupa projesi lehine seferber olmuştur. Hatta iktidara gelişinin daha ilk günlerinde başlıca Avrupa başkentlerini ziyaret etmiştir. Yani öncülü RP'nin Batı mirasını reddetmesinin aksine, AKP bu mirası sahiplenmiştir (Göle, 2009: 174-175). Fakat bunu Arap dünyasına sırtını dönerek değil, bizzat onlarla diplomatik ilişkileri sıkılaştırarak gerçekleştirmiştir. Bu nedenle, çalışmada benzerlik açısından AKP ile RP'nin Arap ülkeleriyle diplomatik ilişkilerini sıklaştırdığı noktası vurgulanmıştır. Ama iki parti arasındaki strateji farkına da dikkat çekilmek istenmiştir.

bu etkinlikler, laikliğin koruyucusu misyonunu üstlenen ordunun, yine (28 Şubattaki gibi) sürece müdahale etmesinin gerekçesini oluşturmuştur. Ancak 28 Şubat sürecinde ordunun İslamcılara karşı irtica temelinde gösterdiği tutum ve söylemleri, 27 Nisan sürecindekine benzemesine rağmen, aynı sonuç yaşanmamıştır. 27 Nisan muhtırasının ardından ordu, ifade ettiği darbe imasını gerçekleştirmemiş ve 28 Şubatta Necmettin Erbakan'ın istifası ve RP'nin kapatılmasıyla sonuçlanan süreç, AKP hükümeti döneminde yaşanmamıştır. Üstelik mitinglerden ve ordudan yükselen itiraz seslerine rağmen AKP'nin en güçlü adaylarından Abdullah Gül Cumhurbaşkanı seçilmiş, AKP'ye karşı açılan kapatma davası olumsuz sonuçlanmış ve en önemlisi 2007 genel seçimlerinde AKP oy artışıyla yeniden tek başına iktidara gelmiştir. Yaşanan bu süreç, ordu-siyaset ilişkisi temelinde ve mitinglerle bağlantılı olarak e-muhtıranın işlevini incelemeyi gerekli kılmaktadır. Çalışmamızın analiz bölümünde bu ilişkisellik, ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır.

II. CUMHURİYET MİTİNGLERİNİN TEMSİLİNİN KARŞILAŞTIRMALI ELEŞTİREL ANALİZİ

"Basında Cumhuriyet Mitinglerinin İnşasının Karşılaştırmalı İncelemesi: Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman Gazeteleri" başlıklı bu tez çalışmasının analiz bölümünde ilki 14 Nisanda Ankara'da yapılan ve daha sonra İstanbul, Çanakkale, Manisa, Marmaris, İzmir, Samsun ve son olarak Denizli'de gerçekleştirilen Cumhuriyet mitinglerinin[41], 1 Nisan 2007 - 30 Mayıs 2007 tarihleri arasında Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman gazetelerinde yer alış şekli Eleştirel Söylem Çözümlemesi yöntemi kullanılarak incelenecektir. Bu tarih aralığında gazetelerde yer alan haberlerin[42] seçilmesinin nedeni ise, hem mitinglerin bu iki ay içerisinde gerçekleştirilmiş olması, hem de bu süreç içerisinde üç gazetede de mitinglere ilişkin haberlere çok sık ve farklı bağlamlarda yer verilmesidir.

Cumhurbaşkanlığı seçim süreci ile birlikte tekrar gündeme gelen İslamcılık ve Kemalizm arasındaki gerilimler çerçevesinde düzenlenen Cumhuriyet mitinglerinin, bu iki ideolojinin sunduğu toplumsal gerçeklikleri arasındaki farklılıkları temel alınarak, mitinglerin İslamcı (Zaman), laik/Kemalist (Cumhuriyet) ve popüler (Hürriyet) basında nasıl bir ideolojik evreni, hangi simgesel operasyonlarla örgütlediği üzerine karşılaştırmalı bir eleştirel söylem analizinin

---

41 Cumhuriyet gazetesinin 15.05.2007 tarihli "Miting Bitti Şölen Başlıyor" başlıklı haberine göre; mitingleri tertipleyen sivil toplum kuruluşları, 15 Mayıstan itibaren seçim sürecinin başlamasından dolayı mitinglerin sona ermesi görüşünde uzlaştı. Fakat o dönemde miting düzenlemek için hazırlıklarını tamamlayan Samsun ve Denizli'de yapılan programların iptal edilmemesi için, mitinglerin Cumhuriyet mitingleri adı yerine "Cumhuriyet Şöleni" adıyla gerçekleştirilmesine karar verildi (Cumhuriyet, 15.05.2007).

42 Çalışmamızın daha kapsamlı olması açısından inceleyeceğimiz bu üç gazetenin tek baskılarıyla sınırlı kalınmayarak İstanbul, Ankara, İzmir baskıları da ele alınmış ve internet sitelerindeki haberler de taranarak çalışmaya dahil edilmiştir.

gerçekleştirileceği bu çalışmada, özellikle bu iki ideolojiyi birbirine karşıt ve sürekli mücadele halinde kılan süreçlerin tarihsel ardyöresine değinilecek ve incelenecek metinler bu bağlamda ele alınacaktır. Bu çalışmada Eleştirel Söylem Çözümlemesi'nden yararlanılmasının temel nedeni, ESÇ'nin çok fonksiyonlu, çok boyutlu, tarihsel ve eleştirel bir analiz yöntemi olması; metinleri toplumsal yaşamın yeniden üretiminin bir anı/momenti olarak ele alması ve bu metinlerdeki toplumsal "çatışmayı" maddeci toplumsal eleştirinin ana odağı olarak çözümlemeye olanak sağlamasıdır (Fairclough, Garaham, 2003c: 188-189). Bu çalışmada da analiz edilecek veriler bağlamında, metinlerin içerisinde oluşturuldukları toplumsal yapılar ve tarihsel süreçlerinden bağımsız olamayacağı düşüncesi temelinde, İslamcı ve Kemalist ideolojilerin Cumhuriyet mitingleri özelinde oluşturdukları söylemsel mücadeledeki temel savlarını ve bu söylemlerin haber aracılığıyla inşasında, yine bu ideolojilerin toplumsal ve tarihsel süreç içerisinde konumlandıkları noktaları açığa çıkartması açısından, ESÇ'nin bu çalışmaya önemli bir açılım sağlayacağı düşünülmektedir. Kısacası ESÇ'nin tercih edilmesindeki neden, bu yaklaşımın öncelikle eleştirel olması, tarihsel olması, ideolojinin inşasına yönelik ilgiyi ön plana çıkartması ve söylemsel-ideolojik mücadeleyi metinler üzerinden göstermeye olanak sağlamasıdır.

Öncelikle, tezin kuramsal kısmında da ayrıntılı bir şekilde değindiğimiz gibi, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ile birlikte "din kardeşliği/ ümmet" olma duygusu üzerinde temellenen bir imparatorluktan vazgeçilerek yerine "çağdaş Batılı uygarlıklar" düzeyine erişme arzusu doğrultusunda şekillendirilen bir Cumhuriyet kurulmuş ve o zamana kadar var olan düzen yeniden örgütlenmeye başlamıştır. Bu örgütlenme ile birlikte "Türkiye'de toplumsal gerçekliği meydana getiren dışlayıcı

pratikler" de çoğunlukla Kemalizm ve İslamcılık arasındaki gerilimler çerçevesinde merkezileşmiştir. Bu ideolojileri birbirlerine karşıt ve sürekli mücadele halinde kılan ise sundukları toplumsal gerçeklikleri arasındaki derin farklılık olmuştur (Dursun, 2004a: 183-186). Bu derin ideolojik farklılık temelinde İslamcı ve Kemalist ideolojiler, toplum için "en iyi/en ideal" olanı belirlerken, bunun gerçekleştiricisi olarak da kendilerini sunmakta ve sundukları bu ideal toplumun gerçekleştirilmesini engelleyici bir güç olarak da birbirlerini görmektedirler. Örneğin Kemalist ideoloji, ilim ve fendeki ilerlemeler yoluyla "çağdaş medeniyetler seviyesine ulaşma" arzusunu, Batı'nın kurum ve değerlerine sahip olmayı kendi ideolojik ufkuna yerleştirmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'ni Batı uygarlığının eriştiği maddi gelişkinlik düzeyine ulaşmaktan alıkoyacak bir tehdit olarak da İslamcılık ve buna bağlı olarak irticayı-şeriat tehdidini görmüştür. İslamcı ideoloji ise, Batının teknik gelişmelerini alarak, buna karşılık geleneksel değerlere ve İslam kültürüne dayanarak gerçekleştirilecek bir toplumsal uyum ve bütünlüğü kendi ideolojik ufkuna yerleştirmiş ve gündelik toplumsal yaşantının Batıcı bir yeniden yapılanması gerekliliğine inanan Kemalizmi de Türk toplumunu özüne dönmekten alıkoyan bir tehdit olarak görmüştür. (Dursun, 2004a: 187-189) Kısaca İslamcı ve Kemalist ideolojilerin, toplum için en ideal olanı sunmaları ve bu idealin gerçekleştirilmesinin engelleyicisi olarak birbirlerini görmeleri, bu iki ideoloji arasındaki antagonizmanın güçlenmesine yol açmaktadır

Cumhuriyet tarihi boyunca devletin kurucu ideolojisi olan Kemalizm ile İslamcılık arasındaki en hassas konu ise laiklik olmuştur. Çünkü yeni devletin kurulması ile kamusal hayata egemen olan İslamcılığın üzerine gidilmiş, eğitim, öğretim ve devlet kurumları Kemalizme özgü laik bir yapıya kavuşturulmuştur.

“Müslümanlığın kamusal olarak yaşantılanmasının üzerine devrimci bir radikallikle gidilmesi de halk nezdinde İslam’ın daha canlı ve güçlü bir geri dönüşüne özellikle 1950’lerden başlayarak yol açmıştır” (Timur ve Mardin’den aktaran Dursun, 2004a: 186). Bu geri dönüş, 1980’lerden başlayarak -özellikle de 80 darbesi sonrası uygulanan politikalar bağlamında- İslamcılığın, devlet politikasının ve ideolojisinin önemli bir bileşeni haline getirilmesiyle daha da baskın ve yaygın bir özellik kazanmıştır (Dursun, 2004a: 186). Bu süreç, İslami akımların siyasal bir kimlik kazanmalarının yolunu açmıştır. Böylece 1995 genel seçimlerinde ilk kez İslami bir söyleme sahip olan Refah Partisi iktidara gelmiş ve böylece “İslamcı ideoloji ile Kemalist ideoloji arasındaki ilk gerçek karşılaşma” bu dönemde yaşanmıştır (Kurtoğlu, 2004: 214). Fakat bu karşılaşma, 28 Şubat post modern darbesiyle birlikte İslamcı ideolojinin siyasal alanda görünümünün üzerine sert bir şekilde gidilmesine yol açmıştır. Ancak 2002 ve 2007 genel seçimleri göstermiştir ki, İslamcılığı bastırmaya dönük devlet merkezli girişimler, toplumsal alanda tam aksine sonuçların belirmesine yol açmıştır. İslamcı bir parti olan AKP tek başına iktidara gelmiş ve hatta bu partinin en kuvvetli adaylarından biri olan Abdullah Gül Cumhurbaşkanı seçilmiştir. İşte bu noktada, özellikle de Cumhurbaşkanlığı seçim sürecine bir “tepki” olarak ve “laik Cumhuriyetin temel değerlerine sahip çıkmak” adına düzenlendiği dile getirilen Cumhuriyet mitingleri, geçmişten beri süregelen bu mücadelenin yeniden görünürlük kazanmasına neden olmuştur. Çünkü mitinglerin ardından, 28 Şubattaki sürece benzer bir şekilde, ordu tekrar hükümete uyarı niteliğinde bir bildiriyi web sayfasına yerleştirerek bir tür “e-muhtıra” yayınlamıştır. Bu e-muhtıra ile ordu kısaca, “Cumhurbaşkanlığı seçimi sürecinde yaşanan laiklik tartışmalarını endişe ile izlediğini ve TSK’nın laikliğin kesin savunucusu olduğunu söyleyerek

laikliğe yönelik olumsuz yorumların kati bir şekilde karşısında olduğunu ve gerektiğinde tavrını açık ve net bir şekilde ortaya koyacağını, bundan da hiç kimsenin şüphesi olmaması gerektiğini" belirtmiştir. Bu açıklamadan da anlaşılacağı gibi Cumhurbaşkanlığı süreci ile yeniden alevlenen laiklik tartışması ve kendisini Kemalizmin ve dolayısıyla laikliğin koruyucusu olarak konumlandıran ordunun da sürece dahil olmasıyla gündeme tam olarak oturmuştur.

Bu bağlamda düzenlenen mitinglerin, yine bu iki ideolojinin arasındaki gerilimlerin tarihsel arka planı da göz önünde bulundurularak, laik/Kemalist (Cumhuriyet), popüler (Hürriyet) ve İslamcı (Zaman) medyalarda nasıl inşa edildiği de merak konusu olmuştur. Çünkü yukarıda da belirttiğimiz gibi mitinglerin ardından Genel Kurmay Başkanlığı'nın e-muhtıra ile yönetime adeta bir tür gözdağı vermesine ve mitinglerde yansıtılan "devasa kalabalıklara" dayanarak AKP'nin genel seçimlerden birinci parti olarak çıkmayacağı düşünülürken, 22 Temmuz seçimleriyle birlikte AKP'nin büyük bir oy artışıyla iktidara tek başına gelmesi, mitinglerin işaret ettiği ile medyanın inşa ettiği arasındaki ilişkiyi incelemeyi önemli kılmaktadır. Bu bağlamda, Cumhuriyet mitinglerinin incelenmesindeki temel amaç: "Kemalist ve İslamcı ideolojileri birbirlerine karşıt ve sürekli çatışma halinde kılan toplumsal gerçekliklerinin arasındaki temel farkların neler olduğunun; bu iki ideolojinin birbirleriyle sürekli çatışma halinde olmalarının tarihsel arka planının ve bu ideolojileri birbirlerine karşıt kılan süreçlerin nasıl işlediğinin; düzenlenen bu mitinglerde hangi toplumsal endişelerin dillendirildiğinin ve bu endişelerin yaşanmasının altındaki temel tarihsel nedenlerin neler olduğunun, haberin gerçek dünyayı olduğu gibi yansıtmayan gerçekliği kuran/inşa eden bir metin olduğu yaklaşımı bağlamında, üç ayrı medya kuruluşu tarafından nasıl farklı ya da benzer

şekillerde inşa edildiğini tartışmaya açmaktır. Çünkü bu inşa süreçlerinde kimine göre böyle heterojen bir kalabalık daha önce hiç bir arada görülmemişti, kimine göre ise bu kalabalık AKP'nin sadece bir mitinginde toplanan kişi sayısından bile daha azdı. Aynı şekilde, bu mitinglerle, kimine göre artık AKP'nin iktidardan inme vakti gelmişti, çünkü halk "Cumhuriyetine ve onun laik kurumlarına sahip çıkacaktı", ama başkalarına göre ise oradaki kalabalık ısmarlama bir kalabalıktı ve halkın iradesini yansıtmıyordu. Tam da bu karşıtlıklardan dolayı tezin önemini oluşturan nokta, düzenlenen bu mitinglerin işaret ettiği "şeyi" medyanın nasıl inşa ettiği ve bu inşa edişte gazetelerin hangi ideolojik stratejilerden yararlanıldığını tartışmaya açmaktır.

Bu çalışmada, bu iki ideolojinin arasındaki mücadeleyi sürekli kılan kurucu antagonizmalara ve onunla beliren karşıtlıkların temel hatlarına değinilerek İslamcı (Zaman), laik/Kemalist (Cumhuriyet) ve popüler (Hürriyet) basında bu ideolojilerin karşıtlıklarının nasıl kurulduğu Cumhuriyet mitingleri özelinde ele alınacaktır. Çünkü bu iki ideoloji arasındaki söylem mücadelesinin var olan antagonistik karakteri, Cumhuriyet mitingleri özelinde, bu mitinglerin medyada nasıl inşa edildiği üzerine bize çok önemli ipuçları vermektedir. Dolayısıyla çalışmamızın ilk bölümünde detaylı olarak bahsettiğimiz bu iki ideolojinin ilişkisine, bu bölümde, medya metinlerinin analizi ile değinilerek, ideolojinin bu çözümleme boyunca kuramsal olarak nasıl algılandığı berraklaştırılmaya çalışılacaktır. Bunu yaparken de verilerimizi en doyurucu şekilde değerlendirmemize olanak sağlayacak bir yöntem olarak Eleştirel Söylem Çözümlemesi'nden yararlanılacaktır. Bu açıdan da analize başlamadan önce Eleştirel Söylem Çözümlemesi ile ilgili kısa bir kuramsal bilgi vermek, bu çalışmada neden ESÇ'ye başvurulduğunun daha net anlaşılması açısından son derece önemli olacaktır.

A. Eleştirel Söylem Çözümlemesi Nedir?

Eleştirel Söylem Çözümlemesi, " dil kullanımıyla ifade edilen, işaret edilen, kurulan, meşrulaştırılan ve sürdürülen toplumsal eşitsizlikleri ve güç ilişkilerini eleştirel bir tarzda soruşturan; bu soruşturmayı gerçekleştirirken yazılı veya sözlü metinlere bir soruşturma nesnesi olarak odaklanan ancak bir yandan da bir metnin üretimine yol açan toplumsal süreç ve yapılar ile sosyal/tarihsel özneler olarak kişilerin veya grupların metinlerle etkileşimleri boyunca anlam yarattıkları toplumsal süreç ve yapıları da teorize eden; nihai hedefi sadece bilimsel olmayıp aynı zamanda toplumsal ve politik değişim de yaratmak olan bir söylem çözümlemesi yaklaşımıdır" (Dursun, 2007: 335). Buradan da anlaşılacağı gibi Eleştirel Söylem Çözümlemesi (ESÇ), metin, konuşma, toplumsal biliş, iktidar, toplum ve kültür arasındaki karmaşık ilişkinin bir açıklamasını sunmayı hedefleyen disiplinlerarası bir yaklaşımdır. ESÇ çalışması yapanlar da sadece toplumsal yapı ile söylem arasındaki ilişkiyi gözlemlemek, tanımlamak ve açıklamakla kalmaz, aynı zamanda politik bir duruş sergileyerek, toplumsal yapı içersindeki eşitsizlik ilişkilerinin açığa çıkarılmasını ve değiştirilmesini amaçlamaktadır (Van Dijk, 1993: 252-253). Böylece toplumsal yapı içerisinde değişime en fazla ihtiyacı olan kesimlerle dayanışarak, toplumsal değişimde etkin bir rol oynamalı, kısaca değişimin faili olmalıdır.

ESÇ dil ya da söylem içerisinde açık ya da örtük olarak bulunan güç, kontrol ve hakimiyet ilişkilerinin analiz edilerek açığa çıkartılması ile ilgilenir. Diğer bir deyişle ESÇ, dil ya da söylem tarafından oluşturulan, ifade edilen ve meşrulaştırılan

toplumsal eşitsizlikleri araştırmayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda ESÇ soruşturma nesnesi olarak sadece yazılı ve sözlü metinlere odaklanmaz, onların içerisinde oluştukları toplumsal yapı ve süreçlere de odaklanır. Yani ESÇ, metinlerle etkileşimleri boyunca anlam yaratan toplumsal tarihsel özneler olarak kişi ya da grupların içerisinde bulunduğu toplumsal süreçler, yapılar ve üretilen metinler arasındaki bağlantıyı kurmaya ilişkin bir yaklaşımdır ve bütün ESÇ yaklaşımları içerisinde vazgeçilmez 3 kavram bulunmaktadır. Bunlar iktidar, tarih ve ideolojidir (Wodak, 2001:2-3; Wodak, 2002: 11-12). Bu noktada ESÇ, çağdaş toplumlardaki iktidar ilişkilerinin söylemsel doğasını analiz etmenin önemine dikkat çeker ve iktidar ilişkilerinin söylemsel yeniden üretimine, dönüştürülmesine ve iktidar mücadelesinin söylemsel açısı üzerine odaklanır.

ESÇ, söylemsel iktidarı, hem söylem içindeki iktidara, hem de söylem üzerindeki iktidara bakarak çözümlemektedir. İdeoloji ise ESÇ içerisinde, eşitsiz güç ilişkilerinin, sömürünün ve iktidarın yeniden üretildiği toplumu belirli bir biçimde temsil ve inşa etmektedir. Herhangi bir söylemsel olayın ideolojik bir iş yerine getirip getirmediğini belirleyebilmek için sadece metinleri çözümlemek yeterli değildir, bu metinlerin nasıl yorumlandığını, alımlandığını ve hangi toplumsal etkilere sahip olduğunu da araştırmak gerekmektedir[43]. Çünkü söylemsel pratikler büyük ideolojik etkilere sahiptir ve bu ideolojik etkiler, etnik kültürel topluluklar,

---

43 "İdeoloji "dil"le değil "söylem"le ilgili bir meseledir. İdeoloji, belli insan özneleri arasında, dilin belirli etkiler yaratmak için fiilen nasıl kullanıldığıyla ilgilidir. Eagleton'a göre, bir önermenin ideolojik olup olmadığına, söz konusu önermeyi söylemsel bağlamından koparmış bir halde inceleyerek karar veremezsiniz; tıpkı herhangi bir yazının edebi eser olup olmadığına aynı yöntemle karar eremeyeceğiniz gibi (Eagleton, 2005). İdeoloji, bir ifadenin içerdiği dilsel özelliklerden çok kimin kime hangi amaçla ne söylediğiyle ilgili bir meseledir. Kuşkusuz bu, örneğin faşizmin kullandığı dilde bir takım ideolojik "ifadeler" olduğunu reddetmek anlamına gelmez. Faşizmin, kendine özgü bir sözlükçesi vardır (fedakarlık, kan, vatan); fakat bu sözcükleri ideolojik yapan asıl şey, hizmet ettikleri iktidar çıkarları ve yarattıkları siyasal etkidir. Buraya kadar söylediklerimiz şöyle toparlayabiliriz: tamamen aynı dil birimi, bir bağlamda ideolojik sayılabilirken bir başka bağlamda sayılmayabilir; ideoloji, bir sözcenin, kullanıldığı toplumsal bağlama ilişkin bir işlevidir" (Eagleton,2005: 28-29).

kadınlar ve erkekler, toplumsal sınıflar arasındaki eşitsiz güç ilişkilerini üretmeye ve yeniden üretmeye yardım eder. Bu bağlamda ESÇ'nin amacı, söylemin gizli kalan bu yönünü daha da görünebilir kılmaktır. Bu nokta da ESÇ, söylemlerin içerisinde oluşturulduğu tarihsel arkaplan bilgisine de ihtiyaç duymaktadır. Çünkü söylem tarihsel süreçten bağımsız olarak üretilemez ve tarihsel bağlamı olmaksızın da anlaşılır olamaz. Söylem, her zaman daha önceki zamanlarda üretilmiş diğer söylemlerle bağlantılıdır (Fairclough ve Wodak, 1997: 258- 276) ve her söylem, güçlü olan grupların ideolojilerince meşrulaştırılan hakimiyet yapılarını sağlama almak amacıyla tarihsel olarak, yani belirli bir yerde, zamanda üretilmekte ve yorumlanmaktadır (Dursun, 2007: 341). Tarihsel bir yaklaşım olarak ESÇ, ele aldığı konu bağlamında söylemin tarihsel oluşumuna ve analiz metinindeki tüm tarihsel arkaplan bilgisine büyük önem verir.

ESÇ, metin ve toplum arasındaki basit bir belirlenim ilişkisinden kaçınır ve söylemin iktidar tarafından yapılandırıldığı, yine söylemin tarihsel olarak üretildiği (belirli bir zaman ve mekanda) ve iktidar yapılarının gücü elinde bulunduran gruplar tarafından meşrulaştırıldığı anlayışlarını göz önüne alarak analize başlar. Amacı da sadece bu ilişkilerin nasıl işlediğini gözlemlemek değil, bu ilişkileri değiştirmeye ve dönüştürmeye yönelik bir çaba sergilemektir. Bu görüşe göre, hakim yapılar var olan pratikleri hem sabitler, hem de bunların yerleşmesine neden olur. Yani anlam üretme sürecindeki güç ve ideolojinin etkileri belirsizleşir ve sanki verili olarak kabul edilen şeyler gibi sabit ve yerleşmiş anlamlar edinirler. Bu açıdan bakıldığında direnme, bu yerleşmiş pratiklerin ve sabit söylemsel pratiklerin parçalanması/yıkılmasına karşılık gelmektedir ve ESÇ'nin de temel amacı, bu söylemsel pratiklerin yıkılmasına karşılık gelen direnme noktaları yaratmaktır. Böylece ESÇ ile gerçekleştirilecek

somut bir analiz, metinlerarası ve söylemlerarası olmalı ve söylemsel pratiklerin (ve söylemsel değişimlerin) tarihsel gelişimini açıklamalıdır. ESÇ söylemsel pratiklerin eklemlendiği bütün sosyo-politik ve tarihsel bağlamı yapısöküme uğratmayı amaçlar (Wodak, 2002: 11-12). Bu da bize ESÇ'nin neden disiplinlerarası olması gerektiğini gösterir. Çünkü bu söylemsel pratiklerin eklemlendiği sosyo-politik ve tarihsel bağlamı açıklamak ve onu yapısöküme uğratmak için farklı disiplinlerin temel açıklamalarına ihtiyaç duyar.

Fairclough ve Wodak "*Critical Discourse Analysis"* isimli makalelerinde, ESÇ'ye yönelik verdikleri bir örnek kapsamında ESÇ'nin teorik ve metodolojik olarak dayandığı ilkelerden bahsetmiş ve bu ilkelerin ESÇ pratiğini nasıl etkilediğini göstermeye çalışmışlardır. ESÇ'nin dayandığı bu ilkeler, Fairclough ve Wodak tarafından şöyle başlıklandırılmıştır: "(a) *ESÇ toplumsal problemleri ele alır*: ESÇ, var olan toplumsal eşitsizlikleri ve güç ilişkilerini sorunsallaştırır ve bu eşitsizliklerin dil kullanımıyla nasıl ifade edildiğini, kurulduğunu ve meşrulaştırıldığını soruşturmayı amaçlar. Böylece var olan eşitsiz güç ilişkilerine direnişin de yolunu açmayı hedefler. (b) *Güç ilişkileri söylemseldir*: Toplumsal güç ilişkileri, söylem içinde kurulur ve yürütülür. Bu açıdan ESÇ, günümüz toplumlarındaki güç ilişkilerinin söylemsel ve dilsel doğası üzerine yoğunlaşır (c) *Söylem, toplumu ve kültürü kurar*: Söylem, toplum ve kültür arasındaki ilişki diyalektik bir ilişkidir. Çünkü söylem, toplum ve kültürü kurar ve aynı zamanda onlar tarafından kurulur. Bu açıdan her dil kullanımı örneği, güç ilişkileri de dahil olmak üzere, toplum ve kültür içindeki ilişkilerinin yeniden üretilmesine ya da dönüştürülmesine katkıda bulunur. Bu söylemin gücünü ve neden onun üzerinde mücadele edilecek kadar değerli olduğunu ifade eder. (d) *Söylem ideolojik işlev görür*: söylemsel pratikler

önemli ideolojik etkilere sahiptirler. Bu ideolojik etkiler çeşitli toplumsal sınıflar arasındaki eşitsiz güç ilişkilerinin yeniden üretilmesine, meşrulaştırılmasına ve sürdürülmesine yardım eder. Böylece söylem ideolojik bir işlev görür. (e) *Söylem tarihseldir*: Söylem tarihsel süreçten bağımsız üretilemez ve tarihsel bağlamı olmaksızın da anlaşılır olamaz. Söylem her zaman daha önceki zamanlarda üretilmiş diğer söylemlerle bağlantılıdır. (f) *Söylem analizi yorumlayıcı ve açıklayıcıdır*: Söylemler içerisinde oluştuğu toplumsal kültürel yapı ve tarihsel süreçlerden bağımsız olarak üretilmezler. Bu nedenle söylem analizi, bu toplumsal kültürel yapılar ve süreçler ile metinler arasındaki bağlantıyı kurarak toplumsal yapı içerisinde varolan hakimiyet ilişkilerinin, söylem içerisinde nasıl kurulduğunu eleştirel bir tarzda ele alır ve bu kurulma biçimlerinin açığa çıkarılmasını hedefler. (g) *Söylem bir toplumsal eylem biçimidir*: ESÇ, sadece söylem içinde üretilen, meşrulaştırılan ve dolaşıma sokulan eşitsiz güç ilişkilerin açığa çıkartılmasını değil, bu yapıların ve ilişkilerin ezilen taraf lehine dönüştürülmesine katkı sağlamayı da amaçlar. Bu anlamda, söylem içerisinde farklı ve direngen anlamların üretilmesini sağlayarak, toplumsal bir bilinç dönüşümüne katkıda bulunmayı hedefler. Böylece söylem, toplumsal bir eylem biçimi haline gelir. (Fairclough & Wodak, 1997: 268-280). Bu ana ilkeler, ESÇ'nin nasıl bir analiz yöntemi olduğunu, hangi noktaları temel aldığını ve gerçekleştirilecek bir ESÇ'nin hangi bağlamları göz önünde bulundurarak verilerini analiz edeceğine açıklık kazandırır.

ESÇ'nin en çok başvurulan ve önemli isimlerinden biri olan Van Dijk ise söylem üzerine eleştirel araştırmaların, tatmin edici olabilmek için amaçlarını etki bir şekilde yerine getirebileceği bir takım gerekliliklere ihtiyaç duyduklarından bahseder ve bunları şöyle sıralar: (a) ESÇ daha marjinal araştırma konuları geleneğine sahip

olduğundan dolayı, kabul edilebilir olmak için diğer araştırmalardan daha iyi olmak zorundadır; (b) ESÇ şuan ki paradigma ve modadan ziyade, öncelikli olarak, toplumsal konulara ve sosyal problemlere odaklanır; (c) Ampirik olarak toplumsal problemlerin yeterli eleştirel analizi genellikle disiplinlerarasıdır; (d) ESÇ yalnızca söylemsel yapıları tanımlamaktan ziyade, onları özellikle toplumsal yapı ve toplumsal etkileşimin özellikleri açısından açıklamayı dener; (e) Özellikle ESÇ, söylem yapılarının toplumdaki hakimiyet ve iktidar ilişkilerini sergilediği, meşrulaştırdığı, yeniden ürettiği ya da onlara meydan okuduğu yollar üzerine odaklanır (Van Dijk, 2001: 353). ESÇ'nin önemli isimlerinden Fairclough, Wodak ve Van Dijk'in Eleştirel Söylem Çözümlemesi yaklaşımı ile gerçekleştirilecek çalışmaların tatmin edici olması için ve ESÇ'nin sorunsallaştırdığı konular bağlamında oluşturulan temel problemler doğrultusunda gerçekleştirilecek analizin hakkını vermek için, yukarıda belirtilen bu temel ilkelerin her zaman göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

A.1. Eleştirel Söylem Çözümlemesinin Teorik Dayanakları ve Farklı Yaklaşımlar

ESÇ, özellikle yirminci yüzyıl Batı Marksizmi tarafından şekillendirilmiştir ve Batı Marksizmi içerisinde gelişen Eleştirel Dilbilim çalışmalarına dayanmaktadır. Yani ESÇ, söylem olarak dilin kavramsallaştırılmasını merkez aldığı ve eleştirel dil çözümlemesini toplumsal bilimlerde konumlandırdığı için eleştirel dilbilim üzerine kurulmuştur (Fairclough & Graham, 2003c: 189; Fairclough & Wodak, 1997: 260,

Teo, 2000: 11). Kapitalist toplumsal ilişkilerin tamamen ekonomik temel üzerinde olmadığına, bunun kültür içerisinde (dolayısıyla ideoloji içerisinde) kurulduğuna ve yeniden üretildiğine işaret eden Batı Marksizmi, vurgusunu büyük oranda toplumun kültürel ve ideolojik boyutuna kaydırmıştır. Batı Marksizminin önemli isimlerinden olan Gramsci, Frankfurt Okulu (Habermas dahil), Althusser ve Foucault ESÇ'nin gelişimine kaynaklık etmiştir. Eleştirel Söylem Çözümlemecileri her zaman bu miras içerisinde belirli bir noktada kalmamış, fakat yine de bu düşünürlerin çalışmalarıyla çerçevelerini oluşturmuşlardır (Fairclough & Wodak, 1997: 260, Van Dijk, 1993: 251). Özellikle Gramsci ve Althusser modern toplumlardaki toplumsal yapı ve ilişkilerin oluşturulmasında ve sürdürülmesinde ideolojinin önemine yoğunlaşmışlardır. Gramsci'nin modern kapitalist toplumlarda yönetici sınıfın sadece zor kullanarak değil, sivil toplum alanında ürettiği rıza ile hegemonya kurabildiğine yönelik "hegemonya" kavramsallaştırması ve bu hegemonya sağlama sürecinde ideolojinin önemine dair vurgusu; Althusser'in ideolojinin maddi bir pratik olduğuna ve ideolojinin bireylerin gerçek var oluş koşullarıyla kurdukları imgesel bir ilişki olduğuna dair yaklaşımı; Habermas'ın ekonomi ve devlet sistemi tarafından "yaşam dünyasının sömürgeleştirilmesi" olgusuna odaklanması ve Foucault'un ideoloji kavramını tamamen atarak yerine söylem kavramını kullanması ve söylemi kendi tarihine ve varoluş koşullarına sahip bir şebeke içine yerleşmiş olarak neyin nasıl söylendiğini anlama olanağı veren bir nosyon olarak öne çıkarmasına yönelik yaklaşımları ESÇ'ye kaynaklık etmiştir (Teo, 2000: 11; Dursun, 2007: 339; Fairclough & Wodak, 1997: 260-262). Alana bir diğer önemli katkı ise, dilbilim ve edebiyat çalışmaları içerisindeki önemli isimlerden olan Mikhail Bakhtin[44] tarafından

[44] Bir diğer adının Volosinov olduğu söylenmektedir. Volosinov adı altında basılan kitapların Bakhtin tarafından yazılmış oldukları ya da en azından onun çalışmalarından etkilenilerek

getirilmiştir. Dilbilimsel ideoloji teorisini kavramsallaştıran ilk kişi olarak bilinen Volosinov'a göre, dilbilimsel işaretler (kelimeler ve diğer ifadeler) ideolojinin materyalleridir ve bütün diller ideolojiktir. Bu dilbilimsel işaretler ise, kelimelerin anlamları üzerinde yürütülen sınıf mücadelesinin bir alanıdır (Fairclough & Wodak, 1997: 262). Böylece dil, ideolojinin iletildiği, sahnelendiği, yeniden üretildiği ve içerisinde mücadele edildiği temel bir araç olarak nitelendirilmektedir. Bu yaklaşımların sağladığı açılımlarla daha geniş toplumsal bağlamı içinde dilsel yapıların ve söylem stratejilerinin analizi ile söylem içinde ifade edilen toplumsal anlamları ve ideolojileri meydana çıkarmak, çözümlemek ve değiştirmek mümkün olmuştur.

Eleştirel söylem çözümlemesinin bu teorik mirasına kısaca değindikten sonra ESÇ'ye yönelik eleştirilerde bulunan bazı yaklaşımlardan bahsetmek, ESÇ'nin farklı gelişim noktalarını görmek açısından faydalı olacaktır. Fairclough ve Wodak bu yaklaşımları aşağıdaki gibi belirlemiş ve açıklamışlardır: Bunlardan ilki, referans noktasını Althusserin ideoloji teorisi ve Foucault'un söylem teorisinden alan ve Michel Pecheux'un çalışmalarında görülen *Fransız Söylem Analizi*'dir. Pecheux'nun teorisinde söylem, dil ve ideolojinin karşılaştığı yerdir. Söylem analizi ise dil kullanımının ideolojik boyutunun ve ideolojinin dildeki maddileşmesinin analizidir. İkinci olarak, 1970'lerde İngiltere'de gelişen ve sistematik dilbilim teorileriyle yakından bağlantılı olan eleştirel dilbilim çalışmalarıdır. Eleştirel dilbilim, söylemin (kelime tercihlerinin) toplumsal süreçleri ve içerisindeki hakimiyet yapılarını oluşturduğu/ pekiştirdiği ve böylelikle varolan toplumsal yapıları yeniden ürettiği noktasına vurguyu yoğunlaştırır ve söylemi, hem dilbilimsel süreçlerin hem de

---

yazıldığı yaygın kabul görmektedir (Fairclough & Wodak, 1997: 262).

ideolojik süreçlerin alanı olarak görür. Çünkü Eleştirel Dilciler'e göre, metinlerin içerisindeki dilbilimsel tercihler, ideolojik anlamlar taşır. Üçüncü olarak, *Sosyal Semiyoloji* yaklaşımını ele almışlardır. Sosyal semiyoloji yaklaşımı, çağdaş toplumlardaki çoğu metnin çok göstergeli karakterine dikkat çeker ve görsel imajların analiz yolarını ve dil ve görsel imajlar arasındaki ilişkiyi araştırır. Dördüncü olarak, temellerini Fairclough'un çalışmalarında bulan *Sosyokültürel Değişim ve Söylemde Değişim* yaklaşımıdır. Fairclough, söylemsel değişimi, metindeki türler ve söylemin yaratıcı şekilde bir araya getiriciliği (creative mixing) bağlamında analiz etmiştir. Söylemsel değişim, farklı söylemsel pratikler içerisinde bulunan kurumlar arasındaki ilişkinin yeniden inşasına ve söylemin kuralları (orders of discourse) içinde ve arasındaki sınırların değişmesine yol açar. Bu yaklaşımıyla Fairclough, çağdaş toplumlardaki çoğu kamu kuruluşunun etkilediği söylemsel pratiklerdeki temel bir değişimin, kamu alanındaki etkileşimsel pratiklerin benzeşmesiyle ve kamu yaşamı ile sıradan yaşamın söylemsel düzeni arasındaki sınırların değişkenleşmesiyle ilişkili olduğuna değinerek, özel toplumsal yaşam ve kamu arasındaki sınırların yeniden inşasının, özellikle söylemsel pratiklerdeki bu değişkenler ile oluşturulduğunu belirtir ve analize bu noktadan başlar. Beşinci olarak, karşılığını Van Dijk'in yaklaşımında bulan *Sosyo-Bilişsel Çalışmalar'*dır. Van Dijk, toplumsal ve söylemsel yapılar arasında inşa edilmiş direk bir ilişki olmadığını, fakat onların her zaman toplumsal ve kişisel bilişin arayüzleri (interface) tarafından dolayımlandığını söyler. Van Dijk'e göre biliş, nasıl toplumsal yapılar, söylemsel yapıları etkiler ve nasıl toplumsal yapılar, metin ve konuşma tarafından sergilenir (enact), kurumsallaştırılır, meşrulaştırılır ya da meydan okunur noktasını göstermek açısından zayıf kalmış çoğu çalışmada (ESÇ ve ED içerisinde) gözden kaçırılan bir

noktadır. Altıncı olarak 1990'larda Avusturya'daki savaş sonrası anti-semitizmi ele alan disiplinlerarası bir çalışmasında Wodak ve arkadaşlarının adlandırdığı *Söylem-Tarihsel Metot* yaklaşımıdır. Bu yaklaşımın ayırıcı özelliği yazılı ve sözlü bir metnin her katmanını açıklama ve analiz etmek için gerekli bütün mevcut arkaplan bilgisinin sistematik bir şekilde bütünleştirilmesine yönelik bir çalışma olmasıdır. Bu yaklaşım ön yargılı söylemdeki tüm açık ve örtük imaların saptanıp çözümlenmesine olanak sağlar. Yedinci olarak Foucault'un belirli fikirleri ve bunların yorumsal (hermeneutic) metodoloji ile uyumuna işaret eden ve dilbilimci Utz Mass tarafından gerçekleştirilen *Okuma Analizi'*dir. Mass söylemi, sosyolojik ve tarihsel olarak çözümlenmesi gereken toplumsal pratiklerle bağlantılı dilbilimsel bir form olarak görür. Metin analizi, tarihsel olarak biçimlendirilmiş, toplumsal pratiklerle bağlantılı söylem vasıtasıyla söylem analizi olur. Her metin diğer metinlerle eşzamanlı ve tarihsel olarak ilişkilidir ve bu söylem özel bir söylem tanımını gerektirir. Sekizinci olarak, tamamıyla Foucault'un teorileri tarafından etkilenen özelde Siegfriel Jager'in çalışmalarında beliren *Duisburg Okulu* yaklaşımıdır. Jager dilbilim ve söylemin ikonik karakterleri ile ilgilidir ve ona göre söylemler, hakimiyet ve davranışla ilişkilendirilmiş, gelenekselleştirilmiş ve kurumsallaşmış söylem modelleridir. Söylem, zamanın içinde metin ve konuşmanın akışı olarak görülür. Her söylem, tarihsel temellere sahiptir ve şuanı etkiler, geleceği de belirler. Jager, ortak semboller, metaforlar ve taşıyıcı yapılar üzerinde duran mikro metin analizi üzerine odaklanır (1997: 262-268). Kısaca bahsedilen bu sekiz yaklaşım, günümüzde ESÇ'ye yönelik farklı yaklaşımları anlamamız açısından bir çerçeve çizmektedir.

ESÇ, kendi programına sahip bir yaklaşım olarak başta Norman Fairclough, Ruth Wodak, Teun Van Dijk ve diğerlerinin öncülük ettiği Avrupa söylem

çalışmaları içerisinde 1980'lerin sonundan itibaren şekillenmiştir (Dursun, 2007: 342). Yine ESÇ kullanılarak gerçekleştirilen analizler açısından da en çok bu üç ismin yaklaşımlarına başvurulmuştur. Bu noktada, kısaca bu üç ismin ESÇ'ye katkılarına değinmek çalışmamız açısından önemli olacaktır. Çünkü Cumhuriyet Mitinglerinin -ideolojik temelleri farklı olan üç ayrı gazetede- nasıl inşa edildiğini sergilemeyi amaçlayan bu çalışma, medya metinlerini inceleme nesnesi olarak ele alan ve bu metinleri toplumsal tarihsel süreçleriyle bağlantılı bir şekilde analiz etmemize olanak tanıyan ESÇ temelinde gerçekleştirilmeye çalışılacaktır. Bu açıdan ESÇ'nin kuruluşuna öncülük eden bu isimlerin medya metinlerine yaklaşımları ve sundukları analitik kategoriler, çalışma boyunca nasıl bir analiz gerçekleştirileceğini belirlememize yol göstermiştir.

Fairclough ESÇ'nin, söylem ve diğer toplumsal pratiklerin öğeleri arasındaki diyalektik ilişkinin çözümlemesi olduğunu söyler ve çalışmalarında toplumsal pratikler [45] ve söylem üzerine aralarındaki diyalektik ilişki bağlamında yoğunlaşır. Söylemi toplumsal pratiğin bir kısmı olarak görür ve söylemin türler oluşturduğunu, türlerin ise göstergesel biçimde eylemenin, toplumsal yaşam üretmenin farklı yöntemleri olduğunu söyler. Örneğin, fakir ve mağdur insanların, hükümet, politika, tıp ve toplumsal bilimlerin toplumsal patriklerinde farklı söylemler üzerinden ve bu pratiklerin her birinde toplumsal aktörlerin değişik konumlarına denk düşen farklı

[45] Toplumsal yaşam ekonomik, politik kültürel, ailevi vb. toplumsal pratiklerin karşılıklı bağlantılandırılmış ağ yapısıdır. Toplumsal pratik kavramının önemi toplumsal araştırma ve çözümlemelerde gerekli olan toplumsal eylem ve temsil ve toplumsal yapı perspektiflerinin arasında gidip gelmeye olanak tanımasıdır. Fairclough toplumsal pratiği, toplumsal etkinliğin (örneğin; sınıflarda öğrenin, televizyon haberleri, aile yemekleri, tıbbi danışmanlar) nispeten sabitlenmiş biçimlerini anlatmak için kullanır. Çünkü her pratik, her zaman söylemi de içeren farklı toplumsal öğelerin eklemlenimidir. Bu pratiklerin içerdiği öğeleri Fairclough, etkinlikler, özneler ve onların toplumsal ilişkileri, araçlar, nesneler, zaman ve uzam, bilinç biçimleri, değerler ve söylem olarak tanımlar ve bu öğelerin diyalektik olarak bağlantılandırılmış olduğunu vurgular. Yani bu öğeler birbirlerinden farklıdır, fakat tam olarak birbirlerinden de ayrışmış değildir. Bu öğeler birbirlerine indirgenmeden diğer öğelerce içselleştirilir (Fairclough, 2003b:173).

söylemler üzerinden temsil edildiğini belirtir. Böylece varolma biçimin bir parçası olarak söylem tarzları oluşturulur (Fairclough, 2003b: 175) Bu oluşturulan söylem tarzları söylem ve toplumsal pratikler arasındaki diyalektik ilişkinin bir sonucu olup, ESÇ yaklaşımı ile gerçekleştirilecek bir analiz için temel bir noktaya işaret etmektedir. Böylece toplumsal pratiklerde söylemin kurucu rolü çözümleme yoluyla bulunabilir. Söylem üç öğenin bileşimi olarak görülebilir: toplumsal pratik, söylemsel pratik (metin üretimi, dağıtımı ve tüketimi) ve metin. Özgün söylemlerin çözümlenmesi bunlardan her birindeki üç boyutun çözülmesini gerektirir (Fairclough, 2003a: 159-160).

ESÇ'nin önemli isimlerinden Fairclough'un medya söyleminin eleştirel çözümlemesi için önemli olduğunu belirttiği noktalara değinmek, medya metinlerinin eleştirel çözümlemesini amaçlayan bu çalışmada dikkat edilecek noktaları göstermesi açısından faydalı olacaktır. Bu önemli noktalar Fairclough'a göre: "(1)Medya söyleminin çözümlemesi, medyanın söylem pratiklerindeki toplumsal/kültürel ve siyasal değişiklerin tezahürlerine odaklanmalıdır. (2) Medya metinlerinin çözümlemesi, metinlerle birlikte görsel imajları da içermelidir. (3) Daha geniş sosyo-kültürel pratiklerinin bir parçası olarak güç/iktidar ilişkileri de söylem çözümlemesinde yer almalıdır. (4) Metnin çözümlemesi hem dilbilimsel çözümlemeyi hem de metinlerarası çözümlemeyi içermelidir. (5) Dilbilimsel çözümleme, dilin tüm boyutlarını (gramer, sesbilim, leksikon, metaforlar vs) ve aynı zamanda Van Dijk'in ifadesiyle "makro yapı"yı içermelidir. (6) Medya metinleri, toplum ve kültür arasındaki diyalektik ilişki içinde kavranmalıdır. Medya metinleri, sosyo-kültürel olarak şekillenir, ama aynı zamanda toplumu ve kültürü –yeniden üretici (*reproductive)* olduğu gibi dönüştürücü (*transformative)* yollarla- oluşturur"

(Fairclough'dan aktaran Gökalp, 2004: 212). Bu çalışma içerisinde yine Fairclough'un belirttiği bu temel noktalar referans alınarak, Wodak ve Van Dijk'ın yaklaşımıyla ve bu yaklaşımlar arasında bulunan diğer önemli noktalarla harmanlanarak bir analiz şekli gerçekleştirilecektir.

ESÇ yapılan tüm çalışmalarda en çok referans gösterilen isimlerden biri olan Van Dijk ise ESÇ'yi metin, konuşma, toplumsal biliş, iktidar, toplum ve kültür arasındaki karmaşık ilişkinin bir açıklamasını sunmayı hedefleyen disiplinlerarası bir yaklaşım olarak tanımlamaktadır. Van Dijk bu noktada, özellikle, ESÇ içerisindeki kişilerin politik duruşlarının ve bu açıdan da eleştirel tavırlarının çok önemli olduğunu vurgular. ESÇ gerçekleştirecek kişilerin toplumla ilgili kaygıları ve bunu değiştirme yollarına yönelik amaçları olmalıdır. Ele aldıkları konu açısından toplumsal bir duruş sergilemeli ve bu eşitsizlik ve hakimiyet yapıları nedeniyle acı çeken insanların yanında olmalı, hedeflerine ise, toplumsal eşitsizlik ve adaletsizliği göz ardı eden ya da onu sürdüren, meşrulaştıran, sergileyen (enact) iktidar elitlerini koymalılardır. Kısaca ESÇ gerçekleştiren kişiler, toplumsal eleştirmenler ve aktivistler gibi iş görmelilerdir. Bu açıdan ESÇ'nin yeterlilik kriterleri toplumsal yapı içerisindeki güç-iktidar ilişkilerini sadece gözlemlemek, tanımlamak ve açıklamak değil, bu yapıların etkililiğini açığa çıkartması ve değişim sürecine olan katkısıyla ölçeklendirilmelidir (Van Dijk,1993: 252-253). Yine bu toplumsal eşitsizlik ve güç ilişkilerinin üretildiği, sürdürüldüğü ve yeniden üretildiği bir alan olarak medya ve dolayısıyla haberler ESÇ açısından çok önem taşımaktadır. Çünkü haberler var olan güç ilişkilerini her gün yeniden ve yeniden üreterek izleyiciye sunmaktadır. Bu noktada Van Dijk, yine ESÇ içerisinden haber metinlerine yoğunlaşmış ve haberi söylem olarak çözümlemeye yönelik bir analiz çerçevesi

geliştirmiştir. Böylece Van Dijk, haber metinlerinin analizinde makro ve mikro yapılar arasında analitik bir ayrıma gitmiştir.[46]

Makro yapıyı oluşturan fotoğraflar, başlıklar, altbaşlıklar, haberdeki tematik hiyerarşi ve şematik biçimdir. Haber metinleri belli temaların hiyerarşik örgütlenmesinden oluşur. Bu hiyerarşik örgütlenmede önemlilik atfedilen temalar önden, detaylar ise sonradan verilir ve bu tematik yapılanma Van Dijk'a göre, okuyucunun bilişsel yapısı üzerinde de etkili olur. Şematik yapı ise özet ve hikaye örgüsü yani ana metinden oluşur. Bu ana metin, durum ve yorumlardan oluşur. Burada olaya ilişkin bilgi ve arkaplan bilgisi (durum) verilir ve akredite kaynakların olaylara ilişkin değerlendirmeleri (yorum) verilir. Mikro yapı ise, haber metinlerinin sentaksı, sözcük seçimleri, cümleler arasındaki ilişkiler ve retoriksel özelliklerinden oluşur. Burada haberi yazan ve okuyan arasındaki ortak ideoloji ve kültürel paylaşımı gerektiren fonksiyonel ilişki kurulur. Böylece haberdeki anlam ilişkileri kurulurken oluşan boşluklar bu ortak çerçeve aracılığıyla doldurulur. Bu da bizi haber metinlerinde ideolojinin yeniden üretilmesi konusuna götür (İnal, 1994: 155-

---

[46] Van Dijk'ın makro ve mikro yapılar arasında koyduğu ayrım sadece haberlerin söylemi için değil, tüm toplumsal yapı için geçerlidir. Çünkü Van Dijk'e göre ESÇ toplumsal düzenin makro (seviyesine ait olan toplumsal gruplar arasındaki güç, iktidar ve eşitsizlik yapılarının analizi) ve mikro (seviyesine ait olan dil, söylem, sözlü etkileşim ve iletişimin analizi) seviyeleri arasındaki teorik boşluğa köprü kurmak zorundadır. Örneğin, parlamentodaki ırkçı bir konuşma toplumsal etkileşimin mikro seviyesine aitken, aynı zamanda ırkçılığın yeniden üretilmesi, meşrulaştırılması ve yasallaşmasının bir parçası olması açısından da makro seviyeye aittir. Van Dijk bu noktada, eleştirel söylem analizinin bu iki toplumsal seviye arasında köprü kurarak birleştirilmiş bir analiz gerçekleştirmesi için birkaç yolun olduğundan bahseder. Bunlar (a) *üyeler-gruplar*: dil kullanıcıları toplumsal grupların, kurumların ve oluşumların üyesi olarak söylemle meşguldürler ve gruplar onların üyeleri tarafından harekete geçirilir. (b) *eylem-süreç*: kişisel aktörlerin toplumsal hareketleri böylece grup hareketlerinin ve ırkçılığın yeniden üretilmesi, haberleştirilmesi ya da yasalaşması gibi toplumsal süreçlerin bir parçasını oluşturur. (c) *bağlam-toplumsal yapı*: söylemsel etkileşimin konumu, toplumsal yapının oluşturucusu ya da parçasıdır. Örneğin bir basın toplantısı, medya kurumunun ve organizasyonunun pratiğinin tipik bir parçasıdır. Bu da yerel ve global bağlamlarla yakından ilintilendirilir ve her ikisi de söylem üzerinde baskı kurar. (d) *kişisel ve toplumsal biliş*: toplumsal aktörler olarak dil kullanıcıları toplumsal ve kişisel bilişin her ikisine de sahiptir. Biliş, bir bütün olarak kültürün ya da grupların üyeleriyle paylaşılan kişisel hafıza, bilgi ve fikirlerdir. Biliş türleri kişisel üyelerin söylemleri ve etkileşimleriyle etkilenir, oysa bir grubun kolektif hareketleri toplumsal temsiller kullanılarak paylaşılır (Van Dijk, 2001, 354).

156). Zaten Van Dijk'a göre söylemin çoğu, özellikle de grupların üyeleri olarak konuştuğumuzda, ideolojik temelli görüşlerimizi ifade eder. Bu noktada da söylem analizi aslında bir ideoloji analizidir ve bir ideolojik analiz, birbirleriyle yer yer örtüşmelerine rağmen üç ana küme altında ele alınabilir: (a) dil kullanımı, metin, konuşma, sözlü etkileşim ve iletişim *söylem* kümesi altında, (b) ideolojilerin fikirler ve düşünceler olarak doğası, fikir ve bilgiyle olan ilişkileri ve toplumsal olarak paylaşılan temsiller olarak statüleri gibi zihinsel yönleri *biliş* kümesi altında ve (c) ideolojilerin toplumsal, politik, kültürel, tarihi yönleri, gruba dayalı doğaları ve özellikle de egemenliğin yeniden üretimindeki veya egemenliğe karşı muhalefetteki rolleri *toplum* kümesi altında ele alınarak analiz edilebilir (Van Dijk, 2003: 18-19). Bu noktada Van Dijk'ın diğer eleştirel söylem analistleri gibi söylemin ideolojik yönüne yoğunlaşması, söylemin bağlamında analiz edilmesine yönelik vurgusu ve oluşturduğu geçişli analiz kategorileri, ESÇ gerçekleştirecek çalışmalar açısından önem taşımaktadır.

ESÇ içerisindeki önemli isimlerden bir diğeri ise *söylem-tarih yaklaşımı*nı alana katan, Bernstein geleneğinden ve Jürgen Habermas'tan etkilenen Ruth Wodak'tır. Wodak, başlangıçta kurumsal iletişim ve okulda, mahkemelerde ve hastanelerdeki konuşma sınırlılıkları üzerine çalışmalar yaptıktan sonra ilgisini cinsiyetçiliğe, anti-semitizme ve ırkçılığa çevirmiştir (Dursun, 2007: 340, Gökalp, 2004: 207-208). 1990'da Avusturya'daki savaş sonrası Yahudi düşmanlığını disiplinlerarası bir anlayışla ele alan çalışmalarında[47] Wodak ve arkadaşları "söylem-tarih yaklaşımı" olarak bilinen yaklaşımı geliştirmişlerdir. Söylem-tarih yaklaşımının

[47] Bu çalışmada, 1986 yılında Kurt Waldheim'in Avusturya başbakanlık kampanyası süresince kamu söyleminde ortaya çıkan bir antisemitik sterotip imajının oluşmasındaki detayları analiz etme sürecinde bu yaklaşım ortaya çıkmıştır (Wodak & Mitten, 1993: 205-206, Wodak, 1999: 187).

en önemli özelliği, analiz ettiği konuyla ilgili bütün arkaplan bilgisini sistematik olarak yazılı veya sözlü metnin pek çok katmanın yorumu ve çözümlenmesi içinde bütünleştirmeye girişmesidir. Yani bu yaklaşım, araştırma konusunun tarihsel boyutunu da ele alarak bunu metnin ile birleştirir. Bu yaklaşım, önyargılı söylemlerdeki kodları ve imaları saptayıp açığa vurmaya olduğu kadar, örtük önyargı ifadelerinin çözümlenmesine de elvermektedir (Wodak & Mitten 1993: 205-206, Wodak, 1999: 187, Fairclough & Wodak, 1997: 266; Dursun, 2007: 340; Gökalp, 2004: 207-208). Wodak'ın alana kattığı bu yaklaşım, söylemin tarihsel bağlamına yoğunlaşması açısından ESÇ içerisinde önemli bir noktada konumlanmaktadır. "*Söylem-tarihsel yaklaşım"*ında Wodak, dilin hem toplumsal süreçleri gösterdiği, hem de bu süreçleri oluşturduğunu söyler. "Wodak & Ludwig'e göre, dil'e ilişkin bu bakış açısı şu üç noktayı içerir: (a) Söylem, daima güç/iktidar ve ideolojiyi içerir. (b) Söylem daima tarihseldir, yani daha önce olmuş ve aynı zamanda olmakta olan diğer iletişimsel olaylarla senkronik ve diakronik olarak ilgilidir ki bu Fairclough'un metinlerarasılık nosyonuyla benzer bir olgudur. (b) Yorumlama; okuyucular/dinleyiciler, kendi konumları ve sahip oldukları arkaplan bilgisiyle aynı olayı farklı şekillerde yorumlayabilirler" (Wodak & Ludwig, 1999: 12-13'den aktaran Gökalp, 2004: 208). Wodak'ın ESÇ'ye bu noktada katkıları bu çalışma açısından da önem taşımaktadır. Çünkü, söylemin tarihselliği, iktidar ve ideolojiyi içermesi ve kişilerin tarihsel arkaplan bilgileriyle aynı şeyi farklı şekilde yorumlamalarına olan vurgusu, Kemalist ve İslamcı ideolojilerin Cumhuriyetin kurulduğu dönemden günümüze kadar süren mücadelelerinin, Cumhuriyet mitingleri özelinde ve medya metinleri üzerinden analizinde, tarihsel arkaplan bilgisinin kullanılmasına olan vurgusu açısından aydınlatıcı olmuştur.

A.2. Analitik Çerçeve

Van Dijk'ın "Critical Discourse Analysis" başlıklı makalesinde bahsettiği gibi Eleştirel Söylem Çözümlemesi belirli bir araştırmanın konusu olmadığı için, kendine has bütüncül bir teorik çerçevesi yoktur. Bu nedenle ESÇ'nin yukarıda bahsettiğimiz amaçlar dahilinde kullanılabileceği çok çeşitli eleştirel söylem analizi modelleri bulunmaktadır. Sonuç olarak da bunlar hem teorik olarak, hem de analitik olarak birbirinden oldukça farklı olabilirler. Ancak ESÇ'nin genel çerçevesine uyarak ve eleştirel söylem analizinin genel amaçları düşünüldüğünde, yine de, birbiriyle yakından ilişkilendirilebilecek bütüncül kavramsal ve teorik çerçeveler bulunabilir (Van Dijk, 2001: 353). ESÇ yapan araştırmacılar genellikle bu yöntem çerçevesinde belirlenen ve kendi araştırmaları doğrultusunda ellerinde bulunan veriyi en iyi şekilde çözümleyebilecekleri analitik araçları seçerek, her araştırma için farklı bir model oluşturmaktadırlar. Bu çalışmada da benzer bir yol izlenmiş ve araştırmanın verisini, araştırmanın amacı doğrultusunda en etkin şekilde çözümleyecek bir çerçeve oluşturulmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmada öncelikli olarak İslamcı ve Kemalist ideolojilerin antagonistik karakterlerinin Cumhuriyet mitingleri bağlamında hangi temel tezler etrafında dile getirdiğinin ve bunun gazetelerde nasıl inşa edildiğinin daha net anlaşılması açısından, analiz materyali çerçevesinde ayrıştırıcı temalar belirlenerek, bu temalar etrafında analiz yapılmaya çalışılacaktır. Cumhuriyet mitinglerini inşa sürecinde, bu üç gazetede, konunun hangi temalar etrafında yoğunlaştığı; neden bu temaların seçildiği; yani bu temaların seçilmesinin ve oluşturulmasının arkasındaki nedenlerin neler olduğu; bu temalara gazetelerin hangi noktalardan yaklaştıkları ve konuyu

hangi söylemler etrafında inşa ettikleri, bu üç gazete karşılaştırılarak eleştirel olarak değerlendirilecektir. İkinci olarak, haberlerde karşıtlıkların hangi söylemler dolayımı ile kurulduğu analiz edilmeye çalışılacaktır. Çünkü haber metinlerinde kurulan karşıtlıklar, toplumsal yapı içerisinde o an var olan karşıtlıkların devamı niteliğindedir ve haber metinleri üzerinde kurulan bu karşıtlıkların analiz edilmesi, toplumsal yapıdaki karşıtlıklara da işaret etmesi açısından önem taşımaktadır. Son olarak da anlam üretilmesinin önemli araçlarından olan eğretileme ve düzdeğişmecelerin haber metinlerinde nasıl kurulduklarına, hangi anlamların çağrıştırıldığına ve bunların nelere işaret ettiklerine değinilecektir.

Analizi çerçevesinde ele aldığımız gazeteleri seçmemizdeki ve bunları laik/Kemalist, popüler ve İslamcı olarak ayrıştırmamızdaki temel neden, bu gazetelerin genel yayın politikalarının belirlediğimiz kategorilere yakın durmasıdır. Çalışma boyunca laik medya terimini Cumhuriyet gazetesi için kullanmamızdaki neden, bu gazetenin kuruluş ideolojisi olarak Kemalizmi temel alması ve dolayısıyla da laiklik konusundaki tutumudur. Türkiye'de yayın hayatına devam eden gazeteler içerisinde en kıdemlilerinden olan Cumhuriyet gazetesi, 1924 yılında Atatürk'ün isteği, desteği ve isim babalığıyla kurulmuştur. Ayrıca her zaman Kemalist ideoloji içerisinden konuşarak, çıktığı ilk günden beri bu çizginin taşıyıcısı olmuştur (Erten, Doğan, 2006: 501). Dolayısıyla hem bu kuruluş misyonu, hem söylemlerini bu ideoloji çerçevesinde kurması, hem de İslamcı ideolojilerle her karşılaşmasında laikliğin savunuculuğunu üstlenmesi açısından bu gazete için "laik medya" tanımlaması kullanılmıştır.

İslamcı medya olarak değerlendirdiğimiz Zaman gazetesi ise, 1986 yılında belirli İslamcı yazarların girişimleriyle kurulmuş bir gazete olup, Fethullah Gülen

Cemaati'ne (Nur Cemaati'ne) yakınlığıyla bilinir. Belirli bir cemaate yakınlığı nedeniyle tüm İslamcı akımları temsil etmediğinin bilincinde olarak bu gazete analizimiz içerisine dahil edilmiştir. Çünkü bu cemaat, günümüzdeki İslami akımlar arasında yurtiçi ve yurtdışında en kuvvetli örgütlenmeye sahip olanıdır ve bunun temsilcisi olan Zaman gazetesi de adeta cemaat düşüncelerinin ifadesi amacıyla iş görmektedir. Bu açıdan da gazete İslamcı ideolojinin temsilcisi olarak ele alınarak "İslamcı medya" tanımlaması içerisinde değerlendirilebilir.

Son olarak popüler medya tanımlaması içerisinde ele aldığımız Hürriyet gazetesi ise, büyük medya gruplarına ait çok satan gazeteleri temsil etmesi açısından çalışmamıza dahil edilmiştir. 1948'de Sedat Simavi tarafından kurulan ve şu anda Doğan Medya Grubu'na ait olan gazete, belirli bir düşüncenin taşıyıcılığını yapmaktan ziyade, çok satma amacı gütmekte ve siyasi konjonktüre göre değişen ve genelde siyasal iktidarla net bir şekilde çatışmaktan uzak duran bir yayın politikası izlemektedir. Bu nedenle de "popüler medya" tanımlaması içerisine yerleştirilmiştir. Fakat burada göz ardı edilmemesi gereken önemli bir nokta ise, bu popüler gazetenin, (genelde siyasal iktidarla çatışmaya düşmekten kaçınsa da) mesele laiklikle ilgili bir konu etrafında merkezileştiğinde, tarafını net bir şekilde laiklikten yana belirlemesidir. Yani ülkenin resmi ideolojisi olan Kemalizmle bir çatışma içerisine girmemesidir. Bu nedenle Hürriyet gazetesi, mitingler boyunca –siyasal iktidarı karşısına almasına rağmen- mitingleri desteklemiş ve laikliğin savunuculuğunu üstlenmiştir.

Cumhuriyet mitinglerinin ele alındığı iki aylık süre içerisinde Cumhuriyet gazetesi, toplamda 187 habere yer vermiştir ve kaleme alınan haberlerin içerikleri genellikle gazetenin kendi "laik çizgisiyle" paralel olarak ilerlemiştir. Dolayısıyla

gazete AKP'nin politikalarını, laik düzene çok büyük bir tehdit olarak görmüştür. Gazete eğer halk "Cumhuriyetine dolayısıyla laik yapısına sahip çıkmazsa" önümüzdeki günlerde Türkiye'nin "şeriat ülkesi" olabileceği, ya da tam olarak şeriat ülkesi olmasa da İslamcı ideolojiye sahip kişilerin devletin kurumlarında rahatlıkla kadrolaşarak süreci ona doğru evirecekleri düşüncesini sık sık gündeme getirmiştir. Gazete bu tezlerini, kendi akredite kaynaklarına da dayanarak desteklemiş ve -ekler kısmında bulabileceğiniz haber başlıklarından da görüleceği gibi- neredeyse her gün mitinglerle ilgili haberlere/duyurulara yer vermiştir. Ayrıca büyük mitingleri de manşetten girerek gündemin sıcak kalmasına çaba göstermiştir.

Hürriyet gazetesinde ise konuyla ilgili olarak toplam 101 habere rastlanmaktadır. Cumhuriyet gazetesi kadar keskin hatlarla olmasa da, Hürriyet gazetesi de büyük mitinglere ilişkin haberleri manşetten vererek, bu haberlere fazlaca yer ayırmıştır. Ayrıca gazete, laiklik vurgusunu ön plana çıkartmış ve şeriat tehdidine yönelik söylemleri dolaşıma sokmuştur.

Bu iki gazetenin aksine Zaman gazetesi ise, mitinglere ilişkin 95 haber yayınlamış ve genel olarak ya sade bir üslupla kısa bir şekilde haberleri geçiştirmiş ya da mitinglere yönelik olumsuz görüş sahibi akredite kaynakların söylemlerini dolaşıma sokmuştur. Ayrıca, özellikle, miting tertipleyicisi kişiler üzerinden bir siyaset yürüterek onların "olumsuz" olarak nitelendirdiği kişisel durumları vasıtasıyla bir karşı duruş sergilemiştir. Buna ek olarak gazete, sık bir şekilde mitinge katılımın bazı çevrelerin zoruyla ve desteğiyle olduğunu, yani ısmarlama bir kalabalık olduğunu vurgulamıştır. Gazetelerin bu yaklaşımlarını örnekleyen ayrıntılara analizimiz boyunca değinilecektir.

B. Tematik Çözümleme

Bu çalışmada, Cumhuriyet mitingleri çerçevesinde bazı anahtar temaların nasıl geliştirildiğini göstermeye yönelik olarak tematik çözümleme gerçekleştirilecektir. Böylece Eleştirel Söylem Çözümlemesi kapsamında, haber metinleri içerisindeki söylem mücadelesini çözümlemek amacıyla kullanılan tematik analiz yöntemi ile mitingler özelinde tarafların mücadelelerinin/dışlamalarının hangi temalar etrafında döndüğünü saptamak, bu toplumsal grupların ideolojik mücadelelerinin aslında hangi temalar dolayımı ile gerçekleştiğini de görünür hale getirecektir. Bu tematik çözümleme içerisinde belirli konuların ifade edilme tarzları ve bunların genel toplumsal-tarihsel süreçle olan ilişkisi önem taşımaktadır.

Temaların belirlenmesi, çözümlemenin en önemli ve zor kısmını oluşturmaktadır. Bu bağlamda gerçekleştireceğimiz bu tematik analiz içerisinde beş ana tema belirlenmiştir. Cumhuriyet mitingleri ile ilgili haberlere gazetelerde yer verilirken özellikle bu beş tema çerçevesinde haberler oluşturulmuştur ve gazeteler bu temalar içerisinden kendi ideolojik konumlanmalarına göre haberi inşa etmişlerdir.

B.1. Laiklik Vurgusu ve Şeriat-İrtica Tehdidi Algısı

Cumhuriyet mitingleri kapsamında dile getirilen ve Kemalist ideolojinin temel dayanaklarından biri olan laikliğin elden gitmesi ve devletin laik yapısının AKP'nin çeşitli girişimleri ile yavaş yavaş yok edilmeye çalışılması sonucunda,

Türkiye'nin İslamcı ideolojinin arzularından biri olan şeriat düzenine doğru yol alacağı yolundaki endişelerin, hangi temel tezlere dayandığı ve AKP'nin bu yolda attığı adımların neler olduğuna ilişkin bilginin verilmesi açısından haber metinleri içerisinde "Laiklik Vurgusu ve Şeriat-İrtica Tehdidi Algısı" başlıklı bu temanın ele alınması önem taşımaktadır.

Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren Kemalist ve İslamcı ideolojilerin en önemli çatışma meselesi laiklik olmuştur. Yaklaşık 87 yıllık bu süreç içerisinde, bu gerilim dönem dönem azalsa da güncelliğini ve belirleyiciliğini hiçbir zaman yitirmemiştir. Çünkü Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünü izleyen yapısal yerinden oluşların sonuçlarını düzeltecek yeni bir düzen anlayışını temsil eden Kemalizm, laik, modern ve Batılı yeni bir Türk kimliğinin yaratılmasına öncülük etmiş (Çelik, 2006: 75-76) ve bu sürecin önündeki en büyük engel olarak da İslamcılığı görmüştür. Bu nedenle iktidara geldiği ilk andan itibaren, çeşitli radikal girişimlerle İslamın kamusal alanda yaşantılanmasının üstüne sert bir şekilde gitmiştir. Bu süreç beraberinde İslamcılığın 1950'lerden sonra kuvvetli bir geri dönüşüne neden olmuştur. Takip eden dönem içerisinde bu gerilim yer yer artmış ve toplum nezdinde şeriat tehdidi olarak yerini almıştır.

Laik Cumhuriyete[48] yönelik bir tehdidin göstereni haline dönüşen şeriat ve irtica kavramları, Kemalist ideoloji tarafından dinin siyasallaşması sonucu, laik Cumhuriyetin dinsel bir sisteme dönüştürülmesi projesine işaret etmektedir (Dursun, 2004a: 56). Dolayısıyla da Kemalist ideoloji, İslamcı ideolojilerin kamusal alanda görünümünün arttığı her dönemde şeriat tehdidi korkusunu gündeme getirerek, temel

[48] Analiz boyunca kullandığımız "laik Cumhuriyet" ifadesi, iki ideoloji arasındaki gerilimin merkezileştiği noktayı vurgulaması açısından kullanılmaktadır. Dolayısıyla Türkiye Cumhuriyeti'nin ne kadar laik bir yapılanmaya sahip olduğu tartışmasının handikaplarının farkında olarak bu terimi kullanmaktayız.

karşıtlıklarını bunun üzerinden kurar. İslamcı ideoloji ise, Kemalist ideolojinin bu tutumunu anti-demokratiklik olarak niteler ve İslamın yaşantılanmasının önündeki en büyük engel olarak bu ideolojinin katı laik tutumunu öne sürer ve eleştirilerini Müslümanlara -özellikle türban bağlamında kadınlara- saygısızlık ya da insan hakları ihlali olarak nitelendirerek temel karşıtlığını bu zemin üzerinden kurar.

Bu çalışmada inceleme materyali olarak ele aldığımız gazete haberleri bağlamında bu karşıtlıkları, açık ya da örtük bir şekilde görmek mümkündür. Çünkü belirlediğimiz bu gazeteler temel olarak söylemlerini siyasal sürecin hangi noktasında kamplaştıkları ile ilgili olarak belirlemektedirler. Yani söylemleri, hangi ideolojinin üyeleri olarak konuşuyorlarsa ona göre şekillenmekte ve o öğeleri taşımaktadır. Açıkça kendi ideolojilerine tehdit olarak algıladıkları bir "öteki"ni muhakkak oluşturmakta ve haberlerini ona göre inşa etmektedirler. Bu öteki, Kemalist ideolojinin savunuculuğunu yapan Cumhuriyet gazetesi için İslamcı ideoloji ve dolayısıyla onun söylemlerinde kullandığı argümanlarken, İslamcı ideolojinin savunuculuğunu yapan Zaman gazetesi için de, Kemalist ideoloji ve dolayısıyla onun söylemlerinde yer alan öğeleridir. Popüler basının temsilcisi olarak ele aldığımız Hürriyet gazetesi ise, herhangi bir siyasal ideolojinin taşıyıcılığını yapmaktan ziyade kendi ötekisini dönemin konjonktürüne göre belirlemektedir. Fakat yukarıda değindiğimiz gibi gazete, Cumhuriyet mitinglerinin gerçekleştiği dönemde "öteki"sini net bir şekilde belirlemiştir. Gazete, Cumhuriyet mitinglerine yönelik haberlerini genellikle Cumhuriyet gazetesine yakın bir çizgide işlemiş ve laikliğin savunuculuğunu üstlenmiştir.

- ***Cumhuriyet Gazetesi***

Kemalist ideolojinin ve dolayısıyla laikliğin savunucusu olarak ele aldığımız Cumhuriyet gazetesi, kurulduğu andan itibaren siyasal gündeme göre bu ideolojik karşıtlıklara haberlerinde sık sık değinmiştir. Gazete, Cumhurbaşkanlığı seçim sürecine tepki olarak gerçekleştirildiği dile getirilen Cumhuriyet mitinglerinde[49], Türkiye'nin içerisine girdiği süreçten çok fazla endişe duyduğunu ifade ederek, "Tehlikenin Farkında mısınız?" başlıklı mitinge davet çağrılarına çok fazla yer vermiş ve bu söylemleri haberleri içerisinde oldukça sık kullanmıştır. Burada ifade edilen tehlike, Cumhurbaşkanlığı koltuğuna laik Cumhuriyete yakışır bir Cumhurbaşkanının gelmeyeceği ve AKP'nin uyguladığı "irticai" politikalarla -aslında gizli amacı olan- şeriat düzenine doğru yavaş bir gidişat içerisinde olunduğu endişesidir. Gazete, bu endişesini özellikle 14 Nisan tarihinde[50] manşetten[51] verdiği *'Tehlikenin Farkındayız"* başlıklı haberinde şöyle belirtmiştir:

> *"Türkiye Cumhuriyeti tarihi boyunca ilk kez bu kadar büyük bir tehlike altında. Yüz binler Cumhuriyetin sahipsiz olmadığını göstermek için Ankara Tandoğan Meydanı'nda buluşuyor.....ADD'nin, "Ülkemizin ve ulusumuzun bölünmez bütünlüğü için... Demokratik, laik, sosyal hukuk devleti için... Tam bağımsız ve aydınlık bir Türkiye için... Cumhuriyetimizin kazanımlarına, kurumlarına sahip çıkmak ve 'İrticaya Hayır'*[52] *demek için" katılım çağrısını yaptığı "Cumhuriyet Mitingi" bugün yapılıyor". (Cumhuriyet, 14.04.2007).*

---

[49] Gazete Cumhuriyet mitinglerinin amacını şu cümlelerle tanımlamaktadır: *"Çankaya Köşkü'ne Türkiye Cumhuriyeti'nin vazgeçilmez temel ilkelerini özümsemiş ve bu ilkeleri yaşam biçimi haline getirmiş ismin çıkması istemiyle başlatılan toplumsal muhalefet süreci giderek büyüyor" (Cumhuriyet, 26.04.2007).*

[50] 14 Nisan 2007, Ankara Tandoğan'da gerçekleştirilen ilk Cumhuriyet mitinginin olduğu günün tarihidir. Bu çalışma kapsamında 2 ay içerisinde gerçekleştirilen tüm mitingler ve bunlara ilişkin haberler analiz materyali olarak ele alındığı için, mitingler ve sonrasında çıkan haberler ayrı ayrı incelenmeyecektir. Bunun yerine her temaya uygun haberler seçilerek, o tema kapsamındaki haberler üzerinden bir analiz gerçekleştirilecektir.

[51] Cumhuriyet gazetesinin logosu sayfanın en üstünde ortada yer aldığından dolayı, gazete de diğer gazeteler gibi, sürmanşet kısmı yoktur. Bu nedenle aslında gazetenin günün en önemli haberi olarak logosu altında verdiği kısma sürmanşet denilebilmesi mümkündür. Fakat bu çalışmada gazetenin logosu altında verdiği tüm haberlere manşet olarak yer verilecektir.

[52] Çalışma boyunca alıntılanan tüm haberler içerisindeki vurgu bana aittir.

Bu haber ile gazete, süreç içerisinde hissettikleri derin korkuları ifade etmiş ve laik Cumhuriyeti korumak adına yapılacak eyleme herkesi aleni bir şekilde davet etmiştir. Ayrıca haberde farkına varılan tehdidin ne ya da neler olduğu açık ve net bir şekilde belirtilmiştir. Buna ek olarak, gazetenin manşetinde, kırmızı bir kutu içerisinde yazan "*Tehlikenin Farkındayız*" başlığının altında, aynı punto büyüklüğünde "*Cumhuriyet Tehlikede*" başlığı verilerek, aslında farkında olunan tehlikenin, Cumhuriyetin ve dolayısıyla laikliğin elden gideceği tehlikesi olduğu açık bir şekilde belirtilmiştir. Haberde yer alan "*Cumhuriyetimizin kazanımlarına, kurumlarına sahip çıkmak ve 'İrticaya Hayır' demek için*" cümlesi ile gazete, mitinglerin sözcülüğünü yaparak tehdidi tanımlamıştır. Çünkü irticaya hayır demek, öncelikle onun şu anda iş başında olduğunu ve büyük bir tehdit oluşturduğunu kabul etmiş olmak demektir. Bu da temel olarak, Kemalist ideolojinin savunucusu olan Cumhuriyet gazetesinin söylemlerinde görüldüğü gibi, iki ideolojinin arasında tarihsel süreç içerisinde oluşan gerilimlerin yeniden üretilmesini ve antagonistik karakterlerinin güçlenmesini sağlamaktadır. Bu bağlamda, gazetelerde Cumhuriyet mitinglerine ilişkin haberler bu iki ideolojinin temel dışlama noktaları üzerinden inşa edilmiştir.

İlki Ankara Tandoğan'da gerçekleştirilen mitingin ertesi günü *Ulusal Uyanış (Cumhuriyet, 15.04.2007)* başlığı[53] ile manşetten verdiği haberde gazete, "*Tandoğan Meydanı'nı dolduran yüz binlerce kişi, Cumhuriyetin temel niteliklerinin sonsuza dek korunacağını ve bir karşıdevrime asla izin verilmeyeceğini haykırdı. Yurttaşlar,*

---

[53] Özellikle bu tema kapsamında bazı haber başlıklarının vurgulanmasındaki temel neden, haber başlıklarının okuyucuya, okurken bir yorum çizgisi/çerçevesi sunmasıdır (İnal, 1994-95: 153). Ele aldığımız üç gazete de mitinglere yönelik yaklaşımlarını haber başlıklarında ve haberin genel söylemi içerisinde net bir şekilde ortaya koymuşlardır. Ayrıca haber başlıkları kişiye önemli bir okuma çerçevesi çizmekle birlikte, genel olarak haberde bahsedilecek konunun ve buna yönelik tutumun da anlaşılması açısından önem taşımaktadır. Ele aldığımız üç gazetede –belirlediğimiz tarih aralığı içerisinde- mitinglere ilişkin yer alan haber başlıklarının tamamı için bkz: EK 1

Başbakan Erdoğan'ı Çankaya'da görmek istemediklerini dile getirdiler" şeklinde durumu ifade etmiş ve mitinge ilişkin haberlere altı sayfa yer ayırmıştır. Bu altı sayfa içerisindeki haberlerde, mitinglere ilişkin tüm detaylara değinilmiş ve her sayfada sık sık laikliğe yönelik "tehdit" ve "halkın buna tepkisi" dile getirilmiştir. Örneğin, haberde yer alan "*…..karşıdevrime asla izin verilmeyeceğini haykırdı*" cümlesi ile ifade edilen, AKP'nin bir karşıdevrim hazırlığında olduğu ve laik Cumhuriyeti yıkarak yerine "şeriatı" getireceği yönündeki endişedir, yani şeriat tehdidi endişesidir. Zaten bu endişe de kuramsal kısımda bahsettiğimiz gibi, Kemalist ideoloji içerisinde yaygın kabul gören AKP'nin gizli bir gündeme sahip olduğu ve laik cumhuriyeti yıkarak yerine şeriatı getireceği düşüncesinin tezahürüdür. Ayrıca haberde, halkın buna "asla" izin vermeyeceği de vurgulanmaktadır[54].

Yine aynı gün gazetede mitingden izlenimler bölümünde yer alan "*Tehditler Yıldırmadı*" başlıklı bir diğer haberde ise, mitinglere yönelik İslamcı kesimden gelen bir takım eleştirilere ve uyarılara karşın, mitingin çok büyük bir kararlılık ve başarı ile gerçekleştirildiğine ilişkin söylemler yer almaktadır:

> *"TBMM Başkanı Arınç'ın tehdide varan uyarıları, şeriatçı basının günler süren iftira çamuru, provokatörlerin astığı sahte afişler, ADD otobüslerinin engellenmesi ve miting pankartlarının belediye ekiplerince indirilmesi, Anadolu aydınlanmasının meşalelerini taşıyan yüz binlerin Ankara'ya sel gibi akmasını önleyemedi. İnsan yığınları, aydınlık bir gelecek uğruna Tandoğan'a uzandı. (Cumhuriyet, 15.04.2007)"*

Haberde kullanılan ifadelerinden görüldüğü gibi gazete, İslamcı kesime/AKP'ye yönelik eleştirilerini net bir şekilde dile getirmiştir. Ayrıca haberde yer alan "*Anadolu aydınlanmasının meşalesini taşıyan yüz binler*" ifadesi, aynı zamanda, Anadolu'nun karanlığa sürüklendiği düşüncesini de içerisinde

54 Neredeyse tüm miting haberlerinde gazete, halkın duruma fazlaca "uyandığını" ve laikliğe sahip çıkacağını çok kesin bir dille ifade etmiş, hatta mitinglerden sonra "halk Cumhuriyetine sahip çıktı", "bunu sandıkta da yapacağız", "sivil darbe yapıyoruz", "az kaldı AKP gidecek" gibi kabaca tarif ettiğimiz söylemlerle haberlerini kurmuştur. Fakat mitinglerden sonra AKP tekrar iktidar olmuş ve Cumhurbaşkanı olarak da AKP'nin en güçlü adaylarından Abdullah Gül seçilmiştir.

barındırmaktadır. Çünkü bir karanlık olmalıdır ki aydınlanma meşalesini taşıyan yüz binler (işaret ettiği: laikliğin tehlikede olduğunun farkına varan miting katılımcıları) meydanlarda olsun. Bu karanlık da -gazetenin tanımladığı şekliyle- "mitinge katılımı engellemeye çalışan", "mitinge iftira çamuru atan", "miting katılımcılarını tehdit eden", "sahte afiş asarak mitingin adını lekelemeye çalışan" İslamcı/şeriatçı kesimden başkası değildir. Buradan da görüleceği gibi gazeteye göre düşman net bir şekilde belirlenmiş, tanımlanmış ve karanlığın temsilcisi olarak konumlandırılmıştır.

Gazetenin karanlığın temsilcisi olarak konumlandırdığı İslamcı kesimin (AKP'nin) en kuvvetli isimlerinden Abdullah Gül'ün Cumhurbaşkanlığı için aday gösterilmesinin ardından gazete, "*Çankaya Yolları İmamlara Kapalı (Cumhuriyet, 27.04.2007)* başlıklı bir habere yer vererek, 29 Nisan'da Çağlayan'da gerçekleştirilecek mitinge katılım çağrısını dillendirmiştir:

> "*Cumhurbaşkanlığı seçimi sürecinde, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'ü aday göstermesiyle hız kazanan toplumsal muhalefet, kendini her geçen gün yeni eylemlerle gösteriyor. Cumhurbaşkanının tek parti inisiyatifiyle değil, toplumsal uzlaşmayla seçilmesini isteyen yurttaşlar………."Çankaya yolları imamlara kapalı", "Çankaya laiktir, laik kalacak" sloganları attı. Eylemde ayrıca, yarın Çağlayan'da düzenlenecek miting için hazırlanan el ilanları dağıtılarak "İrticaya hayır demek için bize katılın" çağrısı yapıldı*"

Haberde mitinge katılım çağrısı dillendirilmiş ve özellikle bu sorunun arka planına, yani Cumhurbaşkanlığı seçimine yönelik tepki "*Çankaya yollarının imamlara kapalı*" olduğu vurgusu başlığa taşınarak ifade edilmiştir. Çünkü AKP'nin en kuvvetli adaylarından Abdullah Gül Cumhurbaşkanlığı için aday gösterilmiş ve seçilmesi durumunda Kemalist kesim tarafından "*laikliğin son kalesi*" olarak tanımlanan Cumhurbaşkanlığı makamı, İslamcılar/karşı devrimciler tarafından ele geçirilmiş olacaktır. Böylece Kemalist ideoloji içerisinde yaygın kabul gören anlamıyla AKP, gizli planı olan "*ülkeye şeriat getirme*" amacını yavaş yavaş gerçekleştirme imkanı bulmuş olacaktır. Ayrıca haberde bu sürece yönelik toplumsal

muhalefetin her gün arttığı belirtilmiş ve 29 Nisan'da Çağlayan'da gerçekleştirilecek eyleme katılımın önemi dile getirilmiştir. Eyleme katılan ve diğerlerine de katılacak kişilerin hayır diyecekleri "şey" de net olarak *"İrticaya hayır demek için bize katılın"* sözleri ile belirlenmiştir. Özellikle bu noktada, diğer haber başlıklarında ve haber içeriklerinde de görüldüğü gibi Gazete, Türkiye toplumunu bekleyen "en yakın ve en büyük tehlikenin", irtica ve şeriat tehdidi olduğu düşüncesini dolaşıma sokmaktadır. Bu açıdan irtica kavramına değinmek faydalı olacaktır. İrtica nedir ve kime irticacı denilmektedir?

Dilimize Arapçadan gelen ve sözlük anlamı geri dönmek, eskiyi istemek olan irtica kelimesi, 20. yüzyıl'ın başlarına kadar, Osmanlı imparatorluğu'nun yükselme devrinin ihtişamlı günlerine dönüş arzusunu ifade etmek için kullanılmıştır. Ama irtica kelimesinin bütünüyle olumsuz bir içerikle Türkiye'de bugün geçerli olan yaygın anlamının kaynağı, 31 Mart Vakası'dır. 31 Martı izleyen dönemde, hem dinsel nedenlerle hem de siyasal ve toplumsal nedenlerle, Cumhuriyet rejimini kuran ve bunu sahiplenen güçlere karşı oluşan muhalefet hareketlerinin çoğu, irticai hareketler olarak tanımlanmış ve bu yolla siyasal olarak bütünüyle gayrı meşru ilan edilmişlerdir. Yani "Cumhuriyet inkılaplarını devrim olarak adlandırırsak, inkılapların içeriklerine karşı çıkanlar karşıdevrimciler" olarak konumlandırılmakta (İnsel, 2006b) ve dolayısıyla laik rejime tehdit olduğu için irticacı olarak tanımlanmaktadırlar. Buna örnek olarak Cumhuriyet gazetesinde yer alan *"Gül'e karşı her yerde eylem"* başlıklı haberin spotunu ele alabiliriz. *"Çok sayıda sivil toplum kuruluşu Ankara, İstanbul ve İzmir'de yaptıkları gösterilerle <u>karşıdevrimin son kaleyi ele geçirmeye çalıştığını</u> vurgulayarak tehlikeye dikkat çekti (Cumhuriyet, 26.04.2007)"* ifadesinde de görüldüğü gibi gazeteye göre, şeriat arzusu ile karşı

devrim hazırlıkları içerisinde olan İslamcı ideoloji, devlet kurumlarının neredeyse hepsini ele geçirmeyi başarmış ve son olarak Cumhurbaşkanlığı koltuğunu elde etme girişimlerinde bulunmaktadır. Bu koltuk ise Kemalist ideolojinin elinde bulunan ve karşıdevrimcilere karşı korunması farz olan son kaleyi ifade etmektedir.

Yıllardan beri süregelen bu şeriat tehdidi algısı, Cumhuriyet mitingleri vasıtasıyla, Cumhuriyet gazetesinde sık sık dile getirilmiştir. Çünkü içerisinde Cumhuriyet gazetesinin de olduğu, Türkiye'de rejimin tehlikeye girdiğine ve yakında şeriat düzeninin gelebileceğine inanan kesim, İslamcı çevrelerin uzun vadeli bir planla, devlet organlarına ve eğitim kurumlarına sızma girişimleri olduğunu, iktisadi ve siyasi olarak zenginleşerek, kurumlardaki sağlam zeminlere yerleşmek hedefiyle hareket ettiğini ve bunun sonucunda -irtica kelimesinin tanımında da değindiğimiz gibi- "eskiye dönme hayallerini" hayata geçirecek güce sahip olma planlarını yavaş yavaş gerçekleştirdiklerini düşünmektedir. Bu düşünceye göre, AKP'nin ikinci kez tek başına iktidara gelmesi ve AKP'li bir Cumhurbaşkanının seçilmesi de bu planın son ayağını oluşturmaktadır. Bu nedenledir ki toplumun "tehlikeye uyanıp" bu sürece dur demesi, ülkenin laik rejiminin korunması açısından hayati önem taşımaktadır Kemalist ideoloji içerisinde.

İki ideolojinin dışlamalarını oluşturan en önemli kavramlardan biridir irtica. Kemalist ideolojinin, öteki olarak konumlandırdığı İslamcı ideolojiye yönelik dışlamalarının temel taşını oluşturmaktadır ve günümüzde -yukarıda da belirttiğimiz gibi- İslami içeriği belirgin olmasa bile "eskiye dönüşü" çağrıştıran, her hoşumuza gitmeyen düşünceye kolayca yerleştirebileceğimiz bir kavram olma özelliği taşımaktadır. Kısaca, Kemalist ideolojinin kendini bütünüyle yaşantılamasının önünde büyük bir engel olarak gördüğü "şey"ler bütününü ifade etmektedir ve bu

nedenle çalışmamız açısından büyük önem taşımaktadır. Çünkü gazetede, mitingler bağlamında kaleme alınan haberlerin neredeyse tamamında bu kavram ya da onu çağrıştıracak ifadeler dolaşıma sokulmuş ve "*laikliğin düşmanı irticanın, Cumhuriyet rejimine yönelik tehdidi*" ifade edilmiştir:

> "*Yurttaşlar, Cumhuriyet ve kazanımlarını korumak için seslerini yükseltecek"...* "*AKP'nin cumhurbaşkanı adayı olarak, eşi türbanlı Abdullah Gül'ü belirlemesinin ardından, Çankaya'ya Cumhuriyetin temel değerleriyle çatışma halinde olan bir anlayışın hâkim olmaması için Ankara'da 14 Nisan'da yakılan ateş dalga dalga yayılıyor. Cumhuriyeti ve kazanımlarını korumak, şeriata, bölücülüğe, darbeye, ırkçılığa karşı Atatürk ilke ve devrimlerini savunmak için, yurttaşlar, Ankara Tandoğan'dan sonra 29 Nisan Pazar günü İstanbul Çağlayan'da buluşuyor (Cumhuriyet, 27.04.2007)"*

Gazete bu haberle, Kemalist ideoloji açısından en önemli tehdit olarak dillendirilen irticanın devlet kurumlarına sızması ve gizli amacı olan şeriata doğru yol alması yolundaki düşüncelerini tekrar dile getirmiş ve Cumhuriyet kazanımlarını korumak için şeriata dur demek gerektiğini vurgulamıştır. Haberde dikkat çeken bir diğer nokta ise, Abdullah Gül'ün, "*eşi türbanlı Abdullah Gül"* olarak tanımlanmasıdır. Gül'ün eşinin türbanına özellikle vurgu yapılmasındaki neden ise, bir siyasal simge olarak algılanan türbanın, Türkiye Cumhuriyeti'nin en önemli makamlarından olan Cumhurbaşkanlığı koltuğuna oturacak bir ismin eşinde olmasıdır. Bu durum Kemalist ideoloji içerisinde, devlet kurumlarına türbanın girmesinin yolunun açılacağı noktasını ifade etmekte ve dolayısıyla Cumhuriyet'in en büyük kazanımı olan laik devlet yapısını kırmak anlamına gelmektedir. Bu ideolojinin en büyük tehlike olarak algıladığı siyasal İslam, tüm simgeleriyle kamusal alanda görünümünü arttırmış ve Kemalistler için tehdidin büyüklüğünü gözler önüne sermiştir.

İrtica tehdidine yönelik korkuların dile getirildiği bir diğer büyük miting ise 29 Nisan 2007'de Çağlayan Meydanı'nda gerçekleştirilmiştir. Bu mitingin ertesi günü, yani 30 Nisanda, Cumhuriyet gazetesinde mitinge ilişkin tam yedi sayfa habere

yer verilmiştir. Haber başlıkları ve içerikleri de yine irtica tehlikesine ve şeriat tehdidine yönelik ilginin ön plana yerleştirildiğini göstermektedir. "*En Büyük Uyarı*" manşeti ile verilen haberde başlığın üstünde şu sözler yer almaktadır:

> "*Tandoğan'da doğan ırmak İstanbul'da 'Çağlayan'a dönüştü. Milyonlar, laik demokratik Cumhuriyete sahip çıkarak halkın sesine kulak tıkayanlara bir kez daha mesaj verdi. 14 Nisan'da Tandoğan'da yükselen dip dalgası Çağlayan'da tsunamiye dönüştü (Cumhuriyet, 30.04.2007)".*

Burada da görüldüğü gibi gazete, mitinge ilişkin haberlerinde anlam üretmenin önemli araçlarından biri olan eğretilemeleri sık sık kullanmıştır. Bu eğretileme ile gazete, İstanbul Çağlayan'da gerçekleştirilen mitingi, önüne çıkan her şeyi yıkan doğal bir afete, yani tsunamiye benzetmiştir. Böylece mitinglerde "*laik Cumhuriyeti korumak için*" toplanan kalabalığın, "*irticacı AKP*"ye yönelik uyarıları dile getirilmiş ve sürecin bu şekilde devam etmesi sonucu yaşanacaklara işaret edilmiştir.

Yine aynı gün gazetede yer alan bir diğer haber başlığı ise, irtica ve şeriat tehdidi algısını net bir şekilde ifade etmektedir. Sayfanın en üst kısmında bulunan çok renkli ve kalabalık bir miting fotoğrafının altında, çok büyük puntolarla "*Çağlayan Şeriata Kapalı (Cumhuriyet, 30.04.2007)"* başlığı ile verilen haberde şu ifadeler yer almaktadır:

> "*Ankara Tandoğan Meydanı'nda 14 Nisan'da yüz binlerin Cumhuriyete sahip çıktığı mitingden sonra İstanbul'da dün kadın-erkek, yaşlı-genç, yüz binlerce yurttaş, Atatürk'ün koltuğunun <u>şeriata kapalı olduğunu</u> Çağlayan Meydanı'nda haykırdı."*

Haberde görüldüğü gibi AKP'li bir Cumhurbaşkanının seçilmesi, doğrudan şeriat korkusu ile ifade edilmekte ve miting katılımcılarının buna karşı tepkisi dile getirilmektedir. Telaş, şikayet vb. sebeplerle yüksek sesle bağırmak anlamında kullanılan "haykırdı"[55] kelimesinde de gördüğümüz gibi gazeteye göre "vatandaş bu

---

[55] Kelimenin tanımı, Türk Dil Kurumu'nun sözlüğünden alınmıştır.

duruma sesini fazlasıyla çıkarmakta/çıkaracak ve buna müsaade etmeyecektir" anlamı ifade edilmektedir. Aynı gün gazetede bulunan*" Sanatçılardan destek"* başlıklı bir diğer haberde ise miting, "*şeriat özlemcilerine karşı direnişin coşkusu"* olarak nitelendirilmiştir. Haberde yer alan *""Moğollar' ın "Bir Şey Yapmalı" şarkısı kürsüden sürekli çalınırken çok sayıda sanatçı da konser vererek şeriat özlemcilerine karşı direnişin coşkusuna ortak oldu (Cumhuriyet, 30.04.2007)* ifadelerinden de görüldüğü gibi ironik bir gönderme taşıyan Moğolların şarkısı, "şeriat özlemcilerine karşı direnişin coşkusunu yaşayan kişilerin" duygularına ortak olmaktadır ve bu sürece yönelik "bir şey yapılması" gerektiğini vurgulamaktadır.

Yine aynı gün gazetede yer alan bir diğer haberde ise, ÇYDD Genel Başkanı Prof. Dr. Türkan Saylan'ın yaşanan sürece, irtica ve şeriat tehdidine yönelik düşüncelerine gazetenin yer veriş şekli[56] dikkate değerdir:

> "*Çağlayan'daki Cumhuriyet Mitingi'nde konuşan ÇYDD Genel Başkanı Prof. Dr. Türkan Saylan, Türkiye'nin rayından çıkarılmaya çalışıldığına, ülkenin; dinimiz ve kadınlarımız üzerinden siyaset yapanların uygulamalarıyla kuşatıldığına dikkat çekti. Saylan, Türk kadınını yeniden tesettüre bürünük görüntüsüyle Cumhuriyet'e meydan okuması için kullanan AKP iktidarının, şimdi de Mustafa Kemal 'in Çankaya'sını "tarikat sarayına" dönüştürmeye çalışmasını eleştirdi (Cumhuriyet, 30.04.2007)*"

Haberde gazete, Saylan'ın ifadelerini "dikkat çekti" ve "eleştirdi" kelimeleri ile vermekte ve akredite kaynağının söylemlerini meşrulaştırmaktadır[57]. Çünkü

---

[56] Gazeteci haber üretme sürecinde bulunduğu gazetenin ideolojisine yakın olan akredite kaynaklara dayanarak haberini oluşturmakta, yani akredite kaynakların durum tanımlarına bağımlı kalmaktadır. Bu haber üretme sürecinde gazete, kendi ideolojisine yakın akredite kaynakların söylemlerini olumlayıcı ifadelerle dolaşıma sokarak, bu kaynakların söylemlerini halkın diline dönüştürmekte ve meşruluğunu sağlamaktadır (İnal, 1996). Diğer tüm gazetelerde olduğu gibi Cumhuriyet gazetesi de kendi ideolojisiyle örtüşen kaynakların söylemlerini bu şekilde olumlayıcı ifadelerle dolaşıma sokmuş ve meşrulaştırmıştır.

[57] Akredite kaynakların söylemlerinin olumlayıcı ifadelerle dolaşıma sokulmasının aksine, karşıt akredite kaynakların söylemlerinin olumsuz ya da mesafeli kelimeler vasıtası ile dolaşıma sokulduğuna yönelik farkı "*Laiklik ve Din Araçtır (Cumhuriyet, 16.05.2007)"* başlığı ile verilen ve Başbakan Tayyip Erdoğan'ın laiklik ile ilgili açıklamalarının yer aldığı haberde görebiliriz. Haberin spotunda yer alan "*Kişinin değil devletin laik olabileceğini ileri süren Başbakan Erdoğan 'Laik bir devleti savunma anlamında ben laikim, İslamın karşısına koyduğunuz anlamda değilim' dedi*" ifadesinde de görüldüğü gibi, İslamcı ideolojinin savunucusu olarak konumlandırılan Erdoğan'ın açıklamasının "*ileri süren Erdoğan"* ifadesi ile verilmesidir. Haberin devamında da gazete bu ifadeleri, *"……..söyleyen Erdoğan laiklik anlayışını………diye*

Saylan'ın dile getirdiği düşünceler çok keskin olup, gazetenin süreç içerisindeki duruşunu net bir şekilde ifade etmekte ve dolayısıyla iki ideolojinin mücadelesinde Kemalist ideolojinin İslamcı ideolojiye yönelik argümanlarını da yansıtmaktadır. Bu düşünceye göre Abdullah Gül Cumhurbaşkanı seçilirse, Çankaya "*tarikat sarayına*" dönüşecek ve laik yapısını yitirecektir. Aynı şekilde eğer İslamcı ideolojinin bu girişimlerine dur denilmezse "*karanlık günler toplumumuzu kuşatacak*" ve kadınlar Cumhuriyet ve dolayısıyla laik yaşam ile elde ettikleri "kazanımlarını" kaybedeceklerdir.

Gazetenin manşetten verdiği "*İrtica Barınamaz (Cumhuriyet, 27.05.2007)"* başlıklı bir diğer haberde, AKP'nin irticacı olarak konumlandırılan faaliyetlerine ve katılımcıların buna tepkilerine şu ifadelerle yer verilmiştir:

> *"Denizli'deki mitingde on binlerce yurttaş laik Cumhuriyete bağlılıklarını ortaya koydu. 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı kutlamalarına alternatif olarak düzenlenen dini içerikli programlarla gündeme gelen Denizli'de yapılan Cumhuriyet Şöleni'ne, kadın ve gençlerin çoğunlukta olduğu on binlerce yurttaş katıldı………..Sık sık "Türkiye laiktir, laik kalacak" diye haykıran on binler, Denizli'nin irtica örgütlerinin yuvası olmadığını gösterdiler……… Alanda atılan sloganlarda ve vatanseverlerin hazırladığı birbirinden ilginç dövizlerde adı geçen tek siyasi parti, on binlerin öfkeyle karşısında durduğu AKP'ydi*"

Haberin başlığının "*irtica barınmaz*" söylemi ile verilmesindeki neden, Cumhuriyetin en önemli bayramlarından biri olarak kabul edilen 23 Nisan kutlamalarında, Denizli'de alternatif bir dini içerikli program (Kutlu Doğum Haftası programı) yapılmasıdır. Bu kutlama dolayısıyla Denizli, "*irtica yuvası*" olarak

---

tanımladı", "söyledi", "diye konuştu", "kaçamak yanıtlar verdi", "görmezden geldi" kelimeleri ile vererek, Erdoğan'a olan mesafesini net bir şekilde ortaya koymaktadır. Çünkü gazetenin ideolojisi açısından, İslamcı bir Başbakan olarak konumlandırılan Erdoğan'ın söylemleri, baştan kabul edilemez olarak kabul edilmiştir. Ayrıca her gazetenin kendi ideolojisine yakın olarak belirlediği akredite kaynakların söylemlerini dolaşıma sokma pratikleri olan onaylayıcı ifadeler kullanma yaklaşımı, aynı şekilde karşıt ideolojilerin savunucuların söylemlerinin olumsuzlayıcı ifadelerle verilmesini de beraberinde getirmektedir. Aynı şekilde bir akredite kaynağın duruma ilişkin söylemlerinin tırnaksız bir şekilde başlığa çekilerek halkın diline dönüştürülmesi ve meşruluğunun sağlanması pratiğinin aksine, karşıt bir akredite kaynağın sözleri de özellikle tırnak içerisinde belirtilmekte ve kaynağa, dolayısıyla söyleme olan mesafeli duruş ifade edilmektedir. Bu haberde de Erdoğan'ın sözlerinden alıntılanarak başlığa çekilen "*laiklik ve din araçtır*" ifadesi tırnak içerisinde verilerek söyleme olan mesafe belirtilmiştir.

nitelendirilmiştir. Bunun ardından Denizli'nin irtica yuvası olmadığının gösterilmesi adına, Denizli'de bir Cumhuriyet mitingi gerçekleştirilmesine karar verilmiştir. Bu nedenle de gazete haberi kaleme alırken, irtica vurgusunu başlıkta kullanarak, laikliğe bağlı "*bilinçli yurttaşın*" Denizli'de Cumhuriyetin temel değerlerini korumak ve AKP'nin irticai faaliyetlerini engellemek adına miting düzenlediğini ifade etmiştir. Haber içerisinde özellikle "*on binlerin öfkeyle karşısında durduğu AKP*" ifadesinin kullanılması da, Denizli'yi irtica yuvası yapma girişimleri olduğu iddia edilen AKP'nin bu faaliyetlerine yönelik halk içerisinde çok büyük bir tepkinin oluştuğuna gönderme yapması açısından seçilmiştir.

Bir diğer haberde ise gazete, "*Almanya da tehlikenin farkına vardı*" başlığı ile AKP'nin politikalarına ve mitinglere ilişkin Prof. Dr. Bassam Tibi'nin değerlendirmelerine yer vermiştir. Ayrıca gazete Tibi'yi "*Politik İslam üzerine çalışmalarıyla tanınan dünyaca ünlü Suriye kökenli araştırmacı*" ifadesiyle tanımlamıştır. Çünkü değerlendirmelerine yer verilen kaynağın söylemleri, gazetenin sürece yönelik düşüncelerini birebir ifade eder niteliktedir. Bu nedenledir ki kaynak tanımlanırken, "dünyaca ünlü" olduğu vurgulanmış ve dünyanın her yerindeki insanların "tehlikenin" farkına vardığı düşüncesi ifade edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca kaynağın "dünyaca ünlü" olmasının vurgulanması da onun söylemlerinin meşruluğunu sağlama işlevi görmektedir. Haberin devamında yer alan ifadeler şöyledir:

> "*Politik İslam üzerine çalışmalarıyla tanınan dünyaca ünlü Suriye kökenli araştırmacı Prof. Dr. Bassam Tibi, Türkiye'nin " Kemalist devrimlerin öncülüğünde " Avrupa standartlarında bir ülke olduğunu belirterek "Atatürk, Türkiye'yi ortaçağ karanlığından çıkardı. Cumhuriyet mitingleri de halkın İslamcı AKP'yi istemediğini gösterdi " dedi. AKP'nin " değiştiği " yönündeki söylemlerine karşılık " değiştiğini söylüyor. Ancak AKP İslamcı bir partidir. Liderleri de İslamcıdır " diyen Tibi, " AKP, ' Anayasal İslam' yoluyla yani seçim gibi yasal yollardan İslamı getirmeyi planlıyor " diye konuştu………….Türkiye'de gerçekten laikliğe karşı bir tehdit var. Bu tehdit önlenemezse Türkiye'de bir patlama yaşanabilir, yaşanacak bir geri dönüş çok tehlikeli*

olur " diyen Tibi, Türkiye'nin birçok ilinde gerçekleştirilen " Cumhuriyet mitingleri "nin Türkiye'nin modern bir panoramasını gözler önüne serdiğine dikkat çekti (Cumhuriyet, 18.05.2007)"

Haberdeki ifadelerden görüldüğü gibi, AKP'nin değiştiğini söylemesine rağmen, yinede İslamcı bir çizgisinin olması ve yasal yollarla İslamı getirmeyi planlaması gibi ifadelerin dolaşıma sokulması, Kemalist ideolojinin, Cumhuriyetin kurulduğu dönemden beri korktuğu şeriat tehlikenin her an kapıda olduğu düşüncesini ifade etmesi açısından önem taşımaktadır. Haberde, daha önce Cumhuriyet devrimleri ile bu "tehlikeli/karanlık günlerin (işaret ettiği: şeriat düzeni)" atlatıldığı ve Türkiye'nin AB standartlarına geldiği vurgulanarak, AKP'nin bu gizli planlarına (işaret ettiği: şeriatı getirme planlarına) devam etmesi durumunda laikliğin elden gideceği ve eski "karanlık günlere" dönüleceği şeklindeki yaygın Kemalist düşünceler, "dışarıdan ve tarafsız" bir göz olarak sunulan Tibi'nin söylemleri vasıtasıyla dolaşıma sokulmuştur. Böylece dünyaca ünlü kaynağın dile getirmiş olduğu düşüncelerin meşruluğu sağlanmıştır.

Gazetenin haberlerinde dikkat çeken bir diğer önemli nokta da, gazetenin mitinglere katılan kişileri halk ya da vatandaş olarak değil, yurttaş olarak nitelemesidir. İki aylık süreç içerisinde, mitinglere ilişkin haberlerin hepsinde gazete, miting katılımcılarından yurttaşlar olarak bahsetmiştir[58]. Diğer iki gazetede ise bu ayrıma rastlanmamıştır. Bu gazeteler mitinglerdeki kişileri vatandaşlar, katılımcılar, halk gibi kavramlarla tanımlamışlardır. Bu önemsiz bir ayrıntı gibi gözükmesine

[58] *Yurttaşların "nasıl bir Cumhurbaşkanı" istediğini haykıracakları miting (Cumhuriyet, 14.04.2007)."Yurttaşlar şölen boyunca sık sık, "Türkiye laiktir, laik kalacak!" sloganları attılar" (Cumhuriyet, 27.05.2007). "Yurttaşların Türk bayrakları ile Cumhuriyet ilkelerinin vazgeçilmezliğini vurgulayacağı miting" (Cumhuriyet, 25.05.2007). "Cumhuriyet mitinglerinde kullanılan slogan ve pankartlar, yurttaşların AKP'ye tepkilerini birkaç kelimeyle çarpıcı şekilde özetlediği görüntüleri ortaya koyarken" (Cumhuriyet, 15.05.2007). "1.5 milyon yurttaş, başta laiklik olmak üzere Cumhuriyetin kazanımlarına sahip çıkacağını bir kez daha ortaya koydu. (Cumhuriyet, 15.05.2007)."Milyonlarca yurttaş laik Cumhuriyete sahip çıkarken tüm kent miting alanına dönüştü. Yurttaşlar, "Türkiye laiktir laik kalacak" sloganlarıyla cumhuriyet kazanımlarına sahip çıkacağını bir kez daha gösterdi. (Cumhuriyet, 14.05.2007).*

rağmen, çok önemli bir noktaya işaret etmektedir. Çünkü yurttaş kelimesi, kökeni itibariyle temel hak ve özgürlüklerinin bilincinde olan ve bu noktada aydınlanmış kişileri ifade etmek amacıyla kullanılmaktadır. Ayrıca tarihsel olarak, ulus kurmanın ve demokratikleşmenin çekirdek öğesi, esas itibariyle "Yurttaşlık" tır. Bu da ulus devlet olmanın bilincinde olan ve onun her türlü koruyuculuğunu üstlenen, "bilinçli bireyi" ifade etmektedir.

Köken itibariyle yurttaş, Latince (civis) ve Yunanca (polites) kelimelerinden gelmekte ve en basit anlamda, bir siyasal topluluğun üyesi demektir. Özellikle eski Yunan'da şehir devletinde (polis) yurttaş; kölelerden ve meteklerden, yani yabancılardan ayrıcalıklı olarak şehrin siyasal hayatına katılma hakkı olan zümreyi ifade eden bir kavramdı. Günümüzde ise Yurttaşlık, bir ulusun üyesi olarak ve bu üyelik çerçevesinde edinilen hak ve görevlere dayanarak, kendilerinin ve gruplarının çıkarlarını içeren, özel alanda olduğu kadar kamu alanında da eylemde bulunma hakkını elinde bulunduranları ifade etmektedir (Sarıbay,1991:17-19). Yani yurttaş siyasal sürece katılımı aktif olan birey ya da toplulukları ifade etmekte ve böylece daha geniş bir kapsamı olan halk kavramından ayrışmaktadır. Çünkü halk genel olarak, ayrım yapmaksızın tüm bireyleri ifade ederken, yurttaş siyasal olarak aktif, katılımcı ve bilinçli bireyi ifade etmektedir. Bu açıklamadan da anlaşılacağı gibi gazetenin Cumhuriyet mitinglerine katılan kişileri yurttaş olarak nitelendirmesi tesadüfi değil, bilinçli bir seçimdir. Çünkü Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu ideolojisi olan Kemalizm ve onun temel değerlerinin savunucusu ve koruyucusu olma amacı taşıyan Cumhuriyet gazetesine göre, Türkiye Cumhuriyeti'nin vatandaşı olan ve onun şu anda İslamcı ideolojinin neferi olan AKP tarafından, çeşitli irticai girişimler vasıtasıyla yıpratılmaya ya da yok edilmeye çalışıldığını fark ederek

mitinglere katılan her birey, genel bir kavram olan halk değil, aktif olarak hareket ederek sürece katılan ve ulusunun temel değerlerine sahip çıkmayı hedefleyen bilinçli birey olarak yurttaştır[59]. Yukarıda da belirttiğimiz gibi gazete mitinglerle ilgili neredeyse her haberinde bu kavramı kullanmıştır.

➢ *Hürriyet Gazetesi*

Dönemin konjonktürüne uygun bir yayın çizgisi belirleyen ve popüler basının temsilcisi olarak ele aldığımız Hürriyet gazetesinde, Cumhuriyet gazetesinin belirttiği "vahim durum"a yönelik söylemlere ilk haberlerde (sadece 1-14 Nisan arası) rastlanmamaktadır[60]. Bu dönemde gazete, mitinglerin laiklik vurgusu temelinde gerçekleştirileceğini belirtmesine rağmen, karşıtı olan şeriat tehdidine yönelik vurguyu net bir şekilde dile getirmemiş ve iktidarı eleştiren herhangi bir söyleme yer vermemiştir[61]. Fakat ilk mitingin gerçekleştirildiği gün oluşan kalabalık;

---

59 Bu nedenle çalışma boyunca kullandığımız "bilinçli birey/bilinçli yurttaş" ifadesi, miting katılımcılarını bu kategori içerisinde değerlendirdiğimiz için değil, Kemalist ideoloji genelinde ve Cumhuriyet gazetesi özelinde ifadesini bulmuş olan bu kullanıma gönderme yapması açısından seçilmiştir.

60 Fakat bu durum, belirttiğimiz gibi sadece ilk mitinge kadar geçen süreç (1-14 Nisan arası) için geçerlidir. Gazete ilk mitingde olan kalabalığı ve coşkuyu gördükten sonra, söylemlerini keskin bir şekilde değiştirmiş ve miting haberlerine hem daha sık, hem de coşkulu ifadelerle yer vermeye başlamıştır. Bu durumu, gazetenin popülerlik kaygısı içerisinden ve mitinglerde dile getirilen düşüncelere olan yakınlığı temelinden değerlendirmek mümkündür. Daha önce de belirttiğimiz gibi çok satma amacı taşıyan popüler gazeteler, varlıklarını devam ettirmek ve karlarını maksimize etmek için genelde siyasal iktidarlarla çatışmaya girmekten kaçınırlar. Fakat çatışma İslamcılıkla Kemalizm arasında yaşanıyorsa, bu gazeteler yine de Türkiye Cumhuriyeti'nin egemen ideolojisi olan Kemalizm ve onun temel ilkelerinin korunması konusunda İslamcılığın karşısında konumlanmaktadırlar. Bu ayrımı, popüler olarak nitelendirdiğimiz Hürriyet gazetesinin Cumhuriyet mitingleri haberlerini inşasında da net bir şekilde görmek mümkündür.

61 Örneğin, 14 Nisan günü ADD Genel Başkan Yardımcısı Prof. Dr. Ali Ercan'ın mitinge ilişkin hazırlıklarını anlattığı ve hangi temaların dillendirileceğine yönelik sözlerinin yer aldığı "*Tepki İçin Son Fırsat*" başlıklı haberde şu ifadelere yer verilmiştir: "*Ercan, atılacak sloganların, "laiklik" "ulus-devlet" ve "bağımsız Türkiye" temalarından oluşacağını söyleyerek, sloganların hiçbirinde "Erdoğan", "AKP" ve "Cumhurbaşkanı" kelimelerinin geçmeyeceğini vurguladı (Hürriyet, 14.04.2007).*" Bu ifadelerinden de görüldüğü gibi gazete ilk etapta, mitinglere yönelik

mitingin dış basında yer alması ve büyük bir halk hareketi olarak değerlendirilmesi sonucu gazete, mitinglere ilişkin haberlerini sıklaştırmış ve söylemini keskin bir şekilde değiştirmiştir.

14 Nisan'da Tandoğan'da gerçekleştirilen ilk mitingi sürmanşetten *"En Güçlü İtiraz (Hürriyet, 15.04.2007)*" başlığı ile veren gazete, miting haberlerine de tam üç sayfa ayırmıştır. Haberin devamında gazetenin spotunda yer alan şu ifadeler, gazetenin söyleminin nasıl farklılaştığını göstermesi açısından önem taşımaktadır:

> "*Ankara dün tarihi bir gün yaşadı. Meclis Başkanı Bülent Arınç'ın "provokasyon" uyarısına rağmen, "Cumhuriyetine Sahip Çık" mitinginde bir araya gelen yüz binlerce insan Başbakan Erdoğan'ın Çankaya adaylığını protesto amacıyla kilometrelerce yürüdü. Sade vatandaşından sanatçısına, siyasetçisine Türkiye'nin dört bir yanından insanı bir araya getiren miting, gövde gösterisine dönüştü" (Hürriyet, 15.04.2007).*

Haberde yer alan bu ifadelerden görüldüğü gibi gazete söylemini farklılaştırmış ve Arınç'ın provokasyon uyarısına rağmen, Cumhuriyetine sahip çık mitingine yüz binlerce insanın katıldığını ve mitingin iktidara karşı bir gövde gösterisi olduğunu belirtmiştir. Ayrıca gazete üç tam sayfa yer ayırdığı miting haberlerinde, mitinge ilişkin her detaya yer vererek, laiklik vurgusu ve şeriat tehdidini gündeme getirmiştir. Özellikle o gün gazetede yer alan haberlerde dikkat çeken bir diğer nokta ise, mitinglere ilişkin konuşmacıların sözlerinin tırnaksız bir şekilde başlığa taşınmasıdır. Çünkü bir kaynağın söylemini tırnak içerisinde belirtmeden başlıkta vermek, o söylemi kaynağından bağımsızlaştırarak halkın diline dönüştürmeye hizmet etmektedir. Bir söylemi halkın diline dönüştürme girişimi ise, o söylemin inanılırlığını arttırma ve meşruluğunu sağlama işlevi görmektedir (İnal, 1996). Diğer tüm gazetelerde olduğu gibi Hürriyet gazetesinin de kendi ideolojisine yakın akredite kaynakların söylemlerini tırnaksız bir şekilde, yani kaynağından

---

coşkulu söylemlere yer vermemiş ve özellikle de Ercan'ın AKP, Erdoğan ve Cumhurbaşkanı kelimelerinin geçmeyeceğine yönelik sözlerini "vurguladı" kelimesiyle belirtmiştir. Gazete, iktidara yönelik herhangi bir olumsuz ifade kullanmamıştır.

bağımsızlaştırarak başlığa taşıması, gazetenin sürece yönelik tutumunu ortaya koyması açısından önem taşımaktadır.

Aynı gün gazetede yer alan "*Tehlikenin Farkındayız*" başlıklı haberde gazete, birbirine sarılan iki genç sevgilinin tişörtlerinde yer alan "tehlikenin farkındayız" yazısını başlığa taşımıştır. Gazetenin bu ifadeyi başlığa taşıması ve sarılarak yürüyen iki sevgilinin fotoğrafına yer vermesi, şeriat tehdidine yönelik bir algıyı içerisinde barındırmaktadır. Çünkü bu haberle ima edilen: Şu anda "laik Türkiye Cumhuriyeti" içerisinde sarılarak yürüme özgürlüğüne sahip bu gençlerin, ilerde AKP'nin gizli planları ile geleceğini düşündükleri şeriat düzeninde, bu özgürlüklerinin ellerinden alınacağının farkında oldukları, yani "tehlikenin farkında" olduklarıdır[62]. Gazeteye göre gençler, tam da bu nedenle laik cumhuriyete sahip çıkmak için miting meydanlarına toplanmışlardır. Haberin devamında Anıtkabir'e giden bir gruba ilişkin olarak "k*atılanlar arasında çağdaş Türkiye'nin yüzünü yansıtan, genç kızlar da yer aldı*" söyleminde de görüldüğü gibi modern giyim ve yaşam tarzlarıyla çağdaş Türkiye'nin aydınlık yüzünü yansıtan genç kızlar ifadesinin vurgulanması, Türkiye'nin karanlık yüzünü temsil eden bir kesimin varlığına gönderme yapmaktadır.

Bir diğer dikkat çekici nokta, ilk miting gerçekleştirilene kadar mitinge ilişkin haberlere çok sık yer vermeyen gazete, Tandoğan mitinginin ardından mitinge ilişkin sık sık haberler vermeye devam etmiştir. Örneğin mitingin üstünden dört gün geçtikten sonra bile "*Tandoğan Fotoğrafı (Hürriyet, 18.04.2007)*" başlığı ile ağlayan

62 Aynı içerikli haberlere Cumhuriyet gazetesinde de çok sık rastlamaktayız. Örneğin, gazetede yer alan "*bir kız sevgilisini sokak ortasında dudağından öptü, kimse bakmadı" (Cumhuriyet, 14.05.2007)* ifadesinde de şeriat tehdidi vurgulanmıştır. Şu anda mitinglerdeki laik kitleler arasında rahatça öpüşen ve kimsenin dönüp bakmadığı çift, eğer İslamcı iktidara dur demezse bu özgürlüğünü yitirecektir anlamını taşımaktadır.

bir askerin gözyaşlarını silen bir kişinin büyük fotoğrafının kullanıldığı haberde şu sözlere yer vermiştir:

> "*Geçen Cumartesi, Ankara'nın Tandoğan Meydanı'nı doldurarak, "Cumhuriyetine Sahip Çık" mitingine katılan, bazı rakamlara göre 1 milyon insan tüm Türkiye'yi sarstı. Ajanslar, gün boyu, abonelerine Tandoğan'dan yüzlerce kare geçti. Ellerinde Türk bayraklarıyla birbirine sarılarak yürüyen cıvıl cıvıl gençler, çocuğunu kucağına almış laikliğe sahip çıkacağını haykıran anneler, tüm ailesiyle Atatürk'ü ziyarete giden babalar. Köylüsü, kentlisi... Yüzlerce kare... Ama o gün sisteme düşen hiçbiri bu fotoğraf kadar iz bırakmadı. Resmi kayıtlara göre, o gün mozolenin önünden geçebilen 370 bin kişinin yarattığı atmosfer, Atatürk'ün ebedi istirahatgâhını bekleyen gencecik askerin gözyaşlarında duygu seli olup, akıverdi... Bir vatandaş da, sanki kendi oğluymuş gibi elleriyle Mehmetçiğin gözyaşlarını siliverdi... O ana, Vatan gazetesinin muhabiri Burak Kara tanıklık etti ve fotoğraf makinesinin deklanşörüne basıverdi... Gazete, muhabir Burak Kara'nın yakaladığı anı ertesi gün iç sayfalarda, diğer miting fotoğraflarıyla birlikte kullandı. Fakat fotoğrafın ne kadar etkileyici olduğunu görenler, internette birbirine bu kareyi göndermeye başladılar. Gün boyu bu fotoğraf dolaştı sanal ortamda. Durumu fark eden Vatan gazetesi, dün birinci sayfasının eteğinde, mitingin üzerinden 3 gün geçmiş olmasına rağmen, "O günkü kargaşada hakkını veremediğimiz bu kareyi yeniden yayınlıyoruz" diyerek, aynı fotoğrafı bir kez daha yayınladı. Bugün de biz yayınlıyoruz (Hürriyet, 18.04.2007).*"

Bu haberde gazetenin mitinglere ilişkin bakış açısını net bir şekilde görmek mümkündür. Şiirsel bir dil kullanılarak betimlenen miting günü, laikliğin çok büyük bir tehlike - şeriat tehlikesi- altında olduğunu gören bir askerin "gözyaşlarının" oluşturduğu duygusal bir hava içerisinde verilmiş ve dramatikleştirilmiştir. Haberlerde en önemli unsurlardan biri olan dramatikleştirme, "geçekleri abartılarla birlikte bir kişinin yararına olarak abartmanın bir yöntemidir" (Dijk, 2003: 85). Bu haberde de tüm "Türkiye'yi sarsan" olarak nitelendirilmiş mitingler, laikliğe sahip çıkacağını haykıran anneler, bu duygu seli karşısında gözyaşlarına hakim olamayan Mehmetçik ve onun gözyaşlarını elleriyle silen Mehmetçik gibi toplumun geleceğinden endişeli yaşlı, merhametli bir amca betimlenerek inşa edilmiştir. Böylece haberde mitingde yaşananların dramatikleştirilerek sunulması, mitinglere ve miting katılımcılarına yönelik sempatiyi arttırma işlevi görmekte ve gazetenin mitinglere ilişkin tutumunu açığa çıkartmaktadır.

Tandoğan mitinginden sonra sayfalarında mitinglere ilişkin haberleri arttıran gazete, 29 Nisan'da Çağlayan'da gerçekleştirilecek mitinge davet duyurularına da haftalar öncesinden yer vermeye başlamıştır. Bu duyurular içerisinde, laik Cumhuriyete sahip çıkmak için mitinglerin önemine yönelik vurgu dolaşıma sokulmuştur. Örneğin 22 Nisan 2007 tarihinde "*29 Nisan'da çağlayan Buluşması*" başlığı ile verdiği haberde gazete, "*Tandoğan mitinginin ardından laik cumhuriyete sahip çıkmak için yapılacak 2'nci büyük miting, 29 Nisan'da İstanbul Çağlayan meydanında yapılacak. 9 sivil toplum kuruluşunun önderliğindeki mitingde 'şeriata, hayır' denilecek (Hürriyet, 22.04.2007)*" ifadelerini kullanarak hem mitinge daveti, hem de mitinglerin laik cumhuriyete sahip çıkmak ve şeriata hayır demek için yapıldığı vurgusunu gündeme getirmiştir. Gazete, takip eden günlerde de mitinge ilişkin haberlere yer vermeye devam etmiştir. Ayrıca arka arkaya iki gün yayınladığı haberinde gazete, "*Laik Türkiye için Çağlayan'a*" başlığını kullanarak "*mitingin en önemli sloganının, "Şeriata hayır, yaşasın Laik Cumhuriyet (Hürriyet,27-29.04.2007)*" olacağını vurgulamıştır.

29 Nisan 2007'de Çağlayan'da gerçekleştirilen ikinci büyük mitingin ertesi günü gazete, miting haberlerine çok renkli görüntülerle tam 5 sayfa yer ayırmış ve mitinglerin önemine dikkat çekmiştir. "*Milyonu Aşan İnsan Yüz Binlerce Bayrak*" başlığı ile sürmanşetten verdiği haberin spotunda, "*Cumhuriyete sahip çıkmak için Çağlayan'da milyonu aşkın kişi, laik ve demokratik Türkiye Cumhuriyeti için ant içti, sağ ve sol partilere 'birleşin' mesajı verdi (Hürriyet, 30.04.2007)*"sözlerine yer vermiş ve mitingler vasıtasıyla toplanan kişilerin "laik Türkiye"yi korumaktaki kararlılığını belirtmiştir. Bir haber oluştururken kullanılan söylemlerin analizindeki en temel nokta, bu söylemlerin yan anlamsal düzeyde çağrıştırdıkları şeylerin açığa

çıkartılmasıdır. Bu haberde de dikkati çeken ifade "ant içti" kelimesidir. Bir şeyi yapmak için yemin etmek ve bu konuda kararlılığı çok net bir şekilde göstermek için kullanılan kelime, İslamcı iktidarın girişimleri ile tehlikede olduğu dillendirilen Türkiye Cumhuriyeti'nin "laik yapısını" korumayı, çok kararlı bir şekilde ifade etmekte ve dolaşıma sokmaktadır. Dolayısıyla gazete, "tehlikenin" varlığını kabul etmiş ve bunun önüne geçilmesi için toplanan kişilere de ideolojik yakınlığını ortaya koymuştur. Ayrıca sağ ve sol partilere yönlendirilen birleşin çağrılarını da belirterek, önemli olan konunun laiklik olması gerektiğini ve ideolojik temelleri birbirinden farklı olan iki yapılanmanın, farklı bir eklemlenme ile ortak bir düşman karşısında bir araya gelmesi gerektiğini dillendirmiştir.

Aynı gün gazetede "*Dalga Tsunami Oldu*" başlığı ile verilen haberin spotunda yer alan ve haberin devamında Türkan Saylan'ın konuşmasından alıntı bir cümle olduğu anlaşılan "*14 Nisan'da Tandoğan'da yükselen dip dalgası, bugün Çağlayan Meydanı'nda bir tsunamiye dönüştü. Laik rejimi sinsi bir biçimde ve adım adım değiştirmek isteyenleri durdurmak için buradayız. Özlerini değiştirmeden çıkarcı nedenlerle yalnızca kabuklarını değiştirenlere, buna inanmadığımızı göstermek için buradayız (Hürriyet, 30.04.2007)"* ifadelerine yer verilmiştir. Böylece gazete, laik rejimin, -sözde şeriat getirme amacı olmadığını söyleyen, ama içinde bu amacı taşıdığını herkesin bildiği- İslamcı ideolojinin sinsi girişimleriyle yok edilme tehlikesi içerisinde olduğu düşüncesini dolaşıma sokmuş ve halkın diline dönüştürmüştür. Haberde Saylan'ın bu cümlelerinin kaynağını belirten hiçbir ifade olmadan spota taşınması da gazetenin bu düşünceyi benimsediğini ifade etmektedir. "*Dalga, Tsunami Oldu*" başlığı ise -Cumhuriyet gazetesinde de ima edildiği gibi-

giderek genişleyen bir halk tepkisinin olduğunu ve bunun önüne geçilemeyeceğini, önüne geçen her şeyi yıkabileceğini ifade etmektedir.

Gazetede yer alan ve gazetenin kendi değerlendirmesini içeren bir diğer haber ise, "*Cumhuriyetin Yorgun Savaşçıları*" başlığı ile kaleme alınan, Türkan Saylan, Necla Arat, Ayten Alpman, Gülriz Sururi, Türkel Minibaş, Nazan Moroğlu gibi mitinglere öncülük eden, her daim laikliğin savunuculuğunu üstlendiklerini belirten kadınlara yönelikti:

> "*Yıllardır kadın hakları, insan hakları, cumhuriyet ve laiklik için omuz omuza savaşan Ulusal Sivil Toplum Kuruluşları Birliği Başkanı Prof. Necla Arat ve İstanbul Sivil Toplum Kuruluşları Birliği Başkanı Avukat Nazan Moroğlu, kürsüde yine yan yanaydılar. Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Başkanı Prof. Türkan Saylan, Genel Başkan Yardımcısı Prof. Türkel Minibaş ve "Memleketim" şarkısının unutulmaz yorumcusu Ayten Alpman da kürsüdeki yorgun savaşçılardandı. Ancak yorgunlukları yüzlerine vursa da inandıklarından vazgeçmeyeceklerini konuşmalarında bir bir vurguladılar" (Hürriyet, 30.04.2007).*

Haberde görüldüğü gibi gazete, laiklik için savaşan bu kadınların yorgun olduklarını ama inandıklarından, yani "yavaş yavaş gelen şeriat tehdidinin engellenmesi ve tehlikede olan laikliğin korunmasına yönelik amaçlarından" vazgeçmediklerini, savaşa devam edeceklerini ifade ederek, onları kahramanlaştırmakta, sempatikleştirmekte ve okuyucuya öyle bir çerçeve sunmaktadır. Ayrıca haberde bu kadınların sadece laiklik için değil, yıllarca kadın hakları, insan hakları için de savaştıkları, yorgunluklarına rağmen hala savaşa Türkiye'nin "şeriatın karanlığına" sürüklenmemesi için "savaşlarına" devam ettikleri vurgulanarak, bu sempatikleştirme ve kahramanlaştırma daha da pekiştirilmiştir. Haberde savaş kelimesinin kullanılması ise, karşıt iki kutbun varlığının ön kabulüne işaret etmekte ve tehlikede olan laiklik için verilen mücadeleyi ifade etmektedir.

Çağlayan mitinginden iki gün sonra da dış basında yer alan mitinge ilişkin haberlere "*Dünyada Manşet (Hürriyet, 01.05.2007)*" başlığı ile sürmanşetten yer

veren gazete, içerden iki sayfayı da tamamen mitinglere ayırmıştır. Gazete dış basında Türkiye'nin içerisinde bulunduğu sürece ilişkin yapılan ve tamamı laiklik ve İslamcılıkla ilgili olan değerlendirmeleri, "*Yeşil'e, Kırmızı*" başlığıyla vermiş ve dış basındaki haberlere dayanarak, irticanın yeşil ile simgelendiğini ve kırmızının da futbol hakemlerinin maçta hata yapan futbolculara gösterdiği kartı ifade etmek için kullanıldığını vurgulamıştır. Böylece irticai faaliyetlerde bulunan İslamcılara, laiklerin "ikazı" ifade edilmiştir. Özellikle dış basında yer alan haberleri, genelde, gazetenin adı ve karşısına haberin özetini yazarak belirten gazetenin, İran'da manşete çıkan miting haberine yönelik yorumu dikkate değerdir: "*İran'da Bile Manşet*" alt başlığı ile yer alan haberde, "*Cumhuriyet mitingi, son günlerde örtünmeyen kadınlara karşı şeriat operasyonları yapılan İran'da bile bazı gazetelerin manşetlerine kadar çıktı (Hürriyet, 01.05.2007)*" ifadelerinden de görüldüğü gibi, şeriatla yönetilen bir ülkenin bile gündemine yerleşecek kadar dikkate değer olan mitinglerin, Türkiye'nin "vahim halini" ortaya koyduğu ima edilmektedir.

Çağlayan mitinginden sonra 5 Mayıs (2007) tarihinde üç ayrı şehirde (Manisa, Çanakkale, Marmaris) gerçekleştirilen Cumhuriyet mitinglerine ilişkin haberlere gazete, "*İşte Kızların Atam*" başlığı ile yer vermiştir:

> "*Cumhuriyetine Sahip Çık' mitingleri dalga dalga tüm Türkiye'ye yayılıyor. Başta TBMM Başkanı Bülent Arınç'ın memleketi Manisa olmak üzere Çanakkale ve Marmaris'te yapılan mitinglerde yüz bini aşkın kişi iktidarı eleştirdi ve "Cumhuriyetine" sahip çıktı. Dünkü mitinglerde de genç kızlar ve kadınlar en ön saflarda yürüyerek "Ata"nın kızları olduklarını gösterdiler (Hürriyet, 01.05.2007)*"

Haberin spotunda yer alan bu ifadeler ile gazete, katılımcıların "irticai politikalar içerisinde olan iktidarı eleştirdiğini" ve "laik Cumhuriyetine sahip çıktığını" vurgulamıştır. Haberde özellikle -"*İşte Kızların ATAM*" başlığından da görüldüğü gibi- mitinge katılan genç kızlara vurgu yapılmış ve "çağdaş" genç kızları simgeleyen fotoğraflara yer verilmiştir. Burada asıl önemli olan nokta ise, bu haber

ve görüntülerin yer aldığı sayfanın tam karşısındaki sayfada, 23 Nisan kutlamalarına denk getirilen Kutlu Doğum Haftası'na yönelik haberlere -eleştirel bir dille- yer verilmesi ve haberde örtülü kızların/çocukların fotoğraflarının kullanılmasıdır. "*Yerel Kıyafetmiş"* başlığı ile verilen haberin spotunda yer alan şu sözler gazetenin duruşunun net bir şekilde anlaşılmasına önemli katkı sağlayacaktır:

> *"Kutlu doğum haftası bahane edilerek 23 Nisan bayramı arifesine denk getirilen başı örtülü çocuk korolarına Çorlu'dakiler de eklendi. Benzerleri Genelkurmay bildirisine de yansıyan görüntüler için Çorlu Müftülüğü programlarında çocuk korosu olmadığını bildirdi, giysilerin de yöresel kıyafetler olduğunu iddia etti" (Hürriyet, 01.05.2007).*

Haberde yer alan "bahane edilerek", "örtülü çocuk koroları" ve "yerel kıyafetler olduğunu iddia etti" gibi söylemlerle gazete, AKP'nin irticai politikalarının farkında olduğunu; Kutlu Doğum'un bilinçli bir şekilde 23 Nisan arifesine denk getirildiğini; küçük çocukların başlarının örtüldüğünü; yöresel kıyafet olduğu iddia edilen örtülerin aslında yöresel kıyafet olmadığını ve irticanın yavaş yavaş yayıldığının farkında olduğunu ima etmektedir. Çünkü yine aynı sayfada bir yıl önce olan, yani 23 Nisan 2006'da Çorlu'da gerçekleştirilen 23 Nisan kutlamalarında 5. Kolordu Komutanı Metin Yavuz'un, kara çarşafla ve fesle yürüyen çocukları görüp tepki göstermesi sonucu, İlçe Milli Eğitim Müdürü'nün "bunlar yerel kıyafetler" şeklinde savunmasının olduğu eski haber verilerek, bir yıl öncesinde de yine aynı manzaraların olduğuna dikkat çekilmiştir. Böylece irticanın sinsice ilerlediği ima edilmiştir. Yine aynı sayfada, Van'da gerçekleştirilen türban eylemi haberine yer verilmiş ve grubun çoğunluğunu türbanlı küçük çocukların oluşturduğuna dikkat çekilerek, irticanın ne kadar yayıldığı vurgulanmıştır. Ve son olarak gazete Time'da yer alan "*Baştaki Bez Parçası Hükümeti İndirebilir*" başlıklı bir habere yer vererek, İslamcı bir Cumhurbaşkanın ve onun türbanlı eşinin Türkiye'de yarattığı "gerilime" dikkat çekmiştir. Gazetede aynı gün yer alan bu haberlerle amaçlanan ise, Kutlu

Doğum Haftası ve türban eylemlerinde yer alan görüntüler sunularak, irticacıların iş başında olduğu düşüncesinin kanıtlanmasıdır. Ayrıca haberlerde bir yanda Atatürk'ün kurduğu "laik Cumhuriyet" ve onun "laik Cumhuriyetine yakışır olarak sunulan modern görünümlü kızlara", diğer yandan ise "laik Cumhuriyete yakışmayan", "şeriatın karanlık yüzünü simgeleyen/çağdışı olarak sunulan kızlara" dikkat çekilmesi de irticanın işbaşında olduğu ve şeratın geleceği düşüncesini pekiştirmek için iş görmektedir. Bu iki farklı görüntünün karşılıklı sayfalarda bir karşılaştırma olanağı sağlaması açısından sunulmasından ve haberde kullanılan söylemlerden de anlaşılacağı gibi gazete, tarafını net bir şekilde laiklikten yana belirtmiştir. O da Cumhuriyet gazetesi gibi süreçten çok fazla endişe duymakta, laikliğin savunuculuğunu üstlenmekte ve dolayısıyla mitingleri desteklemektedir.

İzmir Gündoğdu Meydanı'nda gerçekleştirilen mitinge "*İşte ATAM İzmir*" manşeti ile yer veren gazete, mitinglerde dile getirilen laiklik vurgusunu "*1.5 milyon kişi laik Cumhuriyete bağlılık mesajı verdi*" sözleri ile ifade etmiştir. Gazete haberin iç sayfada yer alan devamında büyük bir başlıkla "*Gündoğdu... Hep uyandılar Alsancak'a dayandılar (Hürriyet,14.05.2007)"* sözlerini kullanarak, laikliğin tehlikede olduğunun ve şeriatın yaklaştığının farkına varan milyonlarca insanın, Kurtuluş Savaşı'nda ülkeyi işgal etmek isteyenlere karşı atalarının verdikleri mücadelenin bir benzerini bugün de verdiklerini, yani bu insanların laik Türkiye Cumhuriyeti'ni korumak için, işgalci güçlerin uğradığı akıbete İslamcı iktidarı da uğratma kararlılığına sahip olduklarını ima etmiştir. İki sayfanın ortasında çok büyük puntolarla yer alan bu başlığın altında "*85 Yıl Sonra Aynı Yol"* haberinde bu ifadelere yönelik alt bilgi şöyle yer almaktadır:

> "*İZMİR'de dün Alsancak'tan Kordon'a yüzbinlerce bayrakla akanlar, tam 85 yıl önce aynı yolu atının üzerinde kurşun ve şarapneller arasında geçip kendi kanıyla ıslanan sancağı Hükümet Konağı'na diken Yüzbaşı Şerafettin'in ruhunu da şadetti. 9 Eylül 1922*

sabahı İzmir'e at süren öncü süvarilerin en önünde uçan süvari Yüzbaşı Şerafettin'in müfrezesi Halkapınar'da bir Rum'a ait Tuzakoğlu Fabrikası önünde baskına uğradı. 4 askerini şehit veren 80 kişilik müfrezenin mevcudu, Kordon'a çarpışa çarpışa geldiğinde 40'a inmişti. Kordon'da bir Rum'un attığı bombayla atı parçalanan kol ve omzundan yaralanan Yüzbaşı Şerafettin, Hükümet Konağı'nın önüne geldiğinde göğsüne bir makineli tüfek salvosu yedi. Şerafettin Bey, bir gencin uzattığı Türk Bayrağı'nı alıp, göğsüne sokup Hükümet Konağı'na girdi. Balkona çıktığında göğsündeki kanın bulaştığı bayrağı gözyaşları içinde göndere çeken Yüzbaşı Şerafettin'e Atatürk tarafından İzmir soyadı verildi. Tam 85 yıl sonra kanlı bayrağın dikildiği o Hükümet Meydanı'nın karşısında dün yüz binlerce al sancak coşkuyla dalgalandı (Hürriyet,14.05.2007)".

Bu ifadelerden de görüldüğü gibi İzmir'de ellerinde al sancaklarla toplananlar, o dönemin ruhunu şadetmiş ve yine aynı meydanda eskiden olduğu gibi bayrakları dalgalandırmışlardır. Laik Cumhuriyetin şeriat tehdidi altında olduğu düşüncesini dile getirmek ve İslami girişimlere dur demek için düzenlendiği dile getirilen bu mitinglere ilişkin haberlerde, daha önce aynı meydanda yaşanan olaylara ilişkin arka plan bilgisinin verilmesi ve aralarında bir bağ kurulmasından da anlaşılacağı gibi gazete, laikliği tehlikeye soktuğunu düşündüğü bu girişimlere yönelik oluşan tepkiyi, sonuçlarını da gösteren bir şekilde (sonucu: işgalci güçlerin uğradığı hezeyan gibi) sunmuş ve laik Cumhuriyetin şeriata dönüşmeyeceği imasını dolaşıma sokmuştur.[63]

Gazetenin mitinglere ilişkin haberlerinde yer alan söylemlerden, genel sayfa düzeni içerisinde kullandığı fotoğraflardan, fotoğraf yazılarından, kısaca mitinglere ilişkin haberlerin geneli içerisinden yukarıda belirttiğimiz bu imaları çıkartmak zor değildir. Gazete bu süreç içerisinde mitingleri sonuna kadar desteklemiş, şeriat tehdidini bu bağlamda gündeme getirmiş ve laikliğin savunulması gerekliliğine vurgu yaparak, gündemi sıcak tutmuştur. Tandoğan mitingini gördükten sonra

[63] Aynı sayfada bulunan ve köşe yazısı formatında olmayıp bir haber şeklinde verilen Yalçın Bayer'in kaleme aldığı yazıdan da bu imalar çıkartılabilir. Örneğin "*Halkın coşkusu ve samimiyetine kulak tıkayanlar yarın çok şey kaybedeceklerini bilmelidirler" "Bu meydanda gün doğmayacak" pankartı ise AKP'ye yönelik bir uyarıydı" ve "Öğretmen bir çiftin taşıdığı pankart ise çok şey anlatıyordu: "Cumhuriyetin yeminli düşmanısın sen!/"Namuslu görünmek için her namussuzluğu yapan...*" bu alıntılardan da anlaşılacağı gibi "meydanları dinlemeyen Cumhuriyet düşmanları" bir kez daha uyarılmaktadır.

mitinglere ilişkin haber sayısını sıklaştıran ve mitinge davet çağrılarını dillendiren gazete, mitinglerin coşkusu içerisinde tavrını laiklikten yana koymuş ve AKP'nin uyguladığını düşündüğü irticai politikalara tepki göstermiştir. Fakat bu tepki ve duruş, yine de Cumhuriyet gazetesindeki gibi çok kesin ve net değildir. Çünkü Cumhuriyet gazetesi kuruluş politikası itibariyle duruşunu net bir şekilde Kemalizmden yana belirlemiş ve hep aynı çizgide bir yayın politikası izlemiştir. Hürriyet gazetesi gibi çok satma amaçlı popüler bir gazete için ise aynı şeyi söylemek mümkün değildir. Fakat bu çalışmada sadece Cumhuriyet mitinglerinin veriliş şeklini ele aldığımızdan dolayı gazetenin, laiklik etrafında merkezileşen çatışmada laikliğin korunmasından yana olan tavrı net bir şekilde ortadadır.

- ***Zaman Gazetesi***

İki gazetenin aksine İslamcı ideolojinin temsilcisi olarak ele aldığımız Zaman gazetesi ise sürece çok farklı yaklaşmıştır. Gazete, haberlerinde tam anlamıyla (yani açık ve net bir şekilde) laiklik ve şeriat çatışmasına girmemiş, bunun yerine, mitingleri tertip edenlerin ya da katılımcıların "açıkları", mitingdekilerin söylemlerinin genel halka marjinal kaldığı, üniversite öğrencilerinin sırf kalabalık olsun diye mitinge zorla götürüldüğü gibi çok farklı konular bağlamında mitinglere ilişkin olumsuz görüşlerini dolaşıma sokmuştur.

Tandoğan'da gerçekleştirilen ilk mitingden haftalar önce gazete, mitinge ilişkin spekülasyonlara yer vererek mitinge katılım konusunu gündeme getirmiştir. Gazete, "*Öğrencileri Eyleme Götürmek İçin Sınavları Ertelediler (Zaman, 03.04.2007)*" başlığı ile manşetten verdiği haberde, İnönü Üniversitesi'nde

Cumhuriyet mitinglerine öğrencilerin götürülmesi için sınavların ertelendiğini gündeme getirerek, mitinglere ilişkin olumsuz söylemini kurmuştur. Haberin spotunda yer alan "*İnönü Üniversitesi, Atatürkçü Düşünce derneklerinin Köşk seçimleri öncesinde Ankara'da düzenleyeceği mitinge katılmak için sınavları erteledi. 14 Nisan'da yapılması gereken vizeler ileri bir tarihe alındı. Hocalar ve öğrenciler 20 otobüsle eyleme götürülecek (Zaman, 03.04.2007)*" ifadelerinden de görüldüğü gibi gazete, mitinge katılımın arttırılması için hocaların ve öğrencilerin 20 otobüsle mitinge götürüleceğini vurgulamıştır. Haberde kullanılan "*götürülecek*" kelimesi ise gönüllülükten ziyade bir zorlamayı ifade etmektedir. Onlar kendileri gitmeyecek, götürüleceklerdir. Haberin devamında ise "*Kiralanacak arabaların parasını kimin ödeyeceği ise bilinmiyor (Zaman, 03.04.2007)*" ifadesi ile gazete, Üniversite'nin devletin imkanlarını kullanarak, başka/karşıt bir amaca hizmet etme gayesinde olduğu düşüncesi vurgulamıştır. Üniversitelerin, başka bir amaç doğrultusunda kullanılmaması gerektiği düşüncesi ise Prof. Dr. Şefik Dursun'un şu söylemleri ile dolaşıma sokmuştur:

> "*Rektörlüğün tavrına tepki gösteren Öğretim Elemanları Dayanışma Derneği Başkanı Prof. Dr. Şefik Dursun, eğitim kurumlarının başka amaçlar için kullanılmaması gerektiğini vurguladı: "28 Şubat'tan sonra üniversiteler çizgisinden saptı. Gelen yöneticiler okulları 28 Şubat çizgisinde kullanılabilir kurumlar haline getirdiler. Belli bir güç elde ettiklerini düşünüyorlar. Cumhurbaşkanlığı seçiminin güçlerini zayıflatacağı endişesi taşıyorlar (Zaman, 03.04.2007)*"

Gazete öncelikle bu konuda otorite olarak belirlediği kaynağının unvanını açık ve net bir şekilde belirterek uslamlamıştır. Yani kendi savlarını bu otoritenin söylemleri vasıtasıyla daha inanılır ve kabul edilebilir bir hale getirmiştir. Çünkü bu kişi, konuşmalarında sadece üniversitenin mitinge katılım sağlamasını eleştirmemiş, buna olanak sağlayan tarihsel sürece de değinmiştir. Ayrıca üniversitelerdeki bu "laik zihniyetin" doğru olmadığı düşüncesini dile getirerek, bu kişilerin mitinge öğrenci

götürme çabalarının ise, İslamcı bir Cumhurbaşkanının seçilmesi durumunda bu kesimlerin ellerindeki gücü yitirecekleri korkusundan kaynaklandığını söylemiştir. Böylece haberde, laikliğin tehlikede olduğunu dile getirmek amaçlı gerçekleştirilen Cumhuriyet mitinglerinin, aslında devlet kurumlarına sızmış olan bazı kişilerin, kendi yerlerinin tehlikeye düşmesini engellemek adına düzenlendiği ifade edilmiştir. Buradaki önemli nokta ise, yaşanan sürecin, tarihten beri süregelen bir çatışmanın yansıması olarak değil, kurumların el değiştirmesine yönelik kişisel bazlı bir çıkar çatışması olarak ifade edilmesidir.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi gazete, Cumhuriyet ve Hürriyet gazetelerinde olduğu gibi konuyu çok net bir şekilde laiklik bağlamında vurgulamamış, bunun yerine, mitinglere ilişkin "şaibeli" gördüğü haberlere yer vererek kişiler üzerinden mitingleri ve laikliği olumsuzlayarak gündemini oluşturmuştur. Ayrıca gazete, Tandoğan'da geçekleştirilen mitinge üniversitelerin katılımına yönelik haberlere çok fazla yer vermiş ve katılımların zorla sağlandığını, aslında mitinge ilginin olmadığını dolaşıma sokmuştur. Bu haber içerikleri ve başlıkları kısaca şöyledir:

- "*Öğrencilerden Rektöre Tepki: Miting Değil Eğitim İstiyoruz (Zaman, 04.04.2007)":* İnönü Üniversitesi'nin mitinge katılım için sınavları ertelemesine ilişkin isimleri açıklanmayan birkaç öğrencinin, yinede mitinglere katılmayacaklarını, miting değil, eğitim istediklerini belirten sözlerinin yer aldığı haber,
- *"Rektör Bütün Üniversiteyi Eyleme Götürmekte Kararlı (Zaman, 04.04.2007)":* Mitingler için sınavları ertelemediğini belirten İnönü Üniversitesi Rektörü'nün, bir gün önce sınav tarihlerini 15 Nisan'da yapılacak Askeri lise giriş sınavlarından dolayı değiştirdiklerine yönelik açıklamasının yer aldığı haber,
- *"Üniversiteler Siyasete Alet Ediliyor (Zaman, 04.04.2007)":* Büyük Birlik Partisi lideri Muhsin Yazıcıoğlu'nun üniversitelerdeki sınavların mitinge katılım için ertelenmesi haberine ilişkin, üniversitelerin siyasete alet edildiği yönündeki açıklamalarının yer aldığı haber,
- "*Öğrenci Derneklerine Göre, Ülkede 12 Eylül Öncesini Arzulayanlar Var (Zaman, 04.04.2007":* Bazı öğrenci ve mezun derneklerinin, öğrencilerin mitingler vasıtasıyla sokağa dökülerek, kirli emellere alet edilmek istendiğini söyledikleri haber,
- *"YÖK'e Göre Öğrencileri Mitinge Teşvik, Meslekten Atılma Sebebi (Zaman, 05.04.2007)":* Öğretim Üyeleri Derneği Başkanı Prof. Dr. Şefik Dursun'un, YÖK disiplin yönetmeliğinin 11. maddesini belirterek, öğrencileri siyasî gösteriye teşvik edenlerin meslekten atılması gerektiğine yönelik açıklamalarının bulunduğu haber,

- *"Üniversite Geçen Yıl Askeri Lise Sınavı İçin Vizeleri Ertelememiş (Zaman, 05.04.2007)":* İnönü Üniversitesi Rektörü'nün, vizeleri askeri lise sınavları için ertelediklerine yönelik açıklamalarına karşılık, geçen yıl vizeleri bu sınav için ertelemediklerinin belirtildiği haber,
- *"Köşk Mitingine Adam Toplamak İçin Üniversiteden Ücretsiz Otobüs (Zaman, 08.04.2007- manşet)"*: Cumhuriyet Üniversitesi'nin mitinglere katılımı arttırmak için ücretsiz otobüs kaldıracağının belirtildiği haber,
- *"Bedava Otobüste İkna Etmedi, Eyleme İlgi Yok (Zaman, 08.04.2007)"*: Üniversitenin ücretsiz otobüs kaldırmasına rağmen, gazeteye açıklama yapan bazı öğrencilerin mitinge gitmeyeceklerini vurguladığı haber,
- *"Mouse"umuz Yok Tıklamaya, Otobüsle Gidiyoruz Mitinge (Zaman, 09.04.2007)"*: Yıldız Teknik Üniversitesi öğrencilerinin, bilgisayar laboratuarında mouseları olmadığı için daha önce konuyu Rektör'e ilettikleri, fakat para yok gerekçesiyle bu taleplerinin geri çevrildiği, ama eyleme otobüs kaldırmak için para bulduklarının vurgulandığı haber,
- *"Üniversite, Öğrencileri Gezi Diye Eyleme Götürüyor (Zaman, 10.04.2007)"*: Zonguldak Karaelmas Üniversitesi'nin her yıl 13 Mart'ta Zonguldak'ta kutladığı kuruluş yıldönümünü, bu yıl ikinci kez –hem de Cumhuriyet mitinglerine denk gelen 14 Nisan'da- Ankara'ya bir gezi düzenleyerek, orda kutlamasının garipliğine vurgu yapılan haber,
- *"Öğretim Üyelerine 'Mitinge Eşinizle Gidin' Baskısı (Zaman, 10.04.2007)"*: Uludağ Üniversitesi'nin özellikle kadro bekleyen öğretim üyelerine mitinge katılım yönünde baskı yaptığının ve özellikle de eşinizle gelin dediğinin anlatıldığı haber,
- *"Yazılı Davet Suç Olunca, Hocalar Eyleme Sözlü Çağırılıyor (Zaman, 10.04.2007)"*: Üniversite yönetimlerinin, öğretim üyelerini ve öğrencileri mitinge çağırmalarının YÖK Disiplin Yönetmeliği'ne göre suç olduğunun belirtilmesi sonucu davetlerin sözlü yapıldığının belirtildiği haber,
- *"Ya Mitinge Katıl Ya Paraları Sökül! (Zaman, 11.04.2007)":* Cumhuriyet Üniversitesi'nin mitinge otobüs kaldıracağı ve mitinge katılmayacağını söyleyen öğretim üyelerinden de 30 TL para istediğinin belirtildiği haber,

Bu haber başlıklarından da görüldüğü gibi gazete, ilki 14 Nisan'da gerçekleştirilen mitinge ilişkin olumsuz haberlerine, haftalar öncesinden yer vermiş ve mitinge öğrencilerin zorla götürülmek istendiği, bunun suç olduğu, bilgisayarlar bile olmayan üniversitelerde paraların mitinge öğrenci götürmek için harcandığı, öğrencilerin miting değil eğitim istedikleri gibi olumsuz söylemlerini dolaşıma sokmuş ve mitinginin asıl amacına yönelik ilgiyi farklı bir noktaya kaydırmıştır. Bu belirttiğimiz başlıklar sadece 13 Nisana kadar, yani ilk mitingin gerçekleştirildiği günden bir gün öncesine kadar olan başlıklardır. Buradan da görüleceği gibi, nasıl Cumhuriyet gazetesi mitinglere katılım çağrılarına haftalar öncesinden yer verdiyse, Zaman gazetesi de, aynı şekilde, haftalar öncesinden mitinglere katılmama yönündeki haberlere, mitinglere ilişkin olumsuz söylemleri vasıtasıyla yer vermiştir.

Bu iki gazetenin mitinglere yaklaşım konusundaki tavrı çok net olmakla birlikte Hürriyet gazetesi bu tarihlerde miting haberlerine neredeyse hiç yer vermemiştir.

Gazete, mitinglere katılıma ilişkin "olumsuz" içerikli haberlerinin yanına, mitinge katılım belirten bazı kişilerin "olumsuz" yanlarını vurgulayan haberlerini de eklemiş ve olumsuzlama stratejisini bunun üzerinden gerçekleştirmiştir. İlk olarak gazete mitinglere Türk İntikam Tugayı'nın (TİT) kurucusu olarak bilinen Semih Tufan Gülaltay'ın destek vereceği yönünde bir habere yer vermiş ve Günaltay'ın "*adam kaçırma, çek senet tahsilatı, ölüme sebebiyet verme, yaralama, haraç*" gibi karıştığı suçlar sıralanmıştır:

> "*Çete soruşturması kapsamında gözaltına alınan Türk İntikam Tugayı (TİT)'nın kurucusu Semih Tufan Gülaltay'ın 14 Nisan'da Ankara'da düzenlenecek Cumhuriyet mitingine destek verdiği öğrenildi. Gülaltay'ın operasyon süresince teknik takiple izlenmesi sırasında emekli paşalar H.T. ve İ.K. ile telefonla mitingle ilgili planlar yaptığı tespit edildi (Zaman, 04.04.2007)*".

Günaltay'ın, çete soruşturması kapsamında bir gün önce gözaltına alınmasını haberleştiren gazete, bu konuyu bir noktada Cumhuriyet mitinglerine bağlamış ve bu suça karışan kişinin mitinglere destek verdiğini, hatta mitinglerle ilgili planlar yaptığını vurgulamıştır. Burada temel olarak, çoğu ideolojik söylemin genel stratejisi olan "bizim hakkımızda olumlu şeyleri vurgula, onların hakkında olumsuz şeyleri vurgula" (Van Dijk, 2003:57) stratejisini görmekteyiz. Bu tip bir olumsal kendini sunma ve olumsuz ötekini sunma durumu, ideolojinin söylem düzeyinde nasıl ifade edildiğini çözümlemede bize kavramsal bir alan oluşturmaktadır. Bu haberde de görüldüğü gibi gazete, mitinge destek olan "ötekinin" olumsuz yanlarını detaylı bir şekilde vurgulamıştır. Böylece, bu vasıflarda bir kişinin destek verdiği mitinglere ilişkin olumsuz yaklaşımını net bir şekilde dolaşıma sokmuştur.

Olumsuz ötekini sunmaya bir diğer örneği ise gazetede yer alan "İslamcı bir Cumhurbaşkanının seçilmesine karşı laik Cumhuriyeti korumak" adına mitingleri

düzenlediğini belirten Atatürkçü Düşünce Derneği'nin, maddi desteği dönemin Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'den, dolayısıyla da Çankaya Köşkü'nün fonundan aldığına ve "Atatürk" ismini gayri yasal[64] kullandığına yönelik "*Köşk'ten ADD'ye Miting İçin Para Desteği*" başlıklı haberde görmekteyiz:

> "*Ankara'da 14 Nisan'da "Cumhuriyet Mitingi" adı altında gösteri yapıp, Köşk'e çıkacak ismi etkilemeye hazırlanan Atatürkçü Düşünce Derneği'ne, Çankaya'dan 150 bin YTL yardım yapıldığı ortaya çıktı…….Atatürkçü Düşünce Derneği'nin, "Atatürk" ismini gayr-ı yasal kullandığı ortaya çıktı. ..... Atatürkçü" Düşünce Derneği'nin incelenen kayıtları, Köşk seçimlerinde etkin olma arayışındaki derneğe, Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in makamından 150 bin YTL'yi aşkın yardım yapıldığını da gün yüzüne çıkardı..... Hukuk konusunda bu kadar hassas olan Sezer'in nasıl olup da hem ismi hem de başkanlık seçimi gayr-ı yasal olan bir derneğe bu kadar yüklü yardımlarda bulunduğu merak konusu (Zaman, 08.04.2007)"*

Gazete Derneğin, "Cumhuriyet mitingleri adı altında" gösteri yapıp, halkı "köşke çıkacak isim" konusunda etkilemeye çalıştığını, gayrı yasal eylemler içerisinde olduğunu, üstelik gayrı yasal hareket eden bu Derneğe hem hukukçu hem de Cumhurbaşkanı olan Sezer'in de destekte bulunduğunu vurgulamıştır. Böylece gazete, mitinglerin altında yatan "gizli gerçekleri" gün yüzüne çıkarttığını, olumsuzlama ifadeleri olan "ortaya çıktı", gün yüzüne çıktı" söylemleri ile dolaşıma sokmuş ve kendi olumlu temsilini, karşı tarafın olumsuz temsili üzerinden kurmuştur.[65]

---

[64] Gazete, Atatürkçü Düşünce Derneği'nin Atatürk ismini gayri yasal kullanmasına, 1997'de yürürlüğe giren bir yasanın "Atatürk", "Cumhuriyet" ve "Türk" gibi isimlerin kullanılmasını resmi izne bağlamasını gerekçe göstermiştir. Bu tarihten itibaren adındaki "Atatürkçü" ismini tescil ettirmediği için Derneğin hukuken bu ismi gayr-ı yasal kullandığını, bu yüzden de hem para cezası alacağını, hem de suiistimal davasına muhatap olacağını belirtmiştir. Ayrıca İçişleri Bakanlığı müfettişleri tarafından yapılan incelemelerde, Ocak ayı sonundaki Olağanüstü Genel Kurul'da, emekli Orgeneral Şener Eruygur'un başkan seçilmesinin de Dernek tüzüğüne aykırı gerçekleştiğinin belirlendiğini söyleyerek, bu durumda Eruygur'un başkanlığının düşmesinin ve yeniden Olağanüstü Genel Kurul'a gidilmesinin de söz konusu oğlunu vurgulamıştır.

[65] * "*Daha önce Profesörlük tezinin çalıntı olduğu ortaya çıkan Necla Arat'ın doktora ve doçentlik tezlerinin de çalıntı olduğu anlaşıldı" (Zaman, 16.05.2007).*
* "*Laikliğe sahip çıkma adı altında Ankara, İstanbul, Manisa ve Çanakkale'de yapılan mitingin katılımcılarının büyük oranda CHP'li olduğu ortaya çıktı" (Zaman, 08.05.2007).*
* "*İstanbul Çağlayan mitinginin düzenleyicilerinden ÇEV Yönetim Kurulu Üyesi Prof. Dr. Necla Arat'ın eşi Nedim Arat'ın 'cuntacı' olduğu ortaya çıktı" (Zaman, 07.05.2007).*

Gazete Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Başkanı Türkan Saylan'ın, İstanbul Teknik Üniversitesi'nde gerçekleştirilen *'Türkiye'mizin çağdaşlaşma sürecinde laiklik'* konulu bir toplantıda yaptığı konuşmalarını, "*ADD Mitingine Destek Verip, Türklüğe Hakaret Etti (Zaman, 12.04.2007)*" başlığı ile haberleştirerek, mitinglere ilişkin olumsuzlama stratejisini Saylan üzerinden devam ettirmiştir:

> "*Türkan Saylan, Türkleri barbarlıkla suçladı……… toplantıda konuşan Saylan, Türk milletinin tarih boyunca hep yakıp yıktığını öne sürdü..... Atatürkçü Düşünce Derneği'nin 14 Nisan'da düzenleyeceği mitinge destek talebinde bulundu……..Çocukların namaz kılmasını değil, bale yapmasını istediklerini dile getiren Saylan….. Konuşmasında Gençlik Korosu'nu yöneten müzisyenin isminin Muhammed olmasından yakınan Saylan, "Gençlik Orkestrası'nı yaratan ve yöneten arkadaşımızın ismi Muhammed. Düşünebiliyor musunuz buradaki ironiyi?" yorumunu yaptı. Cumhurbaşkanlığı ve genel seçimler nedeniyle Türkiye'yi zor günlerin beklediğini savunan Saylan, seçime katılacak partilerin sembolleri ile dalga geçti (Zaman, 12.04.2007.)*"

Gazete, Türkan Saylan'ın dile getirdiği bütün ifadelere yönelik bir olumsuzlama eki kullanmış, böylece kaynağın güvenilirliğine olan şüphesini belirterek, okuyucuya buna yönelik bir okuma çerçevesi sunmuştur. Habere göre bu kişi, Türklüğe barbar diyerek hakaret etmiş ve sonra da mitinge katılacağını belirtmiştir. Haberde yer alan bu iki söylemin biraradalığı tesadüfi değil, bir amaca hizmet etmek için kullanılmıştır. Buradaki önerme de yan anlamsal düzeyde şöyle değerlendirilebilir: "Eğer Saylan Türklere hakaret ediyorsa, daha sonra da mitinge katılım çağrısında bulunuyorsa, o zaman bu mitinge katılacaklar genel itibariyle Türklüğe saygılı değildir." Haberde bir diğer önemli nokta ise, Saylan'ın çocukların namaz kılmasını değil, bale yapmasını istiyoruz demesi ve koro yöneticisinin adının Muhammed olmasının çok ironik olduğunu vurgulaması, hatta bundan "yakınması" üzerinde durulmasıdır. Bu ifadelerle temel olarak Saylan'ın "dine olan uzaklığı" vurgulanmış ve genel olarak da "laikliğe sahip çıkmak gerektiğini" belirten cümleleri de verilerek laiklik ve din karşıtlığı kurulmuştur. Yani laik olduğunu her fırsatta dile

getiren bu kişinin, dine saygılı olmadığı ve iktidara bu kişilerin gelmesi durumunda dinin yaşantılanmasının tamamen önüne geçileceği ima edilmiştir.

Bu haberin ertesi günü gazetede yer alan ve özellikle Türkan Saylan'a Türkiye'nin her yerinden tepki yağdığının vurgulandığı "*Türkleri Barbarlıkla Suçlayan Saylan'a Tepki Yağıyor (Zaman, 13.04.2007)*" başlıklı haber dikkate değerdir. Haberde Saylan'ın ifadelerine yönelik Büyük Hukukçular Birliği Başkanı Avukat Kemal Kerinçsiz'in, Büyük Birlik Partisi (BBP) Eğitim İşleri ve AR-GE'den Sorumlu Genel Başkan Yardımcısı Hakkı Öznur'un ve tarihçi Ahmet Almaz'ın cevaplarına yer verilmiştir. Bu cevaplar gazetenin sürece yaklaşımını yansıtması açısından önem taşımaktadır. Çünkü gazete konuya yönelik kendi ideolojisine yakın akredite kaynaklarını belirlemiş, bu kaynakların söylemleri vasıtasıyla kendi düşüncesini dolaşıma sokmuş ve meşrulaştırmıştır. Haberde Kerinçsiz'in, "*Saylan'ın 'karanlık dış bağlantıları'nın olduğu"* ve *"ÇYDD'nin yurtdışından beslendiği*" ifadelerine; Öznur'un, "*Türkan Saylan'ın 18. yüzyıldan kalma laikçi, seçkinci jakoben zihniyette olduğu*" sözlerine ve Tarihçi Ahmet Almaz'ın da, "*Bu Türk kimliğini taşıyan, kendini Müslüman hisseden birinin görüşü olamaz. Bu bir Hıristiyan görüşüdür*" ifadelerine yer verilerek, Saylan'a yönelik olumsuz söylemler dolaşıma sokulmuştur. Çünkü bu ifadeler ile gazete, yan anlamsal düzeyde, ülkenin menfaatleri için uğraştığını belirten bu kişinin, aslında ülkenin değil, Batının çıkarları için uğraştığını, temel amacının ise söylemlerinden anlaşıldığı gibi Hıristiyan geleneklerini getirmek, yani ülkede Müslümanlığın yaşantılanmasını engellemek olduğunu ifade etmektedir. Gazete haberde bu söylemlere mitinge davet çağrısını da ekleyerek, okuyucuya miting tertipleyicisi olan bu kişinin "gerçek amacını" göstermeye çalışmıştır.

Ankara'da gerçekleştirilen ilk Cumhuriyet mitingi haberlerine sürmanşetten yer veren Cumhuriyet ve Hürriyet gazetelerinin aksine Zaman gazetesi içeriden yarım sayfa ayırmıştır. "*Özkan'ın Provokasyonları ADD'yi Bile Kızdırdı (Zaman, 15.04.2007)*" başlığı ile verilen haberde, Tuncay Özkan'ın korumalarıyla, Özkan'ın konuşma yapmasını istemeyen ADD'liler arasında çıkan kavganın fotoğraflarına yer verilmiş, kavganın neden çıktığı detaylı bir şekilde anlatılmış ve bazı ADD'lilerin Özkan'ı neden istemediğine yönelik ek bilgi verilmiştir. Ayrıca Özkan'ın konuşmalarında Fethullah Gülen'e ağır hakaretlerde bulunduğu vurgulanmıştır. Diğer gazetelerde bu kadar önemli görülen ve renkli görüntülerine-mesajlarına sayfalarca yer verilen bu mitingin, Zaman gazetesinde özellikle insanların yumruklaştığı büyük bir fotoğraf ve kavgayı detaylı anlatan haber eşliğinde verilmesi, gazetenin mitinge yaklaşımını net bir şekilde ortaya koymaktadır. Öncelikle bizim iyi şeylerimizi, onların kötü şeylerini vurgula ideolojik stratejisi içerisinde gazete, mitinglerde dile getirilen toplumsal endişelerin hiçbirinden bahsetmemiş, bunun yerine okuyucuda "ADD'lilerin kendi içlerinde bile anlaşamadıkları, hatta şiddete başvurdukları" imajını çizecek ifadelere ve görüntülere yer vermiştir. Böylece haberde mitinglerin düzenlenme nedenine ilişkin bilgi yok sayılarak, "onların" ne kadar şiddet yönelimli oldukları dolaşıma sokulmuştur. Hatta haberde değinilen kavganın, Tuncay Özkan ile ADD'liler arasında olmasının ADD'lilerin bir "iç hesaplaşması" olarak yansıtılması, kendi aralarında bile birleşemeyen, sorun yaşayan bu insanların mitingdeki kalabalıkları nasıl bir araya getireceği düşüncesini de ifade etmektedir.

Gazete 29 Nisan'da Çağlayan'da gerçekleştirilen ikinci büyük mitinge yine yarım sayfa yer ayırmış ve "*Mitingde Konuşulanlar Marjinal Kaldı (Zaman,*

30.04.2007)" başlığını kullanarak, mitingde dile getirilen düşünceleri eleştirmiştir. Haberde yer alan "*kürsüde marjinal konuşmalar yapılırken, hükümet, AB ve ABD aleyhine sloganlar atıldı. Medyaya 'satılmış' sıfatı verilirken, konuşmacılar Genelkurmay Başkanlığı tarafından yapılan açıklamayı destekledi (Zaman, 30.04.2007)*" ifadelerinden de görüldüğü gibi gazete, bu söylemlerin marjinalliğini, yani genel düşünüşe olan aykırılığını vurgulamıştır. Haberde özellikle Türkan Saylan'ın Kutlu Doğumlara ilişkin açıklamalarına, Necla Arat'ın, AKP ile AB ve ABD arasındaki işbirliği ilişkisine yönelik eleştirilerine ve Nur Serter'in 27 Nisan'da Genel Kurmay Başkanlığı'nın yayınladığı e-muhtıraya yönelik "bizim sesimizi yansıttı" şeklindeki olumlayıcı ifadelerine yer verilmiştir. Bu ifadeler arasından gazetenin genel ideolojisi ile uyuşmayan söylemler seçilerek dolaşıma sokulmuş ve onların "aykırılıkları" üzerinden haber inşa edilmiştir. Özellikle "*Kutlu Doğum'lar İçin 'Şov' Hakareti*" alt başlığı ile Türkan Saylan'ın konuşmaları şöyle verilmiştir:

> "*Kürsüye çıkan ÇYDD Başkanı Türkan Saylan, AB sürecini eleştirdi. Yaradılış için 'hurafe' diyen Saylan, "Üniversitelerde gençleri laik cumhuriyet yerine İslami yönetime sürüklemek için her türlü parasal kısıntılar en üst düzeye varmıştır." iddiasını dile getirdi. Kutlu Doğum haftası kutlamalarına da 'şov' diyen Saylan, "23 Nisan'daki ulusal coşkuyu gölgelemek üzere aynı tarihlerde yöneticilerin katılımıyla Kutlu Doğum şovu yapılarak cumhuriyetten intikam alınmaktadır." iddiasında bulundu. Saylan, İstanbul Teknik Üniversitesi Maçka Yerleşkesi'nde 'Türkiye'mizin çağdaşlaşma sürecinde laiklik' konulu toplantıda da konuşmuş ve Türk milletinin tarih boyunca hep yakıp yıktığını öne sürmüştü. "Çocuklarımızın sıra üstünde namaz kılmasını değil, bale yapmasını istiyoruz." diyen ÇYDD Başkanı, Gençlik Korosu'nu yöneten müzisyenin isminin 'Muhammed' olmasını da 'ironi' olarak değerlendirmişti (Zaman, 30.04.2007).*"

Haberde özellikle dini vurgular gündeme getirilerek, Saylan'ın konuşmaları bağlamında laiklik ve din karşıtlığı kurmuştur. Saylan'ın yaradılışa hurafe demesi ve Kutlu Doğum için de şova dönüştü ifadesini kullanması, yukarıda bahsettiğimiz geçmiş konuşmalarında değindiği "çocukların namaz kılmasını değil bale yapmasını istiyoruz" ifadeleri ile birleştirilmiştir. Böylece mitingler olumsuzlanarak laik

zihniyetteki kişilerin dine bakışları bu genellemelerle dolaşıma sokulmuştur[66]. Burada Saylan üzerinden mitinge yönelik bir genel çerçeve çizilmiş ve laikliği korumak için düzenlenen mitinglerde dine hakaret edildiği, bu kişilere destek verilmesi durumunda ileride Türkiye'de dinin rahatça yaşantılanamayacağı ima edilmiştir. Çünkü Saylan, dini olan tüm geleneklere karşı duran, hatta Muhammed isminin kullanılmasından bile rahatsızlık duyan ve Batıcı değerleri arzulayan bir kişi olarak konumlandırılmaktadır. İşte bu düşüncelerinden dolayı gazeteye göre, Saylan'ın mitingdeki konuşmaları halka marjinal kalmıştır ve Müslüman bir ülkede asla kabul edilemeyecek yaklaşımları ifade etmektedir. Ayrıca gazete Saylan'a yönelik duruşunu, Saylan'ın ifadelerini haberleştirirken "iddia etti", "savundu", "öne sürdü" gibi olumsuzlayıcı kelimeler vasıtasıyla net bir şekilde göstermekte ve okuyucuya bir okuma biçimi sunmaktadır.

Yine aynı şekilde, gazetede Nur Serter'e yönelik "*Doçentliği Ruhçu Tarikatın Desteği İle Kazanmış*" başlıklı bir habere yer verilmiş ve Nur Serter'in üyesi olduğu belirtilen bir tarikattan ve önceki yıllarda bu tarikatın dergisi için yazdığı yazılardan bahsedilmiştir. Haberde özellikle bu tarikatın inançlarından detaylı bir şekilde bahsedilmiş ve "sapık tarikat" olarak nitelendirilmiştir:

> "*Atatürkçü Düşünce Derneği'nin (ADD) Genel Başkan Yardımcısı Nur Serter, doçentlik sınavını dünyayı yönettiğine inandığı 'Beyti Dost' isimli 'sapık' bir tarikatın ruh gücüyle kazandığını söylüyor. Tarikatın yayın organı 'Sevgi Dünyası' dergisinde 1984 yılındaki sınav anını anlatan Serter, kendisini sevmeyen jüri başkanının düşüncesinin Beyti Dost'un gücüyle değiştiğini iddia ediyor…… Serter, 'Beyti Dost' tarikatının müritlerine, yıllarca kaleme aldığı ruhçu yazılarla rehberlik etti…….Ünlü kahin Nostradamus'un kehanetlerini de kaleme alan Serter, yazılarında Kur'an ayetlerine alternatif olarak*

66 Örneğin gazetede yer alan başka bir haberde de, bu ve bunun gibi söylemlerden, atılan sloganlardan dindar kesimlerin rencide olduğu belirtilmiştir: "*Türkiye'nin değişik şehirlerinde yapılan Cumhuriyet mitinglerinde atılan sloganların dindar insanları rahatsız ettiği belirtildi. Mitinglerde kürsüye çıkan konuşmacıların katılımcıları temsil etmediği ifade edildi (Zaman, 09.05.2007).*" Zaman gazetesi ve diğer İslamcı gazetelerde yer alan, mitinglerdekilerin inançlara saygılı olmadığı yönündeki söylemlere karşılık, Cumhuriyet gazetesinde, mitinglerde inançlara saygılı olunduğuna yönelik haberlere yer verilmiştir: "*Bulutsuzluk Özlemi konser sırasında ezanı duymadığı için şarkısını kesmediğini belirtirken kürsüden yapılan anonsta inançlara saygılı olduğu ifade edilerek "Bu da bizim camimiz, bizim ezanımız" denildi. (Cumhuriyet, 18.04.2007).*"

üretilen Beyti Dost'un celselerini referans gösteriyor. Serter, Beyti Dost'un celselerinden örnekler veriyor (Zaman, 13.05.2007)"

Haberde, mitinglerin düzenleyicilerinden biri olan Serter'in "sapık"[67] bir inanç içerisinde olduğu vurgulanmıştır. Özellikle de Serter'in Kuran'a alternatif olarak Beyti Dost celselerinden örnekler vermesi dile getirilerek, mitingleri düzenleyen bu kişinin, Müslümanlığın karşısında "sapık" bir inanç benimsediği, hatta kutsal kitap olan Kuran'a alternatif ürettiği ima edilmiştir. Böylece Serter üzerinden bir olumsuz ötekini sunma gerçekleştirilmiş ve gazete onların "sapkınlıklarını" dolaşıma sokarak, laik-İslamcı karşıtlığını da kurulmuştur[68]. Ayrıca haber içerisinde Serter'in mitinglerdeki konuşmalarında, ordunun 27 Nisan'da yayınladığı e-muhtırayı desteklediğinden bahsedilerek, Serter'in babasının da 27 Mayıs 1960'taki askerî darbeye katılan subaylardan kurmay Albay Emin olduğu vurgulanmıştır.

Bir ideolojik strateji biçimi olan olumsuz ötekini sunma durumuna Zaman gazetesinde sık rastlamaktayız. Çünkü her ne konuda olursa olsun –yani olumsuzlama konusu muhakkak laiklik olmak durumunda değil- mitingde öncü kişilerin olumsuz davranışları ve eylemlerinin vurgulanması, o kişilerin güvenilirliğinin yıkılması ve söylemlerinin meşrululuğunun azaltılmasına hizmet etmektedir. Örneğin mitinglerde şarkı söyleyen Edip Akbayram'ın daha önce

---

67 Sapık: "Tavır ve davranışları normal olmayan veya geleneklerden, törelerden ayrılan, anormal (kimse)," www.tdk.gov.tr

68 Daha önce de belirttiğimiz gibi, diğer gazetelerde vurgu genelde mitinglerde dile getirilen laiklik konusuna ve hissedilen şeriat tehdidine yönelikken, Zaman gazetesinde vurgu mitingde konuşanların "olumsuz" söylemleri ya da eylemleri üzerinde yoğunlaşmıştır. Böylece gazete net bir şekilde laiklik tartışmasına girmek yerine, mitinglerde laikliğin savunuculuğunu üstlenen kişilere yönelik "olumsuzlama stratejisini" kullanarak, hem kendi olumlu temsilini gerçekleştirmiş, hem de bu olumsuz düşünceleri mitinge (dolayısıyla laikliğe ve laiklere) genellemiştir. Yani mitinglere ilişkin "kişiler" (konuşmacıların, katılımcıların olumsuz temsilleri) üzerinden genelleme yapmış ve bu kişilerin kendilerinin "doğru" eylemler içerisinde olmadığını, dolayısıyla da savundukları laikliğin de şaibeli olduğunu ima etmiştir. Ayrıca gazete, laikliği savunan bu kişilerin (miting tertipçileri ve katılımcılarının) dine sıcak bakmadıklarını ima ederek, laikliği tamamen din karşıtı/düşmanı bir noktada dolaşıma sokulmuştur.

PKK'nın konserlerinde, üstelik PKK'nın bayrağı önünde (gazetenin tanımına göre bez parçasının önünde) şarkı söylediğine yönelik gazetede yer alan "*Önce Apo Posterli Konserde Sonra Cumhuriyet Mitinginde (Zaman, 13.05.2007)*" başlıklı haberde gazete, bu sefer de, mitingin amacını yeni bir bağlantı noktası belirleyerek farklı bir açıdan sunmuştur:

> "*Son dönemde popülaritesi artan, Cumhuriyet mitinglerinin favori sanatçısı Edip Akbayram'ın, PKK terör örgütü lideri Abdullah Öcalan posterlerinin açılarak, örgüt lehine sloganların atıldığı etkinliklere de katıldığı ortaya çıktı." Edip Akbayram, 14 Nisan'daki Tandoğan mitinginden iki hafta önce Londra'da PKK bayraklı ve Apo posterli kitleleri coşturmuş. Londra'da PKK'yı simgeleyen bez parçalarının önünde sahne alan sanatçı, ardından Tandoğan'da türkü söyledi (Zaman, 13.05.2007)*"

Edip Akbayram'ın 14 Nisan'dan 2 hafta önce yer aldığı konser 13 Mayıs tarihinde, yani yaklaşık 1.5 ay sonra, üstelik de İzmir mitinginin olacağı gün haberleştirilmiş ve bu kişinin hem PKK konserinde, hem de Cumhuriyet mitinglerinde yer alması da dikkate değer bir nokta olarak vurgulanmıştır. Bu bağlantı vasıtasıyla, PKK ile işbirliği yapan kişilerin mitinglerde olmasının, mitingin amacındaki şaibeye işaret ettiği iması dolaşıma sokulmuştur.[69]

Gazetede yer alan "*Mitinglerin Organizatörü ADD'li Başkan Yardımcısı Asker Kaçağı Çıktı (Zaman, 29.05.2007)*" başlıklı bir diğer haberde ise gazete, yine miting tertipçilerin "olumsuz" geçmişleri ya da söylemleri üzerinden bir siyaset gerçekleştirmiştir. Haberde ADD Yüksek Disiplin Kurulu Başkan Yardımcısı Bülent Öcal'ın bakaya olarak arandığından, hatta babasının da hademe olarak emekli olduğu fabrikaya sonraki süreçte genel koordinatör olarak atanmasından ve yazlık otellerde

---

[69] Hatta gazete ertesi gün yine mitinglerde şarkı söyleyen Edip Akbayram'a yönelik *"Bayrağı Eline Almak İstemedi (Zaman, 30.05.2007)"* başlıklı bir habere yer vermiştir. Bu haberde gazete, Akbayram'ın PKK bayrağı önünde konser verdikten sonra, üstüne bir de gelip Türk bayrağı önünde konser verdiğini, ama Türk bayrağını da eline almak istemediğini vurgulamıştır.

harcadığı paraları şirkete ödetmesinden bahsedilmiştir[70]. Ayrıca gazetede yer alan "*'AK Partili bir ismin Cumhurbaşkanı seçilmemesi' talebiyle düzenlenen Cumhuriyet mitingleriyle ilgili ilginç gerçekler ortaya çıkıyor. Mitinglerde sahneye çıkan şarkıcı Edip Akbayram'ın kısa süre önce PKK konserlerinde de şarkı söylediği tespit edilirken, 'vatan sevgisi' vurgusu yapan organizatörlerden birinin, en kutsal vatan görevinden kaçtığı belirlendi (Zaman, 29.05.2007)"* ifadesi ile bu kişilerin "olumsuz" olarak kategorilendirilen davranışları, mitinglerle birebir bağlantılandırılmıştır. Haberde birinin asker kaçağı, diğerinin ise PKK sempatizanı olduğu ifadeleri dile getirilerek, "vatan sevgisi"nden bahseden bu kişilerin, aslında "vatan haini" olduğu iması dolaşıma sokulmuştur. Ayrıca haberde, "*AKP'li bir Cumhurbaşkanının seçilmemesi talebi ile düzenlenen mitinglerle ilgili ilginç gerçekler ortaya çıkıyor*" ifadesinin kullanılması ise, laiklikten bahseden, sözde ülkeyi AKP'den korumaya çalışan bu kişilerin, AKP'den daha tehlikeli bir düşünce yapısına sahip olduklarını ima etmektedir. Böylece gazete, bir diğer kişinin "olumsuz" eylemleri üzerinden kendini, dolayısıyla İslamcı iktidarı olumlayarak sunmuştur.

Gazetede dikkat çeken bir diğer nokta ise, farklı gazetelerdeki köşe yazarlarının mitinglere yönelik kaleme aldığı ve gazetenin düşüncesiyle örtüşen

---

70 "*Bülent Öcal'ın babası Fehmi Öcal da ilginç bir olayla gündeme gelmişti. 2003 yılında Sanayi Bakanlığı'nın Kayseri Şeker Fabrikası AŞ'de başlattığı soruşturma çerçevesinde baba Öcal'ın hademelikten emekli olduktan sonra fabrikaya 'genel koordinatör' olarak atandığı ortaya çıkmıştı. Bakanlık müfettişlerinin raporuna göre, Öcal, fabrikadan 1994'te hademe olarak emekli oldu, 2001'de ise şirkete koordinatör olarak atandı. Raporda, ortaokul mezunu bir kişinin böyle bir göreve getirilemeyeceği belirtilirken, "Öcal, şirketle ilgili olmaksızın sahillerdeki otelleri uğrak yeri haline getirmiş. 54 milyar lira civarındaki şahsi harcamaları şirkete ödetmiştir." suçlamalarına yer verilmişti (Zaman, 29.05.2007)"*. Haberde yer alan bu ifadelerden de görüldüğü gibi gazete miting tertipçilerinin aile fertlerini de araştırarak onlara ilişkin de "olumsuz" haberlere yer vermiş ve böylece şaibeli durumları ortaya çıkartma misyonunu üstlenmiştir. Haberlerin hiçbirinde mitinglerin genel amacına yönelik bir bilgi verilmezken, miting tertipçilerinin ve ailelerinin "olumsuz"luklarından bu kadar bahsedilmesi ise, gazetenin mitinglere yönelik farklı yayın politikasını göstermektedir: Kişiler üzerinden olumsuzlama yaparak genele yaymak ve bu davranışları halka duyurarak mitinglere katılımın önüne geçmektir.

yazıları, tırnaksız bir şekilde ve çarpıcı başlıklarla haberleştirmesidir. Böylece gazete, mitingleri sadece kendisinin eleştirmediğini, farklı bakış açısında olanların da eleştirdiğini vurgulamaktadır. "*Meydandaki Kalabalığa Değil, Kürsünün Arkasındaki 'Organize Güçlere' Dikkat*!" başlıklı haberde Milliyet yazarı Hasan Cemal'in ve Hadi Uluengin'in mitinglere ilişkin görüşleri olumlayıcı ifadelerle dolaşıma sokulmuştur:

> "*Gazetesindeki köşesinden 'Tehlikenin farkında mısınız?' diye soran Hasan Cemal, gereken özen gösterilmezse mitinglerin coşku ve heyecanı içinde olmadık tertiplerin aleti durumuna düşülebileceği uyarısında bulundu…… Gazeteci Hadi Uluengin'in de Cumhuriyet mitinglerinin sivillikle asla alakası olmayan derin egemenlerin rotasına uygun gösteriler olduğunu dile getirdi (Zaman, 18.05.2007)*"

Bu haber ile gazete, sadece biz değil, Hasan Cemal ve Hadi Uluengin de mitinglerin amacı konusunda halkı uyarıyor vurgusunu yaparak, bir başka kaynaktan örneklerle kendini desteklemiştir. Böylece gazete, diğer gazeteciler de süreçten endişeleniyor ve uyarıda bulunuyorsa, o zaman durum su götürmez derecede endişe vericidir iması ile kendi tezini uslamlamıştır.

"*Köşk Mitingleri Siyasi Mitinge Dönüştü*" başlığı ile verilen haberde, Türkiye Sağlık İşçileri Sendikası Genel Başkanı Mustafa Başoğlu'nun, mitinglerin amacı dışına çıktığına, siyasi bir mitinge dönüştüğüne ve laik olan olmayan ayrımına gittiğine yönelik söylemlerine yer verilmiştir. Böylece gazete kendi akredite kaynağının söylemlerine dayanarak, laiklik konusu ile ilgili görüşlerini dolaşıma sokmuştur:

> "*Türkiye Sağlık İşçileri Sendikası Genel Başkanı Mustafa Başoğlu, Cumhuriyet mitingi adı altında düzenlenen mitinglerin "siyasi" mitinglere dönüştüğünü belirtti……..Cumhuriyetin milletin iradesi ile kurulduğunu ifade eden Başoğlu, Cumhuriyet mitinglerinin, milletin büyük bir çoğunluğunu dışlayan ve laik olan-olmayan ayrımı yaptığını belirtti. Cumhuriyetin TBMM'nin kararı ile ilan edilmiş bir yönetim biçimi olduğuna işaret eden Başoğlu, "Milletimiz büyük fedakarlıklara katlanarak Mustafa Kemal Atatürk'ün öncülüğünde canını dişine takarak yürüttüğü milli mücadeleden sonra cumhuriyet yönetimine geçmeye karar vermiştir. Son zamanlarda Cumhuriyet mitingi adı ile düzenlenen mitinglerin, gerçekte milletin büyük çoğunluğunu dışlayan ve laik olan olmayan ayrımını içinde taşıyan bir anlayışa dönüştürülmüştür.*

Böyle bir anlayış toparlayıcı olmaktan çok, bölücü ve dağıtıcı bir anlayıştır. Devletimizin en önemli ilkelerinden birisi olan laiklik kuralını siyasi ve ideolojik amaçla kullanmak her şeyden önce laikliğin temel ilkesine aykırıdır." dedi. "Laikliği bütünleştirici bir unsur olmaktan çıkartıp bölücü unsur haline getirmek ve bizden sizden ayrımını yapmak hiçbir zaman cumhuriyetin kucaklayıcı ve kavrayıcı kutsal ilkeleri ile bağdaştırılamaz" diyen Başoğlu, bu mitinglerin siyasi miting ve gösteriye dönüştüğünü kaydetti (Zaman, 21.05.2007.)"

Başoğlu'nun laiklik bağlamında mitinge yönelik söylemleri "işaret etti", "kaydetti", "belirtti", "ifade etti" gibi olumlayıcı kelimelerle dolaşıma sokulmuş ve gazetenin de söylemlere katılımı vurgulanmıştır. Böylece, özellikle Cumhuriyet'in, milletin (İslamcılarla birlikte toplumun tüm kesinlerini kapsayan) iradesiyle kurulduğu ve sadece laik olan ve olmayan ayrımına gidilemeyeceği ifade edilmiştir. Haberde dikkate değer nokta ise, iki ideolojinin arasındaki temel gerilim noktası olan laikliğin, kapsayıcı bir unsur olarak sunulmasıdır. Burada gazete farklı bir ideolojik strateji izleyerek, çatışma noktasını birleştirme noktasına dönüştürmüştür. Böylece İslamcılığın temel de Cumhuriyet rejimine aykırı bir ideoloji olmadığı söylenerek, laikliğin bu rejimin sadece ilkelerinden biri olduğu vurgulanmıştır. Mitinglerin siyasi bir gösteriye dönüşmesi ifadesi ile de, bir kavram kargaşası yaratılmış ve zaten doğası itibariyle siyasi/ideolojik bir amaç taşıyan mitinglerin, normalde siyasi bir amaç taşımadığı, ama laik olan, olmayan ayrımı yapıldığı için mitinglerin artık siyasi olduğu söylenerek olumsuz bir anlam yüklenmiştir.

Cumhuriyet rejiminin, İslamcılar da dahil tüm halkın ortak iradesiyle ve TBMM'nin kararı ile kurulduğu vurgusunun yapıldığı bir diğer haberde, bir TV kanalına mitinglerle ilgili açıklama yapan Yaşar Nuri Öztürk'ün sözlerinin yer aldığı "*Anıtkabir'de İmam Sloganı Siyah Bir Leke*" başlıklı haberdir. Haberde Öztürk'ün mitinglerde atılan "Çankaya'da İmam İstemiyoruz" sloganına yönelik eleştirilerine yer verilmiş ve Cumhuriyeti kuran kişilerin en önemlileri arasında imamların olduğu söylemi vurgulanmıştır:

“HYP Genel Başkanı Yaşar Nuri Öztürk, Anıtkabir'de atılan sloganları 'siyah bir leke olarak' niteledi. İmamlık müessesesi aleyhine sloganlar atıldığına dikkat çeken Öztürk, "Birileri inadına bu kötülüğü yapıyor. Çağdaşlık, laiklik ve Atatürk adına yapıyor. İmam imajına çamur atmanın bu ülkede imam imajından rahatsız olmayanları rahatsız etmek dışında hiçbir işe yaramadığını herkes biliyor." dedi. Bir televizyon kanalına konuşan Öztürk, 14 Nisan'daki mitingi değerlendirdi. Anıtkabir'de çağdaşlık ve laiklik adına imamlık müessesesi aleyhine atılan sloganlara dikkat çeken Öztürk, şöyle devam etti: "Tayyip Erdoğan imam ise suçlu imamlık mı? Cumhuriyeti kuran iradenin en büyük insanları içinde Rıfat Börekçi var. İmamlıktan gelmedir. Şimdi Rıfat Börekçi'ye kötü mü diyeceksiniz? Amasya Tamimi'ni Atatürk ile hazırlayan üç dört adamdan biri Amasya Vaizi Abdurrahman Efendi, diğeri Amasya Müftüsü Tevfik Efendi'dir. İşte size imamlar. Atatürk'ün hayatında ayağa kalktığı üç kimse var. Birincisi annesi Zübeyde Hanım. İkincisi Ankara müftüsü ve sonra da ilk Diyanet İşleri Başkanı Rıfat Börekçi." CHP'de iken kendisine de 'imam' diyerek alaycı yaklaşımlarda bulunulduğunu hatırlatan Öztürk, bunun rahatsız edici olduğunu söyledi. Ülkede on binlerce imamın bulunduğunu hatırlatan Öztürk, bunun görmezden gelinemeyeceğini vurguladı. Öztürk, 'Kur'an Açısından Laiklik' adlı kitabını verdiği CHP'lilerin kendisine "Laikliği Kur'an'a bakarak mı savunacağız?" dediklerini aktardı (Zaman, 18.04.2007).”

Gazete, mitinglerde dile getirilen “Çankaya’da imam istemiyoruz” sloganının dindar kitleleri rencide ettiğini dolaşıma sokmuş, laiklik adına düzenlenen bu mitinglerde, Müslüman kitle için çok önemli olan imamlık müessesine hakaret edildiğini ve bunun da çağdaşlık ve laiklik adına yapıldığını vurgulamıştır. Diğer gazetelerde rastlamadığımız bu söyleşinin haberleştirilerek gazete de yer almasının temel nedeni ise, gazetenin İslamcı duruşu açısından konuya yaklaşımını Yaşar Nuri Öztürk’ün söylemleri vasıtasıyla tanımlamasının, uslamlama açısından iyi bir yol olmasıdır. Çünkü Yaşar Nuri Kemalist çizgisiyle bilinen, Türkiye’de herkesin tanıdığı ve aynı zamanda laik olduğunu, İslamın laiklikle herhangi bir sıkıntısının olmadığını ifade eden bir ilahiyat profesörüdür. Dolayısıyla, mitinglere ideolojik olarak yakın olan bu kişinin bile mitinglerde söylenenlerden rahatsızlık duyduğunun vurgulanması, konunun bir kez de “ötekiler” arasındaki bir kişinin olumsuzlaması ile verilmesi, gazetenin söylemlerinin meşrulaştırılması açısından önem taşımaktadır.

Miting haberleri bağlamında gazetede, laikliğin sunumuna ilişkin iki farklı strateji dikkat çekmektedir. Bunlardan ilki, miting tertipleyicilerinden Türkan Saylan ve Nur Serter örneklerinde görüldüğü gibi laikliğin savunuculuğunu üstlenen bu

insanların İslama olan uzaklıklarının, onu küçümsemelerinin/dışlamalarının ve Müslümanlığa alternatif "sapık" inançlar içerisinde olmalarının vurgulanması yoluyla izlenen stratejisidir. Böylece laiklik, dinsizlik/din düşmanlığıyla eşdeğer olarak sunulmuştur. İkinci olarak da, Yaşar Nuri Öztürk ve Mustafa Başoğlu'nun görüşlerinde cisimleştirdikleri, laikliğin temel olarak İslamla bir sorununun olmadığı bu sorunu çıkartanların amacının ise, toplumu kutuplaştırıp bundan çıkar sağlamak olduğunun vurgulanmasıyla izlenen stratejidir. Böylece laiklik, dinle çatışma halinde olmayan bir konumda sunulmuştur. Dolayısıyla Cumhuriyetin kurulduğu andan itibaren Kemalist ve İslamcı ideolojiler arasındaki gerilim noktasını oluşturan laiklik, bağlamından yalıtılmış bir şekilde sunulmuştur.

Sonuç olarak, Cumhuriyet gazetesi için mitingler, laik cumhuriyetin büyük bir tehlike altında olduğunu (şeriat tehlikesi) gören "bilinçli yurttaşların", laikliği korumak için düzenlediği anlamlı bir tepkiyi ifade etmektedir. Mitinglere ilişkin bu görüş, Hürriyet gazetesinde de karşılığını bulmuştur. İki gazete de laik rejimin büyük bir tehlike altında olduğunu dile getirmiş ve mitinglerdeki kitleleri de sürecin ciddiyetinin farkına varan bilinçli ve kararlı yurttaşlar olarak sunmuştur. Bu ikisinin aksine, Zaman gazetesinde ise mitingler, siyasi çıkar peşinde koşan, Türkiye'de laik-İslamcı kutuplaşması yaratarak bundan rant sağlamak amacı taşıyan belirli grupların, ellerindeki gücü yitirmemek için düzenlediği "art niyetli" eylemler olarak yer almıştır. Bu ifadeleri gazetenin, miting tertipleyicilerinin ve destekleyicilerin "olumsuz" temsilleri üzerinden oluşturduğu haberlerinin genel yapısı içerisinde görmekteyiz. Belirttiğimiz gibi gazete mitinge ilişkin haberlerini, İslamcı ve Kemalist ideolojilerin laiklik konusundaki temel çatışma noktasına net bir şekilde değinmeden, şeriat ve irtica tehdidini gündeme getirmeden, yani bunları yok sayarak

oluşturmuştur. Miting haberlerinde genellikle mitingin amacı AKP'li bir ismin "köşke çıkmasını engellemek" olarak verilmiş, fakat bu kişilerin neden bunu yapmak istediklerine değinilmemiştir.

Ayrıca gazeteler arasında dikkate değer bir diğer nokta ise, açık adı Adalet ve Kalkınma Partisi olan AKP'nin isminin kullanılmasına yönelik farklılıktır. Bu önemsiz bir ayrıntı gibi gözükmesine rağmen, gazetelerin AKP iktidarına yönelik tutumlarını açığa vurması açısından çok önemlidir. Cumhuriyet ve Hürriyet gazetelerinin haberlerinde, sadece AKP kısaltmasını kullanmasına karşılık, Zaman gazetesi, AK Parti kısaltmasını kullanmıştır. Bunun nedeni ise, İslamcı bir parti olan AKP'nin kendi adının kısaltmasını AK Parti olarak belirlemesi ve böyle kullanılmasını istemesidir[71]. Politikaları birebir örtüşmese bile AKP ve Zaman gazetesi, İslamcılık çerçevesi altında birbirlerine yakın durmaktadırlar. Bu nedenledir ki gazete, AKP'den bahsederken düz anlamda "beyaz" mecaz anlamda ise "dürüst", "temiz" anlamlarını ifade eden "ak" kelimesini kullanmıştır. Daha sonraki yıllarda AKP Başkanı Recep Tayyip Erdoğan da bu kullanım farkından bahsetmiş ve AKP diyenlerin "edepsizlik" yaptıklarını ifade etmiştir.[72] Çünkü seçilen bu söylem tercihi, partiye olan ideolojik yakınlığı da ifade etmektedir.

---

[71] Partinin kısaltılmış adı, AK Parti'dir. Bu anlamda AK adı aydınlık ve yeni bir dönemi çağrıştırır, şeffaf ve temiz yönetim anlayışını temsil eder. Ayrıca kamusal alanda yapılacak görevlendirmelerde ehliyet, liyakat ve güven esasının önemine vurgu yapar. http://www.akparti.org.tr/media/www/files/documents/kurumsal.pdf

[72] Milliyet gazetesinde 3 Haziran 2009'da yer alan "AKP Demek Edepsizlik" başlıklı haberde Tayyip Erdoğan'ın bu konudaki açıklamaları şöyle yer almıştır: "*AKP'nin belde belediye başkanlarıyla Ankara'daki Altınpark - ANFA Salonu'nda bir araya gelen partinin Genel Başkanı ve Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, "Bizim partimizin kısaltılmış adı AK Parti'dir, AKP değil. AKP diyenler, ne yazık ki demokratik noktadaki etik kurallara uymadan, siyasi etiği hiçe sayarak, bunu edep dışı söylemektedirler, bu kadar açık ve ağır söylüyorum," diye konuştu (Milliyet, 03.06.2009)."*

B.2. Cumhuriyet Kadınları, Gençler ve Yaşam Tarzı Kaygıları

Bu tema kapsamında, özellikle, laik basını temsil eden Cumhuriyet gazetesi ile popüler basını temsil eden Hürriyet gazetesi haberlerinde, mitinglere (Cumhuriyetin temel değerlerini korumak için) kadınların ve gençlerin katılımına yönelik vurguya fazlaca yer verilmesinin nedenleri ele alınacaktır.

Cumhuriyet'in kuruluşunu takip eden süreç içerisinde, öncelikle (a) kadınların da erkeklerle eşit şekilde eğitim almasının önünü açan ve ulusal düzeyde eğitim-öğretim birliğini sağlamayı amaçlayan *(1924) Tevhidi Tedrisat Kanunu*'nun çıkartılmas; (b) kadınların toplumsal statüsünü önemli bir şekilde düzenleyen, kadın ve erkeğe yasa önünde evlilik, boşanma, velayet ve veraset gibi konularda eşit haklar tanıyan *(1926) Medeni Kanun*'un kabulü; (c) doğrudan kadınların kılık kıyafetlerini hedeflemese de kadınların dini örtünme kurallarını aşıp kamusal hayata katılmasının yolunu açan *(1925) Kılık Kıyafet Kanunu*'nun çıkartılması; (d) ardından Belediye Meclisi (1930) ve' Millet Meclisi (1934) seçimlerinde kadınlara da erkekler gibi S*eçme ve Seçilme Hakkı'*nın tanınması, kadının toplumsal hayattaki statüsünü önemli ölçüde değiştirmiştir. Cumhuriyetle birlikte tanınan bu haklar ile kadınlar, Osmanlı dönemindeki toplumsal konumlarından radikal bir şekilde kopmuş ve yasa önünde erkeklerle eşit statüde vatandaşlık haklarını elde etmişlerdir (Saktanber, 2006: 323-327). Kamusal alanda kadınların statüsünü belirleyen bu reformlar da "Cumhuriyete ideolojik kimliğini veren laik siyasal rejimin günümüze dek muhafaza edilebilmiş yapı taşlarını oluşturmaktadır" (Saktanber, 2006: 323). Bu nedenledir ki, Kemalist ideoloji açısından Türkiye Cumhuriyeti'nin laik yapısının korunması, en çok da

kadınların toplumsal yaşamdaki rollerinin kalıcılığı açısından önem taşımaktadır. Şeriatla yönetilen diğer ülkelerde kadının kamusal hayatta istediği gibi rahat hareket edememesi ve örtünme zorunluluğunun olması gibi nedenlerden dolayı, mitinglerde laikliğin savunulmasında öncü rolü kadınların üstlenmesi ve gazetelerin haberlerini bu yönde inşa etmesi, işte bu tarihsel sürece gönderme yapmaktadır.

Çağdaş Batılı uygarlıklar düzeyine hem teknik, hem de toplumsal yaşam açısından erişme arzusuyla kurulan Cumhuriyetle birlikte yeniden inşa edilen toplumsal yaşamda, kadının modern görüntüsü ile yer alması, meşruiyetini hem şeri hem de örfi kurallardan alan ve kadınların kamusal alanda sadece örtünerek varlıklarını sürdürebildikleri Osmanlıdan kopuşa işaret etmekteydi. Bu noktada, Kemalist ve İslamcı ideolojiler arasında laiklik gündeminde oluşan gerilimler de doğrudan kadının toplumsal statüsüne işaret etmektedir. Çünkü İslami kuralları temel alan bir düzen arzusu, aynı zamanda kadının toplumsal konumunu da değiştirme gayesi taşımaktadır. Bu açıdan laik düzeni temel alan Kemalist ideoloji için en büyük tehdidi, laikliği yıkarak yerine şeriatı getirmeyi arzulayan olarak konumlandırdığı İslamcı ideoloji oluşturmaktadır. Böylece Kemalist ideoloji, islamcılığa yönelik en büyük karşıtlığını laiklik ve dolayısıyla kadının statüsü üzerinden kurmuştur. Bunun önemli örneklerinden biri olarak türban meselesini ele alabiliriz.

Kemalizm ile İslamcılık arasında hassas bir çizgide olan türban meselesi, çok derin temelleri olan, fakat somut olarak kadınların kamusal alanda görünümü üzerinden kurulan bir çatışma noktasına işaret etmektedir. Kemalist ideoloji tarafından kamu kurumlarında ve üniversitelerde türbanın görünürlük kazanması, eski "karanlık" günlere dönme arzusunu ifade eden irticai bir girişimi ve dolayısıyla laik düzen karşıtlığını yansıtırken, türbanın bu alanlarda yasaklanması, İslamcı

ideoloji tarafından, kişisel hak ve özgürlüğün önüne geçen anti-demokratik bir uygulamayı ve dolayısıyla insan hakları ihlalini ifade etmektedir.

Özellikle türban konusunun vurgulanmasındaki neden ise, 90'lardan sonra İslamcılığın yükselişe geçmesiyle birlikte türbanlı genç kızların ev alanını terk ederek kamusal mekanlarda görünmeye başlamasıdır. Kemalist rejim açısından sorun tam da bu noktada düğümlenmektedir. Çünkü türban Gölenin deyişiyle, "özel alan ile kamusal alan arasındaki, sınıflar arasındaki eşigi aşarak, bu iki alan arasındaki sınırları bozmakta ve aynı zamanda yeniden çizmektedir. Türbanlı kızlar varlıklarıyla bir çatışma yaratmakta, çünkü Cumhuriyet kazanımlarına ve kurumlarına erişim haklarını saklı tutarken, aynı zamanda İslami farklılığı da görünür kılmaktadırlar. Hem moderniteye aidiyetlerini ifade etmekte, hem de laiklik kuralları içine asimile edilemeyeceklerini açığa vurmaktadırlar" (Göle, 2009: 122).

Cumhuriyet'in kurulmasından sonra kamusal alandan dışlanan İslamcıların 1990'lardan sonra yükselişe geçmesi ve Müslüman kadınların bir karşı direniş olarak türbanlarıyla kamusal alana girmeye çalışması, Cumhuriyet ile İslam arasındaki zorunlu ilişkiyi Türk siyaset gündemine sokmuştur. Türbanın bu kamusal alanı delme girişimi ise, Türkiye'de kadınlar arasında laikliğin savunulması yönünde bir karşı hareket üretmiştir. Böylece 90'lardan itibaren sivil kadın ve gençlik örgütleri laikliğin savunulması ve İslami örtünme taleplerine karşı çıkılması yönünde tavır almışlardır. "Uzun süredir yukarıdan aşağıya, seçkinci bir biçimde dayatılmış Kemalist projeye bu kez "aşağıdan", azımsanmayacak bir dernekler dünyası tarafından sahip çıkılmıştı; bu derneklerin gözünde laikliğin kadın figürü çatışmanın odak noktasında yer almaya devam ediyordu (Göle, 2009: 118). Dolayısıyla

Cumhuriyet mitinglerinde laikliği savunmak adına öncü rol üstlenen kadın dernekleri bunun önemli bir göstergesidir.

Böylece türban, üzerinde mücadele edilen siyasal bir simge haline gelmiştir. Türkiye gündemini uzun yıllardan beri meşgul eden bu çatışma, mitingler bağlamında da dile getirilmiş ve İslamcı bir Cumhurbaşkanı ile onun türbanlı eşinin laikliğin kalesi olan Cumhurbaşkanlığı koltuğunda yer almasından duyulan rahatsızlık ifade edilmiştir. Çünkü türban, mitinglerde de yansımasını bulan Kemalist ideoloji açısından, laik düzen karşıtlığını simgelemekte ve şeriat getirmeyi arzulayan kesimin zihniyetini ifade etmektedir. Bu zihniyetin devlet kurumlarına girmesinin yolunu açan Cumhurbaşkanlığı seçimleri ise, şeriat korkusunu tetiklemiş ve laik kitleleri harekete geçirmiştir. Bu açıdan da mitinglerde kadın katılımcıların daha fazla olması ve gazetelerde bunun vurgulanması, laiklik ile kadının arasındaki tarihsel-toplumsal ilişkiden kaynaklanmaktadır. Çünkü laik kesim için kadının kamusal hayatta varlığını sürdürmesinin garantisi olarak görülen laik devlet yapısına yönelik en ufak bir tehlike, direkt bir şekilde kadının toplumsal konumunu da etkileyecektir. Aynı şekilde laik devlet yapısına ilişkin en ufak bir tehlike, laik devletin garantisi altında, dinle ilgili herhangi bir baskıya maruz kalmadan istediği şekilde yaşama özgürlüğüne sahip gençlerin de konumunu etkileyecek ve kamusal hayatlarını sınırlayacaktır düşüncesi yaygındır. Bu açıdan da mitingler, laiklik savunucusu kadın katılımcıların, kadın kuruluşlarının ve gençlerin desteğini arkasına almış, Cumhuriyet ve Hürriyet gazetelerinde de yansımasını bu açıdan bulmuştur.

- ***Cumhuriyet Gazetesi***

Böyle bir ilişkisellik bağlamında, laik medyayı temsil eden Cumhuriyet gazetesinde, kadınların ve gençlerin Cumhuriyet kazanımlarına ve bunu kaybetmemek için mitinglere yoğun katılımlarına, yani mitinglerde öncü olduklarına yönelik söylemler gündeme getirilmiştir. Modern görüntüleriyle Türkiye'nin "gerçek yüzü"nü temsil ettiği özellikle dolaşıma sokulan kadınlar ve gençlere yönelik, gazetede yer alan haberlerden bazı örneklere bakmak, ifade ettiğimiz noktanın daha da aydınlanmasını sağlayacaktır.

- *Özellikle gençler ve kadınlar Cumhuriyeti sahiplenmede ön plana çıktılar. Cumhuriyet rotasına oturdu (Cumhuriyet, 18.05.2007)*
- *"Cumhuriyet kadını" olmanın gururunu bir kez daha yansıtacaklar. (Cumhuriyet, 13.05.2007)*
- *Başta kadınlar ve gençler olmak üzere yüz binlerce yurttaş, içten ve dıştan dayatılan gericilik ve bölünme tehlikesine karşı seslerini yükseltecek. (Cumhuriyet, 11.05.2007)*
- *'İşte Türkiye'nin Gerçek Yüzü' - Eskiden Türkiye haberlerinde türbanlı, kara çarşaflı kadın görüntüleri kullanan yabancı TV ve gazeteler son bir haftadır meydanlara damgasını vuran Türkiye'nin gerçek yüzünü yansıtmaya başladı. (Cumhuriyet, 08.05.2007)*
- *Yine aydınlık yüzlü güzel kadınlar, yine aydınlık yüzlü genç kızlar, genç erkekler... (Cumhuriyet, 06.05.2007)*
- *Kadınlar laikliğe sahip çıkıyor- Toplantıda Türkiye genelindeki Cumhuriyet mitinglerine önderlik eden Türk kadınlarının, son dönemde artan laiklik karşıtı uygulamalar konusundaki mücadelesinin topluma örnek olacağı belirtildi. (Cumhuriyet, 06.05.2007)*
- *Kadınlar Alanlarda Öncü: Tandoğan'daki mitingde olduğu gibi Çağlayan'da da Cumhuriyetin ve laikliğin savunucuları oldular. Türkiye Cumhuriyeti'nin temel ve vazgeçilemeyecek niteliklerine yönelik tehditlere karşı çıkmak için harekete geçen halk kesimleri içinde kadınlar öncü rol oynuyor..... Prof. Arat, "Özellikle laiklik konusundaki kadın duyarlılığı çok fazla. Kadınlar laiklik giderse pek çok kazanılmış hakkını yitireceğini biliyor……" diye konuştu. CKD Başkanı Şenal Sarıhan ise "Cumhuriyetin sağladığı kazanımların yitirilmesi öncelikli olarak kadınları vuruyor. Bağımsızlık ülküsü için acı çektiler, mücadele verdiler, neler yaşandığını gördüler ve tekrar bunun kurbanı olmak istemiyorlar. Bunun için laiklik, kadınlar için çok temel bir konu" vurgusunu yaptı. (Cumhuriyet, 01.05.2007)*
- *Çağlayan Meydanı'ndan dün yükselen Türkiye'nin aydınlık sesinin içinde "kadınların sesi" daha yüksek tınladı. Cumhuriyet Devrimi'nin açtığı yolda ilerleyen Türkiye'nin kadınları "Kadınız, duyarlıyız" diye yazdıkları dövizlerle kararlılıklarını vurguladılar. (Cumhuriyet, 30.04.2007)*
- *Elinde Türk bayrağıyla alana koşan bir genç kız "Bizi kapatacaklar" diye şeriat korkusunu dile getiriyordu. (Cumhuriyet, 30.04.2007)*
- *Televizyonlar da İran'da saçları görünen kadınların nasıl muamelerle karşılaştıklarını anlatıyordu ve kadınlar, Cumhuriyetin kazanımlarından vazgeçmeye hiç niyetinin olmadığını, demokratik tepkisiyle ortaya koyuyordu. (Cumhuriyet, 30.04.2007)*
- *Çağdaş Türk kadını şeriata geçit vermeyeceğini, laik ve demokratik Cumhuriyetin koruyucusu olduğunu bir kez daha kanıtladı. Ilımlı veya ılımsız bir İslam devletinin bu topraklarda kurulamayacağını birilerinin anlaması gerekiyor.... (Cumhuriyet, 30.04.2007)*

Yukarıda kısaca verdiğimiz bu örneklerden de görüldüğü gibi neredeyse Türkiye Cumhuriyeti ile yaşıt olan ve Cumhuriyet kazanımlarının destekçisi olduğunu her fırsatta dile getiren Cumhuriyet gazetesi, kadınların ve gençlerin mitinge katılımını çok önemsemiş ve onları "Türkiye'nin gerçek yüzü" olarak tanımlamıştır. Bu ifade toplumsal ve tarihsel sürece dair çok önemli göndermeleri de içerisinde taşımaktadır. Çünkü yukarıda da değindiğimiz gibi, Cumhuriyetle birlikte kadınların toplumsal statüsü tamamen değişmiş ve yasal olarak erkeklerle eşitlenecek derecede haklar elde etmişlerdir. Bu haklar da laik devlet yapısı içerisinde güvence altına alınmıştır. Böylece laikliğe yönelik en ufak bir tehdit, dolayısıyla kadının statüsünü de hedef almaktadır. İşte bu noktada gazete haberlerini inşa ederken, laiklik ve kadının toplumsal konumu arasındaki bu hassas çizgiyi temel alarak, laikliğin elden gitmesinden en çok etkilenecek kişilerin kadınlar olacağı düşüncesini dolaşıma sokmuş ve mitinglerde de kadınların çoğunlukta olmasını bu ilişkiye bağlamıştır.

Bir diğer nokta ise, haberlerde yer alan "dünyaya Türkiye'nin gerçek yüzünün gösterilmesi" ifadesinde yansımasını bulan, dış basında Müslüman ülkelerdeki kadınların çarşaflı ve türbanlı temsiline yönelik genel kanının, mitinglerde çağdaş görüntüleriyle yer alan kadınlar tarafından yıkılması ve kadınların bu modern görüntülerinin garantörü olarak laik rejimin vurgulanmasıdır. Bu noktada laiklik ve şeriat karşıtlığı mitingler bağlamında kadının statüsü üzerinde merkezileşmiş ve öncelikle kazanılmış haklarından vazgeçmek istemeyen, dolayısıyla da laikliği savunan kadınlar açısından Türkiye'de İslamcı girişimlerin kabul görmediği ifade edilmiştir. Kısaca, haberlerde mitinglerin özellikle kadın örgütleri tarafından düzenlendiğinin belirtilmesi, katılımcıların büyük çoğunluğunun

kadınlar olduğunun ifade edilmesi ve bu kadınların "Türkiye'nin aydınlık yüzünü" temsil ettiğinin vurgulanması, bu toplumsal tarihsel sürece işaret etmektedir. Ayrıca kadınların yanında mitinge gençlerin de yoğun katılımının vurgulanması, "laik düzenin güvencesi altında", özgürce eğlenen, kız ya da erkek arkadaşlarıyla rahatça gezebilen, istediklerinde içki içebilen, kısaca herhangi bir baskıya maruz kalmadan yaşantılarını Batı standartlarında sürdürebilen bu gençlerin, laikliğin elden gitmesi ve şeriatın gelmesi sonucu, belirtilen bu özgürlüklerini yitirecekleri düşüncesinin yansımasını ifade etmektedir. Bu nedenle hem mitinglerde dillendirilen, hem de haberlerde inşa edilen şeriat korkusu, kadınlar ve gençler için, onların modern yaşantılarını sürdürebilmesi için laik devlet yapısının korunmasının gerekliliğini de beraberinde getirmektedir.

- ***Hürriyet Gazetesi***

Mitingler bağlamında verdiği haberlerde Hürriyet gazetesi de, Cumhuriyet gazetesine yakın bir çizgide durmuş ve haberlerinde laiklik vurgusunu ön plana çıkarmıştır. Aynı şekilde gazete, mitinglere kadınların ve gençlerin katılımını, Cumhuriyet kadar belirgin olmasa da aynı tarihsel ve toplumsal sürece gönderme yaparak ifade etmiştir:

- *İşte Kızların Atam- Dünkü mitinglerde de genç kızlar ve kadınlar en ön saflarda yürüyerek "Ata"nın kızları olduklarını gösterdiler. (Hürriyet, 06.05.2007)*
- *Mitinge beyaz uzun pardesüsü, başında türbanıyla katılan, türbanının üstüne kırmızı-beyaz karnaval şapkası takıp, bayrağını sallayan 17 yaşındaki Gamze Hıdıroğlu, "Kapalı olmak açık olmak önemli değil, laiklik önemli. Cumhuriyetimize sahip çıkmak önemli. Ben de buna destek vermek için geldim. Maalesef türbanımızı çok kötü yönde kullanıyorlar" dedi. (Hürriyet, 14.05.2007)*
- *Manisa'da 100 bini aşkın kişi cumhuriyetine sahip çıkarken, ellerinde bayraklarla başörtülü kadınlar da Atatürk'ün kalpaklı posterlerinin önünde eyleme katıldı. (Hürriyet, 06.05.2007)*
- *Özellikle mitingin kadınlar tarafından organize edilmiş olması ve kadın katılımcıların üstünlüğü Avrupa Birliği'ni derinden etkiledi (Hürriyet, 01.05.2007).*

- *Arzuhan Doğan Yalçındağ, "Türkiye sosyal açıdan ciddi bir gerileme tehlikesiyle karşı karşıyadır" derken, kadınların toplumdaki yerine dikkat çekti. (Hürriyet, 02.05.2007)*
- *Avrupa Parlamentosu'nun Kadın Hakları Komisyonu'nun etkin isimlerinden olan Alman Heide Rühle ise yürüyüşün özellikle kadınlar tarafından düzenlendiğini hatırlatarak, "demokratik değerlere kadınların sahip çıkması, çok anlamlıdır" dedi…..Lagendijk ve Rühle, yürüyüşü organize edenlerin ve de katılımcıların çoğunun kadın olmasının "son derece çarpıcı" olduğunu belirttiler. AP üyeleri, "Ülkede dinci dönüşüm, en çok kadın haklarını tehdit edecek. Türk kadını bunu iyi biliyor. Ve bu yüzden demokrasisine sahip çıkıyor" dediler. (Hürriyet, 01.05.2007)*
- *Mitingde kadın devrimi: Çağlayan'daki insan selinde kadınların rolü ve sayısı gözle görülecek kadar fazlaydı. Çeşitli sloganların yazıldığı pankartları taşıyan ya da tişörtler giyen kadınlar tepkilerini bu yolla ortaya koydular. (Hürriyet, 30.04.2007)*
- *Tandoğan'da birbirine sarılarak yürüyen iki sevgilinin sırtındaki siyah tişörtte, kocaman beyaz bir ünlemin içinde Cumhuriyet Gazetesi'nin "Tehlikenin farkında mısınız" sorusuna verilmiş bir cevap yazıyordu: "Tehlikenin farkındayız." … kadınların ve gençlerin alanda çoğunlukta olduğu görüldü (15.04.2007)*
- *Cumhuriyet'in yorgun savaşçıları- Mitingin öncüsü kadın kuruluşlarıydı. Kadın hakları, insan hakları, cumhuriyet ve laiklik için omuz omuza savaşan kadınlar (Hürriyet, 30.04.2007)*
- *"Mitingde kadınlar, şu sloganları ön plana çıkaracaklar: "Töre cinayetlerine, berdele ve tecavüzlere hayır", "Kadına yönelik en büyük tehlike irtica ve savaştır", "Çarşafa ve eve kapatılmaya hayır" (Hürriyet, 27.04.2007)*
- *Çoğunluğunu kadın kuruluşlarının oluşturduğu 9 sivil toplum kuruluşu, 29 Nisan Pazar günü, saat 13.00'te Çağlayan Meydanı'nda toplanarak, "İrticaya hayır" diyecekler. (Hürriyet, 22.04.2007)*
- *Katılanlar arasında çağdaş Türkiye'nin yüzünü yansıtan, genç kızlar da yer aldı. (Hürriyet, 15.04.2007)*

Haberlerde görüldüğü gibi, Hürriyet gazetesi de mitinge kadınların katılımının çoğunluğunu vurgulamış ve Cumhuriyet kazanımlarından vazgeçmek istemeyen kadınların ve gençlerin, şeriat istemediğini, şeriata hayır diye sloganlar attığını belirtmiştir. Ayrıca Cumhuriyet gazetesine benzer şekilde, mitinglerde kadınların öncü olmasının Avrupa Birliği'ni derinden etkilediğini, yani Batı'ya çağdaş bir görüntü sunduğunu belirterek, Türkiye'de İslamcı bir dönüşümün en çok kadınları etkileyeceğine yönelik söylemleri dolaşıma sokmuştur. Böylece kadınların Cumhuriyetle birlikte kazandığı haklarını, şeriatla kaybetmeye hiç niyetlerinin olmadığını, bu nedenle de mitinglerde öncü olduklarını ifade etmiştir. Fakat verilen örneklerde dikkat çeken nokta, kadın katılımcıların çokluğuna vurgu yapan gazetenin, Cumhuriyet gazetesinden farklı bir strateji izleyerek, kadınlara yönelik söylemini, mitinge örtülü kadınlarında katıldığı vurgusu üzerinden kurmasıdır.

Böylece örtülü ya da açık kadın farkı gözetmeksizin, çoğu kadının Cumhuriyet kazanımlarından vazgeçmek niyetinde olmadığını belirtmekte ve önemli olanın, laikliğin korunması olduğunu ifade etmektedir[73].

- ***Zaman Gazetesi***

Bu iki gazetenin aksine Zaman gazetesinde ise, kadınların mitinge katılımlarına yönelik herhangi bir ifadeye rastlanmamış, sadece "*İnsan Haklarını Savunuyorum Diyen Türkan Saylan Türban Konusunda Yasaktan Yana*" başlıklı Star gazetesinde yer alan ve Fadime Özkan'ın gerçekleştirdiği bir röportaja yer verilmiştir. Bu röportaja yer verilmesinin nedeni ise, röportajı gerçekleştiren kişinin konuyu ısrarla türbana bağlaması, böylece Saylan'ın türbana karşı sergilediği tutumunun ifade edilmesidir. Röportajda Saylan'ın başörtüsü ile türban ayrımına gitmesi, türbanı bir siyasal simge olarak görmesi ve kamu kurumlarında türbanın yasaklanmasından yana bir tavır sergilediğinin vurgulanması, kadınların yüksek katılımının olduğu mitinglerde, türbanlı kadınların haklarının dışlandığını göstermesi açısından önem taşımaktadır. Böylece mitinglerdeki laiklik vurgusu, aslında Cumhuriyeti korumaktan ziyade, (türban bağlamında) demokratikleşmenin önüne geçerek statükocu bir tavır sergilemenin aracı olarak sunulmuştur. Daha önce de belirttiğimiz gibi gazete, mitingler bağlamındaki haberlerini, yine kişiler üzerinden ve onları olumsuzlayarak inşa etmiştir.

---

73 "Laiklik vurgusu ve şeriat tehdidi algısı" temasında değindiğimiz gibi gazetenin, mitinglerdeki açık kadın katılımcılarla, Kutlu Doğum Haftası'ndaki kapalı kadınları karşılıklı sayfalara koyarak, mitinglerdeki kadınlar için "İşte Kızların Atam" başlığını kullanması, gazetenin açık ya da örtülü kadın ayrımı değil, laik kadın ve laik olmayan kadın ayrımı yaptığını ifade etmektedir.

Özellikle türban konusunun vurgulanmasındaki neden ise, 90’lardan sonra İslamcılığın da yükselişe geçmesiyle birlikte türbanlı genç kızların ev alanını terk ederek kamusal mekanlarda görünmeye başlamasıdır. Kemalist rejim açısından sorun tam da bu noktada düğümlenmektedir. Çünkü türban Gölenin deyişiyle, “özel alan ile kamusal alan arasındaki, sınıflar arasındaki eşigi aşarak, bu iki alan arasındaki sınırları bozmakta ve aynı zamanda yeniden çizmektedir. Türbanlı kızlar varlıklarıyla bir çatışma yaratmakta, çünkü Cumhuriyet kazanımlarına ve kurumlarına erişim haklarını saklı tutarken, aynı zamanda İslami farklılığı da görünür kılmaktadırlar. Hem moderniteye aidiyetlerini ifade etmekte, hem de laiklik kuralları içine asimile edilemeyeceklerini açığa vurmaktadırlar (Göle, 2009: 122).

Sonuç olarak, hissedilen şeriat tehdidine karşı, kadınlar ve gençlerin yaşam tarzı kaygılarının bağlamına ilişkin bilgiyi, yani kadınların Cumhuriyetle birlikte neleri kazandıklarına ve şeriat gelirse neleri kaybedeceklerine ilişkin bilgiyi sadece Cumhuriyet gazetesi net bir şekilde ifade etmiştir. Hürriyet gazetesi de yaşanan endişelerden ve şeriatın gelmesi durumunda bundan en çok etkilenecek kişilerin kadınlar ve gençler olduklarından bahsetmiştir, fakat Cumhuriyet gazetesi gibi kadınların mitinge destek verme gerekçelerinden görülen “tarihsel kazanımlarına” ve “gençlerin özgürlüklerine” net bir şekilde değinmemiştir. Zaman gazetesi ise, iki gazetenin aksine, mitinglerdeki kadın yoğunluğuna hiç değinmemiş, görmezden gelmiş, sadece türban konusunda dışlanan kadınlardan bahsetmiştir.

B.3. Yerel, İslamcı ve Yabancı Basın Karşıtlığı

Bu tema kapsamında, özellikle, Cumhuriyet gazetesinin sorunsallaştırdığı yerel, İslamcı ve yabancı basın karşıtlığına değinilecektir.

- ***Cumhuriyet Gazetesi***

İlki 14 Nisan'da Tandoğan'da gerçekleştirilen Cumhuriyet mitingine ulusal basının gereken ilgiyi göstermediğini, İslamcı basının da tamamen "karalayıcı" nitelikte haberler yaptığını ifade eden Cumhuriyet gazetesi, bu iki basının aksine, dış basının mitinglere gereken ilgiyi fazlasıyla gösterdiğini ve mitingleri desteklediğini vurgulayarak bu temaya ilişkin haberlerini inşa etmiştir. Her büyük miting sonrası bu içerikte haberlere yer veren gazete, ilk miting öncesi de medyada karalama kampanyalarının olduğundan bahsetmiş ve *" 14 Nisan'da düzenlenecek "Cumhuriyet mitingi" için son hazırlıklar yapılırken, birçok basın organı aracılığıyla mitinge karşı bir "karalama kampanyası" da yürütülüyor (Cumhuriyet 10.04.2007)* ifadelerini kullanarak, Zaman gazetesi ve diğer İslamcı gazetelerde yer alan haberleri "karalama kampanyası" olarak nitelendirmiştir.

İlk mitingin ardından gazete, mitinglere ilişkin İslamcı basında çıkan haberleri derlemiş ve bu gazetelerin kaba bir üslup kullandıklarından, mitingin amacını saptırdıklarına kadar birçok içerikte haber oluşturmuştur. Böylece Zaman gazetesinin mitinglere (ve miting katılımcılarına, konuşmacılarına) yönelik olumsuz içerikli haberlerine karşılık, Cumhuriyet gazetesi de, Zaman gazetesinde yer alan olumsuz içerikli haberleri olumsuzlayarak bazı haberlerini inşa etmiştir. Gazetede İslamcı basında yer alan haberler, *"Dinci Basın, Mitingi Saptırdı (Cumhuriyet 16.04.2007),* "*Dinci Basın Bildiğiniz Gibi (Cumhuriyet 15.05.2007 "Dinci Basın*

Yine Çarpıttı (Cumhuriyet 01.05.2007)[74]*"*gibi başlıklar kullanılarak sunulmuştur. Böylece İslamcı gazetelerin mitinglere ilişkin haberleri kurma tarzı eleştirilmiştir:

- *"Tandoğan'daki mitingi görmezden gelen dinci basın tutumunu Çağlayan'da da sürdürdü (Cumhuriyet 01.05.2007)"*
- *İzmir'de milyonları buluşturan Cumhuriyet Mitingi, dinci basın tarafından farklı şekillerde yorumlandı. (Cumhuriyet 15.05.2007)"*
- *"Ankara Tandoğan Meydanı'nda önceki gün düzenlenen "Cumhuriyet Mitingi", dinci gazeteler tarafından saptırılarak ve aşağılanarak haberleştirildi. Özellikle Anadolu'da Vakit gazetesi, mitinge katılanlar hakkında hakarete varan ifadeler kullandı....mitinge katılanları "oto pazarındaki kalabalığa" benzetirken, eylemcilerin miting sırasında meyhanelere akın ettiği iddiasında bulundu. .... birinci sayfadan "Sarıkızcılar yürüdü" başlığı ile verdiği haberde gerçekleri çarpıtarak, oldukça kaba ifadeler kullandı. (Cumhuriyet 16.04.2007)*

Aynı haberin devamında, "*Okurlardan Teşekkür (Cumhuriyet 16.04.2007)"* alt başlığı ile Gazete, mitingleri kaba bir üslupla eleştiren İslamcı basına yönelik okurların eleştirilerine ve mitingler hakkında geniş ve kapsamlı bilgi verdiği için de Cumhuriyet gazetesine yönelik teşekkürlerine yer vermiştir.[75] Böylece haberler içerisinde İslamcı basın ve laik basın karşıtlığı kurulmuştur. Ayrıca Gazete, Cumhuriyet mitinglerinin devamı niteliğinde diğer şehirlerde düzenlenen başka mitinglere yönelik de İslamcı basının büyük bir karalama politikası içerisinde olduğunu vurgulamış ve hatta İslamcı basının "fişlediği" Atatürk posteri ve bayrak taşıyan çocukların, Milli Eğitim Müdürlüğü'nün soruşturmasına maruz kaldıklarını belirterek, iktidar ve dinci basın arasındaki bağlantıya dikkat çekmiştir[76].

---

74 Bu çalışma kapsamında Zaman gazetesi ve yine Zaman gazetesi gibi İslamcı ideolojinin taşıyıcılığını yapan diğer gazeteler için İslamcı basın nitelemesi kullanılmıştır. Fakat Cumhuriyet gazetesi haberleri içerisinde, bu gazeteler için dinci basın ifadesi kullanılmıştır. Bu iki niteleme de aynı yapılanmaya işaret ettiği için, bu tema kapsamında eşanlamlı sözcükler olarak birbirinin yerine geçebilecek şekilde kullanılmıştır.

75 "*Cumhuriyet gazetesi okurları gün boyu telefon ederek Ankara mitinginin her yönüyle geniş biçimde haberleştirilmesi ve izlenimlerle zenginleştirilmesini çok beğendiklerini ifade ederek teşekkürlerini dile getirdiler ve mitinge kayıtsız kalan yayın organlarını ve dinci basının tutumunu kınadılar (Cumhuriyet 16.04.2007).*"

76 *"Adana'da Ulusal Uyanış Platformu'nun önceki gün düzenlediği "Ulusal Uyanış Mitingi" ne okul çıkışı ellerinde Türk bayrakları ve Atatürk posterleriyle katılan öğrenciler, dinci gazetelerin ve bu gazetelerin verdiği haber ve fotoğrafların etkisinde kalan Milli Eğitim Müdürlüğü'nün "hışmına" uğradı. İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün talimatıyla miting alanına yakın okullara akın eden*

Benzer şekilde gazete, ilk mitingin ardından, Türkiye'nin içerisinde bulunduğu şeriat tehdidini görmediği için ve gören insanlara da gereken ilgiyi göstermediği için ulusal medyaya yönelik eleştirilerine haberleri içerisinde yer vermiştir. Bu içerikteki haberlere gazete "*Medya Sınıfı Geçemedi (19.04.2007), 'Mitingi Görmeyen' TRT'ye Protesto (18.04.2007), "BBC, TRT'den Duyarlı (15.04.2007*)" gibi başlıklarla yer vererek, bu kritik süreçte laikleri yalnız bırakan ulusal medyayı eleştirmiş, onları çeşitli akredite kaynakların söylemlerine ya da mitingde atılan sloganlara dayanarak "satılmış medya" olarak nitelemiştir[77]. Böylece kuruluş ideolojisi açısından İslamcı ve dolayısıyla laiklik karşıtı olarak nitelediği "dinci basının" yanına, -İslamcı iktidarın çeşitli şekilde engellediğini ifade ettiği- ulusal medyayı[78], yani gazetenin nitelemesiyle "satılmış medyayı" da koymuştur. Ayrıca, mitinge gereken ilgiyi göstermeyen ulusal medyayı, okurların ve çeşitli kurumların da kınadığını şu ifadelerle dile getirmiştir:

- *"Okuyucular, Cumhuriyet Mitingi'ne kayıtsız kalan yayın organlarının tutumunu kınadı" (Cumhuriyet 16.04.2007).*
- *"Ankara'da 14 Nisan'da gerçekleştirilen Cumhuriyet Mitingi'ne çeşitli televizyon kanallarında ve gazetelerde yer verilmemesi iletişim fakültesi öğretim üyeleri tarafından da tepkiyle karşılandı. Akademisyenler, Cumhuriyet tarihinin en büyük mitinginin bazı basın kuruluşları tarafından görmezlikten gelinmesini eleştirerek bu anlayışı medyanın "kan kaybı" olarak nitelendirdiler ve basının saygınlığının zedelendiğini vurguladılar" (Cumhuriyet 19.04.2007).*
- *"Haber-Sen üyeleri, "Cumhuriyet Mitingi" ni canlı yayımlamadığı gerekçesiyle TRT Haber Dairesi Başkanlığı önüne siyah çelenk bıraktı." (Cumhuriyet 18.04.2007)*

---

müfettişler, dinci gazetelerden fotoğraflarını tespit ettikleri öğrencileri teker teker sorguladı (Cumhuriyet 05.05.2007)."

77 Bu içerikteki haberlerden bazı örnekler şöyledir:
** "Şimdi de Cumhuriyet gazetesi yazarı Şükran Soner söz alacak" anonsuyla birlikte tüm gün "Satılmış medya" sloganı atan kitle, Soner'e alkışlarla tempo tuttu (Cumhuriyet, 06.05.2007)."*
** "Mitinge gelenler basın mensuplarına da, "satılmış medya" sloganları ile tepki gösterdi. Röportaj yapmak isteyen gazetecilerle konuşmayan bazı katılımcılar medyanın duyarsızlığını eleştirdi (Cumhuriyet, 30.04.2007)."*
** "Satılmış medya' sloganlarının atıldığı mitingde (Cumhuriyet, 18.04.2007)."*
** "Gazetecilerin bulunduğu platformun önüne gelen yurttaşlar sık sık "satılmış medya", "Doğan medya dışarı, CNN dışarı", "Biz buradayız, TRT nerede?" sloganları attı (Cumhuriyet, 15.04.2007)."*

78 Özellikle TRT ve mitinge yer vermeyen diğer medya kuruluşları

- *“Mitingde, Tayyip Erdoğan ve hükümetinden sonra en büyük tepkiyi ise mitingi "görmezden gelen" medya grupları ile mitinge katılanların sayısını "10 bin" olarak veren TRT aldı. Gazetecilerin bulunduğu platformun önüne gelen yurttaşlar sık sık "satılmış medya", "Doğan medya dışarı, CNN dışarı", "Biz buradayız, TRT nerede?" sloganları attı.” (Cumhuriyet 15.04.2007)*
- *Yüzbinleri buluşturan ve uluslararası haber ajanslarının 'haftanın en önemli olayı' olarak duyurduğu mitingi bazı ulusal kanalların canlı yayınlamaması tepki çekti. Ankara'da yüz binlerin katıldığı "Cumhuriyet Mitingi" Kanaltürk ve Skytürk dışındaki televizyon kanalları tarafından adeta göz ardı edildi. İngiliz BBC bile öğlen haberlerinde "Cumhuriyet Mitingi" haberini devletin resmi kurumu TRT'den daha kapsamlı olarak verdi. Eylem boyunca yayın akışını bozmayan TRT yüz binlerin haykırışını "Tandoğan Meydanı'nda miting sürüyor", "Bazı katılımcılar Anıtkabir'i ziyaret ediyor" diye aktardı. Kimi ihalelerde bile canlı yayın yapan pek çok özel televizyon kanalı, "Cumhuriyet Mitingi" haberini bültenleri sırasında kısa bir haber olarak geçtiler. Birçok etkinliği canlı olarak veren NTV ve CNNTÜRK televizyonları mitingi, haber bültenleri sırasında vermekle yetindiler. Kanaltürk televizyonu ise sorumlu yayıncılık örneği göstererek "Milyonlar Cumhuriyete sahip çıkıyor", "Milyonlar tek ses, tek yürek laik Cumhuriyet için Ata'sının huzurunda", "Türkiye'nin dört bir yanından milyonlar 'Laik Çankaya' için Ata'sının huzurunda" başlıkları eşliğinde mitingi baştan sona canlı yayınla sunan tek televizyon kanalı oldu.”(Cumhuriyet 15.04.2007)*

- ***Hürriyet Gazetesi***

Mitinglere ulusal basın tarafından gereken ilginin gösterilmemesine yönelik haberlere Hürriyet gazetesi de yer vermiştir. Fakat gazete, sadece “*Cumhurbaşkanlığı seçimleri öncesinde toplumsal muhalefeti harekete geçirmek için Atatürkçü Düşünce Derneği önderliğinde 14 Nisan’da Ankara’da düzenlenen mitingin ulusal kanalların çoğu tarafından canlı yayınlanmaması büyük eleştirilere neden oldu. Yüzbinlerin katıldığı mitinge haber kanalları 20 dakika ile 12 saat 35 dakika arasında değişen sürelerle yer verdiler. Diğer kanallarda ise miting ana haber bültenlerinde 2 dakika 18 saniye ile 16 dakika 40 saniye arasında değişen sürelerde yayınlandı (Hürriyet, 19.04.2007)”* ifadelerine yer vererek, Cumhuriyet gazetesi gibi eleştirel bir tavır sergilememiştir. Ayrıca gazete, CHP Antalya Milletvekili Feridun Baloğlu’nun, TRT’nin mitinge neden canlı yayında gereken ilgiyi göstermediğine yönelik TBMM Başkanlığı’na verdiği soru önergesine ve Haber-sen üyelerinin mitinge yer vermediği gerekçesiyle TRT’nin önüne siyah çelenk bırakarak gerçekleştirdikleri protestolarına

yer vermiştir. Bu haberler içerisinde de "siyah çelenk bıraktı", "dedi", "söyledi" gibi ifadeler kullanarak gazete, bu konuya yönelik tartışmalara girmeden mesafeli bir tavır sergilemiştir.

- ***Zaman Gazetesi***

Zaman gazetesi ise, mitinglerin basında yer almamasına yönelik eleştirilere, miting katılımcılarının kürsüdeki konuşmacılar tarafından medyaya karşı kışkırtıldığını savunarak yanıt vermiştir:

> "*Medyayı hedef gösteren Özkan, "Onları doğduklarına pişman edin." dedi. Tuncay Özkan, medyanın faks ve elektronik postalarla ablukaya alınmasını istedi "Bu arada, basın için ayrılan bölümde çekim yapan TRT kameraman ve muhabirleri mitinge katılanlar tarafından protesto edildi. "TRT dışarı" sloganları üzerine kameraman ve muhabirler platformu terk etti (Zaman, 13.05.2007*)."

Bu haberde gazete, katılımcıların provokasyonlara açık olduklarını ima etmiş ve böylece mitinglere yer verilmemesinin nedenini, öfkeli kitle ve konuşmacılara bağlamıştır. Ayrıca mitinglerde ulusal basına ilişkin eleştirilerini dile getiren kişilerin söylemlerine de "savundu", "öne sürdü", "iddia etti" gibi olumsuzlama ifadeleri ile yer vererek tepkilere yönelik "tepkisini" belirtmiştir[79].

- ***Cumhuriyet Gazetesi***

Cumhuriyet gazetesi mitinglere ilişkin tutumunu beğenmediği İslamcı basın ve ulusal basının aksine, dış basında yer alan haberleri fazlasıyla beğenmiş ve

---

[79] ** "Baykal, "basının büyük bir kıskaç altında olduğunu" savundu. Bir büyük medya grubunun mali baskı altında tutulduğunu, diğer bir büyük grubun da TMSF aracılığıyla hükümetin denetimine geçtiğini" öne süren Baykal, "Basının hükümet tarafından kontrol edildiği bir ülkede demokrasi ve basın özgürlüğünden söz edilemeyeceğini" kaydetti (Zaman, 04.05.2007)."*
** "Tuncay Özkan yine tahrik etti - gazeteci Tuncay Özkan ise konuşmasında Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'a yüklendi. Kanaltürk ve Ulusal televizyon dışındaki medyanın mitinglere gereken önemi vermediğini savunan Özkan'ın konuşması, 'satılmış medya', 'satılmış medya istemiyoruz' sloganları ile kesildi (Zaman, 13.05.2007)."*

mitinglere gereken ilgiyi dış basının gösterdiğini, her miting sonrası dış basında yer alan miting haberlerini vererek belirtmiştir. Haberde yer alan, *"Özellikle şeriatçı basının mitingi karalayıcı nitelikteki haberlerinin tersine, yabancı basın-yayın kuruluşları mitinge büyük ilgi gösteriyor (Cumhuriyet 11.04.2007)"* ifadesinden de görüldüğü gibi gazete, "dinci ve laik basın" karşıtlığına ek olarak "şeriatçı ve dış basın" karşıtlığını da kurmuştur. Böylece kendi sözüne tercüman olduğunu ve mitingleri önemsediğini ifade ettiği dış basın ile bir özdeşlik kurmuş ve dinci basın ile mitinglere önem vermeyen ulusal basını da aynı kriterlerde değerlendirmiştir. Bu noktada önemli bir ideolojik strateji ve farklı bir eklemlenme durumu ortaya çıkmaktadır. Çünkü ilk zamanlar Batı'nın teknik ve biliminin yanına, Batı'nın modern yaşam biçiminin de bir şekilde Türkiye'de kurulmasını temel alan Kemalist ideoloji, karşısında sadece Batı'nın teknik ve bilimini alıp, toplumda İslami yaşam standartlarının devam etmesini savunan İslamcı ideoloji ile gerilim noktasını Batıcılık üzerinden kurmuş ve Kemalist ideoloji'yi Batı taklitçisi olarak nitelemiştir. Fakat süreç içerisinde bu karşıtlıkların yapısı da değişmiş ve iki ideoloji de Batı'ya ve onun değerlerine farklı şekillerde eklemlenmiştir. Özellikle İslamcı ideoloji 90'ların ortasında türban konusunun da gündemi meşgul etmesinden ötürü, çareyi toplumsal değerlerini dışladığı Batı'da aramıştır[80]. Çünkü türbanın kamusal alanda görünüm kazanmasının tek yolu, demokrasi ve insan hakları konusunda öncü olarak kabul edilen Batı'ya açılmak ve onun değerlerini benimsemektir. Hatta süreç içerisinde türban konusu bir çok kez Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne şikayet

80 Her fırsatta Batı karşıtlığını dile getiren ve siyasetini bir noktada bunun üzerine temellendiren Refah Partisi'nin kurucusu Necmettin Erbakan bile, bir kırılma noktası olan 28 Şubat'tan sonra, Türkiye mahkemelerinde mahkum olduğu bir davayı Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne götürmüş ve yıllarca karşı çıktığı Batı'yı meselenin çözümünde hakem tayin etmiştir (Yılmaz, 2004: 609-610). Ayrıca yine İslamcı söyleme sahip olan AKP'de, iktidara gelir gelmez, Türkiye'nin AB üyeliği için çeşitli girişimlerde bulunmuş ve Batı'ya açılmaya çalışmıştır.

edilmiştir. Böylece İslamcılar, sorunlarına çözüm bulması için Batı ile ilişkilerini dönüştürmüştür. Artık Batı, değerleri reddedilen ebedi bir düşman değil, İslamın tüm simgeleriyle birlikte kamusal alanda yaşantılanmasının yolunu açacak bir anahtardır. İslamcı ideolojinin bu Batı'ya açılma çabalarının olduğu dönemde ise Kemalist ideoloji, İslamcı ideolojinin bu demokrasi ekseni etrafında dönen söylemlerini ve girişimlerini, laik Cumhuriyet'in temel değerlerini yıpratacağı düşüncesi ile kabul etmemiştir. Böylece dillendirilen bu demokrasi kavramını, şeriatçıların gerici istekleriyle eklemlemiş ve dolaylı bir şekilde Batının bu değerlerini de dışlamıştır[81]. Fakat bir yandan da Kemalist ideolojinin taşıyıcısı olan Cumhuriyet gazetesi, Batı'nın demokratik bir tepki olarak nitelendirdiği mitinglere ilişkin olumlayıcı ifadelerine yer verip, Batı'yı bu konuda bir otorite olarak kabul etmiştir.

Cumhuriyet gazetesinin dış basında mitinglere yönelik kaleme alınan olumlu haberleri olumlayıcı söylemlerle dolaşıma sokma pratiğinden de bu sürecin yansımalarını görmek mümkündür. Çünkü gazete, Türkiye'nin içerisinde bulunduğu şeriat tehdidini ve insanların buna tepkilerini dışlayan iktidarın, İslamcı basının ve görmezden gelen ulusal basının aksine, desteği mitinglere yer veren dış basında bulmuştur. "*Yüz binler Erdoğan'ı reddetti*" başlığı ile verdiği haberde gazete, görmezden gelinen mitinglerin öneminin ve amacının dış basında fark edildiğini vurgulamıştır:

> *"Başta TRT olmak üzere çok sayıda ulusal kanal tarafından görmezden gelinen Cumhuriyet Mitingi'ne yabancı televizyon kuruluşları canlı bağlantı yaparken gazeteler de geniş yer ayırdı. New York Times gazetesi, mitingin Türk toplumunda İslami rol konusunda derinleşen bölünmeyi yansıttığını vurguladı. Le Figaro, yürüyüşün, kökleri İslama dayanan AKP'nin Başbakan Erdoğan'ı cumhurbaşkanı adayı ilan etmesini*

[81] Batı ile girilen bu mücadelenin dayanakları 80 darbesine dayanmaktadır. Çünkü Atatürkçülük kılıfı altında 80 darbesinde yapılanlar ve bu yapılanların Batı tarafından anti-demokratik olduğu için eleştiriye uğraması, 12 Eylülcülerin de, Batı'ya karşı söylemler geliştirmesine neden olmuştur. Böylece Kemalizmin temel dayanaklarından olan "muasır medeniyetler seviyesine erişme" düşüncesi de bir anlamda Batı ile girilen bu tartışma ile büyük ölçüde ortadan kaldırılmıştır (Belge, 2006: 40).

engellemek için düzenlendiğine dikkat çekti. İspanya'nın önde gelen gazetelerinden El Pais ise yüz binlerce kişinin Erdoğan'ı reddettiğini yazdı. (Cumhuriyet 16.04.2007)"

Haberde dış basının mitingleri daha çok dikkate aldığı dillendirilmiş ve özellikle bu yabancı gazetelerde yer alan haber içerisinden, Cumhuriyet gazetesinin düşüncesine yakın olan söylemler belirlenerek "vurguladı", "dikkat çekti" gibi ifadeler aracılığıyla dolaşıma sokulmuştur. Böylece dış basında dillendirilen bu söylemler aracılığıyla gazete, "sadece biz değil, aynı zaman da onlarda tehlikenin farkında" düşüncesini ifade ederek, tehlikenin boyutunu göstermiş ve böylece mitinglerin "haklılık zeminini" kurmuştur. Her miting sonrası, mitinglere ilişkin dış basında yer alan tüm haberlere gazetede yer verilmiştir. Ayrıca yurtdışında bulunan Türklerin düzenlediği "laiklik" mitingleri de gazetede çok sık yer almıştır.

- ***Hürriyet Gazetesi***

Dış basının mitinge ilgisine yönelik haberlere, Cumhuriyet gibi Hürriyet gazetesi de değinmiş ve her büyük miting sonrası dış basında çıkan haberleri derleyerek, Cumhuriyet mitinglerinin dünya basınında büyük yankı bulduğundan bahsetmiştir:

- *Cumhuriyet Mitingi haftanın olayı- Financial Times gazetesi dünya çapında haftanın en önemli olaylarını derlediği "The Week Ahead" köşesinde Türkiye'ye yer verdi..(Hürriyet, 11.04.2007)*
- *İzmir'deki Cumhuriyet Mitingi, dünya basınında büyük yankı buldu. Denize de yayılan gösteriyi renkli görüntüleri ile okuyucu ve izleyicilerine de aktaran yabancı medya, gösteri için "Halkın şimdiye kadar yaptığı en büyük güç gösterisi", "Gavur İzmir'in gururlu laikleri" şeklinde başlıklar kullandılar (Hürriyet, 15.05.2007).*
- *Dünya medyası canlı yayınlarla mitinge bağlandı İzmir'deki Cumhuriyet mitingi dünya medyasında geniş yer buldu. Türkiye'deki siyasi kriz dünyanın tanınmış haber dergilerinde birinci sayfa konusu olmayı sürdürüyor. İngiltere'de yayımlanan The Economist dergisinin ardından, Time da birinci sayfadan "Türkiye'nin büyütülen cumhurbaşkanlığı krizi" anonsuyla Türkiye'deki gelişmelere tam dört sayfa ayırdı. Laik Türklerin eşi türbanlı bir cumhurbaşkanı adayını protesto ederken çekilmiş görüntülerini yayınlanan dergi bir de Dışişleri Bakanı Abdullah Gül ve eşinin bir cenazede dua ederken çekilmiş fotoğrafına yer verdi (Hürriyet, 06.05.2007).*
- *İstanbul Çağlayan Meydanı'nda önceki gün düzenlenen "Cumhuriyet İçin Çağlayan Mitingi"ni tüm dünya basını yakından izledi. Meydana dökülen 1 milyon insanın*

ortaya çıkardığı bayrak denizi, rengi ve görüntüsüyle futbol hakemlerinin kırmızı kartına benzetildi, irtica kastedilerek, "Yeşil'e kırmızı" yorumları yapıldı (Hürriyet, 01.05.2007).

- *İstanbul'da Çağlayan Meydanı'na sığmayan milyonların verdiği mesaj Brüksel'e de ulaştı. Özellikle mitingin kadınlar tarafından organize edilmiş olması ve kadın katılımcıların üstünlüğü Avrupa Birliği'ni derinden etkiledi. (Hürriyet, 01.05.2007)*
- *Laikliğin mirasını savundular- İtalya'nın eski başbakanlarından, şimdiki Dışişleri Bakanı Massimo D'Alema,, "İslamcılığa yenik düşmek istemeyen sivil toplum, modern Türkiye tarihinin laiklik mirasını savunmak için tepki göstermiştir" dedi. (Hürriyet, 01.05.2007)*
- *ÇAĞLAYAN mitingini dünya medyası yakından takip etti ve BBC'den CNN'e kadar birçok televizyon, zaman zaman canlı bağlantılarla birinci haber olarak ekranlara getirdi (Hürriyet, 30.04.2007).*

Gazetede yer alan bu haberlerden de görüldüğü gibi Cumhuriyet mitinglerinin dış basında ilgi görmesi, Hürriyet gazetesi için de önemli bir gelişme olarak nitelendirilmiştir. Fakat gazetede, Cumhuriyet gazetesinin kurduğu dinci basın– dış basın ya da ulusal basın-dış basın karşıtlıkları kurulmamıştır. Ayrıca gazete, Cumhuriyet gazetesinde yer alan "vurguladı", "dikkat çekti" gibi çok olumlayıcı ifadeler yerine, "belirtti", "yazdı", "dedi", "kaydetti" gibi daha mesafeli ifadeler kullanarak net bir çerçeve belirlememiştir. İkinci olarak gazete, sadece belirli haberlerinde şu gazete şöyle dedi/yazdı gibi aktarma cümleleri kullanmış, geri kalan haberlerde ise, "*REUTERS- 'Çankaya Yolu Kapalı' Sesleri: 300 bin Türk, AKP'yi, İslami kökenlerinden ötürü Başbakanı'nı cumhurbaşkanı seçmesini durdurmak için yürüdü (Hürriyet, 15.04.2007)*" ifadeleriyle haberini oluşturmuştur. Gazete, haberde kullandığı başlıkların kaynağını net bir şekilde belirtmiş, kaynak gazeteden aldığı alıntı kısmını başlığın altına eklemiştir. Böylece kendi bakışını belirleyecek aktarıcı bir ifade kullanmamıştır. Fakat yine de gazetenin, dış basında dile getirilen söylemlere her miting sonrası fazlasıyla yer vermesi ve bu söylemleri dolaşıma sokması, dış basının bile farkına vardığı şeriat tehdidine vurgu yapmaktadır. Ayrıca gazete, Cumhuriyet gazetesinde yer alan "dış basın Türkiye'nin aydınlık yüzünü

gördü" şeklindeki ifadelere de "mitinglerde kadınların çoğunlukta olmasının AB'yi derinden etkilediğini vurgulayarak" destek vermiştir.

- ***Zaman Gazetesi***

Bu iki gazetenin aksine Zaman gazetesi, mitinglere ilişkin dış basın haberlerine sadece bir defa yer vermiştir. Gazetede yer alan bu tek haber içerisinde de, mitinge ilişkin haber oluşturan yabancı gazetelerin Türkiye'ye yönelik daha önceki olumsuz haberlerine değinmiştir. Böylece gazete, diğer temalarda olduğu gibi olumsuzlama ifadeleriyle haberini inşa etmiştir:

> "*New York Tımes'dan Bölücü Çığırtkanlığı: Son dönemde Ermeni tezlerine oldukça fazla yer veren ve Ermeni yanlısı yayınlar yapan New York Times gazetesi, Miting haberlerinde bölücülüğü körükleyen ifadeler kullanmayı seçti. Mitinge katılanların ayrı katılmayanların ayrı bir Türkiye olduğunu iddia eden gazete "Şimdi iki ayrı Türkiye var" ifadesini kullandı. Aynı gazete geçtiğimiz gün başyazısında "Ermeni soykırımı"nın Hitler'i cesaretlendiği iddiasına yer verirken "BM yetkililerinin Türkiye'nin taleplerine boyun eğmesini" rezillik olarak nitelendirmişti (Zaman, 15.04.2007)"*

Gazete, dış basında yer alan haberlerin çok kasıtlı olduğunu ve Türkiye'de bölücülüğü kışkırtma amacı taşıdığını ifade ederek, konuyu farklı bir bağlama yerleştirmiştir. Gazete mitinglere yönelik dış basında yer alan haber içeriklerini, özellikle haberi yazan gazetenin Türkiye düşmanı olduğu söylemi ile dolaşıma sokmuştur. Bunu yaparken de gazetenin Ermeni meselesi ve BM ile ilgili olumsuz haberlerine yer vermiştir. Böylece New York Times'ın aslında "Türkiye düşmanı olduğunu" ima ederek güvenilirliğini azaltmış, dolayısıyla da mitinglere yönelik dile getirilen ifadeleri farklı ve olumsuz bir noktaya eklemlemiştir.

New York Times gazetesinde yer alan "*Şimdi iki ayrı Türkiye var*" ifadesine Cumhuriyet ve Hürriyet gazetelerinde de yer verilmiştir[82]. Fakat bu ifade Zaman

---

[82] "*New York Times, binlerce kişinin, İslami eğiliminin giderek arttığını düşündükleri hükümeti protesto etmek için Türkiye'nin başkentini doldurduğunu yazdı. Gösteriye katılanların sayısının,*

gazetesindeki anlamı açısından bölücülük ile hiçbir şekilde eklemlenmemiştir. Bu iki gazetede New York Times'da yer alan *iki ayrı Türkiye var* ibaresi, Türk toplumundaki İslami rol konusundaki bölünmeyi ifade etmesi açısından, yani İslamcılık ve laiklik çatışması açısından kullanılmışken, Zaman gazetesinde bu ifadenin "*bölücü çığırtkanlığı*" şeklinde başlığa taşınarak ve ardından Ermeni meselesinde New York Times'ın Türkiye'nin aleyhinde bir tutum sergilediğine bağlanarak verilmesi, gazetenin mitingleri olumsuzlama stratejisinin yansımasını ifade etmektedir.

B.4. Ordu-Siyaset İlişkisinin Meydanlara Yansıması

Cumhuriyet gazetesinin 14 Nisan'da gerçekleştirilen Cumhuriyet mitingine yönelik hazırladığı duyuruda, "*Türkiye Cumhuriyeti tarihi boyunca ilk kez bu kadar büyük bir tehlike altında. Yüz binler Cumhuriyetin sahipsiz olmadığını göstermek için Ankara Tandoğan Meydanı'nda buluşuyor. Tehlikenin farkındayız*" sözleri ile dile getirdiği "vahim" durum karşısında TSK'da "tepkisiz kalmamış" ve 27 Nisan gecesi resmi internet sitesinde İslamcı iktidara adeta gözdağı niteliğinde bir tür "e-muhtıra" yayınlayarak, ordunun da tehlikenin farkında olduğunu ve laikliğin kesin savunucusu olduğunu hatırlatmıştır. Mitingler ve "e-muhtıra" arasındaki bu ilişkisellik bağlamında, Cumhuriyet mitinglerinde dile getirilen toplumsal

---

Türk toplumunda İslami rol konusunda derinleşen bölünmeyi yansıttığını kaydeden gazete "Şimdi iki ayrı Türkiye var" ifadesini kullandı (Cumhuriyet, 16.04.2007.)"

"Hürriyet gazetesi de New York Times On binlerce kişinin hükümet üzerinde artan İslami etkiyi protesto etmek için Türkiye'nin başkentini doldurduğunu yazdı. Gösteriye katılanların sayısının Türk toplumunda İslam rolü konusundaki derinleşen bölünmeyi yansıttığını kaydeden gazete, "Şimdi iki ayrı Türkiye var" ifadesini kullandı (Hürriyet, 16.04.2007)."

endişelerin, askerin de olaya müdahil olması ile aldığı boyut ve bu müdahalenin mitinglerde ve dolayısıyla mitingler bağlamında medyada yer alış şekli, bu temanın incelenmesini gerekli kılmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu/ resmi ideolojisi olan Kemalizm içerisindeki ayrıcalıklı konumundan dolayı, bu ideolojinin asli kurucusu, taşıyıcısı ve koruyucusu olarak kabul edilen Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK), böylece Türkiye'de hem siyasal, hem de toplumsal alan üzerinde önemli bir etkiye sahip olmuştur (Cizre, 2006: 156, Kurt, 2008: 82). Ordunun rejimin kurucusu, taşıyıcısı ve koruyucusu olarak konumlandırılması, aynı zamanda ona eylemlerinin meşruiyet zeminini de sağlamakta ve böylece orduyu, Cumhuriyetin en önemli kurumu haline getirmektedir (Kurt, 2008: 87). Dolayısıyla meşruiyetini bu zeminden alan ordu, Türk siyasal hayatı içerisinde kurucu ve koruyucu misyonlarının yanında "resmi ideoloji adına ülkenin kim tarafından ve nasıl yönetileceğine dair son sözü söyleme hakkını elinde tutmakta ve siyasete şu ya da bu yolla müdahale etme" ayrıcalığına da sahip olmaktadır (Cizre, 2006: 156). Bunun örneklerini 1960, 1971 ve 1980 müdahalelerinin yanı sıra "post modern darbe" olarak adlandırılan 28 Şubat süreci ve iktidara bir uyarı niteliği taşıyan 27 Nisan (2007) e-muhtırasında da görmekteyiz. Ordu Cumhuriyetin kuruluşundan beri elinde bulundurduğu son sözü söyleme ve siyasete müdahale etme ayrıcalığını, genellikle Atatürkçülük adına, "Cumhuriyetin temel değerlerinin tehlikede olduğu" gerekçesi ve "rejimi koruma" söylemi ile temellendirmiştir.

Devletin kurucu ideolojisi olan Kemalist ideoloji için toplumun bütünlüğü açısından en büyük tehlikeyi, genellikle İslamcı ideoloji ve onun görünümleri

olmuştur[83]. Kemalist ideolojinin taşıyıcısı olarak işlev gören ordu, tarihsel süreç içerisinde rejimi koruma gerekçesiyle siyasal iktidarlara müdahale etmiş ve yönetimi devralarak bozulmuş "toplumsal düzeni" yeniden işler hale getirme görevini "itinayla" gerçekleştirmiştir. Çalışmamıza dahil edilen dönem içerisinde AKP'nin ülkemize şeriat getirecek irticai faaliyetler içerisinde bulunduğu düşüncesi, bazı Kemalist sivil toplum örgütleri ve onların düzenlediği Cumhuriyet mitingleri ile dile getirilmiştir ve mitinglerle bağlantılı olarak da, 27 Nisan gecesi resmi internet sitesinde yayınladığı e-muhtıra ile TSK, bir kez daha siyaset sahnesinde yerini alarak, gidişatını hiç beğenmediği iktidarı net bir şekilde uyarmıştır.

Yayınlanan bu e-muhtıra ile ordu, AKP iktidarı döneminde olan ve laikliğe aykırı olarak nitelendirdiği tüm faaliyetleri belirtmiş ve bunların hepsinin bazı gelişme ve söylemlerden cesaret alınarak yapıldığını vurgulayarak, bundan iktidar partisini sorumlu tutmuştur. Ayrıca Cumhurbaşkanlığı seçim sürecindeki gelişmeleri endişe ile izlediğini belirten ordu, "geçmişte bunun acı örneklerinin ülkemizde yaşandığını" belirterek, iktidara net bir şekilde gözdağı vermiştir. Böylece geçmiş tecrübelerde olduğu gibi "yönetime el koyabileceğini" ima etmiştir.[84] Bu e-muhtıranın yayınlanmasının ardından ordu, örtük bir şekilde belirttiği "darbe" imasını gerçekleştirmemiştir. Fakat burada önemli olan nokta, zaten darbenin yapılıp yapılmaması değil, ordunun bir siyasi parti gibi, hatta partiler üstü bir şekilde siyaset sahnesinde hiç bitmeyen varlığını ve müdahalesini devam ettirmesidir[85]. Çünkü bu

---

83 Tabi ki dönemin konjonktürüne göre, bu ideolojinin varlığını sürdürmek için belirlediği "ötekiler" zaman zaman değişmiştir. Fakat çalışmada ele aldığımız dönem içerisinde bu "öteki" net bir şekilde belirlenmiş ve tanımlanmıştır. O da, İslamcı ideoloji ve onun taşıyıcılarıdır. Diğer tehdit unsurlarına ise bu çalışma içerisinde değinilmeyecektir.

84 Bu e-muhtıranın tam metni için bkz: EK:2

85 Ayrıca bu çalışma açısından önemli olan ve değinilecek nokta, ordunun bu muhtıra ile dile getirdiği konularda haklı olup olmaması değil, mitingler bağlamında ordunun sürece müdahil

açıklama ile var olan gerilim biraz daha artmış ve geçmişte ordu ile yaşanan acı tecrübeler hafızalarda canlanmıştır. Ayrıca, bu açıklamadan sonra gerçekleştirilen mitinglerde (özellikle ikinci büyük miting olan 29 Nisan 2007 tarihli Çağlayan mitinginde) kürsülerde ordunun önünde saygı ile eğildiğini belirten insanların yanında, darbenin çözüm olmayacağını dillendiren kişiler de olmuştur. Amacı, İslamcı bir Cumhurbaşkanının seçilmesini engellemek olan mitingler, ordunun açıklaması ile darbe konusunun tartışıldığı bir gündem oluşturmuştur. AKP'nin irticai faaliyetlerde bulunduğunu ve bunun çok tehlikeli bir boyuta ulaştığını belirten miting katılımcılarının büyük bir kısmı, e-muhtıranın ardından, bir taraftan ordunun desteğinden dolayı memnuniyet duyarken, diğer taraftan da ordunun müdahil olduğu süreçten endişe duymuşlardır. Bu yaklaşımın yansımalarını, gazetelerde yer alan haberlerde de görmek mümkündür. Fakat bu anlayış açısından sorunlu olan bir diğer nokta ise, dillendirilen şeriat tehdidine yönelik, çözüm niteliği ile gündeme gelen darbe tehdidi arasında kurulan ince dengedir. Çünkü Türkiye'nin kendi iç dinamikleri içerisinde, laik Cumhuriyetin temel değerlerine yönelik bir irtica tehdidi, beraberinde laikliğin koruyucusu olan orduyu, yani irticayı engelleyici gücü sahneye getirmekte ve böylece şeriat tehdidi ile darbe tehdidi arasındaki karşıtlık gündeme gelmektedir. Bir yandan AKP ve onun irticai politikalarının aldığı boyuttan dem vurulurken, diğer yandan da şeriata karşı koruyucu bir güç olarak duran ordunun sürece müdahalesinin sonuçlarının neler olacağı tartışılmaktadır. Bu dönemde, yine 28 Şubat süreci öncesi olduğu gibi "Türkiye İran olur mu?" tartışmaları yazılı ve görsel medyalarda boy göstermiştir. Bu tartışmalarda şeriat tehdidine karşı alınabilecek önlemler konuşulmuş ve sürecin önüne geçilmezse darbe olabileceği

olması ile gelinen noktanın medyada nasıl inşa edildiğidir. Bu nedenle de ordunun haklılığı ya da haksızlığı bu çalışmada parantez içerisine alınmıştır.

endişesi ifade edilmiştir. Genel olarak dile getirilen ise, "ne şeriat ne darbe" düşüncesidir. Fakat bu düşünce, AKP'nin irticacı politikalarının çok arttığı, ama darbenin de çözüm olmadığı bir "ne şeriat ne darbe" anlayışıdır. Yani bu anlayış, son kertede, şeriat tehdidini durdurucu güç olarak orduyu işaret etmektedir[86] (Bora, 2007). Kısaca şeriat karşıtlığı ile ilişkilendirilmiş bir darbe karşıtlığı, toplumsal-tarihsel sürecimizdeki momentlerden taşınarak gelen ve toplumsal ortakduyumuzda yer alan "darbe korkusunu" da tetiklemiştir. Böylece ordu üzerinden cisimleşen Kemalist ideoloji ile, AKP üzerinden cisimleşen ve irtica etrafında betimlenen İslamcı ideoloji yine karşı karşıya gelmiştir.

- ***Cumhuriyet Gazetesi***

Siyaset sahnesinde varlığını her zaman hissettiren TSK, mitinglerin başlamasından önce de ülkenin içinde bulunduğu sürece yönelik tereddütlerini ve dolayısıyla buna bir tepki niteliğinde düzenlenen mitinglere yönelik olumlu düşüncelerini dile getirmiştir. Öncelikle, ilk mitingden iki gün önce, 12 Nisan'da Yaşar Büyükanıt'ın yaptığı bir basın açıklamasında, Cumhurbaşkanlığı seçimine yönelik sözleri, bazı çevreler tarafından mitingden iki gün önce yapılmış olması, ordunun laikliğe bağlılığını vurgulaması ve Cumhurbaşkanının TSK'yı yakından ilgilendirdiğini belirtmesi açısından mitinge destek niteliği taşıdığı yönünde eleştirilmiştir:

> *"Şimdiye kadar bu konuda hiçbir şekilde, hiçbir zeminde, hiç kimseyle konuşmadım. Bir hususu belirtmek istiyorum: Türk Silahlı Kuvvetleri'ni yalnız basın mensupları değil Türk milleti de yakından tanıyor. Bizim temel düşünce yapımızı, inandığımız temel değerleri, cumhuriyet ilkelerine, laiklik ilkesine bağlılığımızı bilmeyen kimse yoktur*

86 Bu tartışmaların yanında, demokratik toplumlarda ordunun siyasal sürece müdahale etme yetkisine sahip olmadığını, bu nedenle de ordunun sürece yönelik açıklamalarının anti-demokratiklik olduğunu belirten düşünceler de dile getirilmiştir. Ancak bu düşüncelerin aksine orduyu direk göreve çağıran düşüncelerde dillendirilmiştir.

herhalde. Olamaz... Bu konulardaki hassasiyetimizi Türk milleti biliyor. Onun için bunları tek tek saymaya gerek yok. Bu değerler manzumesine sahibiz. Bir diğer önemli husus, seçilecek cumhurbaşkanı aynı zamanda TSK'nın başkomutanıdır. Bu yönüyle TSK'yı yakından ilgilendirmektedir. Biz hem cumhurbaşkanımızın hem de aynı zamanda başkomutanımızın Silahlı Kuvvetler ve Türk milletinin sahip olduğu cumhuriyetin temel değerlerine, anayasamızda ifadesini bulan laik, demokratik ve sosyal hukuk devleti idealine, devletin üniter yapısına bağlı ama sözde değil özde, bunu davranışlarına yansıtacak şekilde bir cumhurbaşkanının oraya seçileceğine olan inancımı belirtmek istiyorum. Tabii ki yasal mevzuatı, anayasayı, hukuku, cumhurbaşkanı nasıl seçiliyor, bunların hepsini biliyoruz. Hem vatandaş hem TSK'nın bir personeli olarak cumhuriyetin temel değerlerine sözde değil özde sahip olan bir kişinin cumhurbaşkanı seçilecek olmasını umut ediyoruz. Bunu biz bilemeyiz. Karar Meclis'in kararıdır. Cumhurbaşkanlığı konusunda zaten bundan başka da bir şey söyleme durumunda değilim. Hukuken de hakka sahip değilim." [87]

TSK'nın, özellikle seçilecek Cumhurbaşkanının Cumhuriyet değerlerine, dolayısıyla laikliğe sözde değil özde bağlı olmasını umut ettiklerini belirttiği bu açıklama, mitinglerde dile getirilecek olan temel önermeyi vurgulaması açısından destek niteliği taşımaktadır. Açıklamada özellikle "umut etmek" kelimesinin kullanılması da örtük bir şekilde sürecin tersi bir yönde gerçekleştiğine yönelik kuşkuları da içerisinde barındırmaktadır. Fakat bu açıklamada TSK, daha geri planda durmayı ve süreci izlemeyi tercih etmiş ve 27 Nisan e-muhtırasına kadar sessizliğini korumuştur. Ayrıca Büyükanıt'ın bu basın açıklaması, çeşitli konuları da kapsamasına rağmen Cumhuriyet gazetesinde özellikle "*Sözde Değil Özde (Cumhuriyet 13.04.2007)"* cümlesiyle manşete taşınarak verilmiştir. Gazete, manşetin üzerine daha küçük puntolarla "*Cumhurbaşkanının nasıl olması konusunda TSK'nın görüşünü açıklayan Büyükanıt, Köşk'e çıkacak kişinin Cumhuriyetin temel değerlerine, laik ve üniter yapıya bağlı olması gerektiğini vurguladı (Cumhuriyet 13.04.2007)*" ifadelerine yer vererek, açıklamayı Cumhurbaşkanının vasıflarına yönelik TSK'nın uyarısına bağlamıştır. Ayrıca haberde, Büyükanıt'ın gerçekleştirilecek Cumhuriyet mitingine yönelik olumlu görüşlerine, "*TSK'den 14 Nisan Buluşmasına Destek"* altbaşlığı ile yer verilerek haberin oluşturulması, sorun

87 http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/405466.asp

olarak görülen Cumhurbaşkanlığı seçimi, buna tepki niteliği taşıyan Cumhuriyet mitingleri ve laikliğin koruyucusu olan ordunun bunlara ilişkin ifadelerinin sıralanması açısından önem taşımaktadır. Çünkü Türkiye tarihinde bir otoritenin, yani siyasette son sözü söyleme hakkına sahip olan ordunun, sürece yönelik ifadeleri ve mitinglerin demokratik bir hak olduğunu vurgulaması, katılımda endişe duyanlara da katılım yönünde bir yeşil ışık yakmaktadır. Ayrıca, Kemalist ideolojinin taşıyıcısı olan ordunun sürece olumlu yaklaşması zaten beklenen bir davranış olmasına karşın, bu konuda resmi açıklamasının olması da ayrıca destekleyici bir nitelik taşımaktadır.

Ordunun Cumhurbaşkanlığı sürecine yönelik endişelerini ve buna tepki olarak düzenlenen mitinglere ilişkin olumlu görüşlerini ifade ettiği bu dönem içerisinde -yani 27 Nisan e-muhtırası öncesi- bugünkü Ergenekon[88] davası sanıklarından Atatürkçü Düşünce Derneği (ADD) Başkanı ve eski Jandarma Genel

---

88 ADD'nin kurucularından Şener Eruygur'un adının karıştığı Ergenekon, Türkiye'de kaos ortamı yaratarak askerî darbeye zemin hazırlamak amacı ile suikastlar düzenleyen silahlı bir örgütü tanımlamak için kullanılmaktadır. Aslında Ergenekon ismi ilk kez Susurluk skandalından sonra görünürlük kazanan derin devlet yapılanması kapsamında duyulmuş, ancak o dönem çeşitli nedenlerden dolayı üzerine gidilmemiştir. 2007'den sonra ise bu ismin duyulmasının nedeni, 12 Haziran 2007 Ümraniye'de emekli astsubay Oktay Yıldırım'dan ve bundan iki hafta sonra da Eskişehir'de emekli binbaşı Fikret Emek'ten ele geçirilen el bombalarının seri numaralarının 2006 Mayıs ayında Cumhuriyet gazetesi binasına atılan el bombalarıyla örtüşmesi olmuştur. Bulunan el bombaları üzerine başlayıp genişleyen soruşturma kapsamında ADD'nin başkanı Şener Eruygur da dahil olmak üzere kamuoyunun yakından tanıdığı birçok kişi gözaltına alınmıştır. Dava hakkında hazırlanan iddianame 25 Temmuz 2008'de kabul edilmiş ve davanın ilk duruşması 20 Ekim 2008 tarihinde Silivri Cezaevi içindeki adliyede yapılmıştır.

Yapılan arka arkaya operasyonlarla birlikte Ergenekon davası Türkiye'nin ana gündem maddesini oluşturmuştur. Halen devam eden davada, bazı ordu komutanları dahil, çeşitli emekli ve muvazzaf subaylar ile onların sivil işbirlikçileri olduğu iddia edilen, birçok gazeteci, akademisyen, yeraltı dünyası ismi ve sivil toplum örgütü liderleri; seçimle işbaşına gelen meclis ve hükümeti devirecek bir askerî darbe planlamak ve Ergenekon adında bir silahlı terör örgütü kurmak suçlamasıyla yargılanmaktadır. Ergenekon davasına ilişkin iddianamede, dava kapsamında gözaltına alınan sanıkların 2003-2004 yıllarında mevcut hükümeti silah zoru ile devirip anti-demokratik yollarla devlet idaresini ele geçirmeyi planladığı ve bu çerçevede Sarıkız, Ayışığı, Yakamoz ve Eldiven kod adlı darbe planları hazırladığı iddia edilmiştir.

Bu planlardan ilk üçü, 2007 Mart ayında *Nokta* dergisinin eski Deniz Kuvvetleri Komutanı Özden Örnek'e ait olduğu iddia edilen günlükleri yayınlamasıyla; diğeri de 7 Temmuz 2008 tarihinde *Taraf* gazetesinin manşetten verdiği haberde 1 Temmuzda gözaltına alınan Atatürkçü Düşünce Derneği başkanı emekli orgeneral Şener Eruygur'un evrak çantasında bulunan bazı belgeleri kamuoyuyla paylaşması sonucu ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla adı darbe söylentilerinde sık sık yer alan Şener Eruygur'un mitinglerde öncü rol üstlenen ADD'nin başkanı olması, mitinglerin ülkeyi darbe ortamına sürükleyecek bir zemin oluşturma işlevi gördüğünü dile getiren görüşleri destekleme işlevi görmüştür. (http://tr.wikipedia.org/wiki/Ergenekon_Operasyonu)

Komutanı Şener Eruygur hakkında, görevi sırasında darbe hazırlığında bulunduğu iddiaları gündeme gelmiş ve TBMM Başkanı Bülent Arınç, bu iddialara rağmen mitinge gidecek kişileri bir kez daha düşünmeye davet ettiğini ifade etmiştir. Arınç'ın, Eruygur (ve dolayısıyla ADD) hakkında geçmişte darbe hazırlığında olduklarına yönelik açıklaması, laik basın tarafından bir iddia olarak nitelendirilmiştir. Ayrıca Eruygur hakkında dile getirilen bu iddiaların mitingler başlamadan önceki tarihlere denk getirilmesi ise, manidar olarak nitelendirilmiş ve bu açıdan eleştirilmiştir. Fakat aynı açıklama İslamcı basın tarafından tamamen benimsenerek, mitinglere ilişkin olumsuz temsillerden biri olarak konumlandırılmıştır. Bu iddia popüler basında ise, laik basına yakın bir şekilde ele alınmasına rağmen, daha sade bir üslup kullanılarak ifade edilmiştir.

Arınç'ın bu açıklamasına yönelik Cumhuriyet gazetesi, "*Arınç Darbecilikle Suçladı (Cumhuriyet, 13.04.2007)*" başlığını kullanmış ve suçladı kelimesini başlığa taşıyarak, mitingleri düzenleyen Derneğin başkanı hakkındaki bu olumsuz ifadeleri kabul etmediğini, bunun AKP'nin (ve onun zihniyetindekilerin) mitinge katılacakları bu yolla caydırmaya yönelik bir politikası olduğunu ima etmiştir. Çünkü 14 Nisan'da gerçekleştirilen ilk mitingin ardından gazete, ilk sayfadan "*Tehditler Yıldırmadı (Cumhuriyet, 15.04.2007)*" başlığı ile Arınç'ın bu uyarısına yer vermiş ve Arınç'ın açıklamasını "tehdit" olarak nitelendirilmiştir: "*TBMM Başkanı Arınç'ın tehdide varan uyarıları………… Anadolu aydınlanmasının meşalelerini taşıyan yüz binlerin Ankara'ya sel gibi akmasını önleyemedi. İnsan yığınları, aydınlık bir gelecek uğruna Tandoğan'a uzandı*" ifadelerinin yer aldığı haberde, Arınç'ın Eruygur'a yönelik uyarılarının, aslında, mitinge katılmama yönünde bir tehdit unsuru taşıdığı belirtilmiştir. Fakat haberde, Arınç'ın bu tehditlerine rağmen, "ülkenin karanlık

durumunu aydınlatma amacı taşıyan kararlı yurttaşların" mitinglere geldiği vurgulanmıştır. Ayrıca mitingden iki gün önce ortaya atılan darbe iddialarının da, aslında "mitinge yönelik bir karalama girişimi" olduğu ima edilerek olumsuzlanmıştır.

- ***Hürriyet Gazetesi***

Hürriyet gazetesi ise, ilk etapta, sürece fazla taraf olmadan Arınç'ın, Eruygur hakkındaki darbe iddialarını "*Darbe İması*" altbaşlığı ile vermiştir: Haberde yer alan "*Arınç, ADD Başkanı emekli Orgeneral Şener Eruygur hakkında darbe iddiaları bulunduğunu belirterek, 14 Nisan mitingi için "Onun çağrısında toplantıya katılmanın kamuoyunda nasıl karşılanacağı iyi düşünülmelidir" dedi (Hürriyet, 13.04.2007)*" ifadeleri ile gazete, bu düşünceyi ne olumsuzlamış, ne de olumlu bir ifade kullanmıştır. Gazete daha çok mesafeli bir duruş sergilemeyi tercih etmiştir. Fakat 14 Nisan mitinginin ertesi günü haberinde "*Ankara dün tarihi bir gün yaşadı. Meclis Başkanı Bülent Arınç'ın "provokasyon" uyarısına rağmen, "Cumhuriyetine Sahip Çık" mitinginde biraraya gelen yüzbinlerce insan Başbakan Erdoğan'ın Çankaya adaylığını protesto amacıyla kilometrelerce yürüdü (Hürriyet 15.04.2007)*" ifadelerine yer veren gazetenin, Arınç'ın, Eruygur hakkındaki açıklamalarını provakasyon uyarısı olarak nitelendirmesi ve tırnak içerisinde vermesi, aynı zamanda bu uyarıyı yadsıdığını da ifade etmektedir. Çünkü Arınç'ın bu uyarısına rağmen, kararlı kalabalıklar yine de toplanmış ve Arınç'ın bu açıklamaları da anlamını yitirmiştir. Böylece AKP'nin mitinglere yönelik olumsuzlama stratejilerinden biri olan bu açıklama, kararlı kişilerin mitinge katılımını engellememiş, amacına ulaşamamıştır.

- ***Zaman Gazetesi***

Zaman gazetesi ise, Arınç'ın bu konudaki açıklamalarına "*Yarınki Mitinge Gidecekleri Uyardı: İyi Düşünün (Zaman, 13.04.2007)*" altbaşlığı ile yer vermiş ve ardından Arınç'ın açıklamalarını sıralamıştır. Ayrıca aynı gün gazetede, "*Eruygur'a Darbeci Diyenler Mitinge Katılmıyor (Zaman, 13.04.2007)*" başlıklı bir haber daha yer almıştır. Bu haberde gazete, ADD'nin Cumhuriyet Mitingi için kamuoyundan gerekli desteği bulamadığını, bunun nedeninin de Şener Eruygur hakkında çıkan darbe iddiaları olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca haberin devamında gazete, mitinge katılmayacak olan partilerin ya da sivil toplum örgütlerinin mitinge yönelik olumsuz açıklamalarına da yer vermiştir. Böylece gazete, diğer iki gazetenin (Cumhuriyet ve Hürriyet) aksine, Arınç'ın söylemlerini destekleyerek, mitinge katılmama yönünde bir olumsuzlama stratejisi gerçekleştirmiştir. Gerçekleştirilen bu olumsuzlama stratejisinin "darbe" söylentisi üzerinden kurulması ise, toplumsal olarak yaşantıladığımız olumsuz darbe girişimlerini ifade etmesi açısından önem taşımaktadır. Çünkü haberlerin bu bağlamda kurulması, "ortada bir neden yokken" bu girişimlerde bulunmak niyetinde olan kişilerin, ülkeyi karanlığa, yani darbe zamanlarında yaşanan o sıkıntılı günlere götürmek niyetinde olduklarını ifade etmektedir. Böylece bu kişilerin önderliğinde düzenlenecek mitinge katılacakları, bir kez daha düşünmeye sevk etmektedir.

- ***Cumhuriyet Gazetesi***

İlk Cumhuriyet Mitingi öncesi ve sonrası -yani 27 Nisan e-muhtırasına kadar geçen süreç içerisinde- Cumhuriyet gazetesi, genel olarak, Türkiye'nin içerisinde

bulunduğu "vahim duruma" çok sık vurgu yapmıştır. Bu konudaki her türlü açıklamaya ve halktan gelen tepkiye haberlerinde yer veren gazete, çeşitli akredite kaynakların dile getirdiği AKP'nin irticai girişimlerine (ordu da dahil) her kesimden büyük tepki olduğuna ve AKP'nin bu girişimlerine devam etmesinin Türkiye'de çatışmaya davetiye olacağına yönelik düşüncelerine yer vermiştir. Dile getirilen bu çatışma ise, 28 Şubat sürecinde yaşanan duruma, ya da daha ileri bir boyutta darbe sürecine gönderme yapmaktadır:

- *Son hafta içinde önce Genelkurmay Başkanı Yaşar Büyükanıt' ın, ardından Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in konuşmaları, Türkiye Cumhuriyeti'nin ciddi tehdit altında ve büyük tehlike içinde bulunduğunu vurgulamıştı (Cumhuriyet 16.04.2007).*
- *Baykal, "Erdoğan'ın adaylığı meydan okuma olur, çatışmaya davetiye olur. Erdoğan'ın aday olmaması gerekir, olmayacak" dedi (Cumhuriyet 16.04.2007).*
- *Baykal, "Sadece anayasal kurumların uyarıları değil, milletin bu tavrı çok iyi değerlendirilmeli. Artık laiklik ve cumhuriyete sadece kurumlar değil, millet de kararlılıkla sahip çıkma noktasına gelmiştir. Kurumları dinlemem, üniversiteleri, TSK'yi dinlemem, milleti dinlemem! Ne olur yapmayın yazıktır, tehlikelidir, sakıncalıdır" dedi (Cumhuriyet, 18.05.2007).*
- *Büyükanıt, 12 Nisan'da karargâhta düzenlediği basın toplantısında cumhurbaşkanı olacak kişinin "Cumhuriyetin temel değerlerine sözde değil özde bağlı" olması gerektiğine dikkat çekmişti (Cumhuriyet, 20.04.2007).*
- *'Algılamayanın sorunu var'- Genelkurmay Başkanı Büyükanıt Cumhurbaşkanlığı'yla ilgili verdiği mesajların yerine ulaştığını belirtti. Büyükanıt, "Mesajlar topluma ulaşmıştır. Bunu, bana gelen yansımalardan hissediyorum" dedi. Büyükanıt, gazetecilerin "Mesajınız siyasilere de ulaşmış mıdır" sorusuna "Herkese ulaştığını düşünüyorum. Mesajları algılamayanlar varsa algılama sorunu olması lazım" karşılığını verdi (Cumhuriyet, 20.04.2007)*

Belirtilen bu dönem içerisinde, genel olarak, çeşitli akredite kaynakların söylemeleri vasıtasıyla, sürecin hem AKP'nin uyguladığı irticai politikalar bağlamında laiklik açısından tehlikeli olduğu, hem de yaşanan bu sürece halkın ve kurumların tepkisi yanında, TSK'nın müdahalesi ihtimalini taşıması açısında da tehlikeli olduğu vurgulanmıştır. Böylece, toplumsal bir kaos ortamı resmedilmiştir. Bu kaos ortamı, 27 Nisan e-muhtırası ile daha da belirginlik kazanmıştır. Çünkü yayınladığı bu e-muhtıra ile ordu, iktidara net bir şekilde tepkisini dile getirmiş ve böyle devam etmesi durumunda askeri müdahalenin yakın olduğu sinyallerini

vermiştir. Muhtıranın ardından, bir taraftan ordunun sürece sert müdahalesinin yakın olduğu düşüncesi dile getirilirken, diğer taraftan da ordunun müdahalesiyle birlikte oluşacak fiili duruma yönelik endişeler ifade edilmiştir. Böylece resmedilen kaos ortamı daha da kuvvetlenmiş ve şeriat tehdidine karşı, darbe tehdidi de gündeme gelmiştir. Örneğin bu ikilemin en özlü örneğini TÜSİAD Başkanı Arzuhan Doğan Yalçındağ'ın açıklamasında görmek mümkündür:

> *"Genelkurmay Başkanlığı'nın açıklaması ile yaratılan fiili durum, demokratik teamüllere uygun değildir. Türkiye her türlü sorununu demokrasi içinde çözme gücüne sahiptir. Öte yandan, karşı karşıya olduğumuz fiili durumun kökeninde, iktidar partisinin, toplumda gitgide yükselen ve TÜSİAD'ın da paylaştığı laik rejimi koruma kaygısını yeterince dikkate almamasının yattığını da söylemeliyiz" diyen TÜSİAD Başkanı Arzuhan Doğan Yalçındağ, Çağlayan mitinginin bunun en özlü ifadesi olduğunu söyledi. (Cumhuriyet, 02.05.2007)"*

Yalçındağ'ın ifadelerinde de görüldüğü gibi, TSK'nın açıklaması demokratik teamüllere uygun değildir. Fakat, TSK'nın bunu yapmasının bir gerekçesi vardır. O da, iktidar partisinin laikliğe gereken özeni göstermemesi, yani irticai politikalar içerisinde bulunarak, şeriat düzenini arzulaması olarak ima edilmiştir. Böyle bir yaklaşımı benimsediğimiz noktada, şeriat tehdidine karşı darbe tehdidinin daha kabul edilebilir olduğu anlayışına kaymak mümkün gözükmektedir. Çünkü birbirini dengeler nitelikte sunulan iki tehdit karşısında bir seçim yapmak durumunda kalındığı takdirde, laiklik savunucusu, ama darbe destekçisi olmayan bir kişinin, darbe tehdidinden yana bir tavır sergilemesi yadsınacak bir durum teşkil etmemektedir. Aslında ifade edilen bu düşünceyi, Cumhuriyet gazetesinin mitinglere ilişkin haberlerinin genelinden elde etmek mümkündür. Çünkü dolaşıma sokulan akredite kaynakların durum tanımları ve söylemleri, gazetenin konuya ilişkin kendi açıklamaları, kaynakların söylemlerine yönelik kullanılan ifadeler ve köşe yazarlarının yazıları genel olarak değerlendirildiğinde, yukarıda bahsettiğimiz şeriat

tehdidi karşısında darbe tehdidinin daha kabul edilebilir algılandığı anlamda bir "ne şeriat ne darbecilik" ifadesini görmek mümkündür[89].

Cumhuriyet gazetesi, e-muhtıranın yayınlanmasının ardından düzenlenen Çağlayan mitinginde konuşmacıların, katılımcıların ve siyasilerin ordunun açıklamasına yönelik düşüncelerini dile getirmiştir. Gazete, dile getirilen bu düşüncelere, ne destekleyici, ne de dışlayıcı bir ifade kullanmadan "dedi", "söyledi" gibi daha nötr ifadeler kullanarak yer vermeye özen göstermiştir:

- *"Bizler bütün bunların çözümünün darbeler olmadığını da yaşayarak, kurbanlar vererek öğrendik" ifadesini kullanan Saylan, "Ordumuz, sınırlarımızı korur terörle savaşırken; bir yandan da bir sivil toplum örgütü gibi depremde, selde, heyelanda, hastalıkta, Mehmetçik dershaneleriyle eğitimde var olarak ve kuşkusuz laik Cumhuriyet'in korunmasında hepimiz gibi taraf olarak vardır, var olacaktır" dedi. (Cumhuriyet, 30.04.2007)*
- *Serter, ".... Sesimizi duymayanlara, al bayrağı görmeyenlere sesimizi duyurmasını da bayrağı göstermesini de biliriz. Genelkurmay Başkanı'na memur diyen bir zihniyete karşı şanlı ordumuzun önünde saygı ile eğiliyoruz" dedi. (Cumhuriyet, 30.04.2007)*
- *Emekli öğretmen Salih Osmanoğlu (59) emperyalizme karşı tam bağımsız Türkiye istediklerini vurgulayarak "Genelkurmay'ın açıklamaları yerindedir. AKP hükümeti bunu hak etti. Bu tokatı askeriye verdi, ama asıl önemli olan halkın atacağı tokattır. Ankara'da bunu söyledik. Sıra İstanbul'da, bu tokat bugün atılacaktır. Burada sivil darbe yapıyoruz" dedi. (Cumhuriyet, 30.04.2007)*
- *TESK Genel Başkanı Günday, yaptığı yazılı açıklamada, Tandoğan ve Çağlayan'da toplanan milyonların sesine ve Türk Silahlı Kuvvetleri'nin haklı teşhis, tespit ve uyarılarına kulak vermesi gerektiğini ifade etti. (Cumhuriyet, 01.05.2007)*
- *Serter, mitinge katılanların, TSK'nin demokrasiye ve Cumhuriyete sahip çıktığının idrakında olduğunu gördüklerini de söyledi. (Cumhuriyet, 01.05.2007)*
- *ADD Denizli Şubesi öncülüğünde ise 26 Mayıs Cumartesi günü Denizli Demokrasi Meydanı'nda miting yapılacak. Genelkurmay Başkanlığı'nca yayımlanan bildiride Denizli'deki iki ayrı irticai gelişmeye dikkat çekilmesinden il halkının rahatsızlık duyduğu ve mitingin Denizli'nin laik Cumhuriyete bağlılığını kanıtlama amacı taşıdığının altı çizildi. (Cumhuriyet, 07.05.2007)*

Mitingler bağlamında dile getirilen bu açıklamalardan da görüldüğü gibi, gazetenin bakış açısına göre, darbelerin olması çözüm değildir. Fakat bu süreç içerisinde, ordunun siyaset sahnesinde taraf olarak varlığını devam ettirmesinin herhangi bir sakıncası yoktur ve zaten bu olması gereken doğal bir süreci ifade

[89] Bu çalışmada da yararlandığımız ve bahsettiğimiz anlamda "ne şeriat ne darbecilik" yaklaşımını Tanıl Bora'dan ödünç almaktayım. Bununla ilgili kısa bir tartışma için: Bora, Tanıl (2007) "Tandoğan, Çağlayan, İzmir Mitingleri ve Sol, Çılgın Kalabalıktan Uzakta…", içinde "Birikim" Birikim Yayınları, İstanbul Sayı: 218 (Haziran), ss. 38-45.

etmektedir. Ayrıca gazetenin mitingdeki katılımcı, konuşmacı ya da siyasetçilerin bu düşüncelerine daha mesafeli bir duruş sergileyerek yer vermesine rağmen, kendi benzer düşüncelerini altında gazetenin imzasını taşıyan ve ilk sayfadan verilen *"Mitingden Notlar (Cumhuriyet, 30.04.2007)"* kısmında görmek mümkündür:

> *Bu satırlar yazıldığı sırada İstanbul'da Çağlayan mitingi sürüyordu. Eyleme katılan vatandaşların sayısı, 14 Nisan Tandoğan mitinginden aşağı değildi; daha da çoktu. İstanbul ağırlığını Ankara'nın yanı sıra Türkiye'nin gündemine koydu. Kuşkusuz bir mitingin değerlendirilmesi yalnız 'sayısal ölçüt'le vurgulanamaz; içerik, istenç, coşku ve amaç açısından Çağlayan'da toplanan halkın ne istediğine siyasal iktidarı elinde tutanların kulak vermeleri, kendileri açısından da ülke açısından da hayırlı olacaktır. Ankara'da Tandoğan ve İstanbul'da Çağlayan mitinglerini siyasal bir eylem çerçevesinde değerlendirmek, görüş darlığına bağlanan bir yanılgı sayılabilir. Bu eylemler siyasal boyutların çok ötesinde bir içerik taşıyor; felsefi ve anayasal bir talebi vurguluyor. Türkiye'de her siyasal parti, çağdaş devletin, uygarlığın ve anayasamızın gereği olan laikliği benimsemek zorundadır. Tandoğan'dan sonra Çağlayan mitinginde toplanan milyonlar, tüm siyasal partilerin dışında bütünleşerek, bu zorunluğu AKP iktidarına duyurmuşlardır. Askerin son açıklamasını da bu açıdan değerlendirmek, Türkiye'nin geleceği açısından yararlı bir yaklaşımdır. Genelkurmay'ın son açıklamasında, Genelkurmay Başkanı Yaşar Büyükanıt'ın çok kısa bir süre önce düzenlediği basın toplantısında yaptığı konuşmadan farklı bir şey yoktur. Anayasamızın gereği laikliğin kaçınılmazlığı, ordunun yasalarla saptanmış görevi vurgulanmıştır. Ki bu, bir "siyaset" ya da Frenkçeden dilimize geçmiş deyişle "politika" değildir.*
>
> *Cumhuriyet*

Bu açıklamada açık ve net bir şekilde, her partinin laikliği benimsemek zorunda olduğu ve halkın da bunu vurgulamak için alanlara toplandığından bahsedilerek, askerin açıklamasının da bu açıdan değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca gazete, askerin 27 Nisan e-muhtırası ile 12 Nisandaki basın açıklamasının arasında herhangi bir fark olmadığını belirterek, aslında gündeme bomba gibi oturan ve herkesin de ordunun "neyi" ima ettiğini net bir şekilde algıladığı bu açıklamayı bir anlamda doğallaştırmıştır. Çünkü 12 Nisan'da yapılan basın açıklaması, zaten bir basın açıklaması olarak değerlendirilmiş, birçok konudan bahsedilirken bir yandan da Cumhurbaşkanlığı sürecine değinilmiştir. Ayrıca bu açıklamada iktidara karşı net ifadeler kullanılmamıştır. Fakat 27 Nisan gecesi ordunun resmi internet sitesinde yer alan ve e-muhtıra olarak gündeme oturan bu metinde ise, sadece AKP'nin irticai politikalarına değinilmiş ve TSK'nın laikliğin

savunucusu olduğu, gerekirse de laikliği korumak için duruma müdahale edeceği açık bir şekilde belirtilmiştir. Bu iki açıklamanın arasında herhangi bir farkın olmadığından; ordunun sadece laikliğin tehlikede olduğu bir dönemde, yasalarla belirlenmiş görevini iktidara tekrar hatırlattığından ve dolayısıyla ordunun bu açıklamasının siyaset olmadığından bahsetmek, temel olarak, TSK'nın siyasete müdahalesini (e-muhtırayı) doğallaştırma işlevini görmektedir. Gazete de altında kendi imzasını taşıyan bu açıklamayı ilk sayfadan vererek, yaşanan duruma yönelik yaklaşımını ifade etmiştir. Haberler üzerinden yaptığımız değerlendirme içerisinde net bir şekilde bu ifadelere rastlanmazken, altında gazetenin kendi imzasının olduğu bu değerlendirme kısmı, bize gazetenin hem mitinglere, hem de e-muhtıraya nasıl baktığını net bir şekilde görme olanağı sunmuş ve analizimiz açısından faydalı olmuştur.

- ***Hürriyet Gazetesi***

27 Nisan e-muhtırası öncesi ve sonrası Hürriyet gazetesi de ordunun açıklamalarına ve mitinglerde bu açıklamalarla ilgili dile getirilenlere "dedi", "söyledi", "belirtti" gibi daha nötr ifadelerle yer vermiştir. Ayrıca gazete, "ne şeriat, ne darbe" söylemini vurgulayan kaynakların açıklamalarını daha olumlayıcı ifadelerle dolaşıma sokmuştur. Cumhuriyet gazetesinde olduğu gibi, genel olarak Hürriyet gazetesinin sürece yaklaşımını ele alacak olursak, yukarıda tanımladığımız anlamda "ne şeriat ne darbecilik"[90] yaklaşımına sahip olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü gazete, özellikle mitingler bağlamında yapılan açıklamalarda "ne şeriat ne darbe" ifadelerini dile getiren kaynakların söylemlerini "vurguladı",

[90] Belirttiğimiz anlamda "ne şeriat ne darbe" anlayışını Tanıl Bora (2007) aynı zamanda ,"sözde" bir darbe karşıtlığı olarak da nitelendirmektedir.

“dikkat çekti” gibi daha olumlu ifadelerle dolaşıma sokulmuştur. Ayrıca bunun yanında, Avrupa Konseyi Genel Sekreteri Terry Davis’in yayınlanan e-muhtıra ile ilgili olarak bunun *“yeni cumhurbaşkanı seçimi sürecini etkilemek için kasıtlı bir girişim gibi göründüğünü (Hürriyet, 01.05.2007)”* belirttiği düşüncesini “ileri sürdü” ifadesi ile vererek dışlamış ve böylece darbeye sıcak bakmasa da orduya yönelik bir eleştiriyi de kabul etmediğini ifade etmiştir. Ayrıca gazete, 29 Nisan Çağlayan mitinginde Nur Serter’in ordunun açıklamasını destekleyen ifadelerine, “*Ordumuz 27 Nisan'da Demokrasiye Sahip Çıktı (Hürriyet, 30.04.2007)”* başlığı ile yer vermiş, haberin devamında Serter’in söylemlerini destekleyen bir ifade olmamasına rağmen, bu kadar iddialı bir söylemi başlığa tırnaksız bir şekilde taşımıştır. Fakat belirttiğimiz gibi gazete, genel olarak, ne şeriat ne de darbe istemediklerini vurgulayan kaynakların söylemlerini olumlayıcı ifadelerle dolaşıma sokmuştur.

Gazetenin ekonomi sayfasında yer alan “*Ne Şeriat Ne Darbe Başlığının Arkasında Güler Sabancı Var (Hürriyet, 16.05.2007)*” başlıklı haberde, Sabancı Holding Yönetim Kurulu Başkanı Güler Sabancı’nın, “*İstanbul Çağlayan’da Prof. Türkan Saylan’ın Başkanlığını yürüttüğü Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği’nin (ÇYDD) önderliğinde 1 milyonu aşkın vatandaşın, "Ne şeriat, ne darbe" diye haykırdığı gün Londra’ya (Hürriyet, 16.05.2007)”* gittiğinden ve burada Financial Times gazetesi ile gerçekleştirdiği röportajında ve CNBC Europe ve Bloomberg televizyonlarında yaptığı konuşmalarında, “ne şeriat ne darbe” sloganına dikkat çekmesinden bahsedilmiştir. Gazete Sabancının bu açıklamalarının ardından ise, Türkiye’de “neredeyse” bir darbe olduğu düşüncesine sahip olduğunu söylediği Avrupa’nın, Sabancı’nın sözlerinden etkilenerek, ertesi gün "Ne şeriat, ne darbe"

başlıklı bir makale yayınladığını vurgulamıştır.[91] Fakat bu haberde dikkat çeken nokta ise, gazetenin yurtdışında e-muhtıra ile ilgili neredeyse Türkiye'de darbe olmuş gibi bir imaj çizildiğini belirterek, bu düşünceye sahip kişilere verilen en "iyi yanıtı" belirtmesidir:

> *"Onlara verilen en iyi yanıt, Prof. Türkan Saylan'ın Çağlayan'dan yükselttiği, Güler Sabancı'nın Londra'da çıktığı ekranlarda dikkat çektiği, Arzuhan Doğan Yalçındağ başkanlığındaki Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği'nin (TÜSİAD) de sahiplendiği slogan oldu: "Ne şeriat, ne darbe... (Hürriyet, 16.05.2007)"*

Bu haber vasıtası ile gazete, sürece yönelik yaklaşımını belirtmiştir. O da Cumhuriyet gazetesi gibi "ne şeriat, ne darbe" düşüncesini benimsemiş ve genelde bu ifadeleri kullanan kaynakların düşüncelerini dolaşıma sokmuştur. Gazetenin benimsediği "ne şeriat ne darbe" söyleminin, yukarıda değindiğimiz gibi, yine de AKP'nin irticai eylemlerinin herkesin tepkisini çektiği, askeri de kızdırdığı ama bunun çözümünün darbeler olmadığı anlamında bir "ne şeriat ne darbecilik" tir. Yani şeriat tehdidi karşısında darbe tehdidinin daha ağır bastığı bir terazi dengesini ifade etmektedir:

- *TÜSİAD Başkanı Arzuhan Doğan Yalçındağ, Çağlayan Mitingi'nde yükselen 'ne şeriat ne darbe' seslerinin toplumun yaşanan krize bakış açısını mükemmel bir şekilde dile getirdiğini vurguladı…….Genelkurmay Başkanlığı'nın açıklaması ile yaratılan fiili durum demokratik teamüllere uygun değil" demekle birlikte "Karşı karşıya olduğumuz fiili durumun kökeninde, iktidar partisinin, toplumda git gide yükselen ve TÜSİAD'ın da paylaştığı laik rejimi koruma kaygısını yeterince dikkate almamasının yattığını da" söyleyen Yalçındağ, "Çağlayan Mitingi, dile getirmeye çalıştığımız görüşlerin en özlü ifadesi olmuştur" dedi (Hürriyet, 02.05.2007).*
- *Sabancı Holding Yönetim Kurulu Başkanı Güler Sabancı pazar günü Çağlayan'daki Cumhuriyet mitinginde vurgulanan "Şeriata da, darbeye de hayır" görüşünün önemine dikkat çekti (Hürriyet, 01.05.2007).*

---

[91] "*Financial Times'ın CEO'su, ziyaret sırasında Genelkurmay Başkanlığı'nın gece yarısı bildirisi üzerinde durdu. Güler Sabancı bunun üzerine eleştirisini yöneltti: "gazetenizde Türkiye'de Genelkurmay Başkanlığı'nın yayınladığı bildiriye yer vermişsiniz. Ancak, Çağlayan'da 1 milyondan fazla Türk insanının, 'Ne şeriat, ne darbe' sloganı attığını, bu amaçla toplandığını görmezden gelmişsiniz." Güler Sabancı, o gün Financial Times'ın CEO'suna üstüne basa basa söz konusu mitingin, Türkiye'de büyük bir demokratik olgunluk içinde geçen mitingin, iyi incelenmesi gerektiğini vurguladı. Londra'da bulunduğu sırada CNBC Europe ve Bloomberg ekranlarına da çıkan Güler Sabancı, "Ne şeriat, ne darbe" sloganına dikkat çekti. Onun bu sözleri etki yapmış olacak ki, bir-iki gün sonra Financial Times'in eski muhabiri, şimdinin Milliyet yazarı Metin Münir'in eski gazetesinde, "Ne şeriat, ne darbe" makalesi yayınlandı" (Hürriyet, 16.05.2007).*

- *Lagendijk, kendisini en çok etkileyen sloganın, "şeriat ve darbe değil, Türkiye'de tam demokrasi istiyoruz" olduğunu kaydetti (Hürriyet, 01.05.2007).*
- *Darbeci değil, devrimciyiz - Ankara Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Birgül Ayman Güler, "Eğer Türkiye parçalanmak isteniyorsa, Kemalist ordunun, üniversitenin, yargının konuşacağını" belirtti. (Hürriyet, 15.04.2007)*
- *Mitingde konuşan Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği (ÇYDD) Genel Başkanı Prof. Dr. Türkan Saylan, Türkiye'nin tüm sorunlarının çözümünün darbeler olmadığını yaşayarak öğrendiklerini belirterek, "Kuşkusuz ordu laik Cumhuriyet'in korunmasında hepimiz gibi taraf olarak vardır ve var olacaktır. Darbelerin çözüm olmadığı ise çok açıktır" dedi. (Hürriyet, 30.04.2007)*

- ***Zaman Gazetesi***

Hürriyet ve Cumhuriyet gazetelerinin yukarıda belirttiğimiz "ne şeriat ne darbe" anlayışlarının aksine Zaman gazetesi, bu sloganı hiçbir şekilde dile getirmemiştir. Gazete haberlerinde ya miting tertipçilerinin darbeci oldukları, ya ailelerinde darbeci olanların olduğu, ya da söylemleri ile muhtırayı destekledikleri yolundaki ifadeleri dile getirerek, toplumsal ortakduyumuzda yer alan darbe dönemlerinin karanlık günlerini arzulayan kişiler olan "darbeci" imajını dolaşıma sokmuştur. Mitinglerde dile getirilen "ne şeriat ne darbe" sloganının haberlerde yer almaması ve bunun yerine sadece darbeyi desteklediğini ifade ettiği kişiler ve onların söylemleri üzerinden haberlerin oluşturulması, gazetenin diğer temalarda da değindiğimiz olumsuzlama stratejisinin bir yansımasıdır. Örneğin yukarıda bahsettiğimiz gibi Zaman gazetesi, ADD Başkanı Şener Eruygur hakkındaki darbe planları olduğu yönündeki haberleri, diğer gazetelerle kıyaslanmayacak derecede fazla gündeme getirmiştir. Böylece, bu kişilerin önderliğinde düzenlenen mitinglere yönelik bazı akredite kaynakların olumsuz ifadelerini vurgulamış ve darbeci olarak adlandırılan bu kişilerin düzenlediği mitinge katılacakların bir kez daha düşünmesi gerektiğini dolaşıma sokmuştur.

Gazete mitingler daha başlamadan haftalar önce, öğrencilerin mitinge zorla götürülmeye çalışılmasından, işin içinde CHP'nin olduğuna, miting destekçilerinin hem mitinge destek verip, hem Türklüğe hakaret ettiğinden, bunların amacının toplumu kutuplaştırıp bundan fayda sağlamak olduğuna kadar birçok olumsuz habere yer vererek mitinge ilişkin olumsuzlama stratejisini gerçekleştirmiştir. Gazetenin mitingler başlamadan önce gerçekleştirdiği bu olumsuzlama stratejilerinin en önemlilerinden biri de ADD Başkanı Şener Eruygur hakkında çıkan darbe girişimi olduğu yönündeki haberlerde gerçekleştirilmiştir. Örneğin ADD önderliğinde gerçekleştirilecek mitinge üniversitelerden ücretsiz otobüs kaldırılacağına ilişkin manşetten verdiği haberde gazete, "*ADD'nin 25 Ekim 2003 tarihinde düzenlediği mitingde açılan 'Ordu göreve' pankartı tepki toplamıştı. Atatürkçü Düşünce Derneği, şubeleriyle birlikte 14 Nisan'da düzenleyeceği mitinge hazırlanıyor (Zaman, 08.04.2007)"* ifadesine yer vererek, daha önce bu Derneğin mitinglerinde darbe kışkırtıcılığı yaptığını vurgulanmıştır. Böylece darbeci olarak anılan Eruygur'un mitinge katılımı arttırmak için Ankara'yla temas kurduğu belirtilerek, mitingin amacının aslında ülkede bir darbe ortamı oluşturmak olduğu ima edilmiştir. Ayrıca ertesi gün de darbeci olarak anılan Eruygur'a ve dolayısıyla ADD'ye yönelik "*Darbeye Heves Edeceklerine Siyaset Yapsınlar (Zaman, 08.04.2007)"* başlığı ile Ankara Barosu Başkanı Vedat Ahsen Coşar'ın tepkisi dile getirilmiştir. Çoşar'ın darbe yapma amacı taşıyan bu Derneğin, 14 Nisanda düzenleyeceği mitinge katılmayacağı belirtilerek, ADD'nin darbe planı yapmak yerine aktif siyaset yapması yönündeki ifadeleri dolaşıma sokulmuştur. Böylece ADD'nin tamamen darbeci bir yapılanma içerisinde olduğu tekrar vurgulanarak, mitinglerin de buna hizmet edeceği ima edilmiştir.

Özellikle Eruygur hakkında gündeme gelen darbe hazırlığında olduğu iddiası, aynı zamanda Eruygur'un ADD Başkanı olması (ve dolayısıyla mitinglerin tertipleyicisi olarak gündeme gelmesi), mitinglerin darbe söylemi etrafında inşa edilmesi için bir malzeme oluşturmuştur. Böylece Zaman gazetesi de miting haberlerini oluştururken, bu iddiaları olumsuzlama stratejisinin bel kemiği olarak kullanmıştır. Gazete özellikle mitingden bahsederken ADD'nin ismini ve mitingin de darbeci olarak tanımlanan bu kişinin önderliğinde düzenleneceğini vurgulayarak, darbeleri ve onun acı sonuçlarını yaşayan bir toplumun olumsuz hislerine dokunarak haberlerini inşa etmiştir.

Belirttiğimiz gibi Zaman gazetesinde ADD üzerinden giden darbe tartışmaları, Bülent Arınç'ın mitinge katılacakları bu yönde uyarması, bazı sivil toplum kuruluşlarının, partilerin ADD'nin düzenleyeceği bu mitinge demokratikleşme ve sivilleşmeye karşı statükoyu koruyucu bir amaca hizmet ettiği için katılmayacakları[92] dile getirilmiştir. Böylece gazete mitingleri, demokratikleşmeyi engellemek isteyen, darbe amacı taşıyan insanların gittiği bir eylem olarak konumlandırmış ve dolayısıyla mitinglerin aslında darbecilere hizmet etmek için düzenlendiği imasını dolaşıma sokmuştur.

---

[92] *'Eruygur'a 'Darbeci' Diyenler Mitinge Katılmıyor- Atatürkçü Düşünce Derneği (ADD), Cumhuriyet Mitingi için kamuoyundan beklediği desteği bulamadı. Bunda en önemli etken mitingi düzenleyen ADD Genel Başkanı emekli Orgeneral Şener Eruygur'un adının darbe iddiaları ile anılması. Birçok siyasi parti ve sivil toplum örgütü, yarın Tandoğan Meydanı'nda olmayacak. AK Parti, DYP, Anavatan, MHP ve BBP mitingde yer almayacaklarını net bir şekilde kamuoyuna deklare etti. Özgürlük ve Dayanışma Partisi (ÖDP), Türkiye Komünist Partisi (TKP) ve Emek Partisi (EMEP) gibi sol partiler de eyleme gitmiyor. ÖDP lideri Ufuk Uras, mitinge katılmama gerekçelerini açıklarken, demokratik kamuoyunun adı darbe girişimlerine karışmış kişilerin önderliğinde yapılacak eylemden uzak durması gerektiğini dile getirdi. EMEP Genel Başkanı Levent Tüzel de mitingin kontrgerilla yöntemlerini çağrıştırdığına dikkat çekti. (Zaman, 13.04.2007)*
** 14 Nisan'daki Eylem İnsan Haklarına Aykırı- İnsan Hakları Derneği (İHD), Cumhuriyet Mitingi'ni statükocuların, demokratikleşmeye ve sivilleşmeye karşı direnişi olarak nitelendirdi. İHD İstanbul Şubesi, mitinge karşı yarın bir imza kampanyası başlatacak. İmzaya açılacak metinde "14 Nisan mitingi statükocuların sivilleşmeye ve demokratikleşmeye karşı bir direnişidir, desteklemiyoruz. Demokratikleşmeye ve sivilleşmeye taraf olanlar bu mitinge katılmamalıdır." görüşlerine yer veriliyor. (Zaman, 08.04.2007)*

Mitingler başlayana kadar geçen süreç içerisinde ADD ve Şener Eruygur üzerinden dile getirilen bu söylemler, özellikle 27 Nisan muhtırası sonrasında miting konuşmacıları ve katılımcıları üzerinden devam etmiştir. Gazete e-muhtıra sonrası gerçekleştirilen Çağlayan mitingine ilişkin haberinde şu ifadelere yer vermiştir:

> "*Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği başta olmak üzere çeşitli sivil toplum kuruluşlarının Çağlayan Meydanı'nda düzenlediği 'Cumhuriyet mitingi' Genelkurmay Başkanlığı'nın yaptığı gece yarısı açıklamasına destek sloganlarıyla başladı. Sabahın erken saatlerinden itibaren miting alanına gelen guruplar 'Yaşar paşa çok yaşa' ve 'En büyük asker bizim asker' sloganları attı. 'Çankaya laiktir laik kalacak', 'Çankaya'ya imam istemiyoruz' sloganlarının atıldığı erken saatlerde Prof. Dr. Nur sertel ile ÇYDD Başkanı Türkan Saylan vatandaşların arasına katılarak coşkuyu arttırmaya çalıştı (Zaman, 29.04.2007).*"

Gazete mitinglerde ordunun açıklamasının desteklendiğini, hatta konuşmacıların da vatandaşların arasına girerek bu coşkuyu arttırmaya çalıştıklarını, yani darbe kışkırtıcılığı yaptıklarını vurgulamıştır. Haberde özellikle e-muhtıraya miting alanlarından da destek verildiğinin vurgulanması, gazetenin mitinglerin darbeye zemin hazırlamak ya da orduyu darbe yapmak için cesaretlendirmek amaçlı düzenlendiği yaklaşımını meşrulaştırmaya hizmet etmektedir. Yine bu bağlamda Çağlayan mitingine ilişkin haberlerde özellikle Nur Serter[93] ve Türkan Saylan üzerinden "darbe kışkırtıcılığı" yaptıkları yönünde söylemler dolaşıma sokulmuştur. Gazetede yer alan "*Türkan Saylan Mitingde Ordu Kışkırtıcılığı Yaptı (Zaman, 01.05.2007)*" başlıklı haberde Çağlayan Mitingine katıldığı vurgulanan Büyük Hukukçular Birliği Başkanı Kemal Kerinçsiz'in, mitingde muhtıranın desteklendiği ve darbe kışkırtıcılığı yapıldığı yönündeki söylemleri dolaşıma sokulmuştur. Böylece, özellikle mitinge katılan bir kişinin bile miting ortamında

---

[93] "*ADD Genel Başkan Yardımcısı Nur Serter de Türk ordusunun 27 Nisan'da yaptığı açıklama ile kendilerinin sesine sahip çıktığını iddia etti. Serter, "Genelkurmay Başkanı'mıza memur diyen zihniyete karşı, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin önünde saygıyla eğiliyoruz. Türk ordusu çok yaşa." diye seslendi (Zaman, 30.04.2007)*"

dillendirilenlerden ne kadar rahatsız olduğunu vurgulanarak, darbe destekçiliği üzerinden olumsuzlama stratejisi gerçekleştirilmiştir.

Diğer temalarda da belirttiğimiz gibi gazete mitinge ilişkin haberlerini, genellikle miting konuşmacılarının, katılımcılarının ve destekçilerinin olumsuz olarak konumlandırdığı söylem, eylem ya da bağlantıları üzerinden inşa etmiştir. Örneğin bu tema kapsamında gazete, mitinglerdeki kişileri "ya darbeci, ya darbeyi destekleyici, ya da ailelerinde darbecilerin bulunduğu" yönünde haberlerle dile getirerek olumsuzlamıştır. Bu haberlerde gazete, genellikle Eruygur'u darbeci olarak ve miting konuşmacılarından e-muhtırayı destekleyenleri de darbe kışkırtıcısı olarak konumlandırmıştır. Bu ikisine ek olarak bir diğer olumsuzlama stratejisi ise ailesinde "darbeci" olanların sunumuna ilişkindir. Gazete, özellikle miting tertipçilerinden Necla Arat'ın eşi Nedim Arat'ın[94] cuntacı olduğunu ve Nur Serter'in babası Emin Aytekin'in[95] de 27 Mayıs 1960'taki askerî darbeye katılan subaylardan olduğunu haberleştirerek "ortaya çıktı" ifadelerini kullanmıştır. Böylece gazete, ailelerinde darbe girişiminde bulunan yakınları olan bu kişilerin, doğal olarak benzer düşünceleri taşıdıkları, mitingleri de bu amaç doğrultusunda tertip ettikleri ve halkı bu yolda kışkırttıkları düşüncesini ima ederek, bu kişiler hakkındaki "gizli gerçekleri" ortaya çıkartmıştır. Ayrıca gazete ordunun mitinglere örtük desteğini ortaya çıkartan haberlere de yer vererek, askerin bu süreçteki varlığına işaret etmiş ve darbe için gerekli ortamın oluşturulmaya çalışıldığını ima etmiştir.

---

94 *Miting tertipçisi Necla Arat'ın eşi 'cuntacı' olduğu için ordudan atılmış- İstanbul Çağlayan mitinginin düzenleyicilerinden ÇEV Yönetim Kurulu Üyesi Prof. Dr. Necla Arat'ın eşi Nedim Arat'ın 'cuntacı' olduğu ortaya çıktı (Zaman, 07.05.2007).*

95 *Çağlayan Meydanı'nda yapılan mitingde Genelkurmay'ın internet üzerinden yaptığı bildiriyi desteklediğini belirterek, "Askerin önünde saygıyla eğiliyoruz." diyen Serter'in tarikat üyesi olduğu geçtiğimiz ay Sabah gazetesi yazarı Murat Bardakçı'nın 'Hazreti İsa'dan sonra sıra Tandoğan'da mı?' başlıklı yazısı ile anlaşılmıştı. 27 Mayıs 1960'taki askerî darbeye katılan subaylardan kurmay albay Emin Aytekin'in kızı olan Serter, 'Beyti Dost' tarikatının müritlerine, yıllarca kaleme aldığı ruhçu yazılarla rehberlik etti (Zaman, 13.05.2007).*

Çağlayan mitingi sonrası gazetede yer alan mitingden notlar kısmında, subay ve astsubayların oturduğu Oyak Sitesi'nden mitinge ücretiz otobüs kalktığı vurgulanarak[96], askerin mitinge desteği ifade edilmiştir. Aynı şekilde gazetede "*Saylan'dan İtiraf: Ordu Mitinge Katkı Yaptı (Zaman, 15.05.2007)*" başlığı ile Star gazetesi muhabiri Fadime Özkan'ın mitingler bağlamında Türkan Saylan ile gerçekleştirdiği -türbandan, insan hakları konusuna, mitinglerden, ordunun mitinglere desteğine kadar birçok konunun konuşulduğu, hatta sorulara yer yer Saylan'ın sinirlendiği ve muhabirle tartıştığı- bir röportajı yayınlamıştır. Özellikle bu röportajın yayınlanmasındaki neden, röportajın gazetenin darbe ile ilgili olumsuzlama stratejisine çok uygun bir malzeme teşkil etmesinden kaynaklanmaktadır:

- ***Cumhuriyet mitinglerinden önce medyaya, TSK'nın STK'lar eliyle halkı meydanlara döküp darbe ortamı hazırlamayı amaçladığı yönünde belgeler yansıdı biliyorsunuz. Dönemin kuvvet komutanlarından Şener Eruygur da şu an mitinglerin başını çeken ADD'nin başkanı. Tüm bunlar zihninize soru işareti düşürdü mü?***
  Asla! Herkes bir görev yapar, ayrılınca vatandaştır. Biz Şener Paşa'yı herhangi bir asker olarak görmüyoruz. Doktor da olabilirdi. Darbeyle ilgili hiç bir açıklık yok. Zaten biz bağırdık 'darbeye karşıyız' diye.
- ***Daha sonra da muhtıra için 'iyi oldu' dediniz.***
  Onu muhtıra olarak görmüyorum. Bu ordunun bir görevidir kardeşim.
- ***Yurt içinde, dışında herkes muhtıra olarak değerlendirdi?***
  Bu bir uyarıydı. Siz istediğinizi söyleyin. Orduya karşı olanlar, özellikle AKP, AB'ye sürekli 'ordudan bizi kurtarın, genelkurmay baskı yapıyor' diyor. Bizim ordumuz bir yandan savaşır, sınırlarımızı korur, bir yandan cumhuriyeti ve laik düzeni korur, bir yandan da sivil toplum örgütü gibi çalışır. Anadolu'da Mehmetçik dershaneleri vardır. Dolayısıyla ordu gördüğü yanlışlıkları söyleme özgürlüğüne sahip. Biraz sert söyleyebilir. Buna da saygı duyuyorum. Ordu bizim de sözcümüz. Ben ne kadar konuşma hakkına sahipsem ordu da sahip. Sonuçta ben askerin açıklamasını muhtıra olarak değil bir katkı olarak görüyorum.
- ***Neye katkı?***
  İnsanların meydanlara toplanmalarına bir nevi bir katkı yapmıştır. Birçok insanın uyanmasına neden oldu."

Bu röportajda Saylan'ın söylediği, "muhtıranın halkın sokaklara dökülmesine katkı sağladığına, yani halkı uyandırdığına" yönelik ifadeleri, askerin mitinglere gizli

[96] *"Önceki günden itibaren, yakın çevrelerini 'mitinge katılın' diye arayan bazı askerler, Çağlayan'a sivil otobüslerle geldi. Levent'teki subay ve astsubayların oturduğu Oyak Sitesi'nin girişine 'Mitinge ücretsiz araç kaldırılacak' pankartının asıldığı öğrenildi" (Zaman, 30.04.2007).*

destek sağladığı noktasına dikkat çekmektedir. Gazete bu açıklamayı başlığa "itiraf" olarak taşımış ve her fırsatta vurguladığı, mitinglerin amacının darbe ortamı sağlamak olduğu yönündeki düşüncelerini meşrulaştırma malzemesi olarak kullanmıştır. Gazetenin bunu ima eden bir diğer haberi ise, Milliyet gazetesi yazarı Hasan Cemal'in köşe yazısından yola çıkarak oluşturulan "*Meydandaki Kalabalığa Değil, Kürsünün Arkasındaki 'Organize Güçlere' Dikkat! (Zaman, 18.05.2007)*" başlıklı haberidir:

> *Milliyet gazetesi yazarı Hasan Cemal sahipsiz diye nitelenen miting kalabalıklarının arkasındaki 'organize güçlere' dikkat edilmesi gerektiğini söyledi. 'Cumhuriyet mitinglerinde kürsüde kullanılan üslup, mitinge katılan ve mitingi destekleyen birçok kimse tarafından da eleştirildi. Gazetesindeki köşesinden 'Tehlikenin farkında mısınız?' diye soran Hasan Cemal, gereken özen gösterilmezse mitinglerin coşku ve heyecanı içinde olmadık tertiplerin aleti durumuna düşülebileceği uyarısında bulundu. Sadece kürsünün önünde coşkuyla dalgalanan kalabalıkların heyecanına değil, kürsüden gelen seslere de dikkat edilmesi gerektiğini ifade eden Cemal sözlerini şöyle sürdürdü: "Gereken özeni eğer göstermezseniz, mitinglerin coşku ve heyecanı içinde maalesef olmadık tertiplerin aleti durumuna da düşebilirsiniz. Bir tehlike de budur. Farkında mısınız?" Organize çekirdek güçlerin köklerinin darbe tertiplerine kadar uzanabileceği uyarısında bulunan yazar, o organize çekirdeğe dikkat edilmesi gerektiğini vurguladı. Hareketin lidersiz, partisiz ve parasız pulsuz, kendiliğinden oluşan bir hareket olup olmadığını sorgulayan Cemal, başıboş kalabalıkların kolaylıkla her yere çekilebileceğini kaydetti. Türkiye'de daha önce bu tür olayların yaşandığını hatırlatan Cemal yazısını şöyle sürdürüyor: "Tehlike, demokrasi derken demokrasinin köküne kibrit suyu ekebilecek 'darbe tertipleri'ne alet olmaktır. Tehlike, laik cumhuriyete sahip çıkayım derken, Türkiye'yi bir cehennem kuyusuna itebilecek cepheleşme ve kutuplaşmalara yol açmaktır. Tehlike, coşku ve heyecan fırtınası içinde dalgalanırken, miting kürsüsünden yükselen bazı sesleri kulak arkası etmek ya da önemsememektir. Tehlike, en halisane niyetlerle demokrasi diye laiklik diye, bayrak sallarken, soğukkanlı düşünceyi sloganlara kaptırmak, arka plandaki bazı maceracı ayak seslerini duymamak ya da duymazlıktan gelmektir."*
> *Gazeteci Hadi Uluengin de Cumhuriyet mitinglerinin sivillikle asla alakası olmayan derin egemenlerin rotasına uygun gösteriler olduğunu dile getirdi. (Zaman, 18.05.2007)*

Bu haber ile gazete, mitingleri düzenleyenlerin amacının, halkı kışkırtarak darbeye zemin hazırlayacak bir ortam oluşturmak olduğunu vurgulamış, miting katılımcılarının, yani "başıboş kalabalığın" da farkında olarak ya da olmayarak bu darbe girişimine alet olduklarını ima etmiştir. Mitingin arkasındaki organize güçler ise, yukarıda belirttiğimiz gibi, ya kendileri/ aileleri darbeci olan, ya da bunu destekleyen kişilerdir. Böylece "darbeci" söylemi üzerinden gerçekleştirilen

olumsuzlama stratejisi, bir üçüncü şahısın durum tanımı ve onun söylemlerinin onaylayıcı ifadelerle dolaşıma sokulması üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda gazetede yer alan, mitinglerde darbecilerin bulunduğu, darbe kışkırtıcılığı yapıldığı ve hatta TSK'nın da buna e-muhtıra vasıtasıyla destek verdiği yönündeki haberler toplu olarak ele alındığında, "mitinglerin darbeye zemin hazırladığı" düşüncesinin dolaşıma sokularak meşrulaştırıldığı ve mitinglerin bu vasıtayla olumsuzlandığını söylemek yanlış olmaz. Ayrıca diğer gazetelerde yer alan ve konuşmacıların vurguladığı "ne şeriat ne darbe" yönündeki söylemler, Zaman gazetesinde kullanılmamıştır. Bu nedeni ise yine Zaman gazetesinin, mitingleri darbecilerin desteklediği ve mitinglerde darbe kışkırtıcılığı yapıldığı yönündeki söylemine tezat oluşturmaması isteğinden kaynaklanmaktadır.

B.5. Bir Simge Olarak Bayrak

Cumhuriyet mitinglerinde temel simge olarak bayrağın kullanılması, katılımcıların neredeyse hepsinin bayrakla mitinge gelmesi, miting alanlarında dev bayrakların açılarak vurgunun bayrağın simgelediği değerlere çekilmesi, Cumhuriyet mitinglerin "Bayrak Mitingi" olarak da adlandırılmasına neden olmuştur. Mitinglerin simgesi olarak bayrağın kullanılması da, mitingler bağlamında Kemalist ve İslamcı ideolojiler arasında yeni bir çatışma noktasının oluşmasına yol açmıştır. İslamcı bir Cumhurbaşkanının seçilmesi sonucu Cumhuriyetin temel değerlerinin tehlikeye gireceği endişesi söylemi ile gerçekleştirilen mitinglerde, ortak simgenin bayrak

olarak seçilmesi ve mitingler bağlamında dile getirilen tüm düşüncelerin "kutsal"[97] kabul edilen bayrağın garantisi altında ifade edilmesi, bu düşüncelerin meşruluk temelini sağlamaya da hizmet etmektedir. Böylece, genel olarak Türkiye sınırlarında/topraklarında birlik ve bütünlük içinde yaşamanın simgesi olan bayrak, mitingler içerisinde, laik Cumhuriyetin temel değerlerini yok etmeye çalıştığı vurgulanan İslamcı iktidara ve İslamcılığın her türlü görünümüne karşı olmanın da simgesi haline gelmiştir. Dolayısıyla bayrağa yüklenen bu anlam, İslamcı ideolojiyi benimsemiş Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını dışlaması açısından çatışmanın merkezlerinden birini oluşturmuştur.

- ***Zaman Gazetesi***

Mitinglerde bayrağın laiklik karşıtı kişilere bir karşı duruşun simgesi haline gelmesi, İslamcı ideoloji tarafından eleştirilerek, bayrağın sadece laik kesimlerin bayrağı olmadığı, bu topraklarda yaşayan herkesin bayrağı olduğu ve özellikle de, dini değerlere gönderme yaptığı vurgulanmıştır. Mitinglerde bayrağın öne çıkartılmasına bir tepki olarak, Zaman gazetesinde Burhan Eken tarafından, çeşitli akredite kaynakların konuya ilişkin bakışları temelinde "*Salla Bayrağı Türkün Üstüne (Zaman, 13.05.2007)*" başlıklı bir yazı kaleme alınmıştır. Bu yazıda Eken, herkesin ortak değeri olan ve "üzerine kimsenin hiçbir söz söylemeyeceği" bayrağın, mitinglerde var olan tezatlıkları örtmek için bilinçli bir şekilde kullanıldığını ifade

---

[97] Bir ulusun bağımsızlığının, birliğinin, bütünlüğünün ve ulusal değerlerinin simgesi olarak kullanılan bayrak, her ulus devlet için çok büyük önem ve değer teşkil etmekte ve bu anlamda kutsal kabul edilmektedir. Öyle ki bu kutsallık, yasalarla güvence altına alınmış ve diğer ulus devletlerde olduğu gibi Türkiye'de de "bayrak kanunları" belirlenmiştir. Bu kanunlar içerisinde bayrağın çekilmesi, indirilmesi, yarıya çekilmesi, selamlanması, bayrağın örtüleceği yerler, bayrağın nerelerde kullanılıp kullanılmayacağı, bayrağa nasıl davranılması gerekildiği ve bu davranışlarda bulunmayanların nasıl cezalandırılacağına ilişkin düzenlemeler yapılmıştır (Sevinç, 2007). Bu nedenle bayrak, kimsenin üzerine söz söyleyemeyeceği kutsal bir simgeyi ifade etmektedir.

etmiştir. Ayrıca mitinglerde İslamcılara karşı kullanılmaya çalışılan bayrağın, aslında kendisinin zaten dini bir değeri simgelediği vurgulanmıştır:

> *………meydanı kırmızıya boyayan Türk bayrağı, bu tezatları görünmez kılarak meydanda bulunanları ve bulunmayanları gözlerden saklıyor. Bu mitinglerde bayrak sayısının kişi sayısından daha fazla olmasının sebebi tam da bu mu yoksa? Kimsenin söz söyleyemeyeceği bir sembolün, bayrağın altında toplanmanın avantajını, sosyolog Ferhat Kentel, "Bütün karmaşıklık hallerini bir anda basitleştiren, görünmez kılan, en garantili sembolü taşıyordu." cümlesiyle açıklıyor. Yazar Mehmet Niyazi Özdemir, toplumun bir kesiminin başka bir kesim üzerine, ortak ve milli bir sembol olan bayrağı sallamasının, ortak değerlerin zedelenmesine yol açtığını söylüyor ve, "Milleti heyecana sevk etmek, meydanı doldurmak ve heyecanı tabana yaymak için bunu kullanıyorlar." Diyor………Yaşanan yaman çelişkiyi bu mitinglere katılanların ve katılmayanların gözünden kaçıran bayrağın orada bulunması ve orada yüklenen anlamla, bayrağın tarihsel anlamı ve bütün bir milletin ortak değeri olması ile de çelişiyordu. Çünkü tarihsel olarak tevhit inancının stilize ve sembolize edildiği hilal ve yıldızı, şehadeti temsil eden al rengi ile Türk bayrağı, milli olduğu kadar orada sık sık küçümsenen dini değerleri de barındırıyordu. Yani karşı olunan ile araç kılınan son kertede aynı yerde buluşuyordu…….*
>
> *Ferhat Kentel: Bir kısım Türkler başka Türklere karşı, sembolleri silah haline getirerek, savaş açıyorlar. "14 Nisan resmi zihniyetli törenlerine" katılmayı "vatana ihanet etmek-etmemek", "rejim düşmanı olmak-olmamak" ikilemine sokuyorlar. Kimileri bayrağı alenen tehdit haline getiriyorlar; "Cumhurbaşkanı seçimi tamamlanıncaya kadar indirmemek üzere evimize, işyerimize ve otomobilimize ay yıldızlı bayrağımızı asmaya" çağırıyorlar. Bir kısım Türklere karşı, "tehlikenin farkında olan" başka Türklerin "kampanyaya katılıp bayraklarınızı asacaklarından emin olduklarını" ilan ediyorlar bildirilerinde……..*
>
> *Mehmed Niyazi Özdemir: "bizim ortak bir sembolümüz de 'sancak-ı şerif'tir. Bakın tarihe, birkaç kez, en kara günlerimizde kullanılmıştır. Bayrak da milleti topyekun alakadar eder durumlarda açılmalı. Ama milleti heyecana sevk etmek, meydanı doldurmak ve tabanı yaymak için bunu kullanıyorlar"…….*
>
> *Şaban Abak: "Bayrağımızdaki yıldızın beş köşeli yıldıza dönüşmesi, Peygamberimiz'in adı olan 'Muhammed' kelimesinin eski alfabemizle yazılışının beş köşeli olmasından ilham almıştır. Birçok hattat 'Muhammed' kelimesini beş köşeli yıldız biçiminde istif ederek yazmış, 'Allah' kelimesini ise, onunla ebced hesabıyla aynı sayı değerinde olan 'hilal' kelimesi içine istif etmiştir. Kelime-i tevhit ise İslam'ın adeta sözlerden ve kelimelerden oluşan bayrağıdır. Bayrağımızdaki ay ve yıldızın kelime-i tevhide işaret etmesi sebebiyle, sömürgeleştirilen topraklarımızın sonradan bağımsızlığa kavuşan parçaları üzerinde kurulan devletlerin, küçük değişikliklerle bayraklarında da hilal ve yıldız korunmuştur. Al renk ise şehadete işaret etmesinin yanı sıra Selçuklu ve Osmanlı ailelerinin özel işaretiydi. Bayrağın rengi, üzerinde simgelerle ifade edilen değerler uğruna şehit olmayı, bayrağı yere düşürmeme ve daima yüksekte tutma âdeti ise yine simgelediği değeri yüceltme, Allah adını yüceltmek gerektiği düşüncesinden ileri gelmektedir (Zaman, 13.05.2007).*

Böylece mitingler bağlamında genellediğimiz Kemalist ideoloji tarafından "şeriata karşı duruşun simgesi" olarak anlamlandırılan bayrak, İslamcı ideoloji tarafından da dini değerlerin sembolü olarak anlamlandırılmış ve iki ideoloji de bu

simgeye farklı anlamlar yükleyerek mücadelelerini aynı gösteren etrafında merkezileştirmişlerdir.

Zaman gazetesi, İslami değerler taşıdığını vurguladığı bayrağın, mitinglerde, İslamcılara karşı bir silah olarak kullanılmasına yönelik eleştirilerinin yanına, bayrağın mitinglerle "siyasete alet edildiğini" de ekleyerek dolaşıma sokmuştur:

- *Dün Hürriyet'teki köşesinde "Mitinglerin Kıvamı" başlıklı bir yazı kaleme alan Uluengin, mitinglerde bayrak taşıyanları kaçak inşaatı yıkılmasın diye çatıya bayrak çekenlere benzetti. Bayrağın tüm ülkenin sembolü olduğunun altını çizen Hadi Uluengin, "Hiçbir siyasi, dini ve felsefi grup veya eğilimin de bayrağı kendi tekelindeymiş gibi sunmak hak ve salahiyeti yoktur. Bu tür bir tekelcilik ve teşhircilik hem ötekini reddetmek hem de kutsalın arkasında dokunulmazlık edinmek dürtüsünde hayat bulur." dedi. (Zaman, 18.05.2007)*
- *Türkiye Sağlık İşçileri Sendikası Genel Başkanı Mustafa Başoğlu, Cumhuriyet mitingi adı altında düzenlenen mitinglerin "siyasi" mitinglere dönüştüğünü belirtti.....Başoğlu, Cumhuriyet mitingi adı verilen bu mitinglerde Türk bayrağının siyasi amaca alet edildiğine işaret ederek, "Bunu kesinlikle kabul etmiyorum. Türk milleti dün olduğu gibi bugün de bayrak uğruna on binlerce şehit vermeye hazırdır. Bayrağın değişmez kutsallığını kendi sınırları içerisinde tutmaya ve siyasete alet etmemeye özen gösterilmelidir. Hiç kimse unutmamalıdır: Bu millet ancak Türk bayrağı altında bir araya gelir, birlik ve bütünlüğünü sağlar" ifadelerini kullandı. (Zaman, 21.05.2007)*

Böylece gazete bayrak göstereni etrafında merkezileşen çatışmada, "ötekinin" yaptıklarını, herkes için kutsal olan bayrağı siyasete alet ederek kendi siyasetini meşrulaştırmak; üzerine kimsenin bir şey diyemeyeceği bir sembolü kullanarak kendi açıklarını örtmeye çalışmak ve dini değerleri de temsil eden bayrağı, yine dini değerlerin taşıyıcısı olan İslamcıları dışlamak için kullanmak noktalarından olumsuzlayarak kendi olumlu temsilini gerçekleştirmiştir. Böylece siyasete alet edildiğini eleştirdiği bayrağı, kendi de olumsuzlama üzerinden gerçekleştirdiği ideolojik stratejisinin bir parçası yaparak "siyasetine alet etmiştir"

- ***Cumhuriyet Gazetesi***

Cumhuriyet gazetesi ise mitinglerde kullanılan bayrak sayısının fazlalığını, "bayrak denizi", "Cumhuriyet nehri" gibi çeşitli eğretilemeler aracılığıyla sık sık dile

getirerek, laik kesimin Cumhuriyete sahip çıkması, dolayısıyla da şeriat düzeni getirme gayesi olanlara karşı bir duruşu vurgulaması temelinde sunmuştur. Mitingler boyunca evlerine bayrak asan tüm kişilerin mitingleri desteklediği vurgulanmış ve bayrak, mitingi destekleyen herkesin ortak simgesi olarak kurulmuştur. Dolayısıyla da bayrak, şeriat getirme gayesinde olan İslamcı iktidara karşı tepkinin ve laikliği koruma kararlılığının göstereni haline gelmiştir:

- *Katılımcıların "Asıl Cumhuriyet Bayramı bugün, Atatürk sanki ikinci kez Samsun'a çıktı" yorumlarını yaptığı mitingde yüz binlerce yürek <u>başlarının üzerinde taşıdıkları metrelerce uzunluktaki Türk bayrağıyla</u> Ata'nın huzurunda buluşup "<u>Türkiye laiktir laik kalacak</u>" sloganları attı. (Cumhuriyet, 15.04.2007)*
- *Milyonlarca yurttaş tüm sokakları, caddeleri kırmızıya boyayıp <u>Cumhuriyet nehrini dalgalandırdı</u>. Türk bayrakları, başlarında boyunlarında Atatürk resimli bantlar, başlarında "Atam İzindeyiz" yazılı kasketleriyle, "Cumhuriyet bize emanet" yazılı tişörtleriyle alana doğru bir şenlik havasında ilerlediler. Alana çıkan bütün sokakları, caddeleri, kırmızıya boyayıp bir "Cumhuriyet nehri" yarattılar. (Cumhuriyet, 30.05.2007)*
- *Evler, arabalar bayraklarla donatılıp halk, <u>Cumhuriyete sahip çıkmanın bayramını</u> yaşadı. (Cumhuriyet, 30.05.2007)*
- *İzmir'de dün yapılan Cumhuriyet Mitingi de şaşırtıcı bir kalabalıkla, olağanüstü bir coşkuyla, <u>sayılamayacak kadar çok Türk bayrağıyla</u> birlikte çok çarpıcı bir kitlesel mesajı televizyon ekranlarından bütün ülkeye ve dünyaya yansıttı. (Cumhuriyet, 14.05.2007)*
- *Tandoğan'ı dolduran yüz binlerce kişinin yanı sıra binlerce yurttaş da <u>evlerine bayraklar asarak mitinge destek verdi</u> (Cumhuriyet, 15.04.2007)*
- *Yüz binler, laik demokrasiye sahip çıkmak için bu kez Alsancak Gündoğdu Alanı'na, <u>"bayrağını da alıp" geliyor</u>. "<u>Kırmızı beyaz şölen</u>" için her türlü hazırlık tamamlandı. (Cumhuriyet, 13.05.2007)*
- *Türkiye'nin dört bir yanından yüz binlerce yurttaş, Kordonboyu'nu <u>bayrak denizine</u> dönüştürmeye hazırlanıyor (Cumhuriyet, 12.05.2007)*
- *Mitingin alanında bulunan yüzlerce evin balkon ve pencereleri Türk bayrakları ve Atatürk posterleriyle donatıldı (Cumhuriyet 15.04.2007).*
- *Yaklaşık 2 kilometrelik Türk bayrağı gün boyu Anıtkabir içinde, eller üzerinde taşınırken, kalabalık Anıtkabir'in bütün alanını, Türk bayraklarıyla doldurdu. (Cumhuriyet 15.04.2007)*
- *Cumhuriyet Mitingi için tüm İzmir şimdiden <u>kırmızı-beyaza boyandı</u>. (Cumhuriyet, 12.05.2007)*

Görüldüğü gibi gazete, miting haberlerinin büyük bir çoğunluğunda, mitingde kullanılan bayrakların fazlalılığını, büyüklüğünü ve çoğu eve asıldığını vurgulayarak, mitinglerde bayrağa yüklenen anlamları dolaşıma sokmuştur. Dolaşıma sokulan bu anlamlar da, yukarıda belirttiğimiz gibi, mitinglerde dile getirilen İslamcı kesimin laik Cumhuriyeti yıkarak yerine şeriat düzenini getireceği düşüncesine karşı, yani

tehlikeye karşı, laikliği korumanın, irticaya dur demenin gerekliliğidir. Bu düşünceleri benimseyerek ifade etmenin temel göstereni ise, mitinglerde kullanılan bayraktır. Böylece mitinglerde bayrağa yüklenen simgesel anlam, laiklik etrafında merkezileşmiş ve dolayısıyla da İslamcı iktidara tepkinin ifadesi haline gelmiştir.

- ***Hürriyet Gazetesi***

Cumhuriyet gazetesine benzer bir şekilde Hürriyet gazetesi de, bayrak simgesi etrafında merkezileşen mitinglerde bayrağa yüklenen anlamı, "laik cumhuriyete sahip çıkma" ve dolayısıyla da mitinglerin düzenlenme amacı olan, İslamcı iktidarın şeriat arzusuna karşı durmanın göstereni temelinde dolaşıma sokmuştur:

- *Yaklaşık 20 bin kişi Türk bayraklarıyla Cumhuriyet'e sahip çıktı.(Hürriyet, 27.05.2007)*
- *Sadece miting alanı değil neredeyse bütün İzmir Türk bayraklarıyla, Atatürk posterleriyle donandı, 1.5 milyon kişi laik cumhuriyete bağlılık mesajı verdi. (Hürriyet, 14.05.2007)*
- *İzmir'de dün Alsancak'tan Kordon'a yüzbinlerce bayrakla akanlar……Tam 85 yıl sonra kanlı bayrağın dikildiği o Hükümet Meydanı'nın karşısında dün yüz binlerce al sancak coşkuyla dalgalandı. (Hürriyet, 14.05.2007)*
- *Çarşı- pazar kentin dört bir köşesi ay yıldızlı bayraklarla süslendi, herkesi miting heyecanı sardı. Cumhuriyet Mitingi'ne kısa bir süre kala bayrak şatışları hız kazandı. Mitinge bayraksız gitmek istemeyen İzmirliler hem dükkanlara hem de seyyar bayrak satanlara yoğun ilgi göstermeye başladı. Kemeraltı'nda Kestane Pazarı'nda bayrak satıcıları ise çarşıyı boydan boya Türk bayrakları ile süsledi (Hürriyet, 13.05.2007)*
- *Çağlayan'daki miting alanı on binlerce bayrak ve Atatürk posteriyle kırmızı-beyaza büründü. Mitinge koltuk değnekleriyle gelen bir ayağı kırık genç kız yorulunca dinlendi ama bayrağını sallamaktan vazgeçmedi. (Hürriyet, 30.04.2007)*
- *Tandoğan Meydanı ile Anıtkabir ve çevresini, kırmızı bayraklarla bezeyen miting, Türkiye'nin bugüne kadar gördüğü en görkemli, en kalabalık mitingi olarak nitelendi. ……. Türkiye'nin hemen her yanından insan dün sabahın erken saatlerinden itibaren ellerinde bayraklarla Ankara'ya akın etti. 7'den 70'e, sade vatandaşından sanatçısına, parti liderine, ülkenin doğusundan batısına kadar hemen her yerden insanı bir araya getiren miting, "Cumhuriyete sahip çıkanların" gövde gösterisine dönüştü (Hürriyet, 15.04.2007)*
- *Sabah 07.00'den itibaren ellerinde Türk bayrakları, Atatürk fotoğrafları, ay yıldızlı tişörtleri ile alana gelmeye başlayanlar, Çağlayan'a kırmızı- beyaz nehirler gibi aktı. (Hürriyet, 30.04.2007)*
- *Yer Gök Kırmızı Beyaz- On binlerce bayrağın bulunduğu alana gelenler, ağırlıklı olarak kırmızı-beyaz kıyafetleri tercih ettiler. (Hürriyet, 30.04.2007)*

İslamcı, laik/Kemalist ve popüler olarak sınıflandırıp ele aldığımız bu üç gazete içerisinde, Cumhuriyet ve Hürriyet gazeteleri, diğer temalarda olduğu gibi bu temada da, birbirlerine benzer bir duruş sergilemiş ve mitinglerde bayrağın öne çıkmasını "cumhuriyete sahip çıkma" kararlılığıyla özdeşleştirerek ve İslamcı iktidara tepkinin simgesi olarak sunmuştur. Bu ikisinin aksine Zaman gazetesi ise, mitinglerinde bayrağın kullanılmasını, bu topraklarda yaşayan herkesi birleştirici kutsal bir değer olan bayrağın siyasete alet edilmesi ve toplumu kutuplaştırmanın aracı olarak kullanılması noktasında eleştirmiştir. Ayrıca gazete, bayrağın mitinglerde sık sık küçümsenen dini değerleri taşıdığını, yani bayrağın kendisinin İslami bir değer olduğunu ve Cumhuriyetle birlikte icat edilmeyip Osmanlıdan devralındığını[98] dile getirmiştir. Böylece bayrak üzerinden gazeteler karşıtlıklarını kurulmuş ve dolaşıma sokmuşlardır.

Sonuçta mitinglerinin, bir noktada, "bayrak" göstereni çerçevesinde merkezileşmesi, Kemalist ve İslamcı ideolojilerin karşıtlıklarının kuruluşu açısından önemli bir strateji olarak belirmektedir. Bayrak göstereni üzerinde hem Kemalist, hem de İslamcı söylemde birlik ve bütünlüğe, yani vatan topraklarının bölünmezliği ve bu topraklarda yaşayan herkesin tek bayrak altında biraradalığına işaret etmesi noktasında ortaklaşırken, Cumhuriyet mitingleri özelinde bayrak, Kemalist ideoloji için laikliğe, şeriat düzenine karşı laik yaşam alanını korumanın simgesine dönüşmüşken, İslamcı ideoloji için ise, milli ve İslami kimliğe ve mitinglerde sürekli

---

98 Bu ifade Zaman gazetesinde Mümtazer Türköne'nin kaleme aldığı "Cumhuriyet mitingleri" başlıklı köşe yazısında şöyle yer almaktadır: *"Şanlı bayrağımız hem bağımsızlığımızın hem de birlik ve bütünlüğümüzün sembolü. Bu güzel bayrağı Cumhuriyet'le birlikte icat etmedik; Osmanlı İmparatorluğu'ndan devraldık ve Cumhuriyet'in sembolü haline getirdik. O zaman bu bayrağın, bu topraklarda bin yılı aşkın zamandır var olan bağımsız yaşama irademizin sembolü olduğunu unutmamalıyız. Bayrağımız bizim tarihimizdir, kimliğimizdir, bu topraklar üzerindeki tapumuzdur. Kimse, birleştiren ve kaynaştıran bu sembolü ayrıştıran ve kamplaştıran siyasî rekabetin simgesi haline getirmeye kalkmasın. Bu bayrak, İzmir'de meydanı dolduranları da, Erzurum'da toplananları da aynı ve eşit oranda temsil etmenin yanında, Erzurum'dan İzmir'e uzanan güçlü bağı da temsil etmektedir*" (Zaman, 15.05.2007).

“küçümsendiği dile getirilen” dini değerlere denk gelen bir gösterene işaret etmektedir. Böylece bayrak gösterilenini yitirmiş ve her iki ideolojinin de söylemsel zincirine farklı şekillerde eklemlenmiştir.

C. Karşıtlıklar/ Dışlamalar

İdeolojik taraflar arasında süren söylemsel mücadelenin genel stratejilerinden biri, anlamsal olarak karşıtlıkların kurulmasıdır. Bu karşıtlıklar genelde “bizim iyi şeylerimizi ve onların kötü şeylerini vurgulamak” üzerinden gerçekleştirilmekte ve dolaşıma sokulmaktadır (Van Dijk, 2003: 62). Böylece söylem içerisinde süregiden bu iktidar çatışmasında, taraflar bir yandan kendi anlamlarını üretirken, diğer yandan da dışladığı/reddettiği ötekini kurarak kendilerini konumlandırmaktadırlar. Gazetelerde mitinglerin inşası sürecinde, karşıtlıkların bir kısmı haberin kendi dili içerisinde kurulduğu gibi, bir kısmı da gazetenin akredite kaynaklarının söylemleri vasıtası ile kurulmakta ve dolaşıma sokulmaktadır. “Haberde kurulan karşıtlıklar ise aslında temel bir karşıtlığa, ideolojilerin karşıtlığına dayanmaktadır” (Dursun, 2001: 232) “İdeolojiler genellikle iki veya daha fazla grubun çatışan çıkarları söz konusu olduğunda, toplumsal mücadele veya rekabet olduğunda ve egemenlik durumlarında ortaya çıkar. Böyle bir muhalefet ise, bilişsel ve söylemsel olarak biz ve onlar karşıtlığında da görüldüğü gibi çeşitli kutuplaşma biçimleri ile gerçekleşir. İdeolojik söylemin genel stratejisinin anlamsal olarak karşıtlıklar tarafından yürütülen bu kutuplaşma şekli, bizim iyi şeylerimizi ve onların kötü şeylerini vurgulamak içindir” (Van Dijk, 2003: 62). Böylece haberler içerisinde kurulan karşıtlıklar da aslında

toplumsal yapı içerisinde o an var olan örgütlenmiş karşıtlıkların, yani ideolojik karşıtlıkların devamı niteliğindedir (Dursun, 1997: 89).

Çalışmanın bu bölümünde, biz ve öteki ayrımında bize yüklenen olumlu değerler ve bizim biz olmamızı engelleyen, birlik bütünlüğümüzü tehlikeye sokan "öteki" ne yüklenen olumsuz değerlerin neler olduğuna, her iki ideolojinin argümanları bakımından değinilecek ve mitinglerin gazete metinlerinde yansımasını bu karşıtlıklar bağlamında nasıl buldukları incelenecektir. Çünkü medya metinleri bağlamında kurulan karşıtlıklar, aslında toplumsal yapı içerisinde o an var olan karşıtlıkların devamı niteliğindedir

Çalışma kapsamında ele aldığımız Cumhuriyet mitingleri, toplumsal yapıda var olan İslamcı ve Kemalist ideolojilerin mücadelelerinin sahnelendiği bir alanı işaret etmektedir. Dolayısıyla da haberlerde mitinglerin temsili, bu iki ideolojinin karşıtlığının yeniden üretilmesini de beraberinde getirmektedir. Bu karşıtlıklar gazetelerin yakın oldukları ideolojik yapılanma ile bağlantılı bir şekilde, genellikle aynı ideolojik ve söylemsel strateji içerisinde, aynı karşıtlıkların üretilmesi şeklinde devam etmektedir. Bu nedenle mitinglere yaklaşımları açısından aşağı yukarı aynı noktada duran, yani Kemalist ideolojinin argümanlarını kullanan ve haberlerinde benzer karşıtlıkları kuran Cumhuriyet (laik/Kemalist) ve Hürriyet (popüler) gazeteleri, -fazla tekrara düşmemek için- aynı başlık altında yani "biz" olarak ele alınacaktır. Bu iki medyanın da bir noktada kendini dahil ettiği Kemalist ideoloji içerisinden kurulan karşıtlıklar, miting haberlerinde başlıca şu kelime ve kavramlar içerisinden kurulmuştur:

Biz	**Onlar**
Laik	İslamcı

Atatürkçü	Atatürk düşmanı
Cumhuriyetçi	Şeriatçı
Özgürlükçü	Baskıcı/Yasakçı
İlerici	Gerici
Modern	Geleneksel
Türkiye'nin aydınlık yüzü	Türkiye'nin karanlık yüzü
Atatürk ilke ve devrimlerini savunan	Atatürk ilke ve devrimlerini yıkmaya çalışan
Anayasaya uygun	Anayasaya aykırı
Çağdaş	Çağdışı
Tehlikenin farkında	Tehlikenin kaynağı
Aydınlanmacı	İrticacı
Bilinçli yurttaş	Bilinçsiz kitle
Lekesiz, şaibesiz	Lekeli ve şaibeli
Şeffaf politika	Gizli politika/gizli amaçları olan
Tehditlerin yıldırmadığı	Tehdit eden
Aydınlık	Karanlık
İftiraya maruz kalan	İftiracı
Ulus	Ümmet
Dini siyasete alet etmeyen	Dini siyasete alet eden
Meşru	Gayrı meşru
Sivil toplumcu	Tarikatçı
Şeriata karşı direnen	Şeriat isteyen
Devrimci	Karşıdevrimci
Cumhuriyete özde bağlı	Cumhuriyete Sözde bağlı
Bütünleştirici	Bölücü
Aydınlık gelecek	Karanlık geçmiş
Cumhuriyetin yeminli koruyucusu	Cumhuriyetin yeminli düşmanı
Avrupa standartlarında bir ülke	Ortaçağ karanlığında bir ülke
Kırmızı	Yeşil
Modern simgeler	İslami simgeler

İdeolojik mücadelenin İslamcı cephesinde yer alan Zaman gazetesi de, mitingler bağlamında kendi karşıtlıklarını üretmiş ve dolaşıma sokmuştur. Gazete'de mitinglere yönelik karşıtlıklar şu kelime ve kavramlar içerisinden kurulmuştur:

Biz	**Onlar**
Müslüman	Laik
İlerici	Gerici
Değişimci	Statükocu
Sivil toplumcu	Darbeci/ darbe destekçisi
Hoşgörüden yana	Yasaklardan yana
Demokrat	Anti-demokrat
Dindar/dine saygılı	Dinsiz/dine saygısız
İftira atılan	İftira atan
Özgürlükçü	Baskıcı
Her kesime saygılı	Ayrımcılık yapan
İnsan haklarını savunan	İnsan haklarını ihlal eden
Ahlaklı siyaset	Ahlaksız siyaset
Adaletli	Adaletsiz
Ezilen	Ezen
Şeffaf	Gizli emeller peşinde
Temiz/ Şaibesiz siyaset	Kirli/ Şaibeli siyaset
Halka hizmet eden	Dış mihraklara/ gizli güçlere hizmet eden
Birleştirici/ Toplumu bütünleştiren	Bölücü/ Toplumu bölen
Halkçı	Seçkinci
Halk için	Halka rağmen
Ülkenin çıkarlarını savunan	Kendi çıkarlarını savunan
Yerel değerleri koruyan	Batıcı değerleri arzulayan
Genel kabul gören	Marjinal/aykırı
Uzlaşmacı	Çatışmacı
Halk için siyaset	Rant için siyaset

Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman gazetelerinin haberlerinde, Kemalist ve İslamcı ideolojilerin mücadelelerinin merkezileştiği bir nokta olan Cumhuriyet mitingleri, genellikle yukarıda belirttiğimiz bu karşıtlıklar bağlamında, bu kavram ve kelimeler içerisinden kurularak dolaşıma sokulmuştur. Gazetelerin haberlerinde kurdukları bu karşıtlıklar, kimi zaman sadece kendi "iyi" özelliklerinin vurgulanması, ya da sadece ötekinin "kötü" özelliklerinin vurgulanması yoluyla; kimi zaman da aynı haberde hem kendi "iyi" özelliklerinin vurgulanması, hem de ötekinin "kötü" özelliklerinin vurgulanması yoluyla kurulmuştur. Böylece haberin söylemi içerisinde süregiden bu çatışmada, taraflar bir yandan kendi anlamlarını üretirken, diğer yandan da dışladığı/reddettiği ötekini kurarak kendilerini konumlandırmışlardır.

D. Eğretilemeler/ Düzdeğişmeceler

Anlam üretmenin iki önemli biçimi olan "eğretilemeler (metafor) ve düzdeğişmeceler (metonomi) medya iletilerinin ideolojik anlamlarının kodlanmasında önemli dilsel araçlardır" (Dursun, 2001: 236). Eğretileme bilinmeyen bir şeyi bilinen bir şey açısından ifade etmektir. Böylece bilinmeyenlerin "anlamı" bilinenlerin "araçları" aracılığıyla ortaya konmaktadır. Bu noktada eğretileme benzerlik ve farklılığı eşanlı olarak kullanmaktadır. Düzdeğişmece ise, aynı düzlemdeki anlamları birbiriyle ilişkilendirerek işlemekte ve parçanın bütünü, bütünün de parçayı temsil etmesini sağlamaktır (Fiske, 2003:123-127). Yani bir

düşünceyi çağrıştıracak ya da bir nesneyi temsil edecek şekilde çağrışımlı bir anlam kullanılarak, parçanın bütünün yerine, bütünün de parçanın yerine geçeceği şekilde anlamlar oluşturulmasıdır. Eğretilemeler ve düzdeğişmeceler, Cumhuriyet mitingleri haberlerinde -üç gazetede de- miting yandaşlığı ya da karşıtlığının -yani laiklik ve islamcılık karşıtlığının- kurulmasında yaygın olarak kullanılmıştır. Haberler içerisinde yer alan ifadeler hem eğretilemeli, hem de düzdeğişmeceli anlam taşıyabildiğinden, bu ikisini birbirine karışmış, birbirinin yerine kullanılmış olarak görmek olanaklıdır. Bu açıdan, çalışmanın bu bölümünde eğretilemeleri ve düzdeğişmeceleri ayrı ayrı başlıklar altında incelenmek yerine, ikisi bir arada ele alınacaktır.

Cumhuriyet ve Hürriyet gazetelerinde -birebir olmasa bile- mitinglerle ilgili kullanılan eğretilemeler ve düzdeğişmeceler benzerlik teşkil etmektedir. Bu nedenle, fazla tekrar olmaması için, iki gazete beraber ele alınacaktır. Mitinglerin düzenlendiği iki aylık süreç içerisinde, Cumhuriyet ve Hürriyet gazetelerinde kullanılan eğretileme ve düzdeğişmeceleri şöyle sıralayabiliriz:

MİTİNG YANDAŞI CEPHENİN KURDUĞU EĞRETİLEME VE DÜZDEĞİŞMECELER

AKP kendi ektiğini biçiyor	*İşaret Ettiği*	AKP’nin yaptıklarının cezasını çekmesi
AKP Tandoğan’da yumruk yedi	“ “	Tandoğan’da gerçekleştirilen ilk Cumhuriyet mitingine katılımın yoğun olması, halkın şeriat tehdidini fark ederek iktidara tepki vermesi, iki tarafın mücadelesinde AKP’nin darbe alması, yenik düşmesi

AKP’nin gerçek yüzü	“	“	Şeriatçı, dinci, ülkeyi karanlığa sürükleme amacında, gerici, muhafazakar, hoşgörüsüz, anti-laiklik, Atatürk düşmanı
AKP’nin gizli gündemi	“	“	AKP’nin Türkiye'yi şeriat düzenine doğru götürme çabası içerisinde olması, laik rejimi devirme planları, iki yüzlülük
Alternatif kutlamalar	“	“	AKP tarafından düzenlenen dini içerikli kutlamalar, irticai bir faaliyet, şeriatın geleceğinin habercisi
Ampulü söndürmek	“	“	AKP’yi iktidardan indirmek
Anadolu ayağa kalktı	“	“	Her şehirde AKP’ye karşı tepki gösterilmesi ve Cumhuriyet mitingleri düzenlenmesi
Anadolu aydınlanmasının meşalelerini taşıyan yüz binlerin Ankara'ya sel gibi akmasını			Anadolu aydınlanmasının meşalesini taşıyan yüz binler: miting katılımcıları, laikler, Kemalistler, Anadolu’yu karanlığa taşıyanlara karşı aydınlığın savunucuları, garantörleri Ankara’ya sel gibi akması: kalabalık, güçlü, önü alınamaz şekilde, kararlı
Anıtkabir’in ziyaretçi akınına uğraması/ Anıtkabire coşku seli	“	“	Laik düzeni koruma kararlılığı, şeraitçilere meydan okuma, uyanma
Atatürk’ün evlatları	“	“	Atatürk ilke ve inkılaplarını benimsemiş ve onun yolunda ilerleyenler, laikler/Kemalistler, miting katılımcılarının tümü
Caddeleri kırmızıya boyayıp cumhuriyet nehrini dalgalandırmak	“	“	Cumhuriyetin simgesi olan Türk bayraklarının mitinglerde katılımcılar tarafından sallanması sonucu oluşan görüntü, laiklik ve Cumhuriyeti koruma kararlılığı, güç birliği
Cumhuriyet coşkusu	“	“	Mitinglerde yaşanan duygu, Cumhuriyeti koruma heyecanı

Cumhuriyet kadını/ Ata'nın kızları	"	"	Laik Türkiye Cumhuriyeti'nin kılık kıyafet yasasına uygun giyinen, modern, çağdaş, Batılı kadın
Cumhuriyet nehri	"	"	Mitingler
Cumhuriyet nöbeti	"	"	Cumhuriyet rejimini korumak için bir yılmadan beklemek
Cumhuriyet rotasına oturdu	"	"	Halkın tehlikenin farkına vararak uyanması ve üzerine düşeni mitinglerde yerine getirmesi, hedefe doğru ilerlemesi
Cumhuriyet sevdalıları	"	"	Miting katılımcıları ve mitinglere destek veren herkes, Kemalistler, laikler
Cumhuriyete sahip çıkma mücadelesi	"	"	Mitingler
Cumhuriyete sahip çıkma yemini	"	"	İslami tehdide karşı Cumhuriyeti koruma kararlılığı
Cumhuriyeti korumak için bir yumruk gibi olmak	"	"	Bir araya gelmek, bütünleşmek, birleşmek
Çankaya işgal planı			İslamcı bir Cumhurbaşkanının seçilerek Çankaya Köşkünün İslamcılar tarafından ele geçirilmesi planı
Çankaya yolları şeriata kapalı	"	"	İslamcı/şeriatçı zihniyete sahip herhangi bir kişinin Cumhurbaşkanlığı makamına oturamayacağı, şeriatçılara meydan okuma, laikliği koruma kararlılığı
Çürümüş ve temelsiz çatıların çökeceği	"	"	AKP'nin sağlam temelleri olmayan anti-laik siyasetinin yok olmaya mahkum olduğu
Demokrasi şöleni	"	"	Birçok sivil toplum kuruluşu ve laikliğin elden gideceğinin farkına varan halkın bir araya gelmesiyle gerçekleşen mitingler, demokratik gösteri

Dev muhalefet gösterisi	“	“	Kalabalık ve gösterişli mitingler, sisteme karşı gelme, düzene itiraz
Dinin siyasete alet edilmesine, kadınların kullanılmasına karşı duvar örmek	“	“	AKP’nin insanların dini duygularını sömürmesi, türbanlı kadınlar üzerinden kendine oy toplaması ve dini kendi siyasetine çıkar sağlamak için kötüye kullanmasına karşı olmak, buna izin vermemek, meydan okumak
Dip dalgasının tsunamiye dönüşmesi	“	“	Tandoğan mitinginden sonra, Çağlayanda gerçekleştirilen mitinge daha fazla insanın gelmesi, tehlikenin farkında olanların artması, önüne çıkanı yıkacak güç, önü alınamayan, dindirilemeyen afet
Erdoğan karşıtı insan denizi	“	“	Tayyip Erdoğan’ın iktidarda olmasını istemeyen kişiler, miting katılımcıları, kalabalık
Gelecekteki aydınlık rejimin reçetesi	“	“	Cumhuriyet mitingleri, tehlikenin farkına vararak mitinglerde bir araya gelen kişiler
Gelincik tarlası	“	“	Mitinglerde kullanılan bayraklarla oluşan görüntü, güzel, ferah, aydınlık gelecek
Gençler Ata’ya yürüyecek	“	“	Anıtkabir’i ziyaret etme, laikliği koruma kararlılığı, Atatürk’e bağlılığın ifadesi
Gerici zihniyet ve icraatlar	“	“	AKP’nin şeriatçı politikaları ve İslamcı zihniyeti, ülkeyi geriye götürme gayesi, düzenlenen dini içerikli aktiviteler
Halk ayağa kalktı, üstündeki ölü toprağını attı	“	“	AKP’nin irticai politikalarına daha önce ses çıkartmayan insanların mitinglerde bir araya gelerek AKP iktidarına tepki vermesi, uyanması, laikliği korumak için bir araya gelmesi
Halkın işe el atması	“	“	Siyasilerin önüne geçemediği irticai politikaların, mitinglerde toplanan halk tarafından durdurulacağı, halkın AKP’yi iktidardan indireceği

Halkın kılıcı			Şeriata karşı durma konusunda kararlı, mücadeleye hazır, tehditkar, savaşçı
Halkın sesine kulak vermek	“	“	Miting meydanlarında dile getirilenleri iyi analiz etmek, anlamak ve ona göre bir politika izlemek
Halkın tokatı	“	“	Halkın AKP’ye vereceği ceza, uyarı
İftira çamuru			İslamcı medyanın mitinglere, miting düzenleyicilerine ve katılımcılarına ilişkin yanlış/yanlı haberleri ve iddiaları
İrtica Yuvası/ İrticanın kenti	“	“	23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı Kutlamalarına alternatif olarak dini içerikli kutlamaların düzenlendiği Denizli
Kabuklarını değiştirenler			AKP’nin, içinde gizli amacı olan şeriat getirme arzusunu barındırmasına rağmen, dışarıdan bunu belli etmemesi, ikiyüzlü, aldatıcı
Karalama kampanyası	“	“	Mitinge yönelik İslamcı kesim/İslamcı medya kuruluşları tarafından gerçekleştirilen eleştiriler, leke sürme, kötülük yükleme
Karşıdevrim	“	“	Laik düzeni yıkma, Şeriat düzeni getirme
Kaynaşmış kitle	“	“	Miting katılımcıları, her kesimden aynı duyguları, kaygıları taşıyan, bütünleşik
Kemalistlerin ortak sesi	“	“	Mitinglerde dile getirilenler. Türkiye Cumhuriyeti'ni, Kemalist devrimin ilkeleriyle yaşatmaya kararlı olanların ortak düşüncesi
Kırmızı beyaz şölen/görsel şölen	“	“	Mitinglerde bayrakların oluşturduğu görüntü, güzel, aydınlık, laik
Laikliğin garantisi	“	“	Miting katılımcıları ve ordu

Laikliğin kalesi/ Son kale	“	“	Çankaya köşkü ve Cumhurbaşkanlığı makamı
Meydan çareyi söyledi	“	“	Miting katılımcıların ifade ettiği tehlikenin farkına varıp herkesin birleşmesi ve seçimlerde AKP’yi iktidardan indirmesi, yaşanan laiklik krizine çözüm
Meydanlara akan yüz binler	“	“	İrticaya dur demek için miting meydanına gelen kişiler, laikler, Kemalistler
Mitinglere akın etmek	“	“	Laik sistemi yıkma amacındaki şeraitçilere meydan okumak için mitinglere toplu olarak gitmek, düşmanlara saldırmak
Mitingleri içine sindiremeyenler	“	“	AKP/Şeriatçılar/Dinciler
On binlerin öfkeyle karşısında durduğu	“	“	AKP /İslamcılar/Şeriatçılar
Ordu	“	“	Laikliğin güvencesi, sistemin garantisi, Cumhuriyet ve Atatürk devrimlerinin bekçisi, laik, miting destekçisi ve AKP’ye karşı
Ordunun uyarısı	“	“	Ordunun 27 Nisan’da resmi internet sitesinde yayınladığı e-muhtıra, yerinde bir açıklama, AKP’ye tepki
Şeriat özlemcilerine karşı direnişin coşkusu			Mitingler
Tarikat Sarayı	“	“	İslamcı/dinci bir cumhurbaşkanının seçilmesi sonucu Çankaya Köşkü’nün alacağı hal, Laikliğin kalesi olarak adlandırılan Çankaya Köşkü’nde türbanlı kadın ve şalvarlı adam görüntülerinin olacağı/gerici, çağdışı durum
Tek çatı olmak	“	“	Birleşmek, aynı siyasal yapı altında bir araya gelmek

Türbanlı first lady	“	“	Cumhurbaşkanı Abdullah Gül’ün türbanlı eşi Hayrünisa Gül
Türkiye Cumhuriyeti’nin varlığına kastedenler	“	“	AKP/İslamcılar/Şeriatçılar
Türkiye için milat	“	“	Mitingler ile çok sayıda insanın bir araya gelerek “irticaya dur” demesi, yeni bir döneme girilmesi
Türkiye’de derinleşen bölünme	“	“	Mitinglerde merkezileşen Laikler ve İslamcılar arasındaki çatışma
Türkiye’de kilidi çözecek olan anahtar	“	“	Cumhuriyet mitingleri- sorunun kaynağı olan AKP’nin irticai politikalarını engelleyecek olan, AKP’yi iktidardan indirecek olan güç: miting katılımcıları, bilinçli yurttaşlar
Türkiye’de patlama yaşanabilir	“	“	AKP’nin İrticai politikaları durdurulmazsa Türkiye’de iç savaş çıkabilir, önüne geçilemez, can yakıcı durum
Türkiye’nin gerçek sahipleri	“	“	Mitinglere destek vererek Cumhuriyetin temel ilkelerini sonuna kadar savunan laikler, Kemalistler, kadınlar, gençler vs.
Türkiye’nin gerçek yüzü/ Çağdaş Türkiye’nin aydınlık yüzü	“	“	Miting katılımcıları, Kemalistler, laikler ve özellikle modern giyimli “Cumhuriyet kadınları, gençler”
Türkiye’yi karanlığa sürükleyecek girişimler	“	“	AKP’nin düzenlediği Kutlu Doğum Haftası ve diğer dini içerikli etkinlikler
Türkiye’yi tek şeride sokmak	“	“	Kemalistleri susturmaya çalışarak şeriatı getirmek, farklılıklara izin vermemek, baskılamak, baskıcı rejim
Ulusal uyanış	“	“	Cumhuriyet mitingleri, şeriat tehlikesinin farkına varmak, uyanmak, laikliği koruma kararlılığı

Uyanışta yeni adımlar	“	“	Cumhuriyet mitinglerine destek niteliğinde başka şehirlerde düzenlenen mitingler, etkinlikler (uyanış: Cumhuriyet Mitingleri, yeni adımlar: yeni mitingler düzenlenmesi)
Ülkeyi gözle görülür bir karanlığa sürüklemek isteyenler	“	“	AKP/İslamcılar/Şeriatçılar
Vatanın imdadına koşanlar	“	“	Miting katılımcıları
Yeni bir Türkiye	“	“	AKP/İslamcı/şeriatçıların olmadığı bir Türkiye
Yeşil’e kırmızı	“	“	Yeşil: şeriat düzenini Kırmızı: Cumhuriyet’in temel değerlerini simgeleyen Türk bayrağı ve futbol maçlarında hata yapan futbolcuları oyun dışı etmek için gösterilen kırmızı kartı ifade eder. Yeşil’e kırmızı da hata yapan İslamcı AKP’yi halkın oyun dışı bırakması
Yıkılmayacak bir barikat	“	“	Mitinglerde laiklik için toplanan insanlar, güçlü, dayanıklı
Yüz binlerin duyarlılığı	“	“	Türkiye’nin içinde bulunduğu şeriat tehdidine karşı bir araya gelen miting katılımcıları, tehlikenin farkında olanlar, hassas
1000 dirilmiş kıtalar	“	“	Mitinglerde laikliği korumak için bir araya gelenler

Cumhuriyet ve Hürriyet gazetelerinin haberlerinde kullanılan bu eğretileme ve düzdeğişmeceler, mitinglere ilişkin olumlu anlamların ve miting karşıtlarına, yani İslamcılara yönelik de olumsuz anlamların üretilmesinde önemli bir işlev görmektedir. İkiyüzlü, iftiracı, karanlık amaçlar peşinde, gerici, çağdışı olanı çağrıştıran olumsuz ifadeler AKP ve diğer İslamcıları betimlerken; güzel, aydınlık, kararlı, ülkeyi güzel günlere götürecek olanı çağrıştıran olumlu ifadeler ise, genel

olanı, yani mitingleri ve ayrı ayrı miting tertipçileri, konuşmacıları ve katılımcılarını betimleme işlevi görmektedir.

Mitinglerin düzenlendiği iki aylık süreç içerisinde, Zaman gazetesinde kullanılan eğretileme ve düzdeğişmeceleri şöyle sıralayabiliriz:

MİTİNG KARŞITI CEPHENİN KURDUĞU EĞRETİLEME VE DÜZDEĞİŞMECELER

Arka plandaki maceracı ayak sesleri	*İşaret Ettiği*	Darbe amacı taşıyanlar, darbe heveslileri, miting tertipleyicilerinin bir kısmı
Başıboş/Sahipsiz kalabalıklar	“ “	Miting katılımcıları, yönetimsiz, denetimsiz kişiler, herkesin arkasından gidebilecek, amaçsız ve tehlikeli kalabalık
Bayrak	“ “	Mitinglerde kötüye kullanılan, kimsenin mülkü olmayan, mitinglerde siyasete alet edilen, kutsal değer, dini simge, mitinglerdeki tezatlıkları örten
Bilim hırsızı/intihalci	“ “	Necla Arat, dürüst olmayan, kötü, adi suç işleyen (Miting tertipçilerinden Necla Arat’ın doktora, doçentlik ve profesörlük tezlerinin intihal olduğu)
Çamur atmak	“ “	Karalamak, iftira etmek (mitinglerde AKP ve İslamcılara yönelik yapılanlar)
Demokrasinin köküne kibrit suyu ekmek isteyenler	“ “	Miting tertipçileri, özellikle ADD ve darbe destekçileri
Gizli ve kirli devlet yapısına destek	“ “	Mitinglerin amacı, derin devlet, karanlık işler, yasadışı, kötü niyetli, samimi olmayan

Halka tepeden bakanlar	"	"	Seçkinci Kemalistler
Halkın iradesini içlerine sindiremeyenler	"	"	Mitingdekiler (konuşmacılar, katılımcılar), halk tarafından seçilen AKP'ye karşı çıkanlar, darbeciler
Halkın isteği	"	"	Sivil, dindar ve demokrat Cumhurbaşkanı, Cumhurbaşkanının halkın değerlerini benimseyen bir kişi olması
Halkın temsilcisi	"	"	Halkın oylarıyla iktidara gelen AKP,
Heyecan seli	"	"	Mitinglerde yaşananlar, aşırı coşku, tehlikeli, önüne çıkanı yıkabilecek taşkınlıkta, afet
İslam'la laiklik aynı terazide tartılmaz	"	"	İkisinin eşit değerler olmadığı, büyük hata, yanlış. (Tayyip Erdoğan'ın söylediği "laiklik tüm inançlara eşit mesafededir. Kişi laik olmaz, devlet laik olur" ifadesinin tanımı)
Kabuk ve maske değiştirenler	"	"	ADD, özelde Şener Eruygur ve arkadaşları, asıl amaçları darbe yapmak olan, dışarıdan bunu belli etmeyen, sinsi, ikiyüzlü
Karanlık dış bağlantılar	"	"	Yasalara uygun olmayan, herkesten gizli, çıkar ilişkileri, ülkenin zararına, dış ülkelerle gizli işbirliği (özellikle Türkan Saylan ve Şener Eruygur üzerinden tüm miting konuşmacıları, miting düzenleyicileri)
Kimsenin laf edemeyeceği garanti sembol	"	"	Türk bayrağı, bilinçli seçilen, çıkar için kullanılan
Kürsünün arkasındaki organize güçler	"	"	Darbeciler, bölücüler, toplumu kutuplaştırıp (laik-islamcı) bundan faydalanmak isteyenler
Laiklik mitingi	"	"	Cumhuriyetin önemli ilkelerinden laikliğin siyasete alet edilmesi, ideolojik amaçla kullanılması, bölücülük

Marjinal söylemler	“	“	Genele hitap etmeyen, aykırı ifadeler, özelde Türkan Saylan’ın konuşmaları
Meşru hükümet	“	“	AKP, yasalara uygun, seçimle yani halk iradesiyle gelen
Mitinge üniversitelerin alet edilmesi	“	“	Kötüye kullanılması, yasadışı, suç
Mitinglerde siyah bir leke	“	“	Yüz kızartacak durum, namussuzluk, kara, şaibe, mitingleri karalayan, gizli bir niyet (Mitinglerde ve Anıtkabir’de “Çankaya’da imam istemiyoruz”, “Çankaya İmamı, kaça sattın vatanı” vb. sloganlar ile kutsal imamlık müessesesine hakaret edilmesi)
Mitinglerin siyasi mitinge dönüşmesi	“	“	Amacı dışına çıkması, birilerine çıkar sağlaması (Siyasi partilerin liderlerinin gösterilerinin olması, öğrencilerin otobüslerle ders yerine mitinge götürülmesi, bayrağın amacı dışında kullanılması)
Mitinglerle ilgili ilginç gerçekler	“	“	Arkasında darbecilerin, bölücülük amacı taşıyanların, dış mihrakların desteği olan, öğrencilerin zorla götürüldüğü, Cumhurbaşkanlığı fonundan gizli para aktarılan, dürüst olmayan, ikiyüzlü, çıkarcı
Muhtıra	“	“	Anti-demokratik, gereksiz, korku siyaseti, karanlık günlerin habercisi, askerin siyasete müdahalesi, çağdışı
Ordu	“	“	Mitinge katkı yapan, laikliği koruma bahanesiyle sivil siyasetin önüne geçen, demokratikleşmeye engel, İslam düşmanı, darbeci, statükocu
Ordu kışkırtıcılığı yapanlar	“	“	Mitinglerde ordunun muhtırasını destekleyenler, darbe heveslileri, orduyu siyasete katılmaya teşvik edenler, provokatörler, anti-demokratikler
Ortodoks laik	“	“	Bir doğma gibi laikliği savunanlar, katı, dar görüşlü

Öğrencilerin kirli emellere alet edilmesi	“	“	Kötüye kullanılması, çıkar sağlamak için öğrencilerden faydalanmak, suiistimal etmek, ahlaksız davranış (yapan: üniversiteler ve miting tertipçileri)
Sapık düşünce	“	“	Kabul edilemez düşünce, dine alternatif, sapkın, anormal (tarikata üye olan Nur Serter şahsında miting tertipçileri)
Sembolleri silah haline getirmek	“	“	Bayrak üzerinden siyaset yapmak, bayrağı diğer gruba karşı bir duruşun simgesi olarak kullanmak, savaş, çatışma, mücadele
Siyasi sömürü aracına dönüşen mitingler	“	“	Kötüye kullanılan, halkın samimi duygularını istismar eden
Sözde insan haklarını savunucuları	“	“	Miting tertipçileri, Kemalistler, laikler, türbana karşı tavır alan herkes, içten ve samimi olmayan
Statükocuların, demokratikleşmeye ve sivilleşmeye karşı direnişi	“	“	Mitingler, anti demokratik, var olan düzeni devam ettirmek isteyen, askeri olanı arzulayan
Tezatlar yumağı	“	“	Mitinglerde her türlü çelişki durumun olduğunun ifadesi, çelişkileri bir arada bulunduran, karışık
Toplumu kutuplaştırıp nemalanmak	“	“	Miting tertipçilerinin gizli amacı: toplumu bölmek, ikiye ayırmak ve bundan çıkar sağlamak, faydalanmak, beslenmek
Toplumun tüm kesimlerinden tepki yapıyor	“	“	Kızgınlığın artması, tepkinin çoğalması Toplumun tüm kesimleri: dindar kesim, dine bağlı (Mitinglerde -özellikle miting konulmacıları tarafından- dine hakaret edilmesine yönelik tepkiler)
Türkiye’yi cehennem kuyusuna itebilecek cepheleşme	“	“	Laik-islamcı kutuplaşması, mitinglerde yaratılan durum, gerginlik (cehennem kuyusu: darbe, sebebi: mitingler)

Üniversiteler çizgisinden saptı	“	“	Yanlış yöne gitmek, doğru yoldan çıkmak, yasal zeminden kaymak, yasalara aykırı davranmak (mitinglere öğrenci götürmeleri)
Yarasalar	“	“	Kemalistler, laikler, aydınlıkta dolaşmak istemeyen, gizli işler peşinde olanlar, meydanlarda slogan atanlar
Yurtdışından beslenen	“	“	Gerekli parayı yurtdışından alan, yurt dışı bağlantılı, dış güçlere hizmet eden, çıkarcı

Zaman gazetesinin haberlerinde de anlam üretmenin önemli bir aracı olan eğretileme ve düzdeğişmeceler miting karşıtlığının kurulmasında yaygın olarak kullanılmıştır. Haberlerde yer alan şaibeli, samimi olmayan, darbeci, din düşmanı, bölücü, katı, iftiracı, çıkarcı, ikiyüzlü, sapkın gibi olumsuz anlamları çağrıştıran ifadeler Cumhuriyet mitinglerini (miting tertipçileri, konuşmacıları, katılımcıları ve genel olarak Kemalistleri) betimlemek için kullanılmıştır. Bunun aksine samimi, özü sözü bir, halkın yanında, dini koruyan, temiz, dürüst, hoşgörülü, sivil, yasal gibi olumlu anlamları çağrıştıran ifadeleri ise AKP ve İslamcıları betimlemek için kullanmıştır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

"Basında Cumhuriyet Mitinglerinin İnşasının Karşılaştırmalı Eleştirel Analizi: Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman Gazeteleri" başlıklı bu tez çalışması, Cumhuriyet'in kuruluşundan beri Türk siyasal yaşamında önemli bir yer işgal eden Kemalist ve İslamcı ideolojilerin mücadelelerinin yeniden görünürlük kazandığı bir alan olan Cumhuriyet mitinglerinin, farklı medya kuruluşlarında hangi karşıtlıklar temelinde inşa edildiği ve gazetelerin bu karşıtlıkları kurma sürecinde geliştirdikleri ideolojik stratejileri çözümlemeyi amaçlamıştır. Böyle bir çaba ise, iki ideolojinin var olan mücadelelerinin tarihsel seyrini incelemeyi ve dolayısıyla neden bu ideolojilerin birbirlerini kendi varlıklarının engelleyicisi olarak gördüklerini açıklamayı gerekli kılmıştır. Bu iki ideolojinin kökleri çok derinlerde olan söylemsel mücadelelerinin, günümüzde görünürlük kazandığı bir alan olan Cumhuriyet mitingleri de böyle bir çaba için önemli bir uğrak oluşturmuştur. Cumhuriyet mitingleri haberlerinin farklı medya kuruluşlarında nasıl inşa edildiğini incelemek ise, bu iki ideolojinin mücadelesinin hangi temalar etrafında merkezileştiğini görmemize olanak sağlaması açısından önemli olmuştur. Çünkü medya metinlerinde kurulan karşıtlıklar, o an toplumsal yapıda var olan karsıtlıkların devamı niteliğindedir. Bu nedenle mitinglerin düzenlenmesine temel teşkil eden süreçlere yeniden göz atmak, sonuç olarak vardığımız noktaları toparlamak açısından faydalı olacaktır.

Kemalist ve İslamcı ideolojiler arasında Cumhuriyet'in kurulduğu ilk yıllardan beri süregelen mücadele, zaman zaman azalıp artmakla birlikte varlığını hala devam ettirmektedir. Çalışma boyunca ele aldığımız Cumhuriyet mitingleri ise,

bu iki ideolojinin özellikle laiklik vurgusu etrafında merkezileşen mücadelelerinin gözlemlenmesi için önemli bir uğrak oluşturmaktadır. İslamcı bir parti olan AKP'nin 2002 seçimleri ile iktidara tek başına gelmesinin ardından, iktidarda bulunduğu süre içerisinde, milli bayramlara alternatif olarak dini içerikli bayramlar (Kutlu Doğum Haftası vb) düzenlemesi, türbanın üniversitelerde serbest bırakılmasının önünü açacak çeşitli girişimlerde bulunması gibi konular, laik/Kemalist çevreler tarafından endişe verici bulunmuş ve AKP'nin bu girişimlerinin önüne geçilmezse "laikliğin elden gideceği, yerine şeriat rejiminin geleceği" düşüncesi dile getirilmiştir.

Böyle bir ortam içerisinde yaklaşan Cumhurbaşkanlığı seçimleri için mecliste çoğunluğa sahip olan AKP'nin göstereceği adaylardan birinin Cumhurbaşkanı seçilmesi endişesi ise[99], mitinglerin gerçekleştirilmesinin gerekçesini oluşturmuştur. Çünkü Kemalist çevreler tarafından "laikliğin son kalesi" olarak tanımlanan Cumhurbaşkanlığı makamına AKP'li bir ismin gelmesi, bu çevreler içerisinde, laik Cumhuriyet'in "sinsi" bir şekilde şeriat düzenine doğru evrileceği korkusunu gündeme getirmiştir. Çünkü Kemalist çevreler için "laikliğin son kalesi" olarak tanımlanan Cumhurbaşkanlığı makamının AKP tarafından ele geçirilmesi, "laik rejimi yıkıp, İslami bir sistem kurma stratejisinin geri dönülmez bir aşamasını" temsil etmektedir (Sancar, 2007). Çünkü bu çevreler, genelde İslamcı ideolojinin, özelde de AKP'nin sistemi değiştirme konusunda gizli bir gündeme sahip olduğuna inanmaktadırlar. Bu inancı ise, parlamentoda çoğunluğa sahip olmanın ve Cumhurbaşkanlığı makamını denetlemenin, sistemi değiştirmek için yeterli olduğu öncülünden hareket ederek temellendirmektedirler (Sancar, 2007). Dolayısıyla bu düşünceye göre Cumhurbaşkanlığı makamını İslamcılara kaptırmak, sistemin şeriata

[99] Takip eden süreç içerisinde AKP'nin en güçlü adaylarından Abdullah Gül Cumhurbaşkanı seçilmiştir.

dönüşmesinin son aşamalarından birini oluşturmaktadır. Laik çevrelerin İslamcı ideolojiye yönelik bu endişeleri, ilk bölümde bahsettiğimiz gibi, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu dönemlerden günümüze kadar devam eden sürece işaret etmektedir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünü izleyen yapısal yerinden oluşların sonuçlarını düzeltecek yeni bir düzen anlayışını temsil eden Kemalizm, temel hedefine Çağdaş Batılı uygarlıklar düzeyine erişme idealini koymuş ve bu idealin gerçekleştiricisi olarak da kendisini sunmuştur (Çelik, 2006). Toplumun Batıcı bir şekilde yeniden yapılandırılmasını ideolojik ufkuna yerleştiren Kemalizm, toplumun geri kalmasının temel nedenini, önceki yapıda kamusal hayata egemen olan dini öğretilerde görmüş ve dolayısıyla İslami kurallara göre şekillendirilmiş bir imparatorluktan Cumhuriyet rejimine geçişte, kamusal hayata egemen olan İslamcılığın üzerine gitmiştir. Böylece gerçekleştirdiği çeşitli inkılaplarla tüm kurumları Kemalizme özgü "laik" bir yapıya kavuşturmaya çalışmıştır. Bu laik yapı, sık sık belirttiğimiz gibi din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılması ve devletin tüm din ve mezheplere eşit mesafede olması şeklinde değil, dinin devlet tarafından kontrol altına alınması şeklinde tezahür etmiştir. Dolayısıyla dinin sıkı bir şekilde devlet denetimine alınması ve İslamcılığın her türlü görünümünün kamusal alandan dışlanması, onun kendisini Kemalist ideoloji ile karşıtlığı üzerinden kurmasına yol açmıştır. O halde, Kemalist ideoloji içerisinde bir karşıdevrim tehdidi olarak görülen İslamcı hareketlerin sınırlandırılmasının ve dinin devlet denetimi altına alınmasının, onun istenenin aksine "toplumsal hayattaki rol ve işlevinin artmasına ve siyasallaşmasına neden olduğunu" söylemek yanlış olmayacaktır (Kurtoğlu, 2004: 210). Çünkü Türk siyasal tarihi içerisinde deneyimlediğimiz gibi İslamcılığı devlet

merkezli bastırmaya dönük tüm girişimler, onun daha yaygın ve baskın bir özellik kazanmasına neden olmuştur.

Cumhuriyet sonrası dönemde kendisini Kemalizmle karşıtlığı temelinde kuran İslamcı ideoloji, mücadelesini, rejimin kendisini dışlamasına gerekçe olarak sunduğu laiklik etrafında yoğunlaştırmıştır. Aynı şekilde Kemalist ideoloji de, İslamcılığı bastırmaya yönelik girişimlerini, laiklik temelinde meşrulaştırmıştır. Bu nedenle iki ideolojinin merkezi çatışma noktasını, laiklik oluşturmuştur. Kemalizm içerisinde yaygın kabul gören "laik cumhuriyete karşı en büyük tehlikenin İslamcı ideoloji içerisinden geleceği" düşüncesi, zamanında kamusal alandan dışlanan İslamcıların rövanşist bir tavır sergileyecekleri öncülü üzerinde temellenmektedir. Dolayısıyla 90'lardan sonra kamusal alanda görünümü eskiye nazaran önemli ölçüde artan İslamcıların, siyasal sürece o ya da bu yolla katılmaları ve kamu kurumlarında söz söyleme haklarını ellerinde bulundurmaları, Kemalistler tarafından, İslamcıların bu rövanşist tavrının yansıması olarak değerlendirilmektedir. Bu yaygın görüş, Cumhuriyet mitinglerinde dile getirilen endişelerin de temel dayanagını oluşturmuş ve Kemalizmle yakın ilişkisi açısından ele alınan Cumhuriyet gazetesinde de sık sık dile getirilmiştir. Tam da bu nedenle Kemalistler için (ve dolayısıyla Cumhuriyet gazetesi için) İslamcılık, en önemli iç tehdit olarak görülmüş ve rejimin korunması için onun önüne geçilmesi düşüncesi dolaşıma sokulmuştur.

İslamcı ideolojinin yükselişi karşısında "laik rejimin" korunmasına yönelik dile getirilen bu düşünceler, 90'lardan sonra başlayan Kemalist restorasyon sürecine işaret etmektedir. Restorasyon süreci, İslamcılığın yükselişine karşı aciz kalındığı düşüncesinden hareketle başlamış ve "baskıcı devlet aygıtına sivil bir destek" sağlamayı amaçlamıştır. Bu tarihten sonra Kemalizm ilk kez kayda değer bir şekilde

sivil toplum nezdinde karşılığını bulmuş ve ÇYDD, ADD gibi çeşitli STK'lar, Kemalizmin sivil alanda yayılmasının öncülüğünü üstlenmişlerdir (Erdoğan, 2006). Çalışmamıza temel teşkil eden Cumhuriyet mitingleri de tam da böyle bir yapılanma (sivil bir Kemalist yapılanma) ile İslamcılığın yükselişinin önüne geçilmesi düşüncesi temelinde düzenlenmiştir. Temel amacı da İslamcı olarak nitelendirilen iktidarın yükselişinin karşısına "sivil" alanda geçilmesidir.

Kemalistler tarafından, "devlet kurumlarına sızarak ülkeye şeriat getirme gibi 'gizli bir plana' sahip olduğu" dillendirilen AKP'nin iktidarda olduğu ve belirtilen toplumsal endişelerin arttığı bu dönem içerisinde, "Cumhuriyete sahip çıkmak" söylemiyle gerçekleştirilen Cumhuriyet mitinglerinde, sık sık AKP'nin irticai politikalarına "dur demek gerekliliği" vurgulanmıştır. Bu "gereklilik" de, beraberinde kendisini rejimin garantörü olarak konumlandıran orduyu sürecin içersine dahil etmiştir ve ordu, 27 Nisan gecesi bir e- muhtıra yayınlayarak hükümete adeta gözdağı vermiştir. Ordunun sürece bu müdahalesi mitingler içerisinde de yansımasını bulmuştur. Bu tarihten sonra mitinglerde ordunun "açıklamasının" çok yerinde olduğunu belirten pek çok konuşma yapılmasına rağmen[100], dile getirilen yaygın söylem "ne şeriat ne darbe" etrafında merkezileşmiştir. Ancak bu söylem AKP'nin irticacı politikalarının çok arttığı, ama darbenin de çözüm olmadığı bir anlamda "ne şeriat ne darbe" anlayışını ifade etmektedir. Yani bu anlayış, son kertede, şeriat tehdidini durdurucu güç olarak orduyu işaret etmektedir (Bora, 2007). Söyleminin ifade ettiği bu içeriğe Cumhuriyet ve Hürriyet gazetelerinde sık sık rastlanmıştır.

---

[100] Aynı zamanda azınlıkta olmakla birlikte "orduyu göreve çağıran" bir kesiminde varlığı da söz konusudur.

Sivil bir Kemalist yapılanma ile gerçekleştirilen bu mitinglere ordunun da yayınladığı e-muhtıra ile sağladığı katkı, aynı zamanda Kemalizmin restorasyondan sonra aldığı boyutu da ifade etmektedir. Çünkü Kemalizme sivil bir destek sağlama amacı ile hareket eden bu neo-Kemalist yapılanma, aynı zamanda rejimin tehlikeye düştüğünü düşündüğü zamanlarda, orduyu rejimin kurtarıcısı olarak görme anlayışına devam etmektedir (Erdoğan, 2006). Tam da bu noktada "sivillik" üzerinden kurulan söylemler, ordunun desteğinin talep edilmesi ile çelişik bir durum arzetmektedir. Bu çelişik durum ise, Kemalist ideoloji (dolayısıyla mitingler) içerisinde, laikliğin tehlikede olduğu dönemlerde, laikliğin koruyucusu olarak konumlandırılan ve bu hakkı anayasal olarak elinde bulunduran ordunun sürece müdahalesinin, ona yasalarla tanınmış bir hak olduğu üzerinden temellendirilmektedir. Dolayısıyla bu anlayış içerisinde ordu, Kemalist ideolojinin koruyucu, kollayıcı ve toplumsal alanda yayılmasını sağlayıcı bir güç olarak düşünüldüğü için, onun siyaset sürecinde bitmeyen varlığı kerameti kendinden menkul olarak görülmektedir. Yani temelde bu anlayış, ordunun siyasete müdahalesini doğallaştırma ve meşrulaştırma işlevi görmektedir. Dolayısıyla Kemalist ideolojinin taşıyıcısı olarak konumlandırdığımız Cumhuriyet gazetesinde de bu anlayışın birebir yansımalarını görmek mümkündür.

Neo-kemalist yapılanmanın orduyla olan bu çelişkili ilişkisi ise İslamcı ideoloji içerisinde demokratik sürecin işleyişini engelleyici bir unsur olarak görülmektedir. Bu anlayışın temelini ise, demokratik rejimlerde siyasal ve askeri alanın birbirinden ayrılması ve askerin siyasal sürece müdahalesinin olmaması gerekliliği oluşturmaktadır. Dolayısıyla Kemalist ideoloji içerisinde rejimin bekasını sağlayıcı bir unsur/güç olarak görülen ordu, İslamcı ideoloji içerisinde demokratik

rejimin yerleşmesini engelleyici bir unsur/güç olarak görülmektedir. Aynı şekilde mitinglerde ordunun muhtırasına verilen destek, mitinglerin tertipleyicisi olan ADD'nin kurucularından Şener Eruygur'un adının darbe söylentilerine karışması ile ilişkilendirilerek, mitinglerin temel amacının, ülkenin darbe sürecine sürüklenmesine ve dolayısıyla darbenin gerçekleştirilmesine zemin hazırlamak olduğu şeklinde yansımasını bulmuştur. Böylece mitingler ile ordu arasındaki ilişkisellik vurgulanmıştır. Bu yaklaşıma İslamcı ideolojinin taşıyıcısı olan Zaman gazetesinde fazlaca yer verildiği saptanmıştır. Dolayısıyla iki ideolojinin mitingler özelinde ordunun siyasal sürece müdahalesi noktasında kurdukları karşıtlıklara, Cumhuriyet (Laik/Kemalist), Hürriyet (popüler) ve Zaman (İslamcı) gazetelerinde birebir olarak rastlanmıştır.

Bir diğer önemli saptama ise, mitinglerde öncü rol üstlenen kadınlar ve gençlerle ilgili olarak gazeteler arasında var olan farklı söylem stratejileridir. Çağdaş Batılı uygarlıklar düzeyine hem teknik, hem de toplumsal yaşam açısından erişme arzusuyla kurulan Cumhuriyetle birlikte yeniden inşa edilen toplumsal yaşamda, kadının modern görüntüsü ile yer alması, meşruiyetini hem şeri hem de örfi kurallardan alan ve kadınların kamusal alanda sadece örtünerek varlıklarını sürdürebildikleri Osmanlı'dan kopuşa işaret etmekteydi. Bu noktada, Kemalist ve İslamcı ideolojiler arasında laiklik gündeminde oluşan gerilimler de doğrudan kadının toplumsal statüsüne işaret etmektedir. Çünkü İslami kuralları temel alan bir düzen arzusu, aynı zamanda kadının toplumsal konumunu da değiştirme gayesi taşımaktadır. Bu açıdan laik düzeni temel alan Kemalist ideoloji için en büyük tehdidi, laikliği yıkarak yerine şeriatı getirmeyi arzulayan olarak konumlandırdığı İslamcı ideoloji oluşturmaktadır. Böylece Kemalist ideoloji, islamcılığa yönelik en

büyük karşıtlığını laiklik ve dolayısıyla kadının statüsü üzerinden kurmuştur. Bunun en belirgin örneğini, türban meselesi oluşturmaktadır. Kemalizm ile İslamcılık arasında hassas bir çizgide olan türban meselesi, çok derin temelleri olan, fakat somut olarak kadınların kamusal alanda görünümü üzerinden kurulan bir çatışma noktasına işaret etmektedir. Kemalist ideoloji tarafından kamu kurumlarında ve üniversitelerde türbanın görünürlük kazanması, eski "karanlık günlere" dönme arzusunu ifade eden irticai bir girişimi ve dolayısıyla laik düzen karşıtlığını yansıtırken, türbanın bu alanlarda yasaklanması, İslamcı ideoloji tarafından, kişisel hak ve özgürlüğün önüne geçen anti-demokratik bir uygulamayı ve dolayısıyla insan hakları ihlalini ifade etmektedir. Böylece türban, üzerinde mücadele edilen siyasal bir simge haline gelmiştir.

Türkiye gündemini uzun yıllardan beri meşgul eden bu çatışma, mitingler bağlamında da dile getirilmiş ve İslamcı bir Cumhurbaşkanı ile onun türbanlı eşinin "laikliğin kalesi" olan Cumhurbaşkanlığı koltuğunda yer almasından laiklerin duydukları rahatsızlık ifade edilmiştir. Çünkü türban, mitinglerde de yansımasını bulan Kemalist ideoloji açısından, laik düzen karşıtlığını simgelemekte ve şeriat getirmeyi arzulayan kesimin zihniyetini ifade etmektedir. Bu zihniyetin devlet kurumlarına girmesinin yolunu açan Cumhurbaşkanlığı seçimleri ise, şeriat korkusunu tetiklemiş ve laik kitleleri harekete geçirmiştir. Bu açıdan da mitinglerde kadın katılımcıların daha fazla olması ve gazetelerde bunun vurgulanması, laiklik ile kadının arasındaki var olan -ve yukarıda bahsettiğimiz- bu tarihsel-toplumsal ilişkiden kaynaklanmaktadır. Çünkü laik kesim için kadının kamusal hayatta varlığını sürdürmesinin garantisi olarak görülen laik devlet yapısına yönelik en ufak bir tehlike, direkt bir şekilde kadının toplumsal konumunu da etkileyecektir. Aynı

şekilde yine laik devlet yapısına ilişkin en ufak bir tehlike, laik devletin garantisi altında, dinle ilgili herhangi bir baskıya maruz kalmadan istediği şekilde yaşama özgürlüğüne sahip gençlerin de konumunu etkileyecek ve kamusal hayatlarını sınırlayacaktır düşüncesi yaygındır. Dolayısıyla bu düşünce mitingler bağlamında laikliğin savunuculuğunu üstlenen Cumhuriyet ve Hürriyet gazetelerinde desteklenmiş ve dolaşıma sokulmuştur. Bu iki gazetenin aksine Zaman gazetesi ise İslamcı ideolojinin argumanlarını kullanarak, kadının aslında Cumhuriyet rejimi ile kısmi bir şekilde özgürleştiğini, yani türbanlı kadınların kamu kurumlarında varlığını sınırlaması açısından kısmi olduğunu dile getirmiştir.

Türban meselesinin 90'lardan sonra gündemi meşgul etmesiyle de bağlantılı olarak, iki ideolojinin Batı'ya ilişkin tahayyüllerinde de bir faklılaşma gözlenmektedir. Çünkü ilk zamanlar muasır medeniyetler seviyesine erişme ideali doğrultusunda Batı'nın teknik ve biliminin yanına, Batı'nın modern yaşam biçiminin de bir şekilde Türkiye'de kurulmasını temel alan Kemalist ideoloji, karşısında sadece Batı'nın teknik ve bilimini alıp, toplumda İslami yaşam standartlarının devam etmesini savunan İslamcı ideoloji ile gerilim noktasını Batıcılık üzerinden kurmuş ve Kemalist ideoloji'yi Batı taklitçisi olarak nitelemiştir. Fakat süreç içerisinde bu karşıtlıkların yapısı da değişmiş ve iki ideoloji de Batı'ya ve onun değerlerine farklı şekillerde eklemlenmiştir. Özellikle İslamcı ideoloji 90'ların ortasında türban konusunun da gündemi meşgul etmesinden ötürü, çareyi toplumsal değerlerini dışladığı Batı'da aramıştır. Çünkü türbanın kamusal alanda görünüm kazanmasının tek yolu, demokrasi ve insan hakları konusunda öncü olarak kabul edilen Batı'ya açılmak ve onun değerlerini benimsemektir. Hatta süreç içerisinde türban konusu bir çok kez Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne şikayet edilmiştir. Böylece İslamcılar,

sorunlarına çözüm bulması için Batı ile ilişkilerini dönüştürmüştür. Artık Batı, değerleri reddedilen ebedi bir düşman değil, İslamın tüm simgeleriyle birlikte kamusal alanda yaşantılanmasının yolunu açacak bir anahtardır.

İslamcı ideolojinin bu Batı'ya açılma çabalarının olduğu dönemde ise Kemalist ideoloji, İslamcı ideolojinin bu demokrasi ekseni etrafında dönen söylemlerini ve girişimlerini, laik Cumhuriyet'in temel değerlerini yıpratacağı düşüncesi ile kabul etmemiştir. Böylece dillendirilen bu demokrasi kavramını, şeriatçıların gerici istekleriyle eklemlemiş ve dolaylı bir şekilde Batı'nın bu değerlerini de dışlamıştır. Ancak Batı'ya ilişkin bu söylemlerin, Cumhuriyet mitinglerinin gerçekleştirildiği dönemde kısmen değişerek karşımıza çıktığını söylemek yanlış olmayacaktır. Bu farklılığı gazetelerin Cumhuriyet mitinglerine ilişkin haberlerin, dış basında ne şekilde yer aldığına dair değerlendirmelerinde görmek mümkündür. Mitinglerin gerçekleştirildiği dönemde Kemalist ideolojinin taşıyıcısı olan Cumhuriyet gazetesi, mitinglerin dış basında takdirle karşılandığını ve Batı'nın da aynı kendileri gibi Türkiye'nin geleceği konusunda endişeli olduğu söylemini dile getirmiştir. Böylece İslamcı ideolojinin kendi özgürlük alanını genişletecek bir unsur olarak gördüğü Batı'yla ilişkileri 80'lerden sonra gerilen Kemalist ideoloji, bu dönem Batı'yı meselenin değerlendirilmesinde hakem tayin etmiştir.

Sonuç olarak, çalışma kapsamında ele aldığımız Cumhuriyet mitingleri -yukarıda belirttiğimiz gibi- toplumsal yapıda var olan İslamcı ve Kemalist ideolojilerin mücadelelerinin sahnelendiği bir alanı işaret ettiğinden dolayı, incelediğimiz üç ayrı gazetede yer alan miting haberleri, bu iki ideolojinin temel karşıtlıkları üzerinden geliştirilen bir söylem stratejisiyle inşa edilmiştir. Bu

karşıtlıklar, ele aldığımız gazetelerin yakın oldukları ideolojik yapılanma ile bağlantılı bir şekilde, genellikle aynı ideolojik ve söylemsel strateji içerisinde, aynı karşıtlıkların üretilmesi şeklinde devam etmiştir. Yani gazetelerin söylemleri, hangi ideolojinin üyeleri olarak konuşuyorlarsa ona göre şekillenmiştir. Bu açıdan, laik basının temsilcisi olarak kategorilendirdiğimiz Cumhuriyet gazetesi, mitinglere ilişkin söylemini oluştururken Kemalist ideolojinin genel perspektifi içerisinden haberlerini inşa etmiştir. Böylece sivil bir Kemalist yapılanma (ADD, ÇYDD vb) tarafından düzenlenen Cumhuriyet mitinglerine gazete, tamamen olumlayıcı ifadelerle yer vermiştir. Ayrıca mitinglerde dile getirilen tüm endişeleri ve İslamcılara yöneltilen tüm eleştirileri birebir bir şekilde paylaşmıştır.

Popüler basının temsilcisi olarak ele aldığımız Hürriyet gazetesi de Cumhuriyet gazetesine benzer bir şekilde, mitinglerde dile getirilen tüm düşünceleri olumlayarak dolaşıma sokmuştur. Genellikle çok satma amacı taşıyan popüler gazeteler, karlarını maksimize etmek için siyasal iktidarlarla çatışmaya girmekten kaçınırlar. Fakat mitinglerin olduğu dönem içerisinde popüler bir gazete olan Hürriyet gazetesi, bunun tam tersi bir duruş sergilemiş ve siyasal iktidarı karşısına almak pahasına mitinglerin savunuculuğunu üstlenmiştir. Çünkü mitingler bağlamında yaşanan çatışma İslamcı ve Kemalist ideolojiler arasında merkezileşmiştir ve genelde popüler gazeteler böyle bir gerilim noktasında Türkiye'nin hala egemen ideolojisi olan Kemalist ideolojinin tarafında yer almaktadırlar. Bu açıdan Mitinglere ilişkin Cumhuriyet gazetesinde kurulan karşıtlıklara Hürriyet gazetesinde de rastlanmaktadır.

Bu iki gazetenin aksine İslamcı basının temsilcisi olarak ele aldığımız Zaman gazetesi ise -ideolojik yapılanmaları birbirine taban tabana zıt olduğundan dolayı-

mitinglere ilişkin söylemini tamamen olumsuzlama stratejisi üzerinden gerçekleştirmiştir. Gazete miting haberlerini oluştururken genellikle mitinglerde dile getirilenleri (miting tertipleyicilerinin, konuşmacılarının ve katılımcılarının söylemlerini), ya bölücülüğe, ya darbeciliğe, ya dinsizliğe ya da dış mihrakların gizli desteğine bağlayarak olumsuzlamıştır. Ayrıca Cumhuriyet gazetesinde mitingler başlamadan haftalar öncesinde yer alan mitinge davet çağrılarının aksine, Zaman gazetesi de haftalar öncesinden mitinge ilişkin "gizli gerçekleri ortaya çıkardığına" yönelik olumsuz içerikli haberler üreterek dolaşıma sokmuştur.

Cumhuriyet mitingleri, Cumhuriyet ve Hürriyet gazeteleri için laik Cumhuriyetin büyük bir tehlike altında olduğunu (şeriat tehlikesi) gören "bilinçli yurttaşların", laikliği korumak için düzenlediği anlamlı bir tepkiyi ifade ederken, Zaman gazetesi için, siyasi çıkar peşinde koşan, Türkiye'de laik- İslamcı kutuplaşması yaratarak bundan rant sağlamak amacı taşıyan belirli grupların, ellerindeki gücü yitirmemek için düzenlediği "art niyetli" eylemleri ifade etmektedir. Dolayısıyla, Cumhuriyet ve Hürriyet gazetelerinde miting haberleri genelde mitinglerde dile getirilen laiklik vurgusuna ve hissedilen şeriat tehdidine yönelikken, Zaman gazetesinde bu söylemlere açıkça yer verilmemiştir. Zaman gazetesinde vurgu, mitingde konuşanların "olumsuz" söylemleri ya da eylemleri üzerinde yoğunlaşmıştır. Böylece gazete, net bir şekilde laiklik tartışmasına girmek yerine, mitinglerde laikliğin savunuculuğunu üstlenen kişilere yönelik "olumsuzlama stratejisini" kullanarak, hem kendi olumlu temsilini gerçekleştirmiş, hem de bu olumsuz düşünceleri mitinge (dolayısıyla laikliğe ve laiklere) genellemiştir. Ayrıca miting konuşmacılarının laiklikle ilgili bazı ifadelerini seçerek, laikliği din düşmanlığıyla eşdeğer kurmuştur.

EKLER

EK 1: HABER BAŞLIKLARI

CUMHURİYET GAZETESİ

27 Mayıs:	İrtica Barınamaz (Manşet)	1
26 Mayıs:	Denizlide Bugün Cumhuriyet Şöleni Var	2
25 Mayıs:	Denizli'de 'Birlik' Şöleni	3
24 Mayıs:	Birlik Meydana Çıkıyor	4
	Cumhuriyet Mitingi Berlin'de	5
22 Mayıs:	Washington'da Cumhuriyet Mitingi	6
	Almanya'daki Türkler Mitinglerden Esinlendi	7
21 Mayıs:	Karadeniz Coştu (Manşet)	8
	Samsun Böyle Miting Görmedi	9
	Biz Birleştik Sıra Millette	10
	Biz Saydık Sen Yalnız Oku	11
	Çay da Bizim Cumhuriyet de	12
	Geniş Katılım	13
20 Mayıs:	Farkındayız, Samsun'dayız	14
19 Mayıs:	Meydanların Başarısı	15
	Washington'da Cumhuriyet Mitingi	16
18 Mayıs:	AKP'li Kadıoğlu Mitingi Çarpıttı	17
	Samsun'la Aynı Gün ABD'de Miting Yapılacak	18
17 Mayıs:	Karadeniz Samsun'a Akacak	19
16 Mayıs:	'Laiklik Ve Din Araçtır'	20
	Samsundan Oy Kullanın çağrısı	21
	Komiteden Livaneli'ye Tepki	22
15 Mayıs:	Vitrinler Yenileniyor	23
	En Büyük Güç Gösterisi	24
	Anlamak İstemiyor	25
	Halkın Mesajı İyi Okunmalı	26
	Milyonların Ortak Dili	27
	En Büyük Muhalefet gösterisi	28
	Miting Bitti Şölen Başlıyor	29
	Dinci Basın Bildiğiniz Gibi	30
	Cumhuriyet Rotasına Oturdu	31
14 Mayıs:	Halk Başaracak (Manşet)	32
	Meydanları Dinleyiniz	33
	Pankartların Söyledikleri	34
	Laikliğe Bağlılık Gösterisi	35
	Sıcak Hava hastanelik Etti	36
	Beklenen Mesaj Gelmedi	37
	Tayyip'i Alana Arınç Bedava!	38
	Bayraklı Oltalar	39
	Tüm Yurtta Atatürk Yürüyüşleri Yapıldı	40
	Gündoğdu 'Ampul' Söndü...	41
	Denizden Dalga Dalga Geldiler	42
	Halktan Yükselen Yanıt	43

HÜRRİYET GAZETESİ

ZAMAN GAZETESİ

EK 2: E-MUHTIRA

Türkiye Cumhuriyeti devletinin, başta laiklik olmak üzere, temel değerlerini aşındırmak için bitmez tükenmez bir çaba içinde olan bir kısım çevrelerin, bu gayretlerini son dönemde artırdıkları müşahede edilmektedir. Uygun ortamlarda ilgili makamların, sürekli dikkatine sunulmakta olan bu faaliyetler; temel değerlerin sorgulanarak yeniden tanımlanması isteklerinden, devletimizin bağımsızlığı ile ulusumuzun birlik ve beraberliğinin simgesi olan milli bayramlarımıza alternatif kutlamalar tertip etmeye kadar değişen geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır.

Bu faaliyetlere girişenler, halkımızın kutsal dini duygularını istismar etmekten çekinmemekte, devlete açık bir meydan okumaya dönüşen bu çabaları din kisvesi arkasına saklayarak, asıl amaçlarını gizlemeye çalışmaktadırlar. Özellikle kadınların ve küçük çocukların bu tür faaliyetlerde ön plana çıkarılması, ülkemizin birlik ve bütünlüğüne karşı yürütülen yıkıcı ve bölücü eylemlerle şaşırtıcı bir benzerlik taşımaktadır.

Bu bağlamda;

Ankara'da 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı kutlamaları ile aynı günde Kur'an okuma yarışması tertiplenmiş, ancak duyarlı medya ve kamuoyu baskıları sonucu bu faaliyet iptal edilmiştir.

22 Nisan 2007 tarihinde Şanlıurfa'da; Mardin, Gaziantep ve Diyarbakır illerinden gelen bazı grupların da katılımı ile, o saatte yataklarında olması gereken ve yaşları ile uygun olmayan çağ dışı kıyafetler giydirilmiş küçük kız çocuklarından oluşan bir koroya ilahiler okutulmuş, bu sırada Atatürk resimleri ve Türk bayraklarının indirilmesine teşebbüs edilerek geceyi tertipleyenlerin gerçek amaç ve niyetleri açıkça ortaya konulmuştur.

Ayrıca, Ankara'nın Altındağ ilçesinde "Kutlu Doğum Şöleni" için ilçede bulunan tüm okul müdürlerine katılım emri verildiği, Denizli'de İl Müftülüğü ile bir siyasi partinin ortaklaşa düzenlediği etkinlikte ilköğretim okulu öğrencilerinin başları kapalı olarak ilahiler söylediği, Denizli'nin Tavas ilçesine bağlı Nikfer beldesinde dört cami bulunmasına rağmen, Atatürk İlköğretim Okulunda kadınlara yönelik vaaz ve dini söyleşi yapıldığı yolunda haberler de kaygıyla izlenmiştir.

Okullarda kutlanacak etkinlikler, Milli Eğitim Bakanlığı'nın ilgili yönergelerinde belirtilmiştir. Ancak, bu tür kutlamaların yönerge dışı talimatlarla yerine getirildiği tespit edilmiş ve Genelkurmay Başkanlığınca yetkili kurumlar bilgilendirilmesine rağmen herhangi bir önleyici tedbir alınmadığı gözlenmiştir.

Anılan faaliyetlerin önemli bir kısmının bu tür olaylara müdahale etmesi ve engel olması gereken mülki makamların müsaadesi ile ve bilgisi dahilinde yapılmış olması meseleyi daha da vahim hale getirmektedir. Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür.

Cumhuriyet karşıtı olan ve devletimizin temel niteliklerini aşındırmaktan başka amaç taşımayan bu irticai anlayış, son günlerdeki bazı gelişmeler ve söylemlerden de cesaret almakta ve faaliyetlerinin kapsamını genişletmektedir.

Bölgemizdeki gelişmeler, din ile oynamanın ve inancın siyasi bir söyleme ve amaca alet edilmesinin yol açabileceği felaketlerin ibret alınması gereken örnekleri ile doludur. Kutsal bir inancın üzerine yüklenmeye çalışılan siyasi bir söylem veya ideolojinin inancı ortadan kaldırarak, başka bir şeye dönüştüğü, ülkemizde ve ülke dışında görülebilmektedir. Malatya'da ortaya çıkan olayın bunun çarpıcı bir örneği olduğu ifade edilebilir. Türkiye Cumhuriyeti devletinin çağdaş bir demokrasi olarak, huzur ve istikrar içinde yaşamasının tek şartının, devletin Anayasamızda belirlenmiş olan temel niteliklerine sahip çıkmaktan geçtiği şüphesizdir.

Bu tür davranış ve uygulamaların, Sn. Genelkurmay Başkanı'nın 12 Nisan 2007 tarihinde yaptığı basın toplantısında ifade ettiği "Cumhuriyet rejimine sözde değil özde bağlı

olmak ve bunu davranışlarına yansıtmak" ilkesi ile tamamen çeliştiği ve Anayasanın temel nitelikleri ile hükümlerini ihlal ettiği açık bir gerçektir.

Son günlerde, Cumhurbaşkanlığı seçimi sürecinde öne çıkan sorun, laikliğin tartışılması konusuna odaklanmış durumdadır. Bu durum, Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından endişe ile izlenmektedir. Unutulmamalıdır ki, Türk Silahlı Kuvvetleri bu tartışmalarda taraftır ve laikliğin kesin savunucusudur. Ayrıca, Türk Silahlı Kuvvetleri yapılmakta olan tartışmaların ve olumsuz yöndeki yorumların kesin olarak karşısındadır, gerektiğinde tavrını ve davranışlarını açık ve net bir şekilde ortaya koyacaktır. Bundan kimsenin şüphesinin olmaması gerekir.

Özetle, Cumhuriyetimizin kurucusu Ulu Önder Atatürk'ün, "Ne mutlu Türküm diyene!" anlayışına karşı çıkan herkes Türkiye Cumhuriyeti'nin düşmanıdır ve öyle kalacaktır.

Türk Silahlı Kuvvetleri, bu niteliklerin korunması için kendisine kanunlarla verilmiş olan açık görevleri eksiksiz yerine getirme konusundaki sarsılmaz kararlılığını muhafaza etmektedir ve bu kararlılığa olan bağlılığı ile inancı kesindir.

Kamuoyuna saygı ile duyurulur.[101]

---

101 http://www.tsk.tr/10_ARSIV/10_1_Basin_Yayin_Faaliyetleri/10_1_Basin_Aciklamalari/2007/BA_08.html

KAYNAKÇA

Aktay, Yasin. (2004a), "Sunuş" içinden, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: İslamcılık,* İletişim Yayınları: İstanbul, ss. 13-25

Aktay, Yasin. (2004b), "Halife Sonrası Şartlarda İslamcılığın Öz-Diyar Algısı" içinden, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: İslamcılık,* İletişim Yayınları: İstanbul, ss. 68-95

Alkan, Mehmet Ö. (2002) "Resmi İdeolojinin Doğusu ve Evrimi Üzerine Bir Deneme", içinden *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Tanzimat ve Meşruiyet'in Birikimi*, Cilt 1, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 378.

Alpkaya, Faruk. (2006), "Bir 20. Yüzyıl Akımı: Sol Kemalizm", içinden *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Kemalizm*, İletişim Yayınları: İstanbul, ss. 477-481.

Althusser, Louis. (2003), "İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları", Tümertekin, A. (Çev.), İthaki Yayınları: İstanbul

Belge, Murat. (2006), "Mustafa Kemal ve Kemalizm", içinde *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Kemalizm*, İletişim Yayınları: İstanbul, ss. 29-43.

Bilici, Mücahit. (2000), "Soru: İslamcılık Bitti mi? Cevap: :-)", içinde "*Birikim*" Birikim Yayınları: İstanbul, Sayı: 131/Mart

Bora, Tanıl. (2007) "Tandoğan, Çağlayan, İzmir Mitingleri ve Sol, Çılgın Kalabalıktan Uzakta…", içinde *"Birikim"* Birikim Yayınları, İstanbul Sayı: 218 (Haziran), ss. 38-45.

Bulaç, Ali. (2004), “İslamın Üç Siyaset Tarzı veya İslamcıların Üç Nesli” içinden, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: İslamcılık,* İletişim Yayınları: İstanbul, ss. 48-67

Cizre, Ümit. (1999), “*Muktedirlerin Siyaseti: Merkez Sağ-Ordu-İslamcılık*”, (Çev) Cahide Ekiz, İletişim Yayınları: İstanbul

Cizre, Ümit. (2006), “Egemen İdeoloji ve Türk Silahlı Kuvvetleri: Kavramsal ve İlişkisel Bir Analiz”, içinde *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Kemalizm*, İletişim Yayınları: İstanbul, ss. 156-179.

Çelik, Nur Betül. (2006), “Kemalizm: Hegemonik Bir Söylem”, içinden *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Kemalizm*, İletişim Yayınları: İstanbul, ss. 75-91.

Çınar, Menderes. (2004), “Kemalist Cumhuriyetçilik ve İslamcı Kemalizm” içinden, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: İslamcılık,* İletişim Yayınları: İstanbul, ss. 157-177

Çiğdem, Ahmet. (2004), “İslamcılık ve Türkiye Üzerine Bazı Notlar” içinden, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: İslamcılık,* İletişim Yayınları: İstanbul, ss. 26-33

Demirel, Tanel (2004), “Türk Silahlı Kuvvetleri’nin Toplumsal Meşruiyeti Üzerine” içinden, *Bir Zümre, Bir Parti, Türkiye’de Ordu*, (Der) Ahmet İnsel-Ali Bayramoğlu, Birikim Yayınları: İstanbul

Doğanay, Ülkü. ( ) “AKP'nin Demokrasi Söylemi ve Muhafazakarlık: Muhafazakar Demokrasiye Eleştirel Bir Bakış”, içinden *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi,* 62-1, ss. 65-88

Duran, Burhanettin. (2004), “Cumhuriyet Dönemi İslamcılığı” içinden, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: İslamcılık,* İletişim Yayınları: İstanbul, ss. 129-156

Dursun, Çiler. (1997), "Televizyon Haberlerinde Refah Partisi'nin Kuruluşu ve Söylemde Mücadele Üzerine Dönemler Arası Karşılaştırmalı Bir Çözümleme Denemesi", içinde, *Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi 1994 Yıllığı.*

Dursun, Çiler. (2001), “*TV Haberlerinde İdeoloji”,* İmge Kitabevi: Ankara

Dursun, Çiler. (2002), *“İdeoloji ve Özne: Türk-İslam Sentezi”,* Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, yayımlanmamış doktora tezi, Ankara.

Dursun, Çiler. (2004a), “İslamcı Basında Kemalizm Karşıtlığının Kurulması” içinden *Ankara Üniversitesi. SBF Dergisi*, 58 / 4, ss. 47-82.

Dursun, Çiler. (2004b) “Televizyon Haberlerinde Siyasal İslamcı Partinin Temsili: 1999 Seçimlerinde Fazilet Partisi”, içinde *Selçuk İletişim Dergisi, 3(3)* ss. 5-20.

Dursun, Çiler. (2004c) *Haber, Hakikat ve İktidar İlişkisi,* (Der.) Çiler Dursun, Elips: İstanbul.

Dursun, Çiler. (2007), “Eleştirel Söylem Çözümlemesi” , içinde *Felsefe Ansiklopedisi,* Cilt 5, Hazırlayan: Ahmet Cevizci, Nobel Yayınevi, s.335-344.

Eagleton, Terry. (2005), *“İdeoloji”,* (çev.) Özcan, Muttalip, Ayrıntı Yayınları: İstanbul

Erdoğan, Nemci. (2006), “Neo-Kemalizm, Organik Bunalım ve Hegemonya”, içinden *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Kemalizm,* İletişim Yayınları: İstanbul, ss. 584-591

Ergil, Doğu. (1989), “Türkiye’de Laiklik Üzerine Düşünceler: Türkiye Örneği”, içinden *A. Ü. SBF Dergisi*, Cilt: 44 (3-4), ss. 1-47

Erten Bağış, Doğan, M. Görkem. (2006), “Cumhuriyet’in Cumhuriyet’i: Cumhuriyet gazetesi”, içinde *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Kemalizm,* , İletişim Yayınları: İstanbul, ss. 501-511.

Fairclough, Norman ve Ruth Wodak. (1997), “Critical Discourse Analysis”, içinde *Discourse as Structure and Process: A Multidisciplinary Introduction vol.1*, (ed.) Teun van Dijk, London: Sage, s.258-284.

Fairclough, Norman. (2003a), “Dil ve İdeoloji”, içinde *Söylem ve İdeoloji*, (ed.) Barış Çoban ve Zeynep Özarslan, İstanbul: Su Yayınları, s.155-171.

Fairclough, Norman. (2003b), “Söylemin Diyalektiği”,içinde *Söylem ve İdeoloji,* (ed.) Barış Çoban ve Zeynep Özarslan, İstanbul: Su Yayınları, s.173-184.

Fairclough, Norman ve Graham, Phil. (2003c), “Eleştirel Söylem Çözümlemecisi Olarak Marx: Eleştirel Yöntemin Yaratılışı ve Küresel Sermayenin Eleştirisi İle Bağıntısı”, içinde *Söylem ve İdeoloji*, (ed.) Barış Çoban ve Zeynep Özarslan, İstanbul: Su Yayınları, s.185-244.

Feldman, Noah. (2008), “Does Shariah Mean the Rule of Law?” The New York Times, 16 Mart 2008

Fiske, John. (2003), "*İletişim Çalışmalarına Giriş",* (çev.) Süleyman İrvan. Bilim ve Sanat Yayınları: Ankara

Günal, Asena. (2006), "Uğur Mumcu", içinden *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Kemalizm,* İletişim Yayınları: İstanbul, ss. 482-488

Gökalp, Emre. (2004), *"Türkiye'de Spor Basını ve Milliyetçilik Söylemi"* Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü gazetecilik A.B.D Yayımlanmamış Doktora Tezi

Göle, Nilüfer. (2009), "*İç İçe Girişler: İslam ve Avrupa*", (Çev) Ali Berktay, Metis Yayınları: İstanbul

Göle, Nilüfer. (2002), "*Melez Desenler: İslam ve Modernlik Üzerine*", Metis Yayınları: İstanbul

Hall, Stuart. (1996), "The Problem of Ideology: Marxism without Guarantees", içinden *Critical Dialogues in Cultural Studies,* (ed.) Kuan- Hsing Chen Routledge, UK. s.s. 25- 46

İnal, Ayşe. (1994-95), "Haber Metinlerine Eleştirel Bir Bakış: Temel Sorunlar ve Örnek Çalışmalar", içinde A:Ü İletişim Fakültesi, *Yıllık*, Ankara, ss.135-163

İnal, Ayşe. (1996). *"Haberi Okumak",* Ankara: Temuçin Yayınları

İnal, Ayşe. (1997), " Haber Metinlerine Eleştirel Bir Bakış: Temel Sorunlar ve Örnek Çalışmalar", *A.Ü. İlef Yıllık 94*, s. 135-164

İnan, Afet. (1968), "*Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*", 2. Baskı, İş Bankası Kültür Yayınları: Ankara

İnsel, Ahmet. (1998), "Cumhuriyet ve Demokrasi", içinde *Birikim*, Birikim Yayınları: İstanbul, Sayı: 115, ss. 30-39

İnsel, Ahmet. (2006a), "Giriş", içinden *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Kemalizm,* İletişim Yayınları: İstanbul, ss. 17-28

İnsel, Ahmet. (2006b) *"İrtica İçimizde"*, *Birikim* Dergisi, Makaleler http://www.birikimdergisi.com/birikim/makale.aspx?mid=218

İnsel, Ahmet. (2008), "Ergenekon'a Gelmeden…", (Der.) Ahmet İnsel, Ümit Kıvanç, Birikim Yayınları: İstanbul

Jâschke, Gotthard. (1972), "Yeni Türkiye'de İslamcılık", Bilgi Yayınevi: Ankara

Kara, İsmail. (2004a), "İslamcı Söylemin Kaynakları ve Gerçeklik Değeri" içinden, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: İslamcılık,* İletişim Yayınları: İstanbul, ss. 34-47

Kara, İsmail. (2004b), "Diyanet İşleri Başkanlığı" içinden, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: İslamcılık,* İletişim Yayınları: İstanbul, ss. 178-183

Karaömerlioğlu, M. Asım. (2006), "Tek Parti Döneminde Halkçılık", içinde *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Kemalizm,* İletişim Yayınları: İstanbul, ss. 272-283

Köker, Levent. (2003), *"Modernleşme, Kemalizm ve Demokrasi",* İletişim Yayınları, İstanbul.

Köker, Levent, (1998), “Resmi İdeoloji ve Türkiye’de Demokratikleşememe Sorunu”, içinden *Birikim*, Sayı: 107/Mart, Birikim Yayınları: Ankara, s.s. 80-84

Kurt, Hanifi. (2008), *“ Siyasal Gerçekliğin İnşasında Bir Aktör Olarak Basın: Türkiye’de Askeri Müdahalelerin Türk Yazılı Basınında Simgesel Yeniden Kuruluşu”,* Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Doktora Tezi, İzmir

Kurtoğlu, Zerrin. (2004), “Türkiye’de İslamcılık Düşüncesi ve Siyaset” içinden, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: İslamcılık,* İletişim Yayınları: İstanbul, ss. 201-216

Kurtoğlu, Zerrin. (2001), “İnsan Hakları ve İslam Tartışmasında Perspektif Sorunu”, içinden *Toplum ve Bilim,*, Birikim Yayınları: İstanbul

Laçiner, Ömer. (1998), “Cumhuriyet Devrimi mi?” içinde *Birikim,* Birikim Yayınları: İstanbul, sayı: 115, ss. 14-19

Laçiner, Ömer. (2007), “14 Nisan Mitingi: Korkular ve Tehditler”, içinde *Birikim*, Birikim Yayınları: İstanbul, sayı 217, ss. 3-7.

Mardin, Şerif. (2007), “*Türkiye’de Din ve Siyaset*”, İletişim Yayınları: İstanbul

Mert, Nuray. (2006), “Cumhuriyet Türkiye’sinde Laiklik ve Karşı Laikliğin Düşünsel Boyutu” içinden, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Kemalizm* İletişim Yayınları: İstanbul, ss. 197- 209

Michel, Thomas S. J. (1994), “Laisizme Katolik Bir Bakış”, içinde **Cogito,** Yapı Kredi Yayınları: İstanbul, sayı: 1, ss. 103-109.

Ocak, Ahmet Yaşar. (2000), “*Türkler, Türkiye ve İslam*”, İletişim Yayınları: İstanbul

Özipek, Bekir Berat. (2004), “28 Şubat ve İslamcılar” içinden, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: İslamcılık,* İletişim Yayınları: İstanbul, ss. 640- 651

Özkaya, Yücel. (1991), “Altı İlke", içinde *Ankara Üniversitesi Atatürk Yolu Dergisi,* c:III, sayı:8, sy.647-674.

Parla, Taha. (1994); “Türkiye’de *Siyasal Kültürün Resmi Kaynakları: Atatürk Nutku*”, C.1, İletişim Yayınları: İstanbul

Sarıbay, Ali Yaşar. (1991), “Yurttaşlık ve Katılımcı Demokrasi”, içinde *Birikim*, sayı:32, Birikim Yayınları

Saktanber, Ayşe. (2006), “Kemalist Kadın Hakları Söylemi” içinde *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Kemalizm,* İletişim Yayınları: İstanbul, ss. 323- 333

Sancar, Mithat. (2007), “Cumhurbaşkanlığı Oyununda Geldiğimiz Yer”, Birgün, 25.08.2007

Şaylan, Gencay. (1992), *“Türkiye’de İslamcı Siyaset*”, Verso Yayınları: Ankara

Şen, Hasan. (2008), “*Cumhuriyetin Modernleşme İdeolojisi ve Bir Muhalefet Söylemi Olarak İslami Gelenek: 1923-1960 Dönemi*” Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi

Tanfer, Vehbi. (1999) "Atatürk'ün Din ve Laiklik Anlayışı", içinden *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi,* Sayı: 43, Cilt:15, Mart

Teo, Peter. (2000), "Racism in the News: A Critical Discourse Analysis of News Reporting in the two Australian Newspapers," içinde *Discourse & Society*, Vol. 11(1), s. 7-49.

Turan, Ömer. (2006), "Son Dönemde Kemalizme Demokratik Meşruiyet Arayışları", içinden *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Kemalizm,* İletişim Yayınları: İstanbul, ss. 592-600

Tuncay, Mete. (2006), "İkna (İnandırma) Yerine Tecebbür (Zorlama)" içinden, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Kemalizm,* İletişim Yayınları: İstanbul, ss. 92-96

Ünder, Hasan. (2006), "Atatürk İmgesinin Siyasal Yaşamdaki Rolü", içinden, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Kemalizm,* İletişim Yayınları: İstanbul, ss. 138-155

Van Dijk, Teun. (1993), "Principles Of Critical Discourse Analysis" içinde *"Discourse & Society*", 4(2), sy: 249-283.

Van Dijk, Teun. (2001), "Critical Discourse Analysis", içinde *The Handbook of Discourse Analysis*, (ed.) Deborah Tannen, Deborah Schiffrin ve Heidi Hamilton, Oxford: Blackwell, s.s. 352-371,

Van Dijk, Teun. (2003), "Söylem ve İdeoloji: Çok Alanlı Bir Yaklaşım", içinde *Söylem ve İdeoloji,* (ed.) Barış Çoban ve Zeynep Özarslan, İstanbul: Su Yayınları, s.13-112.

Wodak, Ruth ve Mitten, Richard. (1993), "On The Discourse of Racism and Prejudice", içinde *Folia Linguistica,* XXVII/ 3-4, Mouton/de Gruyter, Berlin, s. 191-215

Wodak, Ruth. (1999), "Critical Discourse Analysis at the End of the 20th Century", içinde *Research on Language and Social Interaction*, 32(1-2), s.185-193.

Wodak, Ruth. (2001), "What CDA is About: Summary of Its History, Important Concepts and Its Developments", içinde *Methods of Critical Discourse Analysis,* (ed.) Wodak, Ruth ve Michael Meyer, London: Sage. s.1-13.

Wodak, Ruth. (2002), "Aspects of Critical Discourse Analysis" içinde *Zeitschrift für Angewandte Linguistik*" 2002/36, sy:5-31

Yeğen, Mesut. (2006), "Kemalizm ve Hegemonya", içinden *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Kemalizm,* İletişim Yayınları: İstanbul, ss. 56-74

Yıldız, Ahmet. (2006), "Kemalist Milliyetçilik", içinde *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Kemalizm,* İletişim Yayınları: İstanbul, ss. 210-234

Yılmaz, Nuh. (2004), "İslamcılı, AKP, Siyaset", içinde *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: İslamcılık*, İletişim Yayınları: İstanbul, ss. 604-619

Zürcher, Erik Jan. (2006a), "Kemalist Düşüncenin Osmanlı Kaynakları" içinde *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Kemalizm*, İletişim Yayınları: İstanbul, ss. 44-55

Zürcher, Erik Jan. (2006b), "*Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*", İletişim Yayınları: İstanbul

ÖZET

Bu çalışma, Cumhuriyet mitingleri haberlerinin, Cumhuriyet (laik/Kemalist), Hürriyet (popüler) ve Zaman (İslamcı) gazetelerinde hangi karşıtlıklar temelinde kurulduğunu ve gazetelerin bu karşıtlıkları kurma sürecinde geliştirdikleri ideolojik stratejileri çözümlemeye yöneliktir. Cumhuriyet mitinglerin gerçekleştirildiği dönem, Kemalist ve İslamcı ideolojilerinin Cumhurbaşkanlığı seçimleri sürecinde tekrar karşı karşıya geldiği dönem olması açısından önem taşımaktadır.

İslamcı iktidarın en kuvvetli adaylarından bir kişinin Cumhurbaşkanı seçileceği ve bunun neticesinde laikliğin son kalesi olarak nitelendirilen Cumhurbaşkanlığı makamının, dolayısıyla da Türkiye Cumhuriyeti'nin laik yapısının elden gideceği, yerine İslamcı iktidarın arzuladığı şeriat düzenin geleceği endişesi ile düzenlenen Cumhuriyet mitingleri, bu üç gazetede çeşitli karşıtlıklar kurularak inşa edilmiştir. Kurulan bu karşıtlıklar, Kemalist ve İslamcı ideoloji çerçevesinde, toplumsal yapı içerisinde var olan karşıtlıkların devamı niteliğindedir.

Çalışma boyunca incelediğimiz Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman gazetelerinde yer alan Cumhuriyet mitingleri haberleri, bu gazetelerin, laik politik bir sistemin yanında ya da karşısında olmaları temelinde, olumlu ya da olumsuz bir şekilde inşa edilmiştir. Bu nedenle laik basının temsilcisi olarak ele aldığımız Cumhuriyet gazetesi ile popüler basının temsilcisi olarak ele aldığımız Hürriyet gazetesinde mitinglere ilişkin haberler tamamen olumlu bir içerikle inşa edilirken, İslamcı basının temsilcisi olarak ele aldığımız Zaman gazetesinde tamamen olumsuz bir içerikte inşa edilmiştir.

ABSTRACT

This study aims at analysing antagonisms, on the basis of which the press news relating to the ‘Republic Demonstrations’ were constructed in the Turkish newspapers such as ‘Cumhuriyet’ (Secular/Kemalist), ‘Zaman’ (Islamist) and ‘Hürriyet’ (Popular). It continues looking at some ideological strategies made use of by these newspapers in the process of that construction. The time when a series of ‘Republic Demonstrations’ took place was crucial as Kemalist and Islamist ideologies once again opposed each other during debates over the Turkish Presidential elections.

Republic Demonstrations were organised as a reaction to the fears, which presumed the collapse of secularism and the introduction of Sharia with the prospect of an Islamist government candidate’s election to presidency. It was believed to be the last castle of a secular regime in Turkey. Thus, all these demonstrations were constructed in the three newspapers with varied models of antagonisms. Such antagonisms, Kemalist and Islamist, can be taken as continuations of those, already there, well entrenched into the structures of Turkish society.

News of the demonstrations in Cumhuriyet, Hurriyet and Zaman carried either a negative or positive tone, depending on their attitudes towards an understanding of a secular society. So, it is not surprising to observe that Cumhuriyet, uncompromising defender of Turkish laicism, and Hurriyet, a voice of popular media, as we understand them in this study, depict a positive image of the demonstrations. On the other hand, Zaman, one of the representatives of Islamist media, discredits the importance attributed to the demonstrations, and reflects them negatively.